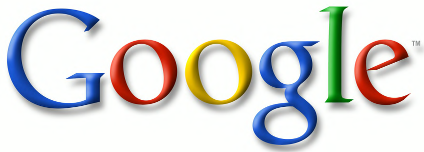
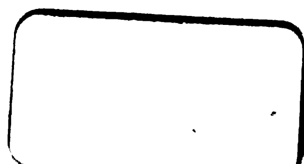

Novell. publ. d. 25 Dec. 1752.

Man vil have efterretning om, at det vel Kongel. Landsfader. omhu foranstaltede Etablissement til en Klæde-fabrique paa Island skulde i aar allerede være vidt avanceret. Valk-møllen var færdig; man hafde allerede bygt 4 a 5 huse til fabricanterne og deres folk; rug og hamp, som man til prøve hafde saaet, hafde faaet en forunderlig væxt, og hvis de ikke skulde komme til fuldkommen modenhed, saa var aarsagen denne, at det hafde allerede været alt forlangt ude paa aaret, da man tog sig til at saae. Af dette første forsøg sluttes, at, som man tilkommenende aar kan begynde i bedre tid, saa skal og, da høsten falde ud efter ønske og forhaabning. Dette staaer saa meget mere til troende, som det er bekiendt, at man i fordum tid har haft avling paa Island; ja i den ene fierding af landet sankes endnu hvert aar et slags vild rug, der saaer sig selv. Det er uden tvivl endnu levninger fra fordum tid af, da avlingen siden er bleven forsømt. For resten holdes meelet af bemelte vilde rug for bedre end det, som aarlig føres op til Island.

Horrebow

GHYK

- 39 I G. 16

TILFORLADELIGE EFTERRETNINGER OM ISLAND

med

et nyt Landkort

og

2 Aars Meteorologiſke Observationer

Anno 1752.

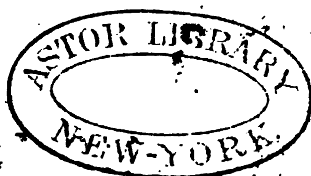
B.L. ſc.

3/

N. Horrebow

N. Horrebow

Den Stormægtigste
Monarch,
Kong
Friderich
den Femte,

Min Allernaadigste
Arve-Herre og
Konge.

Stormægtigste Monarch!

t de Lande og Provincer, som ligge, lige som under Deres Kongelige Majestets Vinger, opvarmes, oplives og dagligen samle Kræfter, er meere end

end vel bekiendt; men, at dette samme endogsaa vederfares de længst bortliggende, bevidner Island, den største af de Danske og Norske Provincer, hvilket Land saaledes har faaet til Live ved Deres Kongelige Majestets Faderlige Forsorg og Høystpriselige Anstalter, at det herefter vil lære ald Verden, hvad det er for en Lykke og Velsignelse at regiæres af en saa Stor Konge.

Island har haft den Vandheld, at de, som have været der, ikke have meddeelt tilstrekkelige Efterretninger og Notice derom; de faae Skrifter, som des angaaende ere udkomne, beskylde Jlden, Luften

 og

og Jorden, som gandske ugunstige, at der des Aarsag ikke skulde kunne blive noget af Landet. Jeg tilregner mig det altsaa for den største Lykke, som mig er vederfaret, og som nogen Tiid kand skee mig, at jeg, ved saa underlig og uventelig en Anledning, er kommet over til Landet, hvor Deres Kongel. Majestet ikke lod mig fattes noget til at giøre nyttige Observationer. Disse ere giorte, og jeg har havt den Lykke allerunderdanigst at meddeele saadan Kundskab om Landet, at Deres Kongelige Majestet deraf til Deels har taget Anledning, allernaadigst og allerviisest at skiønne, at Landet fortie-

nede

nede større Opmerksomhed, end hidindtil skeet er, formedelst Mangel af Oplysning, og, at det maatte være et Land, som var sin Allernaadigste Konges allerhøyeste Attention og Faderlige Omsorg værd, hvorved det ogsaa med Tiden kunde blive et Land, som Deres Kongelige Majestet, saa længe Verden staaer, kunde have Ære af at have sat i Stand, og derved at have giort mange tusinde Mennisker lyksalige. Begyndelsen dertil er nu allerede giort, ved det at der allernaadigst er skienket en anseelig Capital til Fiskeriets, Manufacturers og Haandverkers Opkomst der i Landet, hvortil naar

 den

den gode GUD giver sin Velsignel-
se, som ønskes og haabes, vil De-
res Kongelige Majestet ikke fiedes
ved at anvende meere derpaa, da
Frugten deraf ikke heller skal blive
borte.

Som da dette mit ringe Skrift,
hvorved adskillige urigtige og u-
grundede Beretninger om Island
corrigeres, og den sande Kundskab
om Landet, Luften, Indbyggerne
og deres Handtering meddeeles,
saaledes har fundet Naade, at det
Allernaadigst har behaget Deres
Kongelige Majestet at befale, at
Skriftet ikke alleeniste paa Dansk,
men endogsaa paa Tydsk og Fransk
skulde udgaae, hvortil mig af Høy-

Kon-

Kongelig Gavmildhed Allernaadigst er skienket en anseelig Gave, for at lette de paagaaende Omkostninger og befordre Editionerne: Saa aflegger jeg herved for saadan Høy-Kongelig Naade min allerunderdanigste Taksigelse, og i Følge den mig Allernaadigst givne Tilladelse, tager mig den allerunderdanigste Frihed, at sette min Allernaadigste Konges Allerhøyeste Navn for paa Skriftet, ved at dedicere samme allerunderdanigst til Deres Kongelige Majestet, hvorved mit ringe Skrift faaer ald den Autorité og Protection, som det kan Ønske sig.

Ligesom da Deres Kongelige

Majestet i Naade har anseet mine Forretninger i Henseende til Is-land, saa vilde ogsaa Deres Kon-gelige Majestet Allernaadigst ansee mig, som i allerdybeste Underda-nighed lever

Stormægtigste Allernaadigste
Arve-Konge og Herre,

Deres Kongelige Majestets

Kiøbenhavn, d. 29 Jul. 1752.

allerunderdanigste, og troepligt-skyldigste ringe Tiener og Arve-Undersaat

NIELS HORREBOW.

Fortale.

Omendskiønt Island er den største Øe i Europa, næst den store Øe, Magna Britannia kaldet, som indeholder de tvende Kongeriger Engeland og Skotland, og altsaa i sig selv er et stort Land, som var vel værd, at man havde nogen Kundskab om, saa er der dog intet Land, hvorom man har mindre tilforladelige Efterretninger. Islænderne selv have været saa ombyggelige, som noget Folk paa Jorden, for at opskrive alting meget eenfoldig og oprigtig, som er vederfaret Landet, fra dets første Opfindelse,

som holdes for at være skeet det Aar 861, og dets Bebyggelse i Aaret 874, saa at det var meget ønskeligt, at man af deres Efterretninger havde en samlet Historie om Island fra Førstningen af, da man deraf skulde faae et net Begreb om, hvorledes det gaaer til med nascente Republica; men saa agtsomme og flittige, som man har fundet dem heri, saa lidet eftertænksomme have de været udi at give Publico nogen retskaffen Beskrivelse over deres Land; thi man kand ikke regne de smaae Tractater, som ere udgivne af Arngrimo Jonæ og Theodoro Thorlacio i Form af Disputatzer, som noget fuldstændigt, endskiønt gandske smukt skrevet. Det er altsaa overladt til Fremmede at giøre dette Arbeyde, som de Indfødde ellers best kunde giøre; thi det er ikke saa let en Sag for en Fremmed at giøre en rigtig Beskrivelse over et saa stort Land, som tilligge er fuld af saa mange Naturens underlige Ting; ja det er en gandske umuelig Ting for en Fremmed nogenledes at kunne giøre dette, uden han maatte have opholdt sig der i Landet en temmelig Tiid, lært Sproget, og lagt

sig

sig efter at faae rigtig Kundskab om alting. I hvor vanskelig end Sag dette end er, har man dog fundet dem iblant Fremmede, som have formeent sig at være i Stand til at give en Beskrivelse ud over Landet; af disse have nogle været ved Landet en kort Tiid og dermed strax haft en Beskrivelse ferdig; andre have vel ikke nogen Tiid seet Landet, men troet de Beretninger de have kundet samle af dem, som reyse paa Landet, og derpaa have de grundet deres Beskrivelse. Af det første Slags er den bekiendte Blefkenius, hvilken laae en kort Tiid under Landet paa et Hollandsk Skib, var vel ogsaa een og anden gang i Landet, men forstod slet intet af Sproget, hvorpaa han ved sin Hiemkomst udgav et lidet Skrift om Island lige saa skammeligt og Nationens Ære nærgaaende, som i alle Maader urigtigt og usandfærdigt, hvilket er blevet besvaret og refuteret af den lærde Arngrimo Jonæ udi en særdeles Tractat, kaldet Anatome Blefkeniana.

Af det andet Slags er den lærde og rommelige Hr. Johann Anderson, rdum første Borgemester i Hamborg,

som

som efter det han selv skriver i sin Fortale, har ladet adskillige Skippere og Underkiøbmænd, som fare med Fisk og Tran fra Island til Glückstad, komme til sig, og, snart ved adskillige Spørsmaale, snart ved at forevise dem adskillige Naturalier af hans Samling, givet dem Anledning til at fortelle rigtigen og omstendeligen, hvad de af egen Erfarenhed have vidst om denne Insels naturlige og politiske Tilstand, samt de Forretninger og Handteringer, som der paa Landet øves og drives. Hvad han nu saaledes har udforsket af dem, og hvad ham ellers var bleven tilforladeligen bekiendt om Island, sligt har han optegnet, og derefter forfattet sine Efterretninger om Island, som han har leveret i hver Mands Hænder. Man seer da heraf Grundvolden til hans Efterretninger, og at den brave og fornemme Sal. Hr. Borgemester Anderson ikke har villdet give Publico noget ufordeelagtigt Begreb om Landet og Nationen, men skrevet det, som han har troet Sandhed at

være

være. Han har, som en forstandig og curieux Mand hast Længsel efter og umaget sig for at erfare noget nyere; vigtigere, fuldstendigere og grundigere om denne store og for mange Aarsagers Skyld merkværdige Insel, i Stæden for de ufuldkomne, forældede, og med utallige grove Fabler fordervede Kundskaber, hvormed man hidindtil har maattet ladet sig nøye, som han i sin Fortale lader sig forlyde med; men, imidlertid at han adresserede sig til de urette Personer, for at faae den forlangede Kundskab om Landet, ere Fablerne og de gamle urigtige Fortelninger om Landet derved ikkun blevet forøgede, Autors gode Hensigt giort forgiæves, og Publicum bedraget.

Skippere, Under-Kiøbmænd og deslige, af hvilke den Sal. Borgemester Anderson haver faaet sine Efterretninger, om man end kunde tilstaae, at der iblant dem vare adskillige, som havde Forstand at skiønne paa Landets naturlige og politiske Tilstand, saa giver dog deres Embede og Forretninger

ger dem ikke Leylighed til at kunne erfare noget retskaffent og tilstrekkeligt derom; de ligge i en Havn paa en eller anden Kant af Landet; fra det første de komme der, indtil de komme derfra, have de nok at bestille, den eene med Kiøbmandskab, den anden med at losse og lade Skibet, saa at der sandelig ikke bliver nogen Tiid for dem til at udforske Landets Tilstand. Om Indbyggernes Forretninger og Handteringer ere de lige saa uvidende; thi i den Tiid Kiøbmænds-Skibene ligge ved Landet, have Indbyggerne ikke noget synderligt at forrette uden alleeniste deres Høe-Avling; Fiskeriet drives da ikke meget, efterdi Fisken paa den Tiid ikke vel kand tørres, og Indbyggernes fornemmeste Occupation er paa den Tiid deres Handel med Kiøbmændene, hvorfore de ogsaa jevnligen opholde sig ved Kiøbstæden. Om Luftens Beskaffenhed i Henseende til Varme og Kulde, ere de ikke i Stand til at kunne dømme; thi de som reyse til Glückstad ere der alleene Sommerens Tiid, og har da nogen berettet, at der var saa heedt, at man maatte gaae saa got som nøgen, saa kan

jeg

sig tænkt, at han den Dag har haft megen Fisk at veye og indskibe; har nogen Kiøbmand lagt over om Vinteren, som er skeet undertiden af Nød, fordi Skibet er kommet til Skade, at han ikke kunde komme derfra, saa har han haft slet Leylighed og et misfornøyet Sind, hvorved alting bliver surere og slettere, end det virkeligen er, og deraf kommer den hæftige, igiennemtrængende, og stedse vedvarende Kulde; men hverken Varmen eller Kulden kand determineres af den udvortes Følelse, dertil hører Thermometriske Observationer, som altid dømme upartiisk.

Heraf sees da, hvorvidt deres egen Erfarenhed strekker sig, og hvor den er ringe; men man kand ikke tvivle paa, at de jo have beraabet sig derpaa, naar de have nydt den Ære at blive inviterede til den første Borgemester i Hamborg, og af ham saa vel imodtagne, da de have holdt det for det mindste af deres Skyldighed at fortelle denne fornemme og lærde Mand, alt hvad han har givet dem Anledning til at tænke, at han vilde vide; de have ogsaa ikke vildet passe-

ger dem ikke Leylighed til at kunne erfare noget retskaffent og tilstrekkeligt derom; de ligge i en Havn paa en eller anden Kant af Landet; fra det første de komme der, indtil de komme derfra, have de nok at bestille, den eene med Kiøbmandskab, den anden med at losse og lade Skibet, saa at der sandelig ikke bliver nogen Tiid for dem til at udforske Landets Tilstand. Om Indbyggernes Forretninger og Handteringer ere de lige saa uvidende; thi i den Tiid Kiøbmænds-Skibene ligge ved Landet, have Indbyggerne ikke noget synderligt at forrette uden alleeniste deres Høe-Avling; Fiskeriet drives da ikke meget, efterdi Fisken paa den Tiid ikke vel kand tørres, og Indbyggernes fornemmeste Occupation er paa den Tiid deres Handel med Kiøbmændene, hvorfore de ogsaa jevnligen opholde sig ved Kiøbstæden. Om Luftens Beskaffenhed i Henseende til Varme og Kulde, ere de ikke i Stand til at kunne dømme; thi de som reyse til Glückstad ere der alleene Sommerens Tiid, og har da nogen berettet, at der var saa heedt, at man maatte gaae saa got som nøgen, saa kan jeg

og tænke, at han den Dag har haft megen Fisk at veye og indskibe; har nogen Kiøbmand lagt over om Vinteren, som er skeet undertiden af Nød, fordi Skibet er kommet til Skade, at han ikke kunde komme derfra, saa har han haft slet Leylighed og et misforn øyet Sind, hvorved alting bliver surere og slettere, end det virkeligen er, og deraf kommer den hæftige, igiennemtrængende, og stedse vedvarende Kulde; men hverken Varmen eller Kulden kand determineres af den udvortes Følelse, dertil hører Thermometriske Observationer, som altid dømme upartiisk.

Heraf sees da, hvorvidt deres egen Erfarenhed strekker sig, og hvor den er ringe; men man kand ikke tvivle paa, at de jo have beraabet sig derpaa, naar de have nydt den Ære at blive inviterede til den første Borgemester i Hamborg, og af ham saa vel imodtagne, da de have holdt det for det mindste af deres Skyldighed at fortelle denne fornemme og lærde Mand, alt hvad han har givet dem Anledning til at tænke, at han vilde vide; de have ogsaa ikke villdet passere

re for saa ufornuftighed og lidet eftertænkt, at de jo skulde vide Beskeed om alting i Landet, hvor de maaskee mange Gange havde været, og derfore beraabende sig paa egen Erfarenhed, have fortalt alt det de vidste og ikke vidste.

Og paa denne Maade har den Sal. Borgemester Anderson, ikke tvivlende paa, at jo disse Efterretninger maatte være autentiques og uimodsigeligen tilforladelige, efterdi de vare givne af saadanne Mænd, som aarligen kom til Landet, og havde alting fra første Haand og af egen Erfarenhed, sammenskrevet sine Efterretninger om Island; og som det var ham meget vel bekiendt, at Publicum havde liden eller ingen Kundskab om dette saa langt fraliggende Land, saa har han ogsaa villet tiene Publico ved at lade sit Skrift komme i hvers Mands Hænder, som forlangede det, hvilken hans retsindige og velmeente Intention hans Arvinger have opfyldt ved at lade det komme i Trykken.

Skriftet er derefter paa Dansk oversat, og paa begge Sprog af mange læst

med

med største Fornøyelse, og i den fulde og faste Meening, at man deraf snaatte faae fuldkommen Oplysning og Kundskab om Landet: Men, saa u-imodsigeligt som det er, at Skriftet er fuldt af mange lærde og smukke Anmerkninger, som ere dets Autori anstændige, saa vist er det ogsaa, at de Beretninger, hvorpaa Autor har grundet sit Skrift, meest alle ere falske og ugrundede, saa at man maae tilstaae, at alt hvad Autors er i dette Skrift, svarer til den lærde og berømmelige Mands gode Caractére, men det øvrige røber deres ringe Kundskab og slette Begreb om Landet, og ildesindede Hiertelaug imod Indbyggerne, som have givet den Sal. Borgemester Anderson disse Efterretninger.

At derfore Publicum kunde blive désabuseret, og Landet handthævet imod de haarde og urigtige Beskyldinger, som ere blevne anførte imod det, har jeg foretaget mig at forfatte nærværende Skrift, hvorved gives tilforladelige Efterretninger om Landet, Luften, Folket og deres Handtering, alt i Anledning af bemeldte Sal. Hr. Borge-

 mester

mester Andersons Skrift om Island, hvorfore jeg følger samme Articul-viis, visende, hvad der i hver Artical findes u-rigtig berettet, og hvorledes det i Sandhed forholder sig; ved hvilken Leylighed adskillige nye Ting findes paa sine Stæder anførte, hvorom slet intet er talt i berørte Skrift. Autors Ord sees allevegne med større Stiil trykte, end det øvrige, for Tydeligheds Skyld; og, naar Autor nævnes udi Skriftet, forstaaer jeg derved den Sal. Hr. Borgemester Anderson, dog ingenlunde ansees han som Autor eller Opdigter af de mange usandferdige Beretninger, men som den der harført dem i Pennen, saaledes som han har selv faaet og troet dem.

Efterdi da disse af den Sal. Borgemester sammenskrevne Efterretninger om Island ere aldeles u-efterrettelige, og give et ganske urigtigt Begreb om Landet og alt hvad dertil hører; saa er det saa meget meere nødvendigt, at Publicum faaer den rette Oplysning derom, som den lærde og berømmelige Mands Navn giver Skriftet saa stor Autorité, at ingen kan andet, end fæste Troe dertil; paa hvil-

hvilken Maade den brave Mand ikke vilde, at hans Navn skulde misbruges, naar han havde været vidende om Efterretningernes Beskaffenhed.

Af anden Natur ere de Efterretninger, som jeg udi dette lidet Skrift meddeeler Publico om Island. De grunde sig paa det, jeg selv har seet og erfaret, da jeg over 2 Aar haver opholdet mig der i Landet. Hvad som er historisk, og passeret for den Tiid jeg kom til Landet, har jeg faaet Underretning om af brave og studerede Folk i Landet, som selv have seet det, og vide bedre Beskeed derom, end den gemeene Mand, af hvilke Skippere og Kiøbmandsfolkene- tand have faaet deres Efterretninger. Med en skiøn stor Parisisk Quadrant har jeg giort adskillige Observationer, hvorefter Poli Høyde er bleven bekiendt og tilforladelig. Formedelst en Maanens Formørkelse observeret i December Maaned 1750. med en Kikkert forsynet med det behørige Micrometro, er Islands Længde determineret accuratere end nogen Tiid tilforn, hvorved det befindes, at Island ligger meest 4 Grader

Øsierligere end man hidindtil har holdet for. Med Barometro og Thermometro er giort Observationer 2 gandske Aar igiennem, hvorved Luftens Tyngde, Varme og Kulde bliver bekiendt, og befindes gandske anderledes, end man har forestillet sig den at være. Kort at sige: Jeg har haft den Lykke at giøre saa tilforladelige Astronomiske og Physiske Observationer i Henseende til Luften og Jorden, at mange Ting nu ere med Vished bekiendte, om hvilke man tilforn enten intet vidste, eller vel vidste noget, men som tillige var falskt og urigtigt.

Saadant er da dette Skrift, som jeg hermed haver den Ære at levere Publico; det kand vel ikke ansees, som en fuldstændig Beskrivelse over Landet, hvilken ingen er i Stand til at kunne give, uden den, som har opholdt sig der i en lang Tiid, og har behørige Videnskaber og tilstrækkelig Soutien; men dette indeholder derimod tilforladelige Efterretninger om Landet, hvormed Publicum faaer tage til Takke, indtil det belovede Skrift kommer for

Lyset, som svarer til den prægtige Titel, som findes indført i de lærde Tidender; hvilket jeg vilde ønske, at nogen var i Stand til at kunne fuldføre.

Ligesom da Skriftet selv er af anden Natur og Beskaffenhed, end de forhen udkomne, saa er ogsaa det hosføyede Landkort. De tilforn udgivne ere ikke tilforladelige, allermindst det, som er sat for ved den Sal. Hr. Borgemester Andersons Skrift, men dette er rigtig copieret og contraheret af et stort Original-Landkort over Island, hvorpaa i nogle Aar er arbeydet af Kongl. Ingenieur-Officiers, som bleve skikkede til Island, da det 1734 af Capitaine Knopff er fuldferdiget, hvilket til den ende efter Høy-Kongelig allernaadigst Ordre er mig bleven udleveret, at jeg kunde lade det følge med mit Skrift. Dette Landkort, som ikke tilforn er publiceret, er altsaa det accurateste, som er til om Island, hvorfore jeg ogsaa ingenlunde tvivler paa, at jo Publicum vil tage derimod med største Satisfaction. Over Landkortet følger strax herefter nogle

korte Anmerkninger, som en Indledning til Skriftet, for desto større tydeligheds Skyld.

De Meteorologiske Observationer for tvende Aar findes trykte bag efter Skriftet, med Anmerkninger derover, og Oplysning, hvorledes de ere giorte.

An-

Anmerkninger
til
Landkortet.

Det er tilforn sagt, at det hosføyede Landkort er rigtig copieret og contraheret af et Original, forfattet af Kongel. Ingenieurer og fuldfærdiget af Capt. KNOPFF; derved er ingen Forandring skeet, uden at Bessested, efter de Observationer, som jeg har giort udi Island, er anlagt paa sin rette Længde og Bredde, og altsaa heele Landets Situation derefter forandret, saa at Island findes at ligge meest 4 Grader Østerligere, end tilforn bekiendt var.

Islands Physiske Længde, som jeg har ansat i mit Skrift for 120 Miile, findes i dette Landkort at være noget mindre. Ingen er i Stand til at decidere, hvad rigtigst er; min Udregning paa Landets Længde grunder sig deels paa adskillige gamle Islandske Skribentere, deels ogsaa paa Indbyggernes Regning efter Thing manna-leid, som er saa stort et Stykke Vey, som en Thingman skal reyse om Dagen, naar han reyser til Altinget, og er ikke visse Miile hos os, men en Thingmannaleid giør undertiden 5, undertiden 8 Miile ud; og efter disse Thingmannaleid, som regnes af Indbyggerne, bliver Landet 120 Miile lang.

Landkortet selv findes inddeelt i sine 4 Fierdinger, nemlig den Østre, Syndre, Vestre og Nordre, som tilkiendegives med dobbelt prikkede Gange, da derimod de enkelte Prikker skille Sysselerne fra hinanden. Navnene, som ere anførte paa alle Havnene og de fornemste Stæder i Landet, har jeg giort forstaaeligere ved at sætte dem paa Dansk, som ellers vare meest ukiendelige; andre derimod, som letteligen forstaaes, har jeg ladet blive saaledes, saasom Thing-Ey, Eyeford, hvor Ey betyder Øe.

Paa det at enhver i en Hast, og uden at søge vidtløftigen kand finde, hvor et eller andet Stæd ligger paa Kortet, har jeg inddeelt Kortet udi Rubriquer eller Quadrater, formedelst Linier trukne igiennem hver Grad, og derhos sat Bogstaver oven og neden til, og Romerske Tal ved Siderne i hver Rubrique, og derefter forfattet en Alphabetisk Tavle over alle Navnene paa Kortet med Bogstav og Tal hos, hvor hvert Stæd ligger; Hvilken Tavle for Tydeligheds Skyld følger:

Alphabetisk Tavle
Over Navnene paa Landkortet, hvor Bogstaverne findes oven og neden, Tallene ved Siderne, og det søgte Stæd i Qvadratet paa Kortet.

A.

Akür Ey	C. III.
Arnar Ey	O. IV.
Arnar-Stapens Kiøbstæd	B. IV.

B.

Berefiords Kiøbstæd	O. IV.
Bessested	D. IV.
Biarnar-Ey	G. V.
Bildals Eyre Kiøbstæd	A. II.
Boesands Kiøbstæd	C. V.
Breida Merkur Jøkel	L. V.
Brock-Ey	D. III.
Budenstads Kiøbstæd	B. IV.

C.

Capo de Nord	D. I.

D.

Dranga Jøkel	D. II.
Dyrefiords Kiøbstæd	A. II.

E.

Eller-Ey	G. V.
Ericus Jøkel	G. IV.

b 5 Eye

Eye-Fielle Jøkel	H. V.
Eyefiords Kiøbstæd	K. III.

F.

Flat-Ey	B. III.
Flat-Ey for Norden	K. II.
Flot-Horn	H. II.
Fugle-Skiær	B. V.

G.

Gammal-Ey	D. IV.
Glama Jøkel	B. II.
Geirfugle-Skiær	B. V.
Grims-Ey	L. I.
Grindevigs Kiøbstæd	D. V.
Grönefiords Kiøbstæd	C. III.

H.

Hafnefiords Kiøbstæd	E. IV.
Heela	G. V.
Hiortes-Ey	D. IV.
Hofsaas Kiøbstæd	H. II.
Hofs Jøkel	H. IV.
Holmens Kiøbstæd	D. IV.
Holum Bispestol	I. III.
Hrolaugs Eyrar	M. V.
Husevigs Kiøbstæd	L. II.
Husevigs Svovel-Bierg	L. III.

I.

Isefiords Kiøbstæd	B. II.

K.

Kieblevigs Kiøbstæd	C. V.
Kirkebay Kloster	K. V.
Knapa-felle Jøkel	L. V.

Krafle

Krafle . . . M. III.
Krisevigs Svovel-Bierg . . D. V.
Kummervogs Kiøbstæd . . C. III.
Kötlegau Jøkel . . . H. V.

L.

Langenes . . . Q. II.

M.

Munke-Tveeraae Kloster . K. III.
Modie-velle Kloster . . K. III.
My-vatn . . . . M. III.

O.

Olafsvigs Kiøbstæd . . B. III.

P.

Pap-Ey . . . . O. IV.
Patrixfiords Kiøbstæd . . A. II.

R.

Rang aa Sandur . . F. V.
Reikefiords Kiøbstæd . . E. II.
Reikenes . . . C. V.
Reinestad Kloster . . H. III.
Rödefiords Kiøbstæd . . P. IV.
Röde-Nes . . . . M. II.

S.

Saptaa Jøkel . . . I. IV.
Skagen . . . G. II.
Skagefiords Kiøbstæd . . H. III.
Skagestrands Kiøbstæd . G. II.
Skalholt Bispestol . . G. IV.
Skeidaraa Jøkel . . L. V.
Skreide Kloster . . N. IV.

Sku-

For-

Fortegnelse
Paa
Articlerne i dette Skrift.

§. XXVI.

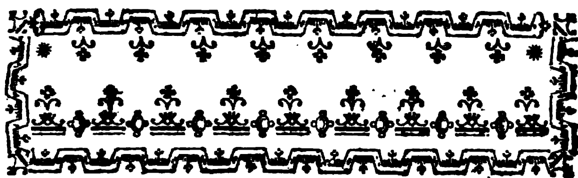

§. LVI.

§. LXXXV.

Tilforladelige Efterretninger om

Island.

De under afg. Borgemester Andersons Navn udgivne Efterretninger om Island, grunde sig, som Autor selv siger i sin Fortale, paa Skipperes og Under-Kiøbmænds Fortælninger; og, da man let kand forestille sig, at disse gode Mænd, der ligge en kort Tiid et eller andet Stæd paa Landet, og imidlertid have nok at bestille med deres Handtering, ikke kand faae nogen synderlig og vis Kundskab om dette saa store Land; saa er det ikke at undre, at Autors Begreb om Island er bleven gandske urigtigt, og hans Efterretninger af samme Art. At derfore Publicum kand faae nogen rigtig Kundskab om denne store Øe, hvorom hidindtil ikke noget retskaffens er udkommen, har jeg foretaget mig

Articul-viis at igiennemgaae fornævnte Borgemester Andersons Skrift, og, saa vidt det giver Anledning, at fremstille hvad Sandhed medfører.

§. 1.

Islands Situation og Størrelse.

Den første Articul, som handler om Islands Situation og Størrelse, affærdiger Autor korteligen saaledes: **Den Øe Island, som ligger temmelig høyt oppe i Nordsøen, skal, som det gemeenligen holdes for, være halvfierdsindstive Danske Miile i Længden og een og fyrretive i Breden.** Det er saa almindelig bekiendt, hvor Island ligger, at ingen bilder sig ind, at den ligger i Nordsøen; thi ved Hetland endes Nordsøen, og da begynder Mare Atlanticum, i Almindelighed den Spanske Søe kaldet, eller Vester-Havet. Men at komme Sagen nærmere, da vise de Observationer, som jeg med en stor og skiøn Parisisk Quadrant, efter Kongel. allernaadigste Ordre, har giort paa Kongens Gaard Besselted, udi den Sydre Deel eller Fierding af Island beliggende, at Altitudo Poli eller Stædets Bredde er 64 Gr. 6 Min. En Maanens Formørkelse der sammesteds observeret, giver tilkiende, at Længden fra Londons Meridian at regne, er 25 Gr. Vester, som er mestendeels 4 Grader Østerligere end man hidindtil har holdt for, hvilket er til stor Oplysning i Navigationen for de got Folk, som seyle paa Island.

Hvor

Hvor langt og bredt Landet selv er, vil blive vanskeligt at kunde sige, efterdi dertil behøves adskillige vidtløftige Reyser og Observationer; dog vil jeg give enhver Lov til, uden at tage feyl, at sætte 120 Miile i Steden for de af Autore anførte 70 Danske Miile, naar man regner Middel-længden fra Øster til Vester. Paa det smalleste er vel Landet ikke bredere end Autor skriver, nemlig 41 Miile, men i det øvrige de fleeste Stæder fra Syder til Nord meget bredere, ja indtil 60 Miile, saa at man billigen kand regne Middel-Bredden af Landet for 50 Danske Miile. For Resten kand man med rette henviise Læseren til det Landkort, som er sat for i Borgemester Andersons Skrift, hvor Island udgiør over 11 Grader i Længden og 3½ Gr. i Bredden, hvoraf man maae lade sig overbevise, at Landet er vel meere end 70 Miile langt og 41 bredt.

§. II.

Landets eller Jordens Beskaffenhed.

Jeg vil ikke bemænge mig med at raisonere med Autore, hvorledes dette Land skal være blevet saaledes dannet, som det er, formedelst Syndfloden; rimeligt er det vel, at dette Stykke Land saavel som andre har desformedelst faaet en stor Forandring: Jeg vil allene begive mig til den særdeles Skikkelse Autor vil tilegne dette Land frem for andre, som han kalder uordentlig. Jeg meener, at, saaledes som den almægtige GUd viiselig har ordineret det, bør det ikke af os Men-

neſker kaldes uordentligt; thi ſamme Uordener findes i Norge, ſom er dette Land aldeeles liigt i Henſeende til Jorden og dens Beſkaffenhed; ſamme Uordener møde os i de Alpiſke og Pyrenæiſke Bierge, og mange fleere Stæder; og, at jeg ikke ſkal begive mig uden for Europa, maa diſſe Uordentligheder være nok med Island lignede.

Men at man har afmalet vores Island for Autor, ſom paa alle Sider omgiven med en ſtor Mængde af afbrudte, ſmaae, blinde eller og gandſke lidet over Vandet fremſtaaende Klipper, er aldeles uret; thi, endſkiønt der vel her og der ere Klipper og Skiær uden for Landet, ſaa er det dog langt fra ikke rundt om det heele Land, at man finder ſlige, efterdi der meſtendeels er reen Grund til Landet; og er det ingenlunde at regne imod Norge, hvor man den ſtørſte Deel omkring Landet kand fare indenſkiærs, ſom man kalder det, da Island derimod ligger meeſt gandſke blot for Søen. For Synden af Landet ſkal ikke findes mange fleere Skiær end Fugle-Skiærene; men ved Indgangen til en og anden Havn, ſaaſom Ørebаck, Grindevig, Boeland, findes tæt ved Landet Skiær og Banker i Søen, ſom de Seylende maae tage ſig vare for; ligeledes midt i Hafnefiorden, ſom ellers er den beſte Havn der kand være, er et lidet Skiær i Indgangen; men derfore er det ikke billigt at bruge en ſaa afſkyelig Beſkrivelſe om Island, efterdi Seyladſen ind ad Elben ſelv er mange fleere Uordentligheder af Banker og Skiær i Søen underkaſtet.

En

En anden af de store Uordentligheder, som dette Land uskyldig er bleven tillagt, bestaaer derudi, at det er omgivet med mange Holmer, det er, smaae grønne, men ubeboede Øer, og med endnu større beboede saa kaldede Øer. Det er vel, at de, som have berettet vores Autor dette, have været saa gode at kalde disse Øer grønne, hvoraf allene klarligen sees, at det er ikke til Landets Skade eller Tab, efterdi saadanne, endog ubeboede, Øer ere de herligste til Græsgang for Creaturet; men at Landet paa alle Sider skulde være omgivet med deslige Øer, er urigtig berettet; thi, naar man exciperer et vist District for Vesten i Bredefiord uden for Dale-Syssel, hvor der er Mængde af saadanne kostelige og importante Øer, saa skal der for det øvrige runden om dette store Land ikke findes synderlig fleere, end om vores lille Øe Siælland, hvilket hos os ikke kaldes uordentligt, men regnes for en Herlighed, som det og virkeligen er. For Synden og Norden af Island ere gandske faa saadanne Øer, og for Østen endnu færre, da Papöe snart er den eeneste.

Ligesaa urigtig en Beskrivelse som Autor har faaet paa det som er udvortes eller uden om Landet, saa uefterrettelig er og den Oplysning, som hans Skippere eller Under-Kiøbmænd har givet ham om Landets indvortes Beskaffenhed, naar den saaledes beskrives: Det er indvortes, eller paa dets gandske flade Land, opfyldt med høye, grove, nedstyrtede, steyle Bierge,

 eller

eller meget meere Steenklipper, hvoraf endeel ere skiulte med Snee og Jis. Dersom, efter disse Ord, det gandske flade Land var opfyldt med slige Bierge eller Steenklipper, saa var der jo intet flade Land tilbage; men da der visseligen findes mange Plainer eller Sletter omkring det heele Land af nogle Miiles Længde, saa kand denne Fortælning ikke være overeensstemmende med Sandhed. Det nægtes ikke, at der jo udi Island, saavel som i Norge, ere mange store Fielde, hvoraf endeel ere skiulte Aaret omkring med Snee og Jis, men de ere langt fra ikke af den Beskaffenhed, som her foregives. Endeel af dem ere ikke steylere, end der jo letteligen og jevnligen anstilles store Reyser derover med mange 100 Heste om Aaret, da de fleeste af Norder-Landet reyse over de store Fielde-Rygge, som strække sig langs ad Landet og hente deres Vinter-Forraad af tør Fisk fra Synder- og Vester-Kanten, og er hverken Op- eller Nedfarten af dem at ligne i Farlighed og Vanskelighed med de Alpiske eller Pyrenæiske Fielde; der findes Plainer eller Sletter oven paa Fieldene 3 à 4 Miile store, ja vel større, med de skiønneste Græsgange her og der, mange meget Fiskerige Søer og Vande, undertiden ogsaa endeel Sandjord. Hist og her sees større Fielde, end dem man passerer over, hvoriblant ogsaa findes Jøkeler (det er saadanne Fielde, hvis Toppe stedse ere skiulte med Jis og Snee) hvorfra flyde ligesom store Elver, hvori Vandene ere tykke, sodagtige af Farve, og mestendeels stinkende.

Disse Jøkeler ere ingenlunde de høyeste Fielde, saasom der ere mange høyere i Nærværelsen, hvilke ikke have Jis eller Snee paa sig Aaret omkring, men Jord-Artens nitreuse Beskaffenhed maae dertil være Aarsag. Deres Natur, og de Phænomena som følge dem, ere ret forunderlige, og henhører meere til en Physicalisk Betragtelse end Historisk Beskrivelsse over Island, kand ogsaa give en Physico nok at bestille: Ellers kand Jøkelernes Historiske Betragning ogsaa give Andledning til at melde noget om deres Beskaffenhed. De tage til, tage af, og forandre snart dagligen deres Situation; naar for Exempel, man seer Spor i Sanden, at nogen har reyst der i gaar, og man da følger samme, skeer det, at man kommer midt ind paa Jøkelen eller Jsen, saaledes at man ikke kand komme derover, hvoraf følger, at denne Jis ikke var der i gaar; farer man da neden om Jøkelen eller Jsen, en Fierdingsvey eller længere, for at komme den forbi, skal man finde Sporene igien af de Reysende i lige Linie med de Spor paa den anden Side af Jsen; ligeledes hender det sig tvertimod, at nogle faae Dage efter er atter Vey og Passage der, hvor før var Jøkel eller Jisfield. Man vover sig ogsaa undertiden at reyse over Jsen selv, da det er hendet nogle, som der reyste, at de forlorede en Hest ned i en Aabning, som der var imellem Jsen, hvilken de ikke kunde redde derfra; men nogle faae Dage derefter befandtes samme Hest at ligge gandske oppe paa den flade Jis, saa at der, hvor tilforn var nogle Favne dybt Hul i Jsen, var det nu gandske glat. Venteligt den

Jis, som har ligget ved Siden af disse og andre Huller, nu var bortsmeltet. Der falder altsaa ingen visse Veye omkring disse Jøkeler, men dog stedse Fart, hvorved det hender sig vel undertiden at de Reysende kand komme til Skade, men dog gandske rart. Deslige Jøkeler gives ikke uden i Skafte-fields-Syssel, som er Synder paa Landet. De øvrige Jøkeler saasom Hecla, Vester-Jøkelen og andre ere af anden Natur, og forandre ikke deres Situation saaledes som disse.

I det øvrige ere de fleeste Fielde græsgivende, og ere hverken **forbrændte** eller liige **Steen-Klipper**, saasom Autori er berettet, endskiønt der findes ogsaa endeel af det sidste Slags, som dog ingenlunde kand give nogen Ret at kalde Fieldene saadanne i Almindelighed; thi denominatio bør skee à potiori parte; og som nu de fleeste ere gode og frugtbare Fielde, saa bør de ikke under eet saa slet caracteriseres.

Det øvrige, som Autor melder i denne Articul, befinder sig til deels saa, nemlig, at der boer ingen midt i Landet, saasom Ryggen af Landet er besat med adskillige Fieldestrekninger, af hvilke dog endeel ere frugtbare.

§. III.

Hvorledes man kand reyse i Landet.

Man skulde af Autors Beskrivelse slutte, at der aarligen var Brand i Jorden, som forbrendte

brendte Landet; item, at Klipperne (som han kalder dem) aarligen styrtede sig ned formedelst den smeltede Snee, saa at der ingen Fart og passage kunde være i Landet, allerhelst da han føyer til, at Landet er bleven saa opfyldt og saa vanskeligt at komme frem i, at man kand ingensteds reyse med Vogne eller Karrer, men maae paa de fleeste Stæder gaae til Fods, og hvor det er best, kand man ikkun ride, skiønt meget kummerligen, hvorved man dog maae bruge ald Forsigtighed baade i at ride og gaae, at man ikke skal støde an eller styrte. Hvor meget de have taget feyl, som have berettet Autori dette, kand best skiønnes, af følgende Omstændigheder. Der har ikke været Jordbrand eller Ildsprudende Bierg siden 1730; og som dette da skeer meget sielden, og angriber ikkun et gandske lidet stykke Jord, saa er det aabenbare, at Reyser ikke derved kand forhindres eller giøres vanskelige uden paa en kort Tiid og faa Stæder; Fielskrid skeer der undertiden ligesom i andre biergefulde Lande, som kand forderve et Stykke derunder liggende Græsjord, vel ogsaa en Bay (saaledes kaldes en Gaard) men dette hender sig ikke heller ofte; og, om sligt skeer just over en Vey, varer det ikke længe, inden der bliver ryddet, og Passagen igien sat i Stand, hvoraf da følger, at Landet ikke derved bliver opfyldt og vanskeligt at komme frem i. Det er en Sandhed at der ikke bruges Vogne eller Karrer i Landet, men alting føres til Hest, endskiønt der de fleeste Stæder meget vel kunde være Kiørevey, ja

endog over Fieldene imellem Synder- og Norder-Landet, hvilket efterlades ventelig formedelst Mangel af Folk og Bekostninger, eller maaskee rettere formedelst Vanen, efterdi de ere komne i med at føre alting til Hest: Men den daglige Erfarenhed viiser, at det paa den anden Side ikke forholder sig saa, at man maae paa de fleeste Stæder gaae til Fods, efterdi man over det heele Land meget vel og magelig kand ride. Det er ikke skeet een, men fleere gange, at adskillige brave og fornemme Folk have redet 18 til 20 Miile fra Solens Optil dens Nedgang om Sommeren, og det over Fieldene fra Syder- til Nord-Landet. Dette anføres som et Beviis, at Farten, endog over Fieldene, mange Stæder er meget god, men derved nægtes dog ikke, at der adskillige Stæder, ligesom i Norge, ere vanskelige Fielde-Veye, som de ikke kand komme saa hurtig afstæd paa, dog kand man allevegne passere dem med temmelig sterk belæssede Heste, og man hører ikke til, at nogen kommer til Skade paa de vanskeligste Veye, uden aldeles rart, formedelst en eller anden Uforsigtighed. De aarlige Reyser, som Laug- og Syssel-Mændene giøre til Altinget med 10 à 20 Hestes Bagage, af hvilke nogle Øster fra have 70 Miile at reyse, beviise ogsaa tydeligen nok, hvad Fart der er i Landet, og hvorledes man kand komme fort. Den Tiid som Compagniets Skibe ligge ved Landet i deres Havne, er det jo aabenbare, at snart alle Mennesker af det heele Land reyse til Kiøbstæderne at handle med deres Vahre, og kiøbe deres Provision hiem igien, og som det er umueligt at forestille sig, at

Landets

Landets Indbyggere skulde kunde bære alt dette paa deres Ryg, undertiden 30 à 40 Miile, saa faaer man vel tilstaae, at de kand passere Veyene til Hest. Foruden fornævnte megen Fart kand jeg endnu anføre den, som er stærkere, i henseende til Længden af Veyen og Mængden af Hestene: Fra Hoolum Bispestoel for Norden fare aarligen over 100 Heste Syder paa Landet for at kiøbe tør Fisk, da hver Hest bærer altid i det ringeste 12 Liispd.; fra andre Gaarde i Oefiords, Skagefiords og Hunnevatns-Sysseler Norden paa fare ligeledes 5, 10, 20, til 30 Heste, ligesom enhver har Formue til, samme Vey i samme Handel, nemlig de føre en stor Deel Smør, ulden Gods og andre Nordlandske Vahre til Synderlandet at forhandles imod Fisken, som de kiøbe; og saaledes spadsere mange 1000 Heste aarligen denne farlige Klippe-Vey. Dette anførte holder jeg for meere end nok til at beviise hvor sterk Fart der er i Landet, og hvor liden føye Autors Fortællere have havt til at fremdbringe deres utidige Relationer; ligesom ogsaa deraf tydeligen sees, hvor slet Grund det øvrige haver, som i den Anledning er anført i den 3 Articul, nemlig: At ingen giør sig Umage at rydde af Veyen, efterdi Indvaanerne her, ligesom i andre ufrugtbare og elendige Bierg-Lande, har saa liden Leilighed og Opmuntring til at reyse.

§. IV.

Hvorledes Landet er beboet.

Af Øens anførte Beskaffenhed, siger Autor og i næstfølgende §. V. endnu meere for

den

den Skyld og Aarsag, at den formedelst sin indvortes Beskaffenhed har Tiid efter anden været, og endnu er underkastet store og forskrækkelige Ødeleggelser, kommer det, at den ikke er meget Folkeriig. Herudi, saavel som i det meeste andet have de mægtig taget feyl, som have berettet Autor det, og vise, at de slet ingen Besteed vide om Landet; thi Islænderne, iligemaade Fremmede, naar de først have etableret sig der, have slet ingen særdeles Lyst at komme fra Landet; tvertimod Islænderne have saa megen Hiemme-syge og Attraae til at komme til deres Fæderneland igien, som nogen anden Nation; og at fornævnte Autoris Aarsager ikke ere de, hvorfor Landet ikke er meget Folkeriigt, skal nærmere forklares, naar jeg kommer til at besvare og oplyse det, som Autori urigtig er berettet om Landets Beskaffenhed; men paa dette Sted vil jeg korteligen vise, hvad fornemmeligen dertil contribuerer.

Hoved-Aarsagen har hiemme i den forskrækkelige sorte Død, som sidst i det 14de Seculo overgik dette saavel som mange andre Lande, da Folkene udi Island døde saa stærk bort, at der ikke har været nogen tilovers, som var i Stand til at beskrive denne store Plage, da der ellers intet fattes i de Islandske Annalibus, at der jo nøye er optegnet, hvad der har tildraget sig siden Landets Beboelse. De fleeste af dem, som gik denne store Ødelæggelse igiennem, reddede sig meest paa Fieldene, hvor de med Sundhed begik sig, da de andre

dre døde sterk bort, og var der den Tiid, efter muntlig Tradition, ligesom en sterk Taage over det platte Land, da Pesten grasserede hæftigst. Og, som da Danmark, der formedelst samme Pest var øde nok for Folk, ikke kunde taale at miste Colonier for at sende over til Island; have de overblevne Indbyggere i Landet saaledes peupleret Landet igien, at der nu regnes at være 80000 Siæle, men med alt dette kand dog Landet ikke kaldes folkeriigt; thi hvad kand det forslaae udi et Land af 120 Miles Længde, og en derefter proportioneret Breede, de fleeste Stæder over 50 Miile; og er jeg forsikret, at ikke meget over den tiende Deel er beboet og dyrket, som det sig burde.

Foruden denne Sorte Død har ogsaa grasseret en og anden Gang store Plager og Sygdomme. Saaledes døde mangfoldige Mennisker af Hunger i Aarene 1697, 98 og 99; i et Kirkesogn alleene over 120 Mennisker. I Aaret 1707 borttog Smaaekopperne over 20000 Mennisker, hvormed ogsaa fulgte et slags Pest. Siden er ogsaa et mindre Antall død af de ordinaire Smaaekopper. Til disse Aarsager kunde vel ogsaa lægges adskillige andre, hvorfore Landet ikke saa tiltager i Folke-Mængde, som det burde: Men som samme komme hverken af Jordens eller Luftens Beskaffenhed, saa finde de her ingen Stæd.

I hvor lidet nu end Landet i mine Tanker er bebygt, saa er det dog urigtigt, som Autori er berettet, at der alleeneste ved Strandsiden,

ikke

ikke over 4 eller 5 Mile oppe i Landet, findes beboede Landsbyer, (thi man maae ingenlunde spørge om Kiøbstæder) &c. Thi først er det en afgiort Sag, at der findes mange bebygte Pladser end over 12 Miile oppe i Landet; dernæst er det selsomt, hvorledes nogen er falden paa at berette, at der er Landsbyer paa Landet, men ikke Kiøbstæder. Skulde jeg skrive det som rettest synes af disse 2 Ting, maatte jeg heller falde paa at skrive, at der er Kiøbstæder paa Landet, men ingen Landsbyer. Thi ved de 22 Havne omkring Island ere Kiøbstæder, som saa kaldes og skrives, hvor nemlig Compagniets Kiøbmænd handle med Landets Indbyggere, men Landsbyer er der aldrig een af. Men, saasom disse saa kaldede Kiøbstæder ikke svare til det Begreb, som andre uden for Landet derom kand giøre sig, maae jeg sige, at disse Kiøbstæder bestaae alleene i det Octroyerede Islandske Compagnies Huuse, 3 à 4 i Tallet paa hvert Stæd, som ere Kiøbmændenes Værelser, Kramboed, Kiøkken, Pakhuuse, &c. hvilke Huuse i Island føre Navn af Kiøbstæd, endskiønt de ikke ere saadanne Kiøbstæder som de, hvilke i andre Lande saa kaldes. Imidlertiid kunde man dog med større Sandhed sige, at der udi Island ere Kiøbstæder, men ingen Landsbyer, af hvilke der hverken er nogen til in natura, eller som saa kaldes: Thi enhver Gaard eller Bay staaer for sig selv, har sin Engbond eller Græsslaat hos og omkring sig (som kaldes Tun) og derved saa mange Huusmænd, som Eyeren kand overkomme at leye Høebond bort til, 2, 3, 4, 6

ja

ja ofte fleere. Disse Huusmænd kaldes Hialeye-mænd og prononceres Hiauleyemænd (thi Hia paa Islandsk er hos, saa at det betyder saameget som: Mænd til hvilke de have leyet noget Jord hos Gaarden; Huuset selv kaldes Hialeye). De distingveres fra andre Huusmænd derved, at Hia-leyemænd have noget Jord eller Græs til een Koe eller fleere, men Huusmænd have det ikke. Og saaledes er Beskaffenheden over det heele Land, saa at der ikke er en eeneste Landsbye, men alt Landet er inddeelt i Kirke-Sogne, og hver Gaard ligger for sig. Jeg maa ellers tilstaae, at store Gaarde, som have selv 20, 30 til 50 Bygninger, og desuden mange Huusmænd, kand snart stikke i Øynene, som smaa Landsbyer, og paa den Maade bliver der mængde Landsbyer paa Landet. Dette vil jeg dog ikke troe at Autors Fortællere skulde tage for fulde; thi man seer af heele Skriftet, at det har aldeeles været imod deres Forsæt at giøre Landet anseeligere end det er; maatte det alleene tillades for dem at blive det, som det er, uden at give saadanne Beretninger derom, som de have giort, var det meere end got.

Man seer fremdeeles udi Slutningen af den IV. Articul, at det er Autori fortalt, at der paa samme Maade bygges endnu Tiid efter anden uden nogen Orden eller Tilsyn, naar nogen faaer Lyst dertil, saa at den ovenmeldte Adspreedelse og Uheld tager stedse meere og meere til. Enhver ærlig Patriot maatte Ønske denne Uheld for Landet, at der blev bygget meere og meere; thi det var til Landets store

re Opkomst og Fordeel. Man kand være aldeles forsikret om, at ingen der i Landet meere end andenstæds faaer Lov at bygge det ringeste smule Huus uden Øvrighedens eller Jord-Eyernes Tilsyn eller Vidende, som heller føre Procesſ om én smule Jord, end tillade nogen, uden deres gode Behag og Profit, at bygge paa deres Grund. Hvad Uorden ellers sligt fører med sig, nemlig at der bygges Huuse paa beqvemme Pladser, hvor der er best Græsning, kand jeg ikke begribe; thi det synes nyttigt og best i mange Henseende, at hver Gaard har sin Jord om sig for Beqvemmeligheds Skyld at høste hiem, for Ulykkes Skyld af Ildebrand, og deslige meere. Dette er og ikke det eeneste Land, hvor Bøndergaardene ligge hver for sig. Paa Bornholm, saadant et skiønt Land, er ikke een Landsbye; mange Stæder i de Danske Provincer ligger der ogsaa Bøndergaarde, hver for sig, som aldtiid holdes for en Herlighed, men udi Island skal det kaldes en Uheld og Adspreedelse.

Imedens jeg er at tale om Landets Beboelse, maatte ogsaa dette legges til: At, saasom den gode GUd særdeeles har begavet Søen om dette Land med en velsignet Hob adskillig slags Fisk, som noksom er bekiendt, og herefter om skal tales; saa er det ikke at undre, at der boe fleere Folk ved Søe-Kandterne end oppe i Landet, efterdi de der behøves saameget ved Fiskeriet, og deraf mange fleere kand leve, end af Jordens Dyrkning; hvilken meget, og saa got som aldeeles er forfalden siden den omtalte

saste sorte Død; men nu igien, formedelst vores Allernaadigste Konges høyst-priselige Faderlige Omsorg ved Guds Bistand snart vil komme sig.

§. V.

Om Jordskielve i Landet.

Autor bemøyer sig fremdeles i denne Articul at give sine Læsere Aarsagen tilkiende, hvorfore Landet er saa lidet beboet, nemlig formedelst de store og forskrekkelige Ødelæggelser det er underkastet; thi da det er ikkun lige som en eeneste Klippe, og at derfore Grunden lige saa vel i Dalene som i Biergene er af en huul og aaben Beskaffenhed, saa og har alle slags antendelige Mineralier i sig, saa er det saa tilbøyeligt og beqvemt til Jordskielv, som noget Land paa Jorden kand være, hvorfore der og meget ofte her og der fornemmes gandske store og besynderlige Jordskielve.

Her er sandelig riig Forraad af Materie til at commentere over, hvilket maatte blive alt for vidtløftigt, om det efter Fortienneste skulde igiennemgaaes. Jeg vil passere det forbi, at Island er ikkun som en eeneste Klippe, hvilket de som reyse derpaa have Synd af at ville bilde Verden ind, efterdi man veed det langt bedre; imidlertid, er det ikkun een Klippe, saa er det sandelig den anseeligste paa Jorden, efterdi den er 120 Miile lang og 50 Miile breed. Jeg vil ogsaa forbigaae de an-

 førte

førte caussis physicas, at, fordi Landet er ikkun een Klippe, derføre er Grunden saavel i Dalene som Biergene huul; jeg begriber i det ringeste ikke, hvorledes dette skulde følge deraf. Landet befindes ikke at være huult, uden gandske faae Stæder, hvor der i gamle Tider har været Jordbrand, hvilket sandelig ikkun er en overmaade liden Deel af denne store Klippe; i det øvrige findes der Jord, som i andre Lande, fast, tung og tæt, mangestæds saa god, som Sædejord kand ønskes.

Ligesaa u-efterretteligt er det, at Landet er fuldt af antændelige Mineralier, efterdi der er ikkun 2 Steder paa Landet, hvor der findes Svovel, nemlig i Norder-Syssel i Husevigs-District, og før Synden i Guldbringe-Syssel ved Krysevig, undtagen at her og der ved de varme Bade Jorden kan have nogen svovelagtig Lugt. Naar nu dette saaledes i Sandhed forholder sig, falder den Conclusion af sig selv bort, at Landet er saa tilbøyeligt til Jordskiælv, og hvad meere des angaaende er berettet. Jeg har været der i Landet over 2 Aar, og ikke GUd skee Lov! fornummet det ringeste til Jordskiælv, endskiønt jeg vel hørte af andre, at de havde fornummet dertil eengang; men hvor ringe det har været, kand sluttes deraf, at jeg ikke kunde merke det, da jeg dog var paa samme Sted, hvor andre paa samme Tiid erfarede det; jeg har ogsaa informeret mig derom hos mange brave bekiendte Mænd paa Landet, efterdi jeg af Autors Skrift havde fattet ligesaa forskrækkelige Tanker om Island, som andre have

gi-

givet Autor en odieuse Idée derom, men jeg har hørt dem alle eenstemmig sige, at der skeer vel undertiden Jordskiælve, men dog ikkun meget sielden til Skade, saa at det urettelig debiteres, at Landet er underkastet store og forskrækkelige Ødelæggelser. For Synden i Landet, nemlig i Rangervalle og Arness Sysseler merkes meest til Jordskiælv, undertiden ogsaa i Guldbringe og næst omliggende Sysseler, sielden for Vesten og Norden. Det er vel skeet, at en Bay ved Jordskiælv kand være omfaldet, men gemeenligen ere Menneskene blevne reddede. Man hører meget sielden, at der ved Jordskiælv, endogsaa naar det er hæftigt, kommer enten Ild eller Vandflod; men som oftest finde Indbyggerne derefter en Ritse eller Kløft i Jorden, som riimeligen sluttes derved at være foraarsaget: Saa at af alt det jeg har kundet erfare, synes det, at Jordskiælvene i Island hverken ere idelige, ikke heller føre stor Ulykke med sig, og altsaa ikke ere at ligne ved dem, som fornemmes i Italien, Sicilien, de Americanske Øer og andre Lande.

Til et Beviis paa de gandske store og besynderlige Jordskiælve, som skal forefalde udi Island; fremfører Autor til Slutning i denne Artikel en saa merkværdig som selsom Hændelse, som han skriver, at et øyensynligt Vidne har fortalt ham saaledes: I det Aar 1726. tildrog det sig ved Skagestrand (i Norder-Deelen) at et temmelig høyt Bierg sank i een Nat, ved et hæftigt Jordskiælv, saa

dybt ned i Jorden, at der paa samme Stæd blev en stor dyb Søe; derimod skeede det paa samme Tiid, at en dyb Søe, som laae halvanden Miil derfra, (og hvilken de omkringliggende agtede at være Bundløs) ikke allene gandske udtørredes, men dens Grund blev endogsaa løftet saa høyt op i Veyret, at den nu er høyere end det gamle Land der omkring. Enhver som læser denne selsomme Historie, maatte holde den for en Fabel, hvis man ikke undsaae sig ved at kaste Tvivl paa et øyensynligt Vidne; men det har ikke stor Fare at kaste Vrag paa dette øyensynlige Vidne, som venteligen er den J. R. hvilken andre Stæder citeres af Autore i hans Skrift, efterdi jeg har spurdt fra en brav Mand, som selv er Ober-Kiøbmand paa Island, at denne J. R. har fortalt ham denne og fleere ligesaa miraculeuse og sandfærdige Historier, saa at han ikke bør have fidem historicam. Autor til det Avertissement indført bag efter Borgemester Andersons Efterretninger om Island, giver kortelig den rette og sandfærdige Historie af dette Miracul, som jeg nærmere vil oplyse efter den nøye Information jeg har faaet derom: Anno 1720. (ikke 1726. som Autor skriver) skeede det i Hunnevatns Syssel, hvor Skagestrand ligger, at et stort Stykke af et Field, formedelst sin Tyngde, da det venteligen ved Tidens længde var undermineret af Snee og Vandflod, faldt med en forskrækkelig Brusen, uden noget Jordskiælv, pludselig ned i en smal Dal, som laae under Fieldet, hvor der var skiøn Græs-

gang

gang, en Aae som løb langs ad Dalen, og en Vey derhos. Dette store Fieldstykke opfyldte den smalle Dal, ruinerede Veyen, saa at Menneskene, saa nær som een, omkom, og giorde ligesom en stor Demning for den der igiennem flydende Aae, saa at Vandet derefter standsede, og par Consequent giorde som en liden Søe i Dalen oven for denne store nedfaldne Bierg-Stump, hvorudover virkelig blev Søe der, hvor før var Eng: Men da Vandet formedelst den idelige Tilflod endelig voxede saa høyt, at det kunde flyde over den nedfaldne Demning, har det siden igien taget sin sædvanlige Vey, alleneste at der er en Søe oven for, som ikke var før. At dette saaledes har befundet sig kand maaskee Autors øyensynlige Vidne have seet, uden at have talt med noget fornuftigt Menneske, som kunde give ham Oplysning derom: Og har han maaskee hørt fortælle af en Bonde eller anden eenfoldig Mand, at hvor denne Søe var, havde Qvæget før gaaet paa god Græsgang, og at det havde saaledes rystet i Jorden, da dette tildrog sig, at han havde merket det i sin Vey, hvilket de, maaskee begge lige kloge, have taget for et Jordskiælv; thi det kunde ikke feyle, at jo saa stort et Fieldskrid har dygtig rystet Jorden, saa at det kunde fornemmes der omkring; fornemmelig har den eeneste i levende Live blevne Person maattet erfare en gruelig Dundren, som han i den Alteration, og andre i Nærværelsen boende letteligen kand have taget for et Jordskiælv, som det dog virkeligen ikke var. Saaledes er denne Hændelse i Sandhed passeret, hvoraf er smeddet den urimeli-

 ge

ge Fortælning, som er bundet Borgemester Anderson paa Ermet; og kand man da allerede heraf slutte, hvor urigtige og lidet betydelige Efterretninger den gode Mand har faaet, hvorpaa han har bygget sit Skrift om Island, hvormed de have fortient sig ikkun liden Ære og Tak, som saaledes have misbrugt en brav Mands Lettroenhed.

§. VI.

Om Ild-Udbrydelser af Jorden.

De slette og urigtige Fortælninger, som have forført Autor til at skrive forrige Articul, have iligemaade givet ham Materie til denne; thi det lader ligesom hans Fortællere selv have opdigtet en Hob uriimeligt Tøy, alleeneste for at fyldestgiøre en brav Mands Curiosité, som har spurt i en god Intention, for at faae Beskeed at vide om de Ting, som ham ikke vare bekiendte. Saaledes have de bildet ham ind om Island, at man behøver ikkun at tage det øverste Laug Jord bort, eller at grave henved et Qvarteer dybt, saa finder man strax i Mængde, ja endog i Klumpeviis, Svovel og megen Salpeter &c. Jeg har allerede i Forveyen forklaret, at man ikke har fundet Svovel uden 2 Stæder udi Island, nemlig i Norder-Syssel i Husevigs Distrikt, og i Guldbringe-Syssel ved Krysevig, hvilket sidste Sted ogsaa findes noget Salpeter; det var at ønske at man kunde opdage fleere Stæder, hvor der var nogen Mængde af det sidste Slags. Uden for disse 2 for-

fornævnte Stæder skal man ikke nogensteds finde Svovel, og dog er den urigtige Relation saa outreret, at **man skal ikkun grave et Qvarteer dybt, da finder man i Klumpeviis megen Svovel og Salpeter.** Jeg har selv seet mange Steder grave heel dybt i Torve-Moser, men aldrig er der forekommet Svovel og Salpeter, men at Torven somme Stæder lugter noget Svovelagtig, ligesom iblant hos os, er gandske rigtigt. Der forefalder for Resten ald Slags Jord, ligesom i andre Lande, Leer-Jord, Sand-Jord, Steenagtig-Jord, mange Stæder ogsaa megen god sort Muld og duelig Sæde-Jord. Naar da denne urigtige Relation om Jordens Beskaffenhed tilside sættes, saa falder ogsaa af sig selv den Slutning, som deraf giøres, nemlig: at **Jordens Frugtbarhed i Almindelighed derved overmaade hindres;** thi jeg forsikrer af egen Erfarenhed, at Jorden kand give af sig, hvad man vil have, naar den beqvemmeligen handles, som siden skal vises. Den anden Slutning som giøres af samme urigtige Relation er denne: **Der antendes ikke sielden saadan Brand, ved den indvortes Giæren med den jernhaltige Svovel-Gruus, som bryder ud i lys Lue, løber frem under og oven paa Jorden, og saaledes udbrender og fordærver snart et større, snart et mindre Stykke Land, at det gandske uddøer, og bliver evig uduelig.** Saadan Ild-Udbrydelse og Jordbrand, som Autor har faaet Efterretning om, er saa ubekiendt udi Island, at

 al-

nødig noget Menneske veed deraf at sige; det er ogsaa umueligt at det kand skee, efterdi Jorden er ikke af den Beskaffenhed, som anført er, nemlig, at der er Svovel strax under Jordskorpen, hvor man graver, uden alleeneste de fornævnte 2 Stæder, hvor Svovel findes; da det ogsaa skeede Ao. 1728. i Norder-Sysselet, at et Field begyndte at give Ild af sig, og stak den omkring liggende Svovel-Jord i Brand, hvoraf blev en Ild-Aae, som udflød i en Søe My-vatne kaldet, hvorom nærmere skal handles strax herefter. Og som da saadan Jordbrand ikke kand skee uden de 2 Stæder, hvor Svovel-Jorden er, den ikke heller har været til siden Ao. 1000. førend 1728., saa kand det ikke siges at skee ofte, ikke heller at det fordærver Jorden og giør den evig uduelig, og at Jordens Frugtbarhed derved i Almindelighed overmaade hindres. Hvorfore ogsaa de Ord, som findes i 5 Mose Bogs 29 Cap. 23. v. Alt Landet er brændt med Svovel og Salt, at det kand ikke saaes, ey heller give Grøde, og ingen Urt kand opvoxe derudi, meget ubeqvemmeligen appliceres paa dette Land.

Man finder ikke, at der har været Jordbrand udi Island, uden gandske faae Stæder, saasom i Norder-Sysselet, og i de Synderligste Deele af Landet, Guldbringe og Arnes-Sysseler, og lidet i Hnappedals, Borgefiords og Snefeldsness-Sysseler, saavel som midt oppe paa Fieldene imellem

lem Syder- og Norder-Landet; paa hvilke fornævnte Stæder, som er ikkun gandske lidet at regne imod dette store Land, forekomme nogle forbrændte Pladser, hvilke Indbyggerne kalde Hraun og prononcere Hröyn, som meest alle vare i den Stand, førend Landet af de Norske blev beboet; thi Indbyggerne vide af ingen Jordbrand at sige, siden Ao. 1900 uden den, som Autor til Slutning i denne Articul ommelder, hvilken er ham aldeles urigtig berettet saaledes: 1729 opkom pludselig saadan en Jordbrand paa den Nordre Deel af Øen, og end i Huuswichs District, hvor den Landsbye Myvonsu blev saaledes ødelagt, at det frugtbare Land, Kirke og Huuse, med Faar, Heste og Hornqvæg paa eengang brændte til Aske, og Luen løb saa hastigen frem, at Menniskene neppe kunde redde deres blotte Liv med den allerhastigste Flugt. Ja sex nærliggende Kirkesogne vare derover i den alleryderligste Fare for at blive gandske ødelagde ved denne Brand. Men ved Guds naadige Tilskikkelse blev det ved 3; og Ilden, som intet menneskeligt Raad kunde imodstaae, blev efter nogle Dage lykkeligen dæmpet ved en meget tyk Taage og en hæftig Regn. Saaledes som Autor har faaet denne Historie, har han og givet os den; men hvor ilde de have været informeret om dette Tildragende, som have fortalt Autori det, kand best skiønnes, naar jeg recenserer det, ligesom det er passeret, og som jeg af brave Mænd, der boe-

 de

de der i Nærværelsen, og ofte have beskuet det, haver udspurt den rette Sammenhæng.

Udi Aaret 1726. skeede der i Norder-Syssel et nogle Jordskiælve, hvorpaa et stort Bierg, Krafle kaldet, med skrekkelig Bulder og Suusen begyndte at give Røg, Ild, Aske og Steene af sig, som var meget forferdeligt at see for dem, som boede noget nær derved, fornemmelig for tvende Reysende, som da vare just under Fieldet, og om hvilke Ilden fløy skrekkelig, saa at de havde tænkt at brænde op, men kom dog ikke til nogen Skade. Saasom det til Lykke var stille Veyr, blev Jorden der omkring ikke fordærvet med Aske eller Steene, men det faldt ned paa Fieldet selv og om dets Fod. Fieldet brændte af og til nogen Tiid, uden at giøre nogen Skade, og uden at man fornam til andre Jordskiælve, end de som gave Forvarsel noget førend det slog sig løs. Derefter optendtes af den sterke Ildspruden 1728. nogle af de omkring liggende Svovelfielde, som brændte en Stund, indtil der af den brændte Materie samledes ligesom en Ild-Aae, hvilken gandske langsom flød ned fra disse Bierge Syder paa, alt fra det høyere til det lavere Land, indtil at nogle Beboere omkring en stor Søe, My-vatne kaldet, der ligger 3 Milles Vey at regne fra disse Fielde, frygtede sig for den i efter Haanden nærmende Ild-Aae, og i Foraaret 1729. flyttede fra deres Boliger, og om Sommeren rev Tømmeret af Kirken og deres Huuse, og flyttede det bort med sig, da endelig denne langsom flydende Ild-Aae om Efterhøsten

avan-

avanceerede, alt af Dalene, hvor det var lavest, ned imod disse Gaarde og Søen, da den skyllede en Gaard over, som kaldes Reikehlid, og det halve af Tunet, tillige med tvende Hiäleyer Gröf og Fagreness kaldede, hvilke laae paa det laveste og ned til Søen; den omflød ogsaa det Stæd, hvor Kirken staaer, men Kirken selv, saasom den stod paa en liden Høyde, blev ikke beskadiget; endelig gav den sig med mægtig Brusen ud i Søen; hvilken Kaagen eller Brusen var meget naturlig, efterdi disse tvende saa stridige Elementer her samledes. Og saaledes blev denne Ild-Aae ved at flyde indtil Aaret efter, nemlig 1730, da den af sig selv holdt op, ventelig efterdi Fieldene ikke have hast meere Materie at vedligeholde den med: Efter Haanden styrknedes denne flydende Materie, og efterlod Hraun eller brændte Steene, heele den Vey, hvor den havde flydet; over hvilket Hraun Indbyggerne strax efter passerede, og bygte Kirken op paa samme Sted igien. Den eene Bay Reikehlid, som med det halve af Tunet var bleven ødelagt, blev bygt op strax derved; men de tvende Hialeyer bleve ikke opbygte, efterdi der var ikke Tun eller Græs-Jord nok for dem, og dette var ald den Skade, som dette ellers grusomme Optog af Ilden foraarsagede, hvorved ikke et levendes Øye kom til Skade. I My-vatne Søe, hvor denne Ild-Materie fløb ud, blev ogsaa meget Hraun eller brændte Steene paa Bunden, som foraarsagede at der blev Grund, hvor tilforn var temmelig dybt. Fiskene i Søen, som der var stor Mængde af, Silunger kaldede (hos os tænker

jeg

jeg de kaldes Foreller) lode sig ikke i lang Tiid finde, enten fordi de skyede, som naturligt er, denne Svovel-Tractament, eller maaskee deraf tildeels uddøde; for nærværende Tiid savnes de der ikke, men fiskes i Mængde ligesom tilforn. Ild-Materien, som flød meget langsom, var som en tyk Velling, eller som en flydende Metal, ventelig bestaaende af smeltet Svovel, Steen, Gruus og deslige; paa Veyen, som den flød, antendtes ikke engang den ringeste smule Jord derved, men ald denne Materie flød allene fra de af Ild optendte Fielde, som vare gandske fulde af Svovel (af Islænderne Brendesteen kaldet) Og saaledes er den rette og sande Sammenhæng med det skrekkelige Tildragende, som havde varet meest 4 Aar, efterat Bierget Krafle havde begyndt at gyde Ild af sig, som var Oprindelsen dertil; siden hvilken Tiid hverken Jordbrand eller Ildsprudende Bierg er bleven fornummet udi Island.

Naar nu dette holdes imod de uriimelige Fortælninger, som forhen ere anførte, maa man forundre sig over, hvorledes nogen har kundet have Lyst at fremkomme med saadanne, og derved forføre en brav Mand til at føre sligt i Pennen. Thi hvad bliver der nu af den pludselige Jordbrand, som løb saa hastig frem, at Menneskene neppe kunde redde deres blotte Liv med at tage den hastigste Flugt? da det befindes at det gik saa langsomt til med Ild-Aaen, at de havde ret gode Stunder at komme derfra, ja endog flytte deres Huuse og Kirke med

sig

sig i ald Magelighed. Hvor finder man den selv-giorte Landsbye My-contu? Jeg kand tænke det skal betyde Søen My-vatne, som er vel 6 Miile i Omkreds, og ligger at regne 12 Miile inde i Landet fra Havet. Søen kaldes My-vatne, og er det samme som Myg-Vandet; thi My paa Islandsk er Myg, og Vatne Vand, og kaldes saaledes af en usigelig Mængde Myg, som opholde sig omkring denne Søe, og incommodere meget de omkringboende, ja endog Qvæget; de Reysende bruge derfor gierne et Flor for Ansigtet, naar de fare denne Vey. Omkring denne Søe ligger tvende Kirke-Sogne; dog er Autori berettet, at 6 nærliggende Kirke-Sogne var i allerydderste Fare for at blive gandske ødelagte ved denne Brand, men det blev ved 3. Hvilket 3 Talls Rigtighed jeg vil tilstaae, naar der ved forstaaes Huuse i Stæden for Kirke-Sogne. Hvor finder man i Sagens rette Tildragende at Faar, Heste og Horn-Qvæg paa eengang brændte til Aske? Da der ikke døde en Kat eengang, som nogen veed af at sige. Endelig bliver ogsaa Slutningen af Fortælningen ligesaa rigtig, som heele Resten, nemlig, at Ilden, som intet menneskeligt Raad kunde imodstaae, blev efter nogle Dage lykkelig dempet ved en meget tyk Taage og en heftig Regn; da den omskrevne Ild-Aae flød meest 2 Aar, og holdt op af sig selv, ventelig efterdi intet meere brændende Materie var der til reede; thi den kunde sandelig hverken af Regn, Snee eller taaget Luft dempes, som sees deraf, at den brændte saa

længe, i hvilken Tiid Snee og Regn endelig maa være indfaldet. Jeg har selv talt med en anseelig brav Mand i Island, som har tit været ved denne Ild-Aae, og forsikret mig at han paa Reysen har antendt sin Tobaks-Pibe derved; saa lidet farligt var det at nærme sig den, og saa roligt og jevnt flød den fort.

Man seer ellers af denne Beskrivelse over Krafle Fields Brenden, og den derved foraarsagede Ild-Aae, at det overmaade kommer overeens med den Beskrivelse, som man nylig har haft over Bierget Vesuvio i Italien.

§. VII.

Om Ildsprudende Bierge.

De falske og ugrundede Beretninger, som Autor har faaet, have forledet ham til at afmale Landet, som det var **forbrendt**, og at det er ikkun som en **eeneste Klippe** at ansee, saavelsom og, at det **evig fordærves af Jorbrand**, og saa videre; hvilket er afhandlet i saa mange Articler, at det kunde synes meere end nok, men dog lægges denne til i samme Materie, hvori jeg da ogsaa maae følge ham. Det er ham berettet, at **man finder ikke lettelingen paa Island andre end udbrendte Bierge**, hvilket forholder sig aldeeles ikke saa, efterdi der af det slags forefindes ikkun gandske faae at regne imod de utallige andre, hvoraf en stor Deel give kostelig Græsning, og det ypperlige feede Kiæp, som er meere

end

end nok bekiendt. Der skal ikke findes en Snees Bierge i Island, som i ald den Tiid Landet været beboet, have sprudet Ild, men mange Tusinde, som ikke have brendt, og formodentligen ikke heller vil brende.

Jeg har tilforn forklaret, at man udi Island, som i andre Lande, finder alle slags Jord, saaledes ogsaa Sand-Jord, saa at jeg ikke veed hvad der har bevæget Autors Fortællere til denne urigtige Beretning: Der er overalt ingen ret ordentlig Sand, som paa andre Stæder, men man seer allene gammel Aske og forbrendt Steen-Støv. Jo, desværre! der findes her og der alt formeget Sand, og det fornemmelig, hvor en Jøkel eller Jisbierg har givet Ild af sig, og derved forvoldet sterke Overskyllelser formedelst den smeltede Jis og Snee, som har revet mange laug Jord bort, saa at der er bare Sand tilbage, som er bleven til Flyve-Sand, og fordærver undertiden gode Stykker Jord ved at oversvemme dem: Men derimod findes ikke Aske eller Forbrendt Steen-Støv uden de faae Stæder, hvor der har været Ildsprudende Bierge, saasom Hecla, Krafle og nogle fleere; hvoraf man da klarligen seer, at denne Beretning er af samme Natur, som de fleeste andre.

En anden følger der strax efter lige saa rigtig, nemlig; at endnu den Dag i Dag er tildrager det sig ikke sielden, iblandt Biergene, at det skeer forskrekkelige Ild-Udbrydelser,

x. Jeg har besvaret dette tilforn; men, siden dis- se ugrundede Beretninger igientages saa ofte, ventelig at de derved kand faae desto bædre Grund, efterdi de ingen anden have, maae det ikke falde nogen kiedsommeligt at jeg ogsaa igientager min Besvaring, allerhelst derved en og anden gang kand falde nye Omstændigheder ind at skrive, som noget kand forføde det, som ellers blev alt for afsmagesligt. Jeg forsikrer da nu, ligesom tilforn sagt er, at Erfarenheden viser, at der GUd skee Lov! ikkun meget sielden skeer saadanne forskrekkelige Ild-Udbrydelser udi Island, saa at man ikke har seet Ildsprudende Bierge siden Krafle i Norder-Sysselet, som antendtes 1726, og et andet i Skafte-Fields Syssels Østre Part, Orsife Jokul kaldet, som andtendtes 1728. Det er ellers ingen Regel, at de Ildsprudende Bierge blive uformodentligen andtendte og begynde at kaste ud igien, som Autori er berettet; thi Indbyggerne der i Nærværelsen have lært af Erfarenhed, at naar Jokelen voxer, det er at sige, naar Iisen og Sneen stiger saa høyt, at de Huller, hvoraf før er kommet Ild, stoppes, da er det snart paa Tiide, at de kand vendte Jordskielv, og derefter Ildspruden af Bierget. Saaledes frygte de nu, at det Field, som brendte 1728 i Skaftefields-Syssel, er nær ved at brende igien, efterdi de kand see, at Isen og Sneen er voxet over det, og ventelig demper og stopper dets Lufthuller, hvorved Uddampningen forhindres.

Autor forteller hernæst bevægeligen de Forskrekkelser,

kelser, som slige Ild-Udbrydelser føre med sig, nemlig: At ikke alleene de pludseligen smeltede store Jis og Snee-Klumper flytte strømmeviis oven ned med den forferdeligste Vold, og oversvømme alt hvad der ligger derhos og omkring, men og, tillige med de efterflydende smeltede Mineralier og brændende Materier, indvikle og skylle bort med sig alt hvad dem forekommer, hvilket i sig selv er saa, og kand ikke ansees uden Horreur, løber ikke heller gierne af, uden at jo nogen Skade derved foraarsages; dog skeer det ikke, at Qvæg, Mennisker, Huuse og saa videre derved bortskylles; vel er det saa, at, naar slig forskrekkelig Overskyllelse af Ild eller Vand indfalder, da kand Huusene ikke løbe derfra, Qvæget har og ikke Forstand at løbe ud af Veyen derfor, saa at undertiden et Huus, undertiden noget Qvæg kand blive bortskyllet, men meget sielden er det skeet, at noget Menneske derved er kommet til Ulykke. Saaledes, da det Bierg i Portlands Bugt 1721 tog meget hæftig afstæd, som strax efter skal omtales, omkom der ikke eet Menneske derved; tvende Reysendes, som saae denne forskrekkelige Flod komme fra Fieldet, retirerede sig op paa et andet Bierg og saaledes reddede sig; hvorfra de efter halvanden Dag begav sig paa deres Reyse igien, gandske uskadde, og reysede lige over det Land, hvor denne Overskyllelse nylig var gaaet; samme gang blev ikke heller noget Qvæg dræbt, saa at hverken Qvæg eller Mennesker bortskylledes. Den Slutning derfore, som herpaa gie-

eres, fører sandelig større Emphase end Sandhed med sig, nemlig: At Ild og Vand med forenet Magt evig forderver Landet i Bund og Grund, og efterlader sig intet andet end dybe Kløfter eller Ritser. Dette er locus parrallelus til det som er sagt i næstforrige Articul, at Landet gandske uddøer og bliver evig udueligt, og viser alleneste hvor ubarmhiertige de godt Folk have været imod Island, som have bundet den Sal. Borgemester Anderson dette og saa meget andet paa Ermet. Hvor saadan Ild eller Vandflod overskyller, er det naturligt, at Landet derved forderves, men da det ikkun skeer meget faae Stæder paa Island, saasom i Norder-Syssel hvor Fieldet Krafle brendte, og i Skaftefields-Syssel, hvor Jøkelerne eller Jisfieldene ligesom have deres Sæde, saa er det og ikke meget Land, som derved forderves. I Norder-Syssel var det meestendeels Svovel-Jord eller anden uduelig Jord, som Ild-Aaren overfoer, og i Skaftefields Syssel skeer disse Overskyllelser af Jøkelerne gierne paa de samme Stæder, hvor de have været tilforn og allerede for rum Tiid siden ødelagt Græs-Jorden, saa at derved ikke megen Skade herefter er at befrygte; og at Landet ikke uddøer eller bliver evig udueligt, vil nok vise sig efter de kloge og høystpriselige Anstalter, som vores Dyrebare Monarch har giort i Henseende til Island.

Til Slutning i denne Articul anfører vores Autor et ligesaa forunderligt som urigtigt Tildragende, som er sammensmeddet af tvende virkelige

Hen-

Hendelser, hvor iblant er indslikket meget, som er gandske deres eget, som have giort sig den Umage at fortelle det til den Sal. Borgemester Anderson. Jeg vil da, for at oplyse dette og stille Sandheden for Øynene, fremføre den rette og sande Historie af disse Tildragelser, og derefter vise, hvad opdigtet dertil er tillagt.

Overskyllelsen af Jøkelen Körlegau 1721.

Den første steede 1721., da en Jøkel i den Vestre Deel af Skaftre-Fields Syssel, Synden paa Landet, Körlegau kaldet, liggende 5 à 6 Mille fra Havet ved Portlands Bugt, efter nogle Advarseler af Jordskielv, begyndte at kaste Iis af sig, som smeltede og nedkastede store Jøkel eller Iis-Stykker, og derved giorde en stærk Oversvemmelse, som søgte fra det høyere til det lavere liige ned ad Søen, tog en stor og utrolig Mængde Jord, Sand og Steene med sig; giorde Jorden, hvor den overfoer, gandske uduelig, efterdi ald Jordskorpen blev bortreven, saa at den bare Sand blev efter; skrekkelige store Iisstykker fulgte med denne Overskyllelse fra Fieldet, som bortførte saa ubeskrivelig en Hob Jord og Steen, at Søen der uden for saa sterk blev opfyldt med Iis, Jord, Sand, Steene og deslige, at der en halv Miils Vey fra Landet blev staaende ligesom et lidet Bierg i Søen, hvilket siden Tiid efter anden meget er aftaget, og nu befindes ikke at være meget høyt over Vandet. Midt imellem Fieldet og Havet laae et Bierg Haver-Ey kaldet, hvorpaa twende Reysende, som saae denne Overskyllelse at

fomme fra Jøkelen, retirerede sig; mange Favne høyt op paa dette Bierg blev af Overskyllelsen bortrevet en stor Deel Jord med god Græsning, samt Steene, Sand og deslige. De tvende Reysende, som havde taget deres Tilflugt op paa dette Bierg, reyste derfra efter halvanden Dags Forløb liige over de Stæder, hvor Overskyllelsen var gaaet, og de kand best bære Vidne om dette fæle Spectakel, som de uden Fare beskuede fra Bierget Haver-Ey. Dette Bierg ligger i en stor og vitløftig Sand, kaldet Middals-Sand, hvor samme Jøkel for mange Aar siden har giort lige saadan Optog, og da ruineret denne Dal, som tilforn havde været skiøn Græsning og bebygt, men nu tog ingen Skade derved, efterdi den tilforn var bleven fordervet. Hvor stor Mængde Jis, Steen, Sand og Jord denne gang blev bortført i Havet kand vel skiønnes af de Reliquier, der endnu findes, men meget meere kand man dømme om dets utrolige Mængde, naar man hører, at paa Westman-Øerne, som ligge 12 Miile omtrent derfra udi Havet, gav Søen sig med saadan Force saa usædvanlig høyt op, at Fiskerne ved Søekanten havde ont ved at redde deres Baade, som stod lidt oppe paa Strandbredden, og Søen skyllede tillige op i Fiskerbaadene, som de havde ved Strandkanten; saa at det sandelig maae have været en ubeskrivelig Mængde, der paa eengang faldt ud i Søen, eftersom Vandet, 12 Miile derfra, kunde saa usædvanlig røres og ophæves derved.

Formedelst Ildens Opkastning af denne Jøkel, samt dermed følgende Røg, Aske og Gruus, kunde

de man ikke see Solen en Dags Tiid; der blev ogsaa kastet Gruus og Aske derfra til en utroelig Distance, ja hen paa de fleeste Stæder af Landet, ligesom Vinden førte det til, hvormed endeel Høe, som laae slaaet paa Marken, saavel som Græsset, ja endog endeel Fisk, som laae at tørres her eller der, blev overstrøet; men efterat det havde regnet en Dags Tiid der paa, var det alt gandske got igien. Ilden continuerede ikke stedse i klar Lue, men kom imellemstunder meget hæftig, og derefter nogen Stund sterk Røg og Damp; ventelig Ilden er undertiden bleven qvælet af den i stor Mængde igiennem Hullet nedfaldne Iis og Snee, hvilken smeltet har givet desto meere Damp.

Denne heele Overskyllelse varede ikke over 3 Dage, da man reyste igien derover ligesom før, men i lang Tiid var det dog noget farligt, efterdi der mange Stæder laae Sand oven paa, og Iis med Snee under, saa at det vel skeede, at de Reysende sank igiennem Sandet, men dog kom ingen til Skade derved. Man kand vel tænke, at ved den hæftige Overskyllelse er Iis, Sand og Snee saaledes bleven blandede med hinanden, at undertiden laae det eene oven paa, undertiden det andet.

Overskyllelsen af Øraife Jøkel 1728.

Af samme Beskaffenhed, og paa samme Maade, som nu denne omskrevne Jøkel, Kötlegau kaldet, tog affted, skeede det ogsaa med en anden Jøkel i den Østre Deel af Skaftefields Syssel, Øraife Jøkel kaldet, som 1728 imellem St. Hans og

 Ma-

Mariæ Besøgelses Dag andtendtes, og brendte til første in Octobri samme Aar. Denne Oversvemmelse gik ned fra Fieldet imellem 2 Gaarde Hoff og Sandfeld, som laae ikke uden en Miils-Vey fra Fieldet, uden at røre dem eller giøre dem nogen Skade, endskiøndt de ere ikkun een Miil at regne fra hinanden; men neden for disse Gaarde paa den brede og slette Mark udbredede denne Oversvemmelse sig videre, og overskyllede 2 Huuse, som 2de Gaarde der havde oprettet for deres Qvæg og de Folk, som passede derpaa, med Malkning, Smørrets Tilberedelse og deslige, (hvilke Huuse Islænderne kalde Seler) Folkene retirerede sig paa Tagene af disse 2 Huuse eller Hytter, hvor de meget vel begik sig, efterdi Vandet ikke rekkede dertil; Huusene derimod vare fulde af Vand, som dog strax gik bort igien; men en god Deel af begge Gaardenes Qvæg blev bortskyllet, og endeel deraf befandtes ligesom halv kaagt. Denne Overskyllelse kom ligesom den forrige fra Iis Fieldene, gik over en Part af det flade Land og søgte ned til Søen, hvor den udgydede sig: Men da man ikke, som efter Körlegau Iøkels Udbrydelse, fandt en saa forskrekkelig Mængde bortførte Steene, Iis, Sand og Jord, at det kunde sees over Søen, saa maae man slutte, at denne Overskyllelse ikke har været saa hæftig som den anden, men dog derhos meere skadelig; thi ved den første omkom intet Qvæg, og intet synderlig Græs-Jord blev den gang fordervet, efterdi der havde været slig Overskyllelse før, men dette sidste Stæd var skiøn Græsgang og følgelig mængde Qvæg, hvorudover noget af begge slags blev fordervet.

Saa-

Saaledes er den rette og sande Sammenhæng af disse 2de Jøkelers Historier, som sidst udi Island, nemlig 1721 og 1728 have udbrydet med Ild, og formedelst den smeltede Snee og Jis foraarsaget de sterke Overskyllelser, og den deraf følgende Skade, hvorved dog intet Menniske kom til Ulykke. Af dette have de gode Skippere eller Underkiøbmænd, hvem det har været, hørt endeel, og deraf sammenflikket den fabelagtige Historie, som Autor efter deres Fortelning har anført, udi hvilken ogsaa findes meget, som aldrig har været til. Der fortelles at **Jøkelen i** Portlands **Bugt, som brendte 1721, ikke har brendt tilforn**; jeg har forklaret i forveyen, at denne Jøkel, Kötlegau kaldet, som brendte 1721 har brendt adskillige gange tilforn, og foraarsaget sterke Overskyllelser, hvorved Middals Sanden er bleven til af de skiønneste Græsgange, hvorfore der og ikke denne Gang skeede nogen Skade. **De høystskadelige Ødelæggelser, som overgik et stort stykke Land,** kand derfore ikke henføres til denne Jøkels Historie, men passer sig nogenledes paa den seenere i brand geraadede Jøkel, Draife kaldet, hvorved endeel Græsland blev fordervet. Den Talemaade, **at Bierget sprang fra hinanden,** er gandske incompetent; thi det staaer der heelt og holden endnu; men formedelst Jordskielv og Ildens Udbrydelse maatte der blive nogle Huller og Kløfter, og den Jis, som Bierget var overklæd med, maatte falde ned i store Stykker, saa at Bierget derved vel forandrede sin Skikkelse, men derfore ikke **sprang fra hinanden.**

De urigtige Efterretninger Autor har faaet, have forledet ham til de ugrundede physiske Betragtninger, som han meddeeler os over det som ikke var til, nemlig: Ved den udbrydende og sig udbreedende Lufts Kraft skeede det, at en god Deel af Bierget, som var for tungt til at løftes, blev bortført til Siden, og ikke allene flyttet en gandske Miil over Øen ned til Stranden, men enddog een Miil videre ud i Søen, og blev der nedsat, &c. Fieldet er, som sagt er, 5 à 6 Miile fra Søen, saa at alt dette umuelig kand riime sig med Sandheden; der er ogsaa ikke nogle Stykker af Fieldet flyttet ud i Søen, men den mængde Vand og Iis-Stykker uden af Fieldet har paa den Maade, som foran er beskrevet, revet en utallig Hob Jord, Sand og Steene med sig, som tilsammen har giort ligesom et lidet Bierg i Søen, en halv Miils Vey fra Landet.

Fremdeeles er Autori berettet, at paa den Tiid blev Asken dreven af Vinden ikke alleene over den gandske Øe, men endnu nogle Miile videre ud i Søen paa et vist Skib, og altsaa over 30 Miile bort. Aske-Støv af dette brendende Field faldt omkring paa Landet her og der, ligesom Vinden var til, og det vel over 30 Miile bort; men des uagtet er det dog urigtig berettet, at Asken faldt over den gandske Øe, efterdi det maatte blive imod 100 Miile til de Vesterligste Kanter af Landet fra disse Fielde i Skaftefields Syssel at regne, hvor-

fore ogsaa det er saa meget meere ugrundet sagt, at, fordi Asken faldt over den gandske Øe, og end nogle Miile videre ud i Søen, derfore er den faldet over 30 Miile bort; hvoraf man skulle slutte, at Landet ikke var engang 30 Miile stort; som er aldeles imod Erfarenheden. Hvor Asken eller den fiine Sand-Støv faldt, blev den paa en Dags Tiid ved maadelig Regn aldeles afskyllet saa vel af Fisken, som var udlagt at tørres, som af Høe og Græs paa Jorden, saa at det er en falsk Beretning Autor har faaet, nemlig: Ald den tørrede Fisk, som da befandtes paa Øen, blev gandske sort og ubrugelig deraf; ja i de 2 næstfølgende Aar derefter er Munden paa Heste og Horn Qvæg bleven skaaren i Stykker og fordervet ved saadan Aske. ꝛc. Siden Asken faldt ikke nær over det gandske Land kunde ikke ald den tørrede Fisk blive fordervet; desuden, naar Fisken er tørret, giemme Indbyggerne den i deres Huuse, saa at den saa meget mindre kunde komme til Skade; At Munden paa Heste og Horn-Qvæg skulde være fordervet, er aldrig hørt paa Landet, saa langt fra at det 2 Aar derefter skulde have skeet, hvilket er saa meget meere urimeligt, som en Dags Regn giorde det got igien. Det Autors Fortællere til Slutning have debiteret, nemlig: Efter at Ilden ogsaa havde angrebet det dybe Land ved Foden af Bierget, er Branden efter Haanden løbet frem under Jorden henved 18 Miile-Veys, og har varet over Aar og Dag inden den holdt op. Dette, siger jeg,

 maae

maae de have faaet at spørge af de Underjordiske, efterdi intet Menniske paa Landet, ikke engang de, som boede paa de Gaarde, som laae lige udi, og ved denne Ødelæggelse, vide det ringeste deraf at sige. Denne Fortælning kand ellers nogenlunde henhøre til Fieldet Krafle i Skaftefields Syssel, hvor Svovel-Grunden er, og altsaa passer sig der paa en vis Maade, som foran er beskrevet; men kand saa meget mindre henføres til Jøkelerne i Skaftefields Syssel, som jeg kand forsikre, at der er slet intet Svovel, eller saadan brendende Grund i Skaftefields-Syssel, som noget Menniske endnu er kommet over; men tvertimod de skiønneste og frugtbareste Stæder og sletteste Marke i Island, som dog tillige ere de største Ødelæggelser underkastede formedelst Jøkelerne eller Jisfieldene, som der meere end andensteds ligesom have deres fornemste Bolig.

Endskiønt Jorden ikke er svovelagtig omkring Jøkelerne i Skaftefields-Syssel, saa at der ikke kunde skee saadan Jordbrand, som beskrevet er, saa er det dog troeligt, at Jøkelernes indvortes Beskaffenhed maae være af en anden Art, end Jorden selv, og fuld af saadan Materie, som kand foraarsage de skrekkelige Ild-Udbrydelser; men intet Field i Nærværelsen af disse Jøkeler i Skaftefields Syssel er blevet antendt saaledes som i Forveyen er fortalt om Biergene i Nærværelsen af Krafle i Norder Syssel, hvilke ere bekiendte at være fulde af Svovel.

§. VIII.

§. VIII.

Om det Bierg Hecla.

Hecla har ald sin Tiid været regnet over ald Verden iblant de meest renomerede Fielde formedelst sin gruelige Ildspruden; der findes og dem, som meene, at det har saadan connexion med Vesuvio udi Italien, at naar dette har givet Ild, har Hecla begyndt med: Men for nærværende Tiid holdes det ikke for det merkværdigste udi Island, efterdi det i mange Aar har holdt sig stille, og andre imidlertiid have raset lige saa sterk, som ellers Hecla, saasom Krafle i Norder-Syssel, Körlegau og Oraife Jökeler i Skaftefields Syssel; iligemaa, de befindes det, at Hecla slet ingen correspondance har med Ætna eller Vesuvio, saasom disse nylig har brendt, og Hecla endda holdt sig stille. Imidlertiid har dog vores Autor vildet unde Hecla en særdeeles Articul i sit Skrift, endskiønt han slet intet merkverdigt har derom at fortelle; jeg kand tænke, at den gamle Reputation, som Hecla har indlagt sig, dertil er Aarsag; og at Autor har undseet sig ved at gaae dette Field med Taushed forbi, da han har havt saa mange rare Fortelninger at fremføre om andre Fielde af mindre Rang; jeg har ellers Aarsag at frygte, at Autor ikke heller har faaet gandske rigtige Efterretninger om Hecla, efterdi han kalder det et formedelst sin meget hæftige og i mange hundrede Aar vedvarende Ildspruden, saa berygtet Bierg. Det er gandske vist, at naar Hecla har sprudet Ild, har det giort sine Sager saa vel, som noget

andet ildsprudende Bierg, saa at det har været meget hæftigt; men at denne Ildspruden har været veddarende i mange hundrede Aar, kand ikke tilstaaes; thi intet kand kaldes vedvarende, som ofte og lang Tiid imellem holder op: Nu har Hecla i 800 Aar og derover, som Island har været beboet, ikke brendt oftere end 10 gange, neml. Aarene 1104, 1157, 1222, 1300, 1341, 1362, 1389, 1558, 1636, og sidste Gang 1693, da det begyndte den 13 Februar. og vedvarede til Augusti Maaned; og saaledes ogsaa de forrige Gange, nogle Maaneder hver Gang. Hvorved er merkeligt, at, da Hecla har raset meest i det 14de Seculo, nemlig 4 Gange, saa har det været gandske stille det efterfølgende 15de Seculo, og holdt op at sprude Ild 169 Aar en suite, og derefter ikkun sprudet eengang i det 16de Seculo og 2 gange i det 17de; hvorefter det har holdt sig roligt nu meest 60 Aar. Hvoraf jeg heller vil giøre den Slutning, at, siden det har efterhaanden taget af, Ilden ogsaa har faaet Luft og fundet Vey, andre Stæder paa Landet, saa torde det efterhaanden holde op, end den som vores Autor giør, naar han siger: Det hviler ikkun ud, og vil inden kort eller lang Tiid begynde igien desto grummeligere. Gud alleene raader for Udfaldet, og intet Menniske kand determinere, hvad derved vil skee i fremtiden.

For nærværende Tiid fornemmes ikke til det ringeste Ild udi Hecla, eller Damp og Røg deraf, uden

uden alleeneste af nogle smaae Huller, hvori der findes sydende Vand, af hvilket slags der findes mange og meget større udi Island.

Det er ellers merkeligt, og værd at anføre, at ihvorvel Hecla foraarsagede ved sidste Ildspruden stor Skade, ved at bestrøe en stor Deel god Græsgang med Aske, Sand og Bimpsteene, saa er det dog ved Tidens Længde saavel forvundet igien ved det, at Asken og Sanden efter haanden ved Blæsten er bragt hen paa lavere Stæder i Myrer eller Moser, som derved ere blevne tørre og dueligere til Græsgang, og den Jord, hvor Asken først laae, er ligeledes bleven ligesom giødet og bedre end den var før, saa at der nu voxer skiønt Græs igien. Andre Stæder er samlet Jordskorpe over Asken, saa at man kand grave eet, undertiden toe Spadetag, førend man finder Asken under Jorden, hvorved der i Almindelighed at tale er bedre Græsning omkring Hecla end der var før. Ikke langt fra Foden af Bierget selv findes Gaarde og Huuse, som slet ingen Uleylighed have af Hecla.

At de gode Mænd, som have bebyrdet vores Autor med saa mange urigtige Efterretninger om Island, ikke af den Aarsag, som de have givet ham, have unddraget ham deres Oplysning om Hecla, nemlig, fordi det er gandske og aldeeles umueligt at komme ikkun op derpaa, er klart, efterdi adskillige have været der oppe, og end i Aaret 1750. 2de Islandske Studentere fra Kiøbenhan, som vare reyste just i den Henseende

seende at eftersøge curieuse physiske Ting; hvilke en temmelig Tiid reyste om paa Fieldet, og fandt ikke andet end Steene, Sand og Aske, nogle Ritser og Kløfter her og der, og nogle sydende Vande, og endelig, efter at de havde udmattet sig ved at gaae i Aske og Sand op til Knæerne, kom de uskadte, dog gandske trette derfra igien. Saaledes have ogsaa mange andre befundet dette Field at være, som have reyst der for at beseе det, og ingen har fundet nogen Tegn til Ild i Fieldet. Hecla er i sig selv et temmelig høyt Field, og iblant de største udi Island, dog findes der større, saasom Vester-Jøkelen; Hecla er ogsaa en Jøkel, det er at sige, det øverste af Fieldet er stedse bedækt med Iis og Snee, hvor ingen kand komme op.

Alle disse falske og ugrundede Beretninger, hvormed de foregaaende 8 Articler ere opfyldte, have nødvendig maattet give Autor et gandske urigtigt Begreb om Island, dets svovelagtige Jord og Steenklipper, hvilket han igien har meddeelt andre, hvorudi han er at undskylde, efterdi han har ikke kundet give det anderledes end han har faaet det; men, da Publicum ikke kand være tient dermed, vil jeg her give en kort og almindelig Beskrivelse om Landets Beskaffenhed i Henseende til dets Størrelse samt Fieldenes og Jordens Egenskaber, paa det at man paa eet Stæd kand have en samlet og distincte Idée om det, som hidindtil saa uordentlig og urigtig er tracteret.

Kort

Kort og almindelig Beskrivelse om Islands Størrelse, samt Fieldenes og Jordens Egenskaber.

Island er een af de største Øer i Europa, og giver ingen efter i Størrelse, uden alleeneste den store Øe Magna Britannia, som indbefatter de Kongeriger Engeland og Skotland. Den strekker sig i Længden fra Øster til Vester og er 120 Miile at regne. Breedden fra Syder til Nord kand regnes for 50 Miile. Dette store Land er meget ujevnt, og har store Biergstrækninger og Fielde-Rader saavel langs ad fra Øster til Vester, som paa tvers, imellem hvilke ere herlige, frugtbare og til deels meget store Dale af mange Miiles Længde og Breedde, hvilke mestendeels have givet Anledning til Landets Inddeeling udi 18 Sysseler eller Herreder, af hvilke ethvert er saa stort som en Province i vore Lande, ja nogle saa store, at derudi ere beskikkede |2de Sysselmænd. Syslerne afskilles ogsaa nogle Stæder fra hinanden formedelst store Fiorde eller ogsaa Aaer. Af Fieldene ere de, som befindes midt i Landet, meest ufrugtbare, endog der findes nogle iblant, som give god Græsning; de derimod, som ere ved Bøygderne, og som skille Syslerne ad, eller ogsaa ligge i Syslerne selv, ere meest frugtbare og give ypperlig Græsgang. De ufrugtbare Fielde kand igien deeles i trende Slags, af hvilke nogle ere bare Sand- og Steen-Bierge; andre derimod ere Jøkeler, det er saadanne Fielde, som altid heele Aaret omkring ere skiulte enten aldeles eller paa

Top-

Toppen med Iis og Snee; Disse Jøkeler ere ikke altiid de høyeste Fielde, men nogle af dem temmelig lave, saa at der staaer mange høyere omkring dem, som intet Snee have paa sig om Sommeren, hvorudover man maae slutte, at denne Qualité maae komme af Jordens indvortes Natur og Beskaffenhed. Af de ufrugtbare Fielde skeer der undertiden, dog GUd skee Lov! ikkun sielden Ild-Udbrydelser, og er det meest Jøkeler som udbryde med Ild; thi Hecla, Kotregau og Øraife ere Jøkeler eller Iisbierge, Krafle udi Norder-Syssel derimod har aldrig været Jøkel. Langs ad Landet findes fleere Rader Fielde, imellem hvilke ere store Dale, ikke saa dybe som de andre ud ad Søekanterne, men, som jeg troer, lige saa høye som de Fielde der findes udi Sysselerne her og der, endskiønt de ere lave og Dale i Proportion mod de høye Fielde, der ligge om dem midt oppe i Landet; thi naar man reyser i Landet, kommer man insensiblement høyere og høyere i Væyret, ligesom man avancerer ind i Landet dybere. Udi disse Dale midt i Landet boer ingen, endskiønt adskillige af dem give skiøn Græsning, hvor ogsaa Faarene mange Stæder heele Aaret om, ja endog nogle Aar efter hinanden gaaer stedse ude, uden at tages i Huus, og naar Eyerne da tage dem for at sælge dem til Kiøbstæderne, findes de overmaade feede, og bedre end de andre. Udi disse Dale findes ogsaa mange Aaer og smaae Strømme, saavel som staaende Søer med herligt og sundt Vand og Mængde af Ørter og Foreller. De andre store Dale, som ere bebygte, ere alle lavere

end

og disse midt oppe i Landet, og gaae hen imod Søekanterne, saa at nogle strekke sig langs med Søen, og have deres Breedde 4 à 5 Miile op ad Fieldene; andre strekke sig i Længden mange Miile op imellem Fieldene og have deres Breedde ved Søen: Alle disse store beboede Dale, som egentlig ere Syslerne selv, have igien mindre Dale oppe imellem Fieldene til deres Græsning, hvor adskillige om Sommeren holde Seler, som Islænderne kalde det, det er Huuse, hvor de holde Folk at handle Qvæget i Henseende til Ulden, Melk, Smør og deslige. Fra Fieldene flyde større og mindre Elver og Aaer, ned igiennem det platte Land med skiønne Fiske udi; Søen giør ogsaa store Vige og Fiorde op i Landet, meget beqvemme for Fiskerie; desuden er der og mange herlige Søer inde i Landet af 6 Milles Circumference og mindre, med ypperlige Fiske opfyldte, saa at Landet fattes intet af store Herligheder uden Skov, som findes vel her og der, ja endog mange Stæder, fornemmelig i Norder-Syssel, hvilken Skov dog er gandske ringe at regne imod den, som man seer i andre Lande. Jordarten i Landet er adskillig, som i andre Lande; der er god Muld mange Stæder, Leeragtig og Sand-Jord andre Stæder; fornemmelig er der mange og meget store Myrer, som de der kaldes, som ere sumpig Jord eller Moradser, formedelst Vandet, som jevnligen staaer over dem, dog kand man ride over dem om Sommeren; disse Myrer er den allerskiønneste Jord, naar Vandet ved Grave og Gryfter derfra bliver afledet. Torveskiær er der meest allevegne,

og mange Stæder meget god, saa at Jorden ikke overalt er opfyldt med Svovel, naar man ikkun graver et Spadetag, som man har vildet bilde Autor ind.

De Ulejligheder, som dette Land derimod haver, bestaae fornemmeligen udi de Bierge, som undertiden sprude Ild, hvilket foraarsager den saa kaldede Jordbrand, saaledes som den i Forveyen findes beskreven ved Bierget Krafle i Norder-Syssel, naar Jorden er begavet med Svovel, som er der i Egnen; men hvor Jøkelerne brende, skeer de sterke Overskyllelser, som i Skaftefields-Syssel, hvorom tilforn er talt. Hvilke tvende Uheld dog GUD skee Lov! ikke ofte forekomme, giøre ogsaa ikke saa ubodelig Skade, som foregives.

At tale om Landets Herligheder med Fiskerie, Qvæg-Avling, Drive-Tømmer og deslige, finder ikke Stæd i denne almindelige Beskrivelse om Landet, men skal paa sit Stæd herefter afhandles; imidlertid har jeg holdt det nødvendigt at føre under eet Oyesyn Landets Beskaffenhed i Henseende til Fieldene og Jorden selv, efterdi det saa ubarmhiertig og urigtig er afmalet for den gode Borgemester Anderson, at ingen deraf kunde faae den rigtige Idée om Landet. Og, som der er ikkun faae Articler i Skriftet, som jo behøve Correction, vil jeg da vende mig derhen igien, for at igiennemgaae samme efter mit Forsæt Articul-viis.

§. IX.

§. IX.

Om en Søe, som antender sig 3 gange om Aaret.

Autor giver i denne Articul ret et fuldkomment Mynster paa hans Kiøbmands Fortelninger, og hvorvidt man kand og bør reflectere derpaa; den miraculeuse Historie lyder saaledes: Omtrent en halv Miil fra Hecla ligger en ferst Søe, som er altid varm, men om Vinteren endnu varmere, og efter Naboernes Beretning skal have den gandske besynderlige Egenskab, at den hvert Aar 3 adskillige Tider antender sig af sig selv, og brender hver gang i 14 Dage med smaae klare Ild-Flammer; og efter at disse ere udslukkede, damper eller ryger sterk endnu nogle Dage derefter. Min Kiøbmand, som var engang egentlig reyst hen til denne Søe, for med egne Øyne at see dette besynderlige Phænomenon, har vel ikke seet nogen Ild-Flamme meere, efterdi han kom een Dag for sildig derhen, men han fandt dog, at den rygede sterk. &c.

Jeg har imod denne artige Historie slet intet andet at erindre, end at der aldrig er saadan en Ting til udi Island. Der ligger omkring paa Hecla selv, eller ved Foden af Bierget nogle smaae Vande, som altid ere varme, nogle meere, andre mindre; ingen har giort nogen Observation med Thermometro, om de ere varmere om

Vinteren, eller om de altid have samme bestandige Varme, som var vel nyttigt om det skeede; men at de undertiden dampe sterkere, undertiden mindre, er gandske vist, og det har jeg selv i mange gange seet; Erfarenheden lærer, at naar de dampe sterk følger der Regn, og naar de dampe lidet bliver det tørt Veyr, som er meget let physice at explicere; Thi naar Luften er fugtig, er der meere Materie ved Haanden at dampe af, hvorfore Dampen forøges, og derimod naar Luften er tør og ingen Vædsker haver i sig, formindskes Dampen naturlig-viis. Der er hverken paa disse varme Vande ved Hecla, eller paa andre i Landet, som end ere ulige varmere end disse, nogen Tiid seet Ild-Flammer; disse 2 saa stridige Elementer ere ikke saa eenige udi Island, meere end i andre Lande, at de skulle saaledes samles, at Vandet kunde brende. Det var ellers stor Skade, at Autors Kiøbmand, som af Curiosité var reyst hen for at see Vandet brende, kom een Dag for sildig; men jeg er forsikret om, at hvad Dag han havde kommet heele Aaret om, havde den Dag dog været een Dag for sildig, og at han aldrig havde faaet dette rare Phænomenon at see udi Island, efterdi det hverken er til, eller har været til. Den Lykke derimod at faae varme Vande at see, som dampe heele Aaret igiennem, er ikke rar, efterdi det forekommer mange hundrede Stæder paa Landet, hvorved undertiden er ret artige og forunderlige Phænomena, som udi næste Artical skal handles om.

§. X.

§. X.

Om varme Vande, Hverer kaldede.

I denne Articul handler Autor om de varme Vande som findes paa adskillige Stæder udi Island, hvor imod jeg intet har at indvende, efterdi der af dette Slags findes en stor Mængde. Aarsagen til disse varme Vande vil jeg ikke bemenge mig med at inqvirere om, saasom det hører til Physiqven, og her ikke haver Stæd; men den samme Aarsag, som vores Naturkyndige give dertil i andre Lande, vil jeg antage for Island med, og ikke henføre det, som Autor, til den Svovel, som der efter de Beretninger han har faaet, overalt skal findes i Landet, hvilket jeg noksom tilforn har forklaret ikke at forholde sig saa. Jeg har ofte været ved mange varme Vande, men aldrig forefundet det ringeste Svovel i Jorden, undtagen ved Krysevigs-Fielde, som just er Svovel-Egnen; de fleeste af disse Vande have ikke den ringeste mineraliske Smag, hvilket jeg ved adskillige Experimenter har erfaret. Autor kalder disse varme Vande heede Damme og Kilder, hvilket jeg ikke kand give Bifald; thi de ere ikke saa store i deres Omkreds, at de kand føre Navn af Damme, men Aabningen i Jorden, hvor Vandet syder i, er gemeenligen ikke større end en god Bryggerkiedel, undertiden mindre. Adskillige Stæder kommer der slet intet Vand op af Hullerne, men det tilflydende Vand fra høyere Stæder løber over den varme Grund, hvorved Vandet bliver heedt, damper sterk og flyder bort sin

Vey igien, saa at mange af dem ikke heller kand kaldes Kilder. Jeg har seet udi en tør Sommer, naar der ikke har været Vand at flyde dertil, har det ikke heller dampet, men Grunden har derfore været lige heed, saa at jeg ingenlunde har kundet taale at staae derpaa med Skoene; hvor jeg har seet saadan varm Grund, har det været bare Steen-Grund, hvor imellem har undertiden været smalle Aabninger, som en liden Finger, hvoraf Heeden har staaet sterkere op, end de andre Stæder; og naar da Vandet flyder over saadan Grund, har det kaagt sterkere over disse tynde Sprekker end andre Stæder. Saadant et heedt Vand kaldes paa Landets Sprog en Hver. Af dem er 3 Slags udi Island; nogle ikkun maadelig heede, saa at man kand holde Haanden deri, uden at brende sig; andre kaag-heede, hvilke skyde Bubler ligesom kaagende Vand; andre igien saa overmaade sterk kaagende, at de kaste Vandet, som en Fontaine, temmelig høyt op i Veyret. Disse sidste kand igien deeles i 2 Slags; nogle, som uden vis Tiid eller Orden saaledes kaste Vandet i Veyret formedelst sterk kaagen; andre derimod, som holde op en vis Tiid, og i en stendig Orden kaste Vandet op af sig. Af dette sidste Slags er den i Huusevigs District i Norder-Syssel, hvorom Autor har faaet nogen Underretning, men ikke saa fuldkommen, som den formedelst sin forunderlige Adfærd fortiener. Og efterdi denne Hver snart er den merkværdigste i Landet, vil jeg give en kort Beretning derom, som ikke skal blive ubehagelig at vide.

Be-

Beskrivelse paa en heed Kilde i Huusevigs District.

Udi Norder-Syssel og Huusevigs Ting-Sogn ved en Gaard Reykum kaldet (af hvilket Navn der ellers er mange Gaarde paa Landet, efterdi de alle have deres Navne af Hverene, som de ligge ved; thi Reyk paa Islandsk er Røg, og derfore kaldes de saaledes af den Røg eller Damp, som sees af Hverene) findes denne besynderlige Hver eller heede Kilde, ikke alleneste noget fra det Stæd, hvor den ommeldte Brand begyndte, som Autor skriver, nemlig fra Fieldet Krafle, hvorom tilforn er talt, men 9 à 10 Miile derfra. Paa dette Stæd er 3 Hverer eller heede Kilder, som ligge omtrent 30 Faune fra hinanden, af hvilke Vandet vexelviis kaager op saaledes, at naar den Hver ved den eene Ende haver kastet Vand af sig, begynder den mellemste, og derefter den ved den anden Ende, hvorpaa den første igien begynder; og i den Orden continuere de stedse at syde op, hver 3 gange omtrent, i eet Qvarteers Tid. De ere alle i en haard Steengrund, dog paa en slet Mark; de 2 skyde Vandet op imellem Steene, og have altsaa ingen reen Aabning, og kaste Vandet ikkun gandske lidet over Jorden, imod een alens Høyde; men den 3die har en gandske rund Aabning, ligesom med Kunst giort i en haard Steen-Klippe, saa viid, som et stort Bryggerkar: Deraf skyder Vandet op, naar touren kommer til denne Hver eller heede Kilde 5 à 6 al. i Væyret, hvorpaa det synker ned i sit reservoir igien til 2 alens Dybhed, da enhver kan gaae dertil og see den forunderlige Adferd, og retirere

tirere sig derfra i Tiide, naar den vil kaage op igien. Efterat Vandet er faldet dybest, giver det ligesom 3 Opkaag, ved det første avancerer Vandet halve Veyen op imod Bredden, ved det andet til Bredden selv, og endelig ved det tredie Opkaag giver Vandet sig i Væyret, som sagt er, til 5 à 6 alens Høyde, og derpaa synker med eet 2 alen dybt i sit reservoir; imidlertiid, naar Vandet er dybest i denne Hver eller heede Kilde, spiller det ved den anden Ende i Væyret, derefter det mellemste, indtil Touren igien kommer til dette største.

Efterat jeg saaledes har beskrevet disse 3de heede Kilders situation og forunderlige Ophævelser, vil jeg ogsaa kortelig berette, hvad artige Ting der ellers observeres ved dem. Naar man tager Vand af den største Hver i en Flaske, skal man befinde, at Vandet 2 eller 3 Gange, efterat det er kommet i Flasken, syder over paa samme Tiid som Hveren eller Kilden selv; saalænge beholder Vandet den Fermentation i sig, efterat at det er taget af Kilden, men derefter stiller det sig, og bliver koldt: Sætter man Proppen i Flasken strax efter at man har kommet Vandet deri, kand man være aldeeles forvisset, at, naar Hveren eller den heede Kilde syder op, slaaer Vandet Flasken i Sønder; hvilket er prøvet med mange sneese Flasker, for at see denne artige Virkning, som Vandet giør endog efter at det er kommet i Flasken. Naar Vandet i Hveren begynder at synke, at man kond gaae dertil, hvad man da kaster deri, drager den med sig til Bunds, endogsaa Træe, som ellers skulde flyde;

men

men Hveren giver det gandske vist fra sig, naar den spruder op, da man kand tage det igien paa Jorden ved Siden af Hverens eller den heede Kildes Bredde. Det er meere end engang proberet, at man har kastet store Steene derned saa svære, som en Karl kunde løfte, hvilke have giort stor Allarm i Hveren med at bruse; men ved Opkaagningen er altiid Steenene kastede op igien, liggende ved Bredden af Hveren; der ligger til den Ende mange Steene deromkring, hvormed ideligen gisres saadanne Prøver. Det opkastede heede Vand giør en liden Bek, som flyder derfra, bliver efter Haanden lunken, og falder siden ud i en Aae, som flyder noget derfra. Vandet smager lidet eller intet mineralisk, og er got at drikke, naar det bliver koldt. Heele Jorden deromkring tæt op til disse 3 Hvere eller heede Kilder, giver stedse skiøn Græsning, undtagen 5 à 6 Alen omkring dem, hvor det heede Vand stenker ud, og hvor Grunden er en heel Steen. En Gaard, forbi hvilken det lunkne Vand fra Hverene flyder i Nærværelsen, lader stedse sit Qvæg vande i dette Vand, og det er almindelig bekiendt, at disse Køer give overflødigere Melk, end andre, som ikke deri blive vandede; hvilket og er en særdeeles Virkning af Vandet. Af saadan merkværdig og forunderlig Beskaffenhed ere disse Hverer eller heede Kilder, som nogle andre ogsaa have tilfælles med disse, dog ikke i Henseende til den bestandige Omvexling, at den eene skyder Vand op af sig efter den Anden i en vis Orden.

Det en Skipper har fortalt Autor om en stor Dam med næsten sydende heedt Vand, som han skal have fundet oven paa Jokul, der er en stor Klippe, og at samme Klippe dampede sterk og Jordgrunden var saa varm, at man neppe kunde holde Haanden derpaa, kand vel saavidt have sin Rigtighed, at Skipperen har fundet sydende Vand, endskiønt jeg ikke veed af den Jokuls-Fiord at sige, som Skipperen skal have lagt paa, troer ogsaa ikke heller, at den er til udi Island; at Klippen har været kaldet Jokul, vides lige saa lidet af, men Jokul eller Jøkel kaldes ethvert Field, som stedse er bedekket med Iis eller Snee; men derudi har Skipperen fortalt Autor det som ret var, at han ikke har seet nogen Flamme enten om Dagen eller om Natten, efterdi der findes aldrig sligt nogensteds paa Landet; men hvor Hverer eller heede Kilder ere, kand man, endogsaa et got stykke Vey derfra, see større eller mindre Damp at staae op af Vandet, ligesom det kaager hæftigt til, og Luftens Beskaffenhed medfører.

Hvad Nytte de have af Hverene.

Hvem der boer nær ved Hverene, eller de varme Vande, som ere sydheede, af hvilket Slags der er en Deel paa Landet, betiener sig af dem i mange nyttige Tilfælde; saaledes kaage de deres Mad derudi, ved at hænge Kiedelen med koldt Vand og Kiød deri, ned i Hveren, da Maden uden stor Umage kand kaages; men ikke skeer det paa den Maade, som Autori er berettet, at de hænge

Kiødet ned i Vandet ved en Traad, og saaledes kaage det. Jeg veed mange Reysende, som i en Hast have kaagt deres Thevand udi saadan Hver, alleeneste ved at hænge The-Kiedelen ned i Vandet, selv har jeg seet en Mand sidde, ved et sterk kaagende Hver ved Krysevig, snart den heele Dag at krumme eller bøye Tøndebaand, giorte af Drive-Tømmer, hvor han kunde da, ved Hielp af dette sterk sydende Vand, giøre dem meere eller mindre krumme til større eller mindre Kar, ligesom han vilde, endskiønt de vare en heel Finger tykke; dog maatte han imellemstunder hver anden Time, og undertiden snarere, ligesom han fandt sig til, gaae fra Hveren for at tage frisk Luft, formedelst den skrekkelige svovelagtige og anden ond Stank, som følger med denne Hver, efterdi deromkring er fuldt af Svovel, Allun, Salpeter og adskillig couleuret Jord, som jeg selv har taget der paa Stædet. Jeg kunde ikke holde ud ret længe at staae ved denne Hver, saa penetrant var Stanken derved.

Foruden den Nytte, som Indbyggerne saaledes have af de varme Vande, betiene de sig ogsaa af dem til at bade sig udi, naar nemlig Vandet enten løber derfra ligesom en Bek, og bliver efter Haanden lunkent, eller der kand være et koldt rindende Vand i Nærværelsen, som de da leede til det varme, for at giøre det tempereret. Saaledes har jeg seet et af Naturen meget artig indrettet Bad, som var ligesom et stor Kar i en heel Steen med gandske reen og glat Bund, hvorover man kunde sætte

en

en Telt; denne artige Beskaffenhed var ved dette Bad, at man uden Umage kunde temperere Vandet, og giøre det lige saa heedt eller koldt, som man vilde have det, efterdi der gik nogle varme Vand-Canaler dertil, saa varme at man ikke kunde holde Fingeren deri, og nogle aldeeles kolde, hvilke man kunde aflede og tillede ligesom man vilde. Paa Bunden af dette af Naturen dannede reservoir var giort et Hul ud til en forbi flydende Aae, hvorved Karret strax kunde renses, og, naar Hullet derefter blev stoppet til, løb det strax fuldt igien, og kunde paa ovenmeldte Maade tempereres, ligesom man vilde. De af Indbyggerne, som boe nær ved saadanne varme Bade, bruge det jevnligen at bade sig udi, og holdes for at være sunde Folk og blive gamle derved.

Det er Autori berettet, at **derpaa opholde sig altiid visse sorte Fugle med lange Neb, ikke meget ulige Sneppernes**; men dette er ikkun en Fabel iblant de gemeene Folk i Landet, hvilke alle fortælle og troe det, har ogsaa en vis Overtroe derved; men spørger man videre derom, saa har aldrig nogen seet disse Fugle; ligesom det ogsaa er gandske uriimeligt og unaturligt, at Fugle kunde opholde sig og svemme i saa heede Vande, hvor man kand kaage Oxekiød udi. Men paa de lunkne Vande kand komme Fugle ligesom paa andre Vande, hvilke dog ikke stedse opholde sig der. Saasom disse lunkne Vande efter Haanden falde ud i Aaer, saa findes der i dem, som i de fleeste ferske Aaer paa Landet Lax, Ørter,

For-

Foreller og deslige Fiske, hvilket giver tilkiende, at der intet svovelagtigt eller skarp mineralisk er ved disse varme Vande, som man seer, at Autor, efter de ugrundede Beretninger han har faaet, dømmer; thi hvor noget svovelagtigt er ved Vand, der viser Erfarenhed at Fisken kommer ikke.

Endelig siger Autor til Slutning i denne Articul, at saavel det varme, som øvrige Kilde-Vand paa denne Øe, er meget sundt og godt at drikke, hvilket, i Almindelighed at tale, er en Sandhed, endskiønt der ogsaa findes her og der slette og stinkende Vande. Men den Aarsag, som gives for at Vandene ere saa gode, nemlig efterdi Vandet er altsammen enten meere eller mindre mineralisk, er gandske ugrundet; thi der er mange Vande, ja de fleeste, som ikke have det ringeste Mineraliske hos sig, hvilket jeg ved adskillige Experimenter har forsøgt, og befundet gandske faae Stæder Vande, som have haft noget martiale, vitriolisk eller deslige hos sig.

I Anledning af dette kand jeg ikke bare mig for at overbevise den ugrundede Fortelnings Urigtighed, som tilforn er anført, nemlig, at Landet overalt er opfyldt med Svovel, naar man ikkun graver en Haandbred dybt; thi var det saa, kunde Kilde-Vandet sandelig ikke overalt findes saa skiønt; vil man ikkun smage Vandet i Svovel-Egnen, skal det ikke findes af samme Smag, som andre Stæder i Landet.

Hvor-

Hvoraf da sees, hvor stridige og ilde sammenhængende Beretninger vores Autor er bleven bebyrdet med.

§. XI.

Biergenes Beskaffenhed, hvori formodentlig findes Marmor.

Biergene bestaae af Sand og andre vilde grove Steene, siger Autor. Der er saa meget talt om Biergene og Fieldene udi Island i Forveyen, at det kunde synes meere end nok, dog komme vi nu midt op paa dem igien. Jeg vil allene henvise Læseren til det som er sagt tilforn i den Materie, hvoraf det er klart, at det kand ikke siges saa i Almindelighed, efterdi der er mange gode og Græsgivende Bierge. Men hvad de Islandske Fielde hidindtil have tabt formedelst des avantageuse Fortelninger, det bliver nu igien gotgiort, da der siges: **Efter ald Formodning findes der og Marmor-Lag inden i dem; efterdi deslige findes ikke allene i Sverrig og Norge, men det ere og ved Strandbredden her paa Øen undertiden fundne smaae Steene af Marmor Art, x.** Imod ald Formodning faae nu de Islandske Bierge den Ære at staae i Comparaison med de Norske og Svenske, da de hidindtil have haft saadant et slet Rygte; men siden de got Folk, som haveført vores Autor Efterretninger om Island, ikke engang have kiendt Biergene ret udvortes, saa maae man med Billighed ogsaa kalde

deres

deres Kundskab om det indvortes i Tvivl, allene helst da de ikke have tillagt Biergene Marmor uden efter Formodning, og fordi det findes i Norge og Sverrig, hvorefter der skrives ikkun en slet Historie eller Beskrivelse om et Land. Efter samme Argument, taget af Norge og Sverrig, maaskee der ogsaa formodentlig findes Guld, Sølv og andre Metaller i Island, hvilket meget vel kand være, men derfore er dog Argumentet lige slet. Jeg har ofte fundet couleurede Steene paa Strandbreddene her og der, ligesom og i et og andet Field, hvilke have været skiønne røde, grønlige og af fleere Couleurer, men det haver ikke været Marmor; dog kand Marmor derfore meget vel være der, men Formodninger eller Argumenter tagne af Norge og Sverrig kand ikke tages for fulde, man maae finde Marmor der, saa er Sagen rigtig. Det kand og vel komme dertil, at Indbyggerne efter Haanden søge Marmor og andre Steen-Sorter; thi endskiønt Autor siger, at **Marmor behøves ikke i Landet til deres brugelige elendige Huuse**, saa er dog Nationen ikke fordømt til stedse at blive elendig, og der er nu efter vores Allernaadigste Konges høystpriselige Anstalter sendt Folk over, som forstaae at bryde Steen, af hvilke Indbyggerne kand lære det.. Det Autor for Resten raisonerer i denne Articul, at Marmor fra de Nordlige Stæder kand ikke naae den Haardhed og Glands, og derfor følgeligen ikke lader sig saa vel polere, som den fra de sydlige Stæder, kommer egentligen ikke Islands Beskrivelse ved, hvorfore jeg og forbi-

forbigaaer det uden Besvarelse, endskiønt jeg har seet vores Norske Marmor saa skiønt poleret, som nogen Tiid den Italienske.

§. XII.

Om Crystaller.

Der forefalder undertiden Chrystaller i Klipperne; men, som jeg ikke er kommet over nogen selv, ikke heller har kundet faae nogen Oplysning derom af andre, saa kand jeg ikke imodsige eller stadfæste det, som Autor skriver om dem, nemlig, at de ere meget bløde og skiøre, saa at der ikke kand forferdiges noget deraf. Den besynderlige Egenskab, som findes ved den saa kaldede Chrystallus Islandica, er noksom bekiendt, nemlig at visse Stykker deraf vise Bogstaverne dobbelt, som man seer der igiennem. Det er ikke en almindelig Chrystal, endskiønt den saa kaldes, men en Spaat-Art, som Autor, uden Tvivl rigtig, har remarqueret. At dette Slags saa kaldede Chrystal fornemmelig skal findes ved et Bierg ved Rödefiord, kand vel være; men, saasom jeg ikke har været Østen paa Landet, kand jeg intet tilforladeligt sige derom. Dette derimod kand jeg vist sige, at der er ingen Fiord udi Island, der kaldes som Autor skriver, Roerfiorde, men det skal være Rödefiord, som er den mellemste af de 3 Havne der besegles Østen paa Landet.

§. XIII.

Om Bimpsteen.

Om Bimpsteen har Autor givet os en Articul for sig, som lyder saaledes: Toe Slags Bimpsteen, nemlig een graae og een sort, som dog begge ere ikkun ureene, kaste de ildsprudende Bierge ud af sig, naar de brende. Hvor der er Ildsprudende Bierge, er ogsaa gemeenligen Bimpsteen; men om de udi Island ere reene eller ureene, er mig aldeeles ubekiendt, og kunde altsaa denne Articul gierne være udeladt.

§. XIV.

Om der findes Metaller i Landet.

At der ikke alleene kand være, men at der endogsaa virkeligen er Metaller i Biergene, har man ey allene Grund til at formode, men endog tilforladelig Beviis paa. Thi det er meere end nok bekiendt, at der af Landets Folk er fundet her og der iblant Biergene Metal, som de have selv smeltet og giort sig Knapper og Zigneter af, hvilket derefter er befundet at være got Sølv. Adskillige af Indbyggerne naar de lodde Kammene til Nøgler, vide at tage hist og her i Fieldene en Materie, som de legge ved Kammen, giøre siden en Leerdey derom, og kaste den i Ilden, til den er nok brendt; og naar de da slaae Leeret i sønder, er Kammen loddet til Nøglen, uden at de, som brugeligt er, have kommet Kaab-

ber

det derved. Hvor kand det da andet være, end at den Materie, som de have taget i Fieldene, jo er Kaabber eller anden til Lodning beqvem Metal? Og at der ellers mange Stæder er rige Kaabber-Ertser, er gandske vel bekiendt. Adskillige af Indbyggerne have paa deres egen Haand beredet sig got og brugeligt Jerntøy af Ertzer, som de uden Umage kand tage nok af mange Stæder, saa at der ogsaa er Mængde af den Metal. Af dette sees da klarligen, at man ikke alleeneste har Formodning, at der er Jern-Ertz udi Island, som Autor tilstaaer; men at der endogsaa findes andre rigere Metaller saavel som Jern; saa at det er Autori urigtig berettet, at man kan ikke sige, hvad Metaller der ellers egentligen falder, efterdi man har aldrig nogensteds graver eller søgt derefter. Men den Formodning Autor har, at det ikke skeer nogensinde, at man der graver efter Metaller, kan ogsaa rimeligen bortfalde, allerhelst da de tvende Aarsager, som dertil anføres, ikke ere u-overvindelige, nemlig, de vanskeligrige, grove og farlige Bierge og Mangel paa Brende og Bygningstømmer; thi den første Aarsag reyser sig alleeneste af det urigtige Begreb, som Autor har faaet om de Islandske Bierge af u-vittige Fortellere, og den anden kan paa adskillige Maader raades Bod paa, naar ikkun først erfares om Minerne ere saa rige, at de kan betale Omkostningerne, hvortil er megen Formodning, efterdi man hist og her oven paa Jorden har fundet god og reen Metal af førnævnte 3 Slags.

§. XV.

§. XV.

Om Bierg-Harpix og Torv.

At der er Bierg-Harpix, Jordbeeg og andre Bitumina er ingen Tvivl paa, hvorpaa man har størst Beviis udi de Bierge, som undertiden have brendt; thi der maae endelig være saadan brendende Materie ved haanden. Men det Beviis, som derpaa tages af Torven passer sig ikke, efterdi den i Almindelighed at tale er meget god, omendskiønt Autors Efterretninger ere, at der findes ikke aldeles meget deraf, og den som graves paa den sydlige Kant er meget slet (efterdi den har for meget Svovel, og derfore brender alt for hastig ud, og stinker derhos grueligen) hvilken Egenskab Torven et eller andet Stæd vel kand have, men langt fra ikke overalt, allermindst Torven Syder paa Landet, hvor jeg har seet den allerbeste, som Autor og selv strax efter tilstaaer, naar han siger: **Man har her og der, saasom i Hafnefiord, en gandske god, sort, tung og fast Torv.** Indbyggerne bruge ikke letteligen anden Brendsel end Torv, hvor den haves; men ellers brendes ogsaa paa sine Stæder af den Riis og smaae Skov, som der adskillige Stæder er god Forraad paa.

Den Søe-Torv Autor taler om, og ingen Beskeed ellers veed om, kand jeg ikke rettere begribe end den maae være den Torv, som adskillige af Indbyggerne grave lige paa Strandkanten eller Havbredden; hvilken de grave saasnart Ebben be-

gynder, at de kand være ferdige dermed inden Floden kommer; og kand den, som har fortalt Autor dette, have kaldet denne Torv Søe-Torv, da Indbyggerne kand have viist ham, naar der var Flod, at de gravede Torv der ude i Søen, og han har da ingen videre Beskeed vidst derom. Det er ellers samme Slags Torv, som den anden, nemlig eet god tung Torv. Paa denne Maade grave mange deres Torv syder paa Landet, enten for at spare saa meget meere deres Græs-Torv, som der er rarere end andre Stæder, eller ogsaa fordi adskillige paa Søekanterne have temmelig langt at hente anden Torv oppe i Landet, da de meget vel begaae sig med denne, hvor de have den.

§. XVI.

Om Agater.

Der findes udi Island tvende Slags Agater, den eene brender som et Lys naar den antendes, og er et Slags Jordbeeg, glindsende sort og temmelig haard; den anden, som Islænderne kalde Hrafn-tinna (ɔ: sort Flintesteen) brender ikke, er haardere end den fornævnte, og lader sig slaae i tynde Fliser, som ere noget giennemsigtige, og see Glas ikke uliig, saa at jeg des Aarsage holder for, ligesom Autor, at det er en Vitrification. Hvad der ellers giver mig Anledning saa meget meere at troe dette, er, at det Bierg Krafle, som brendte i Norder-Syssel, deraf fournerer en temmelig Mængde, hvor iblant er funden Stykker af et lidet Bords Størrelse, som ha-

have veyet 6 Lispd. og der over. Saa meget jeg kand slutte af det, som Autor skriver i denne Articul om Agat-Steen, synes han at confundere disse 2 Slags, som jeg i Forveyen har nævnt, og vil giøre dem til en og den samme Sort, da de dog ere gandske adskillige. Det er vist, som vores Autor skriver, at den første Slags, nemlig den Agat som brender, bruge endeel af Islænderne til Overtroe paa samme Maade, som Cæsius de Mineralibus derom skriver; men andre foragte det

§. XVII.

Om Svovel.

Saasom det er klart at see, at Autor, af de ugrundede Beretninger han har faaet om Island, har en gandske urigtig Idée om Jordens Beskaffenhed udi Island, da Han i forveyen har afmalet Jorden saaledes opfyldt med Svovel, at man behøver ikkun at tage det øverste Laug-Jord bort, eller grave henved eet Qvarteer dybt, saa finder man strax i Mængde, ja endog i klumpeviis Svovel, &c.; saa er det ikke at undre over, at han i denne Articul, som handler i Serdeleshed om Svovel, udbreder sig videre i denne Materie, og meere forraadtr det urigtige Begreb, han har om Landet. Saaledes igientager han her strax det han før har meldet, at under det øverste Laug-Jord findes overalt fornemmeligen i sumpige Daler og Moradser, voxen Svovel (sulphur nativum) i Mængde, ja ofte i Klum-

 per,

per, saa store, som en knyt Næve; og af Klipperne slaaer den saa sterkt og tykt ud, at man hver andet eller tredie Aar kan med et Skrabejern afskrabe og samle den. Enhver maatte falde paa at tænke af denne Beskrivelse over Landet, at Island var en Svovel-Klump, efterdi baade det platte Land, Moradser og Dale, saavelsom Klipper og Fielde ere overalt opfyldte med Svovel, saaledes at man kan tage det i Klumper, som knytte Næver; men at det ikke saaledes forholder sig har jeg til deels i Forveyen forklaret, og her end videre skal oplyse. Hvad det platte Land er angaaende, da giver Fornuften det, at, hvor saa mange hundrede tusinde Faar og Qvæg kand ikke alleene fødes, men endogsaa feedes, der maae være got Græs, og Erfarenheden lærer, at, hvor der er Svovel eet Qvarteer dybt under den øverste Jordskorpe, der kand ikke Græs voxe over, saasom i Huusevigs District i Norder-Syssel og ved Krysevig, som tilforn er sagt at være de 2de eeniste Stæder udi Island, hvor Svovelet falder. Det er aldeles imod Naturen, at Svovel, som udfordrer en gandske tør og heed Grund, lader sig finde i sumpige Daler og Moradser, meget mindre findes det der fornemmeligen. Paa Fieldene og det platte Land udi de tvende omtalte Districter finder man derimod fornemmelig Svovel, men ellers ikke over det gandske Land.

At man da kand faae denne urigtige Efterretning af Hovedet, og derimod et ret Begreb om Svovelet, hvorledes det findes i Jorden, og hvorledes

ledes det opgraves, vil jeg korteligen samme paa det tydeligste berette, eftersom jeg selv har seet og erfaret det. Aldrig faaer man Svovel nogensteds blot uden paa Jorden, at man kand skrabe det sammen og samle det; aldrig er der god Jord eller Græs-Jord over Svovel, hvor det findes; og aldrig findes det, uden hvor der er sterk Heede under neden, som ryger op igiennem Jorden, og meestendeels er der heede Kilder hos. Naar Jorden er af den Beskaffenhed, findes Svovlet lige saavel paa Fielde og Bierge, som ned ad den slette Mark paa temmelige Strekninger fra Biergets Fod. Der er altiid et laug ufrugtbar Jord, eller, rettere sagt, Gruus, Leer og Sand over Svovelet; samme Jord har adskillige Farver at see til, saasom hvid, guul, grøn, rød og blaae; naar denne Jordskorpe tages bort, ligger Svovelet derunder, som med Spader og Skuffer øses op. De grave meestendeels saa dybt ned, som til Belte-stædet, og faae got Svovel, dybere pleye de ikke at grave, efterdi det da maatte blive alt for heedt og møysommeligt, og der er nok deraf lettere at komme til. Paa de rette Svovelriige Stæder kand man paa en Timestiid læsse 80 Heste dermed, da hver Hest bærer over 12 Lpd. De bæste Svovel-Gange kiender man derpaa, at der gaaer ligesom en liden Ryg eller Ophøyelse paa Jorden, som er sprukken i Midten, hvor der gaaer sterkere og varmere Damp og Heede op af, end de andre Stæder; saadanne Stæder udvelger man helst til at grave Svovel, og skrabes eller graves da først Jordskorpen bort, hvornæst det bæste og meest gediegen Svovel findes i Ryggen

 selv.

selv, hvilket seer snart ud som Candis-Sukker; længere borte fra Ryggen bliver Svovelet mindre i Stykker, som Gruus, ligger løs og skuffes op, i stæden for at det midt i Ryggen er noget haardt, og koster meere Umage at løsne, forend det kand skuffes op; men det løse Svovel er dog ogsaa got Svovel, endskiønt ikke saa got som det faste. Saaledes forfølges Svovel-Gangene, og naar een faaer Ende, søges en anden op, hvoraf der paa sine Stæder er god Forraad. De som arbeyde derved, kand ikke udstaae det, naar Dagen er heed, men maae da arbeyde om Natten, som dertil er meere end lys nok om Sommeren; de omvinde deres Skoe med Pialter af Vadmel og deslige, efterdi Skoene ellers strax skulde blive opbrendte. Naar Svovelet først graves op, er det saa varmt, at det neppe kand handles, men efter haanden kølnes det. Hvor man eet Aar har gravet Svovel, kand man andet eller tredie Aar derefter faae got Svovel igien, saa at Svovel-Gangene eller Minerne ikke uddøe.

Saaledes er den rette Beskaffenhed, hvorledes Svovel findes og graves op udi Island, hvoraf sees, at Autor i dette, som i det meeste andet, er bleven bedraget med ugrundede Efterretninger, formedelst hvilke Autor ogsaa skriver, at denne Svovelsanken er, ligesom adskillige Gange tilforn, saa og nu, snart igien ophævet, efterdi Bønderne see det ikke gierne, og ere ikke let at formaae til at samle, efterdi det er skadeligt for deres Fiskerie, hvoraf de have deres meeste Næring. Fra 1722 til

1728

1728 blev Svovel taget imod, og ført ud af Landet, og det med Indbyggernes gode Villie og Profit; men i samme Tiid hendtes den Ulykke, at eet af Skibene strandede ved Havnen, og Svovelet kom i Søen, som fordrev Fisken, at de ikke i lang Tiid derefter kunde faae nogen Fisk der: Ikke desto mindre havde Indbyggerne god Lyst at fortiæne Penge for deres Svovel, som kand sees deraf, at de bleve ved at samle Svovel og føre det til Kiøbstæden, indtil at det ikke meere blev taget imod, da 3de Interessentere, som lod samle Svovel, maatte lade over 100 Skpd. blive staaende efter, som de ikke fik noget for, men maatte tabe ald deres Umage og Omkostning. Mange andre af Indbyggerne gik det ligeledes med; saa at en stor Mængde Svovel blev til intet, efterdi det ikke blev taget imod, men Indbyggernes Skyld var det sandeligen ikke. Hvorfore Svovel-Handelen, som beklageligt er, ophører, kand jeg nogenledes give Oplysning om; thi den Mand i Kiøbenhavn, som havde faaet Privilegium derpaa, døde strax derefter, hvorved Verket standsede, og ingen anden har grebet det an, eller maaskee veed den rette Maade at sætte det i Verk igien.

At Fiskene, som Autor fremdeles melder, skye Svovel, er gandske rigtigt, og forekommer mig ikke meget merkverdigt. Saavel det ved Husevig forulykkede Skib med Svovel-Ladningen, som ogsaa den forhen beskrevne Ild-Aaes udflydende fra Fieldet Krafle, og de omliggende Svovel-Bierge, i My-vatne Søe, give meere end

 fik-

sikkert Beviis paa denne Sandhed, som desuden ogsaa noksom er bekiendt. Den Baad, med hvilken de førte Svovelet om Borde paa Husevigs-Havn, vare de aldrig i Stand til at kunde fange een Fisk paa. Men, endskiønt dette er meget vel vitterligt for Indbyggerne, endogsaa de gemeeneste, saa er dog Nationen ikke af en saa slet og letfindig Caractére, som de gode Skippere og Underkiøbmænd har bildet Autor ind, nemlig, at Fiskerne, som ere hinanden ikke gode, smøre undertiden enten lidt Svovel under hverandres Baade, eller putte det hen i en hemmelig Kirse, vel vidende, at der da ikke skal fanges meget med den samme Baad. Det vides ikke, at den eene har giort saadant imod den anden, og om et ont og ugudeligt Menneske maaskee kand have giort det, saa er det ikke vel giort at føre det an som en Beskiemmelse paa Nationen; men dette er ikkun lidet, man faaer herefter meget kiendeligere at see, at de ikke have været Islands Patroner eller gode Venner, som have givet den Sal. Borgemester Anderson Efterretninger om Island.

§. XVII.

Om der findes Salt paa Landet.

Der hører meget til at kunne sige, at der intet Kiøkken Salt findes udi Island; thi da skulle man have vel reyst Landet om, og haft Forstand til at udforske det, som jeg ikke troer de gode Mænd have giort, som have berettet Autori

tori dette. Mig er endelig hverken Salt-Kilder eller Steen-Salt (Sal petræ) forekommet; men en Prøve af det sidste Slags har jeg haft i Haanden, hvoraf der forsikredes mig at være stor Mængde et vist Stæd paa Landet, som ogsaa er meget troeligt; thi at der maae være sterke Salt-Qveller uden for Landet i Søen, er temmelig sikkert, saa at der venteligt ogsaa maae være saadanne Saltstrekninger paa Landet. Mange Stæder paa Landet, omkring ved Søkanterne, har jeg seet, at, hvor Søen ved høy Flod har kastet Vandet op, er siden paa Klipperne fundet en god Salt-Skorpe, efter at Vandet ved Solens Kraft er bortdampet; hvilket Indbyggerne, som boe paa saadanne Stæder, passe paa;, og samle Saltet sammen til deres Huusbrug; saa at man ikke absolute kand sige, at der findes aldeles intet Kiøkken-Salt. For Resten seer man af de gamle Donationer og Gavebreve i de Catholske Tider, at der er skienket for Siælemesser til visse Kirker og de Geistlige, Saltbrenderier, og Herligheder at maatte kaage Salt her og der, fornemmelig Nord paa Landet; hvoraf tydeligen erfares, at de maae i de Tider have haft Salt paa Landet, og at Søe-Vandet maae være heel Salt; thi de Geistlige lode sig ikke nøye med Titler af Ting, men vilde have Realiteter. Det er ogsaa nyligen med Succés forsøgt af 2de Syſſelmænd at kaage Salt af Søe-Vand, og den eene, som jeg selv har talt med, forsikrede mig, at han af en Tønde Fransk Salt, smeltet i Søevand, kaagte Salt, og fik deraf een og en fierde Deel Tønde

skion

skiøn hvid og fiin Salt, saa got som det Lyneborgske. Og dette blev giort rudi Minerva, uden at vide det rette Greb, og uden at have de beqvemmeste Redskaber dertil, saa at man deraf kand slutte, at det er ikke umueligt at kunne forskaffe sig Salt udi Island.

§. XIX.

Om Skove og Træer.

At Skove er een af de Herligheder, som dette Land savner, har jeg tilforn meldet; men imidlertiid er der dog ikke saa knapt derpaa, som Autor skriver, nemlig: Paa den gandske Øe findes her ey heller nogen Træer, uden paa den Nordlige Kant. Som og en fornemme Kiøbmand fra Kiøbenhavn har fortalt mig, at han imellem Huusvick og Olfiord (skal være Oefiord) som ligger henved 6 Miile fra hverandre har funder en Birke-Skov 3 Fierdings Vey lang ꝛc. Endskiønt denne gode Mand sandfærdig har fortalt dette, saa maae man derfore ikke slutte, at ingen fleere Træer er paa Landet; og der er vel ingen Kiøbmand, som giver sig ud for at have reyst denne heele Klippe over, for at leede om Skov. Denne omtalte Skov i Norder-Syssel, Fnioskadals Skov kaldet, er 3 Fierdings Vey lang, hvor den er tykkest og i en Suite; men ellers er der gandske fuldt af saadan Skov i bemeldte Syssel, hvor der er faae Gaarde, som jo have noget Skov, endskiønt ikke saa store i Begreb, som denne;

Stam-

Stammerne paa mange af disse Træer ere tykkere end en Arm, ihvorvel der ogsaa ere mange ikke tykkere. Derefter kommer Autor til en anden Fortelning, nemlig: En anden sagde, at der ved Thingöre-Closter var endnu overbleven en gandske liden Skov, som mestendeels bestod af Birke-Træer, &c. Ved Thingöre-Closter, som ligger i Hnappedals-Syssel, er ingen Skov; men jeg kand tænke, at den, som har sagt Autor dette, har confunderet Thingöre med Thingöe, hvilket er det samme som Norder-Syssel, som kaldes endnu Thingöe-Syssel af en Øe, hvor der i gamle Dage blev holdt Ting eller Rettergang, og der ligger en temmelig stor Skov Aaskov kaldet, foruden fornævnte Fnioskodals-Skov og mange andre fleere.

Efter disse tvende Skove veed Autor af ingen fleere at sige, men bliver saaledes ved: Paa andre Stæder har man ikkun ved Aaerne nogle faae nedrige Vand-Vidier, og ellers ikkun her og der smaae Buske, som Brombær, Enebær og deslige, hvilke blive hugget meget sparsommelig af Indvaanerne, og anvendes alleene til at brende Kul af, til de faae Smedde, som boe paa Øen. Saaledes maae Autor knappe Skoven af paa Island efter den Idée ham er given derom, nemlig, som han før har sagt, efterdi der ingen Træer findes paa den gandske Øe, uden paa den nordlige Kant. Uden at nævne adskillige smaae Skove, som findes her og

der

der paa Landet i adskillige Sysseler, saa vil jeg allene anføre 2de Skove, lige saa gode og store som de af Autore benævnte; den eene ligger i Mule Syssel, Østen paa Landet, og kaldes Hallormstade, den anden udi Borgefiords-Syssel i Landets søndre Fierding, som kaldes Huusefells-Skov.

Endskiønt der nu findes disse fornævnte store Skove i adskillige Landets Deele eller Fierdinger, og mange smaae Skove her og der udi Island, og altsaa meget meere Skov, end man har bildet Autor ind, saa kand man dog ikke regne det for nogen Skov proportioneret mod dette store Land, hvorfore man med Billighed maae sige, at de have ret Mangel paa Træe. Dog alligevel erstattes denne Mangel paa adskillige Stæder temmelig ved den store Mængde ypperlige Drive-Træer, som visse Stæder aarligen drive paa Land i saadan Overflod, at de ikke alle kand forbruges, men ligge opstablede paa hinanden, som en Tømmerplads, uden nogen videre Nytte, end for de i Nærværelsen boende, og raadne bort, efterdi de ikke have Skibe at føre dem om til deres Landsmænd, andre Stæder boende.

Foruden de omtalte Skove udi Island findes der mange Stæder, ikke alleneste smaae Krat, som man kalder det, hvor man kand sidde i Skygge, men endogsaa, meget fleere Stæder, Buske, som bære allehaande Bær, saasom Blaaebær, Enebær og deslige. Af disse brendes en stor Hob

Kul,

Kul, som Indbyggerne bruge til at smidde med: Men hvorledes nogen har kundet falde paa at bilde vores Autor ind, at der boer ikkun faae Smedde paa Øen, kand jeg ikke begribe. Man kand heraf, som af det øvrige, see, at Autors Fortællere have haft det Forsæt, at forsmaae alle Ting paa Landet, og ikke ville give det rette Begreb om nogen Ting, ja endog bruge de slet-teste Navne til Landets Forkleinelse, saasom at kalde det een eeneste Klippe, og paa de fleeste Stæder slet og ret Øen, som Landet vel er, men tillige een af det største Slags, og vel værd at kalde et Land. Her paa denne Øe (at jeg skal dreye min Mund efter deres) boe mange 1000 Familier, af hvilke enhver, som boer ved Søe-kanterne, har mange Baade efter sin Formue; de have alle Huuse, Skabe og Kister, med Dørre, Laase og Nøgler; Folkene boe til deels temmelig langt fra hinanden, saa at den eene ikke saa lette-ligen kand lade noget giøre hos den anden, hvor-fore alle, endog lidt Formuende, gierne have en Smidde ved deres Huuse, udi hvilken enhver ef-ter sin Maade er Mester, i det ringeste arbeyder det beste han kand; og dog skulde nogen falde paa at sige, at der boer ikkun faae Smidde paa Øen, hvor snart hver Mand er Smid. Hvem skulde vel kunde troe saadan Urimelighed at være til, uden man saa aabenbare saae den?

Man vil meene, at der i gamle Tider ikke har været Mangel paa Skove i Landet, men det er dog ikke tilforladeligt; i det ringeste kand man ikke fin-

de

de Spor til, at Gran- eller Fyrre-Træer, som ellers er den Skov man meest finder i de Nordligste og meget koldere Lande end Island, nogen Tiid have været udi Island, men alleniste de endnu der værende Birke-Træer; maaskee Sæden til disse Træer aldrig er kommet der, ellers havde de ventelig voxet der, lige saavel som i andre Lande, hvor Clima er haardere. Man finder, ved at grave i Jorden, endnu her og der overblevne Levninger af gamle Rødder, som giver tilkiende, at der adskillige Stæder har været Skov, hvor nu ingen er; men det forsfuulede Træe, hvorom Autor taler, som er ganske blaat og haardt, har jeg ikke hørt tale om; det lader ogsaa at være en stor Contradiction, at Træe kand være haardt, og dog forsfuulet. Dersom de, som have fortalt Autor dette, dermed have meent det ret curieuse slags Træe, som der findes i Jorden, sorte Brand kaldet, er det et gandske andet Slags, og kand ikke være forsfuulet Træe, efterdi det er gandske tungt, haardt og sort, ligesom vores Ibenholt; det findes noget dybt i Jorden i breede, tynde og temmelig lange Plader, som skikkelige Bordblade, og seer gandske undulerer ud; det ligger altid imellem Klipper eller store Steene, saa at der er Klippe over og Klippe under det. Da jeg saae det, og meget meere da jeg hørte dets Lager i Jorden, tvivlede jeg snart paa, om det maatte være Træe, eller, om det ikke snarere skulde henføres til petrificerede Ting; men, da det lader sig høvle slet og glat, giver fine Spaaner af sig, og lader sig i alting handle som Træe, maae jeg troe, at det er

Træe;

Træer; imidlertid er det besynderlig curieux, og nøyere Undersøgning værd, end her i en historisk Beskrivelse kand udføres.

§. XX.

Om Græsgange paa Landet.

Uagtet den frugtbare Jordskorpe, siger Autor, eller øverste Laug Jord er ikkun gandske tynd, (jeg kand tænke een Haandbred tyk, efterdi der under strax ligger Swovel, efter den Idée Autor har faaet om Landet,) saa findes der dog, i Serdeleshed paa den nordlige Side ved Aaerne og Vandene, gode Fædrifter hvor Græsset vorer en halv Alen høyt, &c. Man skulde heraf ikke andet slutte, end at der ikke findes gode Fædrifter udi Island uden ved Aaerne og Vandene, og ikke lige saa gode andre Stæder, som Nord paa Landet, hvilket dog befinder sig langt anderledes; thi de skiønneste Fædrifter findes i Almindelighed, heele Landet over, paa Fieldene, hvor Qvæget drives hen og gaaer paa Græsgang heele Sommertiden indtil Kulden om Efterhøsten begynder; nogle Stæder, fornemmelig i Skaftefields-Syssel midt iblant Jøklerne, gaaer Faarene ude heele Aaret omkring, ja endog nogle Aar efter hinanden, da Qvæget befindes at være saa ypperlig feedt, som noget kand være; og saaledes findes der, i alle Fierdinger af Landet, de skiønneste Græs-Gange paa Fieldene. At ellers Nord-Landet har størst Reputation for Fæ-

 drift

drifter kommer deraf, at der smart ingen anden Handel drives end med Qvæg, og hvad deraf dependerer; da de derimod paa de fleeste andre Stæder af Landet have noget Fiskerie tillige, eller ogsaa Fiskerie alleene; men ikke desto mindre falder der lige saa gode Græs-Gange her og der paa de andre Kanter af Landet, som Nord paa, endskiønt Qvæg-Handelen ikke saa sterk drives der, efterdi Indbyggerne legge sig meest efter Fiskeriet, og forsømme aldeeles Qvæg-Avlingen, eller, rettere at sige, ere for faae til at drive begge Deele. Det er ogsaa rimeligt, at de Skippere og Under-Kiøbmænd, som have givet Sal. Borgemester Anderson Underretning om Landet, ere alle fra Fisker-Havnene, og komme til Glückstad, hvilke ikke have vidst at tale om andet, end Fiske-Handelen, og derfore ikke rigtig underrettet ham om Fæedrifterne.

At ellers Græsset Nord paa Landet vexer sterkere og hastigere, end Synder paa, er gandske rigtigt og naturligt; thi undertiden skeer det, at Sneen paa sine Stæder ikke tøer op forend St. Hans Dag, da der ikke sees eet Græs-Straae, men 14, ja vel ogsaa 12 Dage derefter kan der slaaes Græs af en usigelig Bonité og imod en Alen høyt, som venteligt kommer deraf, at den stedse liggende Snee har forvaret Jorden for Frost, og naar da Solen om høy Sommer kommer dertil, er den meget lang Tiid over Horizonten, og driver Vexten desto sterkere; hvilket ikke skeer i de sydlige Deele af Landet, hvor Jorden ikke stedse er bedekket med Snee, men

lig-

ligger bar for Frosten, som da beskadiger Jorden.

Efterat jeg saaledes har forklaret, at Qvæget i Almindelighed drives til Fields, og gaaer der Sommeren over, forstaaer det sig selv, at det ikke gaaer hiemme omkring Huusene eller Bayerne, som alle ere anlagte noget fra Fieldene paa det platte Land, hvor enhver Gaard har sin Engbond eller Tun, som Islænderne kalde det, hos sig næst omkring Huusene, hvor Qvæget ikke kommer at æde, efterdi der passes paa, om noget skulde komme, (saasom Heste eller Malkekiør, som ere nermere omkring Bayen,) at det strax bliver jaget bort; hvortil de ogsaa have afrettede Hunde, som efter givet Signal, ja endogsaa desuden, gienne Qvæget bort fra Tunet, som kunde byde sig til at gaae over Gierdet. Dette Tun giødes hvert Aar, det bæste og meeste enhver kand afstæd komme, til Græs-Vext, eftersom deres heele Avling og Jords-Dyrkelse deri bestaaer, og derpaa slaaes Græsset til Winter-Føden for deres Qvæg, saa at det er ganske urigtig berettet Autori, at, hvad Qvæget og Faarene ikke æde af, det bierges til Vinter-Foer, ret ligesom Indbyggerne skulde slaae deres Græs, hvor Qvæget Aaret igiennem gaaer og æder.

De Efterretninger, som Autor har faaet, hvorledes Islænderne slaae deres Høe, ere de andre ganske liige, naar der fortelles: Vinter-Foeret

 bier-

hierges paa en ret kummerlig Maade, i det Grunden er overalt ganske knudret og steenet, saa at man kan aldeles ingen Høe-Leer bruge, men alleniste smaae krumme Segle, med hvilke man maae forsigtig skiære Græsset ud i smaae Deele af de Rum og Huller, som findes imellem de afbrudte Stykker af Klipperne og Steen-Hobene. Vi vare nu nylig paa Engboden, men føres igien tilbage til Fields til de afbrudte Stykker af Klipper, som man har bildet Autor ind, at Landet alleniste bestaaer af. Der er mange Tuner, (eller Jorde, som ligge til Græs,) aldeles slette, uden Tuer, eller Steene, hvor de end ikke have Steene til at gierde med om sig; der er maaskee lige saa mange Tuner, som ere fulde af Tuer, hvorunder ofte ere Steene, saa at Grunden ingenlunde er overalt knudret og steenet, end ikke uden for deres Tuner, hvilken Jord ellers altiid er den bæste, og dertil udsøgt. Der findes mange store plainer og slet Mark, hvor der slet ingen Steene eller Tuer ere, hvorpaa ikke eengang Græsset slaaes, saa at den Maade, paa hvilken de bierge deres Høe, ikke er ret kummerlig; thi de bruge til at slaae Græsset over heele Landet Leer, ligsom hos os, endskiønt ikke lige saa store og breede i Bladdet, hvormed de ikke kunde begaae sig, naar der forefalder et stykke Jord med Tuer, som er fornemmeligen Synder paa Landet; men med de Leer, som der bruges, kan Islænderne slaae temmelig hurtig, som iblant andet kan skiønnes deraf, at en Karl skal

slaae

slaae om Dagen 30 Quadrate Danske Favne. Dette er da et Mynster paa den kummerlige Maade, paa hvilken de i smaae Deele maae skiære Græsset ud af de Rum og Huller, som findes imellem de afbrudte Stykker af Klipper og Steen-Hobe. Naar man saaledes samler de falske og ugrundede Idéer, som Autors Fortellere har sat ham i Hovedet, maae man bekiende, at Island bliver ret et elendigt og uselt Stykke Land: Det er som een eenisie Klippe, fuldt med mange afbrudte Steen-Klipper, saa at det er overalt knudret og steenet; naar man graver igiennem disse Steene, ikkun een Haanbreed, saa faaer man overalt Svovel og Salpeter, og det i Klumpeviis; Fieldene give altid Fyr, og snart eet, snart et andet Stykke af Landet forbrendes og bliver evig udueligt; og hvad meere der saaledes i Forveyen er fremført, som var værd at samle sammen paa et Stæd, for at imaginere sig et ret horribelt og forskrekkeligt Land. Det bliver dog ikke derved; er Landet saa fælt og slemt, saa bliver Folkene paa sit Stæd ikke eet Haar bædre.

§. XXI.

Om der er sunde Urter i Landet.

Efterat Autor i forrige Articul retteligen har sagt, at der er mange feede og vellugtende Urter iblant deres Græs, vil han her i denne Articul give

Beskeed om de sunde Urter i Serdeleshed, som der findes udi Island, iblant hvilke Cochlearia eller Leffelkrud, og Acetosa eller Syrer have den Ære at blive nævnte; der er foruden disse, hvoraf der er stor Mængde, mange sunde og gode Urter, saa at en Botanicus kan divertere sig der vel saa meget som hos os, efterdi der findes mange Urter, som ikke saa lige ere her; men, naar nogle Urter for Exempels Skyld skal nævnes, bør Angelica ikke udelukkes, som udi Island er af en usedvanlig Størelse og Bonité, hvilket ellers er meere end nok bekiendt; der er saadan Mængde af denne Rod, at Indbyggerne nogle Stæder betiene sig meget deraf til deres Føde, og finde sig meget vel derved.

At de fornævnte Urter formedelst Guds viisse Forsorg voxe der af en serdeles Størelse, Godhed og Kraft, efter dette Climatis, og de der sedvanligste Sygdommes Beskaffenhed, har jeg ikke imod at sige, saasom de ventelig ere tienlige derimod; men at Indbyggerne ikke bruge dem dertil, kan jeg vist forsikre, efterdi den samme gode GUd giver dem god Hilsen, at de ikke plages med nogen serdeles Sygdom meere end andre Mennisker. Cochlearia bruge faae eller ingen; men Syretne bruge de paa en viis Maade til at blande deres Drik med, som er Vallen af sammenløben Melk, hvilken Drik de ligeledes kalde Syre. Men de bruge ikke Urten Syre, uden til at forlænge og forfalske deres Drik Syre dermed, naar de have

for

for lidt deraf til at selge eller give de Reysende; og, som deres Drik Syre med Urten Acetosa eller Syre blandet ikke holder sig, men forderves letteligen, saa holde de for, at deres gode Syre med Urten bliver forfalsket; saa at, naar de bruge denne Urt, skeer det ikke af Dyd, eller fordi de holde den for at være sund, men af Nød eller Udyd. Det Autor elles skriver om disse Urters Dyd og Nytte, hvorledes de, som Reyse paa Spitzberg og Grønland, og ere forkomne af Skiørbug, derved finde sig vel, og hvad Kuur de bruge, kan jeg intet have imod, efterdi det ikke kommer Island ved; nok er det sagt, at Islænderne hverken bruge dem, eller have nødig at bruge dem for deslige Sygdommers Skyld, som jeg kan see, man har indbildet Autor, saavelsom mange andre ugrundede Ting.

Autor har endnu faaet flere Aabenbaringer om Urter, naar han skriver: **Man har endnu fortalt mig en anden Urt, som voxer ikkun paa faae Stæder, og hvilken man ikke har kundet nævne eller beskrive mig, at, naar den er kogt i Melk, smager den naturligen, som Hirse-Grød.** Man kan heraf see, hvor lidt de got Folk have været informeret, som have giort sig til Skolemestere for den brave Borgemester Anderson, at de ikke have vidst Navnet paa det, som den ringeste og elendigste Stakkel i Island veed; Autor nævner selv Urten strax bag efter, nemlig: Muscus Catharcticus Islandiæ,

Fielde = Græs; men han har ikke funnet videre at applicere dette Navn til foranførte Beskrivelse, hvorom hans Fortellere dog ikke burde være uvidende. Jeg har ofte spiset den, som en meget sund Spise, i førstningen for curiositets Skyld, derefter baade for Smagen og Nytten. Hvor ypperlige Egenskaber denne skiønne Urt har, kan læses tvende Stæder i de Svendske Videnskabernes Academies Samlinger. Den voxer ikke saa faae Stæder paa Landet, men mange Stæder og i største Mængde; hvoraf Islænderne, som boe der i Egnen, hvor den voxer, lade samle en stor Hob, deels til at forbruge selv, deels for at selge til andre: De som boe længere fra Fieldene, hvor denne Urt voxer, sende undertiden nogle Folk med endeel Heste for at samle stor Quantité deraf til deres Huusholdning. Der findes mange, som ikke bruge Meel i deres Huusholdning, naar de have nok af denne Urt, efterdi den skal i alle Maader være lige saa god føde. Den er en slags Moß og voxer altiid paa Fieldene, hvor der ellers intet andet voxer, saa at de samme giøre deres Nytte, og kan ikke kaldes ufrugtbare Fielde.

I Henseende til de 2 sidste Ord i denne Articul har Autor ogsaa faaet falsk Underretning, da han kalder den omtalte Muscus Catharcticus Islandiæ paa Islandsk Fialla-gras eller Fioeru-gras, ligesom det var eet og det samme, da disse 2 Urter ere dog ganske adskillige, som Navnene selv give tilkiende. Fialla-gras paa Dansk Fielde=Græs er den nyt-

lig

og bestrewne Moß, som altiid voxer paa Fieldene, og derfore kaldes Fielde-Græs. Det andet Slags, som han kalder Fioeru gras, er en Søe-Urt, som Søen skyder fra sig, hvilken samles op af Indbyggerne og ædes gierne af Qvæget, naar Vandet er faldet bort, eller det er Fiöre (saaledes kaldes Ebbe paa Islandsk) og deraf kaldes denne Urt Fiöre-Græs, og er den samme som Autor strax herefter i den 24de Articul taler om, og kaldes Alga Saccharifera.

§. XXII.

Om Jordfrugter.

Denne Articul er værd at indføre Ord til andet, efterdi den er ikkun kort, og indeholder dog flere Urigtigheder end Linier. Den lyder saaledes: **Jordfrugter vil aldeles ikke fort, deels formedelst den uduelige Grund, deels formedelst den alt for strenge Kulde, og den igiennemtrengende Norden-Vind; Man har ofte forsøgt det med Roer og Rødder og deslige, men altid forgiæves.** Her forekomme igien de forrige urigtige Principia om Landets eller Jordens Beskaffenhed; thi skulde Jorden være overalt knudret og steenet, og dernæst overalt, een Haandbreed under den øverste Jord-skorpe, fuld af gediegen Svovel; saa maatte man være gandske forsikret om, at ingen Slags Jordfrugter kunde voxe der, end ikke Græs; Men, ligesom det i Forveyen er gotgiort, at Græsset

meget skiønt voxer der, efterdi Jordens Beskaffenhed er ikke saaledes, som anført er, saa er der og saa ingen Ting jeg med større Dristighed og Sandhed kand forsikre, end at alle Slags Have- og Kiøkken-Urter, ikke alleeneste kand voxe der, men endog komme til fuldkommen Maturité og Modenhed.

Jeg vil først noget besvare de Indvendinger, som giøres, hvorfore Jordfrugter ikke skulde kunne voxe, og dernæst føye min egen Erfarenhed og Autopsie dertil. Hvad den første Forhindring er angaaende, hvorfore Jordfrugter ikke skulde kunne voxe udi Island, nemlig den uduelige Grund, da meener jeg, at den saa sterk i det foregaaende er ryddet af Veyen, at ingen herefter troer, at Jorden er saaledes beskaffen, som man har bildet den Sal. Borgemester Anderson det ind, nemlig overalt knudret og steenet, og underforet med Svovel een Haandbred neden under Jordskorpen, men at enhver er persvaderet om, at Island seer ud som et andet ærligt Land, ligesom Norge, med store Plainer og slet-Mark iblant, og allehaande god og duelig Jord, endskiønt der vel ogsaa falder steenet Jord og nogle Stæder forbrendte. Naar da saaledes Jordens Uduelighed er underkiendt, at den herefter kiendes for dygtig og duelig, ligesom den bliver handlet til, saa kommer jeg til den anden Anstøds-Steen, hvorfore Jordfrugter ikke skulle kunne voxe der, nemlig den alt for strenge Kulde og den igiennemtrengende

Nor-

Norden-Vind; Herimod vil jeg sætte det allerstørste og sikkerste Beviis, som kand være til, nemlig 2de Aars Meteorologiske Observationer holdne udi Island, som findes tilføyede bag efter dette Skrift, hvilke udviise, og overbeviise enhver, at Kulden de 2de Vintere ikke har været sterkere Synder paa Landet, end at den jo ofte er ligesaa streng, og undertiden strengere i Kiøbenhavn; hvorvidt de igiennemtrengende Nordenvinde strekke sig, sees iligemaade af de fornævnte meteorologiske Observationer. Den sidste Vinter af disse toe, som Observationerne ere giorte udi, holdtes af Islænderne for en temmelig streng Vinter, saa at Vinterne derover i Almindelighed ikke ere saa kolde, som den var.

Efterat jeg saaledes har viist, at Fundamenterne til den Conclusion, at ingen Jordfrugter kand voxe udi Island, ere svage og uden Grund, saa vil jeg derefter fremstille min egen Erfarenhed, og det jeg selv har seet der. Aaret 1749, da jeg kom til Island, forefandt jeg ved min Ankomst til Kongens Gaard Bessested en Have i saa god Tilstand, med alle Slags Kiøkken-Urter, saasom Petersille, Sillerie, Timian, Meyran, Kaal, Rødder, Roer og Sukker-Erter, med et Ord alt hvad man har nødig til en Huusholdning af grønt, at jeg med Sandhed kand sige, at jeg ikke har seet en Have med de Slags Ting nogensteds bedre, da det alt var af en skiøn Vext, og havde alle de Egenskaber, som gode Kiøkken-Urter bør

bør have. Der var tillige saadan GUds Velsignelse deraf, at der var nok til at tørre og bruge Vinteren over, saasom Sukker-Erter og deslige. Med denne min Haand, som dette skrives med, veyede jeg selv en stor hvid Roe, og fandt den 2½ Pd. Danske vægtig; de vare vel ikke alle saa store, men dog af en god Vext. Stikkelsbær-Træer har voxet der, og baaret moden Frugt, saa at jeg ingenlunde tvivler paa, at jo allehaande Frugttræer kunde komme fort, og bære Frugt, naar det rigtig og forsigtig blev overlagt; thi den største Vanskelighed bestaaer i at faae Træerne uskadde derover, efterdi de skal flyttes i den urette Tiid, da Skibene gaaer ikke fra Kiøbenhavn førend midt i Maymaaned, og Træerne altsaa allerede ere udslagne og nogle i Blomster; ikke desto mindre kunde de dog med behørig Forsigtighed og Agtsomhed vel komme til Island, at de kunde der komme til rette.

Det er ikke ved Kongens Gaard Bessested allene, at der findes Haver i Landet; men ved Bispe-Stolene, hos Laug- og Syssel-mandene, og altsaa heele Landet over kand man faae Haver at see, endog paa de Norderligste Stæder i Landet. Ved Skalholt have de haft hvide Kaal-Hoveder vel lykte; men at Jordfrugterne ellers ikke allevegne komme til lige Perfection, er ikke Jordens eller Luftens Skyld, men deres, som handle dem; thi naar de ikke vide ret at præparere Jorden, i rette Tide at saae, og i det øvrige at passe derpaa,

saa er det ikke at undre, at det ikke kommer ret fort; saaledes har jeg seet tvende Haver ved eet Stæd gandske uliige hinanden, ligesom enhver af dem, som eyede dem, vidste at dyrke dem retteligen, og den som laae allerbest i Henseende til Situationen for Solen og Vinden, var allerslettest. Et merkeligt Exempel og Beviis paa, at Haver og Jorden i Almindelighed, meget vel kand dyrkes udi Island formedelst Vinterens Strenghed, har jeg udi en Kaalstok, som sildig om Efterhøsten 1750. stod med modent Frøe i Amptmandens Have, og, da det blev forsømt at samles ind, voxede der om Foraaret 1751. en stor Mængde Kaalplanter op af Frøet, som havde saaet sig selv omkring det Stæd, hvor Kaalstokken havde staaet om Efterhøsten før; og just denne Vinter var den, som Islænderne holdte for en temmelig streng Vinter, og Frøet havde ligget saa got som oven paa Jorden paa et meget desavantageux Stæd i Haven, hvor næsten ingen Soel kunde kunde om Vinteren. Hvem skulde nu vel efter saadanne Prøver tvivle om, at Jordfrugter jo kand komme afstæd udi Island, og dog have de gode Fortællere saa dristig sagt til vores Autor, at man har ofte forsøgt det med Roer, Rødder og deslige, men altid forgiæves.

§. XXIII.

Om Agerdyrkning.

Alt det, som i forrige Articul er sagt i Henseende til Jordens og Luftens Beskaffenhed udi

udi Island, henhører ogsaa til denne, og snart deciderer udi det, som her afhandles, nemlig om Jorden kand dyrkes og give Korn; thi den Jord, som kand dyrkes til at blive en Have, og give Jordfrugter, er ogsaa beqvem til at give Korn af sig. Det er derfore ligesaa urigtigt, som det forrige, at man har berettet Autori, at allermindst kand man dyrke Jorden, og saae Korn. Havde Efterretningerne været, at Islænderne ikke dyrkede og saaede Korn, vare de gandske uimodsigelige; men at Jorden ikke kand dyrkes, maae taale Modsigelse, allerhelst da intet er vissere, end at Landet har været dyrket, og at der har været Agre, ligesom man endnu her og der tydeligen kand see Ager-Reene, og inddeelte Agre, som ogsaa ved mundtlig Tradition fra en til anden stadfæstes. Mange Gaarde, ja endog heele Plainer og Nesser eller Udhukker have Navn af Agre, saasom Akrekot og Akregierde, begge strax ved Bessested beliggende, Akreness, som er 3 Miile Veys derfra, og det derpaa liggende Akrefield. Men hvad har man fornødent engang at fremføre dette som Beviis, naar man har den gamle Islandske Lov for sig, som i adskillige Capituler taler om Sædeland og Agre, samt Tretter des angaaende, og hvorledes dermed skal forholdes; dette havde sandelig ikke været indført i Landets Love, om der ikke havde været Sædeland. Men hvordan denne nyttige Ting er forgaaet, og hvorledes alle Mennisker have forglemt at pløye og saae, er ikke saa let at give Aarsag for, uden man

skal

skal søge den i den forskrekkelige sorte Død, hvilken ødelagde saa stor Mængde Mennisker paa Landet sidst i det 14de Seculo, saa at de der blev tilbage vare ikke i Stand til at dyrke Landet, hvorudover det efter Haanden er bleven forsømt og forglemt, hvorfore man ikke heller finder noget om Agerdyrkningen i Annalibus efter den Tiid. Men denne saa nyttige Sag for Landet tør nu med GUds Bistand blive oprettet igien, da der efter Kongel. Allernaadigste Ordre er sendt adskillige Bønder derover fra Danmark og Norge for at føre Agerdyrkningen ind igien i Landet.

De Aarsager, som Autor anfører, hvorfore Agerdyrkningen ikke skulde kunne lykkes udi Island, ere af ingen Betydenhed. Hans Ord ere disse: **Omendskiønt man vil møysommeligen sanke Steenene deraf, og giøre Jorden god med Dyrkning og Giøden, saa varer dog ikke Sommeren eller den varme Tiid saa længe, at noget kand blive moed.** Var ald den Jord dyrket udi Island, som dertil er duelig og kand pløyes, uden at rense den fra Steen, er jeg vis paa, at det pløyede Land var meere der, end som man finder i Siælland og Fyen tillige, saa at man for det første kand spare den Umage at rense Jorden fra Steene; ligeledes kand man gierne forskaanes for at giøde Jorden til Sæd, endskiønt der kand blive meere end Giødning nok; thi, efterdi Jorden i mange hundrede Aar har udhvilet, er jeg forsikret, at, naar den bliver brudt og be-

beqvemmelig handlet, giver den ypperlig Sæd uden nogen Giødning. At Sommeren eller den varme Tiid ikke skulde være tilstrekkelig nok, at Sæden kunde blive moden, er Hoved-Instantzen, som jeg dog meener ikke at være af megen Betydenhed; thi naar Sommeren er lang nok, at alle Slags Have-Urter kand modnes og bære Frøe, maatte man tænke, at den skulde være tilstrekkelig for Sæden; og har Aarsens Tiider i gamle Dage kundet producere Sæd, som man ufeylbarligen veed af Annalibus, saa maatte det jo skee ligeledes nu. Man seer af den sterke og hastige Vext, som Græsset faaer, da det paa sine Stæder, som jeg før har meldet, paa 12 til 14 Dage kand voxe imod een Alen langt, at Solens Virkning der er sterkere til at befordre Vexten end hos os, saa at hvad der saaes, endskiønt sildigere end i de synderlige Lande, dog før modnes, ligesom det skeer i andre meget koldere Lande end Island, saasom i Lapmarken, hvor Sæden saaes, modnes og høstes i 6 à 7 Uger, som man seer af Mag. Högströms meget smukke Beskrivelse over Lapmarken. I de Svenske Actis af Videnskabernes Academie læser man, at Aar 1732. modnedes Rugen i Lapmarken inden 66 Dage, og Kornet inden 58 Dage, hvorfore skulde det da ikke være mueligt, at det kand lade sig giøre udi Island, hvor Sommeren er meget længere og Varmen sterkere end i Lapmarken, som kand sees af de der holdne og herefter indførte meteorologiske Observationer; i det ringeste kand intet uden Erfarenheden persvadere mig

mig til at troe andet. Men at Sæden alle Aar maaskee ikke vilde lykkes lige vel, kand være mueligt, hvilket ligeledes kand skee i andre Lande. Jeg havde ikke undret over, dersom Autor, efter sin Hypothese, og det Begreb man har indprentet ham om Island, havde frembragt som en Aarsag, hvorfore Jorden ikke kunde dyrkes, det, som han tilforn nogle gange har meldet, nemlig, at der over alt er Svovel een Haandbreed under den øverste Jordskorpe; thi var det saa, kunde Jorden umueligen pløyes og give Sæd.

Endskiønt Islænderne ikke have Sæd i Landet, saa kand man dog ikke med rette sige det, som man har bildet Autor ind, og som han derefter skriver, nemlig: Derover veed den gemeene og arme Mand intet af Brød at sige. Man maae saa meget meere forundre sig over denne urigtige Efterretning, som Autor skriver, at han har den fra Skippere og Under-Kiøbmænd, hvilke kand ikke være uvidende om, at der Aarligen føres en stor Deel saavel Meel, som bagt Brød til Island. Hver Havn paa Landet bliver forsynet med 300 til 600 Tønder Meel, og derover, efter Indbyggernes Mængde, som høre til hver Havn; desforuden føres der bagt Brød til enhver Havn, gierne en tredie Deel i Proportion af Meelet. Af begge Slags kiøbe Indbyggerne, hver efter sin Formue, nogen Provision ind til deres Huusholdning, saaledes, at der er de, som ikke savne Brød heele Aaret omkring, andre derimod faae det knap-

pere; men i hvor det gaaer, saa kand man ikke sige, at den gemeene Mand veed intet af Brød at sige.

Foruden det Meel og Brød, som føres til Landet, voxer der visse Stæder, fornemmeligen i Skaftefields-Syssel, et Slags vildt Korn, som de giøre til Meel og bage Brød af. Dette Meel er saa skiønt og got, at Indbyggerne, hvor det findes, bytte ikke en Tønde deraf bort imod en Tønde Dansk Meel. Denne vilde Sæd eller dette Slags Korn voxer i den bare Sand, saaer sig selv aarligen, og haver skiønt Straae, som de i den Egn boende bruge til at tække deres Huuse med. Denne samme Sæd kand og tiene til Beviis, at der kand voxe Sæd i Landet og blive moden; i det ringeste kand denne Sæd, som er vant til at voxe der, forplantes Landet om, og vel lykkes for Indbyggerne, naar det bliver grebet ret an. Den er ventelig Reliquier af den gamle Sæd der har været i Landet, og vil vel herefter, formedelst de høystpriiselige Kongelige Anstalter der i Landet, ikke ansees for vild Sæd, men temmes og giøres almindeligere til Indbyggernes usigelige Nytte.

§. XXIV.

Om Hav- og Søe-Gevexter.

Man har alleniste fortalt Autor om eet Slags Søe-Gevext ved Island, og det endda galt nok,

nok, hans Ord ere disse: Søe-Gevexter kunde man ikke nævne mig uden en Alga Marina, kaldet Søl, hvilken, saavel friſk, ſom tørret, i Mangel af Høe kaſtes for Qvæget, og ſkal vel give feedt, men derhos vemmeligt Kiød. Dog i kummerlige Tider bliver denne Urt vel ogſaa lidet riſtet og ſpiiſt af Menniſkene. Denne Slags Tang, ſom Autor ligeledes beretter, kaldes Alga marina ſaccharifera, paa Islandſk Søl; den ſøges overmaade begierlig af Qvæget, fornemmeligen af Faarene, naar det er Ebbe, hvorved det ofte hender ſig, at Faarene vove ſig ſaa langt ud i Ebbe-Tiden, at de ikke kand roe i Land igien, allerhelſt naar de treffe an paa en liden Høyde, ſom ſtrax bliver omflydt, naar de voxende Vande komme; alt Qvæg trives meget vel derved, men have ingenlunde nogen vemmelig Smag deraf. Landets Indbyggere ſøge denne Søe-Gevext lige ſaa begierlig ſom Qvæget, dog ikke i den Intention, ſom man har fortalt Autor, nemlig for at tørre den, og kaſte den for Qvæget i Mangel af Høe, men for at ſpiſe den ſelv uden ald Nød og Trang, og for at ſelge den til andre ſom ikke boe ved Søekanterne, hvilke betale den halv ſaa dyrt, ſom tør Fiſk. Hvoraf ſees, at den er ikke allene en god Spiſe for Indbyggerne i kummerlige Tider, men aldeles begierlig altid, og meget ſund at ſpiſe, ſaa at Havet endog i denne Fald meddeeler Landet en Velſignelſe. I Stæden for at tale om denne ypperlige Søe-Gevextes Nytte og

Herlighed, vil jeg henviise dem, som have Lyst at vide noget derom, til en smuk Dissertation for et par Aar siden skreven af en Studioso Medicinæ, Islænder af Nation, ved Navn Biarne Poulson, hvilken fører Titel de Alga marina saccharifera.

Inden denne Søe-Gevext er der mange Slags Tang og andre Søe-Urter, som Creaturet begierligen søge, i hvor got Græs de end maatte gaae paa, naar det er Ebbe-Tiid, ventelig formedelst den dem behagelige salte Smag, som følger med disse Urter, paa hvilke Indbyggerne have mange og adskillige Navne, som er snart en Videnskab for sig at legge sig efter. Man finder ogsaa undertiden Coraller, men saasom ingen er saa curieux expresse at søge dem, faaes de sielden, og ikkun af en Hendelse, naar de nemlig kand henge paa en Fisker-Krog; saa at det var vel værd at ønske, at nogen lagde sig derefter; men Autor maae forlade mig, at jeg er ligesaa patriotisk som han; thi, naar han siger: **Det er beklageligt, at Botanici, fornemmeligen de Tydske, formedelst de ligge saa langt fra Søen, og dem derfore fattes beqvem Leylighed, har ikke endnu lagt, eller kundet legge sig saa alvorlig efter at samle, inddeele og beskrive Søe-Gevexterne ved disse Lande.** Saa svarer jeg, hvorfore det endelig skulde være fornemmelig en **Tydsk**, monne man har ikke hørt Botanicos nævne af Dansk Navn ogsaa? og fører derfore samme Klagemaal frem imod vores

Dan-

Danske Botanicos, som maae svare, ligesom de Tydske, at de ligge saa langt fra Island, og det giver ikke Brød, saaledes at reyse fra Fædernelandet: Men efterdi fornævnte Islandske Studiosus Medicinæ har begyndt at beskrive den omtalte Søe-Gevext, har man Haab, at han farer fort med saa smukt et Arbeyde, allerhelst da han nu er der over i Landet paa Kongelig Bekostning i samme Henseende, eller, for i almindelighed at samle Curiosa. Og saaledes kunde baade de Danske og Tydske faae Bod for deres Klagemaal.

§. XXV.

Om der er vilde Dyr i Landet.

Man har fortalt vores Autor det som rigtigt er om Island, naar man har sagt ham, at **der er ingen Slags vilde Dyr udi Island, hverken Edle eller Edelige, ey heller Uædle eller Rov-Dyr undtagen Reve,** hvorom Autor handler i efterfølgende Articul. Thi Biørne sees der vel undertiden, men de komme med den Grønlandske Driv-Is, og altsaa ere ikke Indfødde, men Giæster og Fremmede, som Indbyggerne ikke skiøtte om at lade naturalisere. Saasnart derfore, som en Biørn sætter Fod paa Land, og Islænderne see det, eller komme efter hans Spor, saa lades ham ikke Fred førend han bliver dræbt. Men dette skeer ikke paa saa latterlig en Maade, eller med saadan Solennité og Procession, som man har fortalt vores Autor: Man

pleyer, siger han, paa den Tiid at holde Vagt derimod, og saasnart man ikkun fornemmer een, at gaae løs paa ham med samlet Mandskab, og ikke lade af, førend man har dræbt ham. Hillemend! hvor Islænderne maae ikke være bange for en Biørn, efterdi de med samlet Mandskab gaae ham i møde, ligesom en mægtig Fiende anfaldt Landet! Ney dette gaaer langt anderledes til og ikke giør saa megen embaras.

De ved Søe-Kanterne boende have altid Øye med, hver i sit Nabolaug, at see efter, om nogen Biørn om Vinteren eller Foraaret kommer paa Land fra den Grønlandske Driv-Jis, eller om de kand finde hans Spor i Sneen; naar Sporene findes, er aldrig een eeneste Karl bange for at følge dem, ja endog klavre efter dem op af de vanskeligste Fielde, om Sporene føre ham derhen, og der tør han allene attaqvere denne Fiende, og dræbe ham, gemeenligen med en Flint, endskiønt der ere de, som med et Spyd gaae Biørnen i møde for at dræbe ham. Saaledes var der en gammel Mand, som nylig er død, Norderst udi Norder-Syssel ved Langeness, hvor Biørnen som oftest kommer paa Land, hvilken Mand har dræbt nogle og 20 Stykker Biørne i sine Dage, og, endskiønt han forstod meget vel at skyde, brugte han dog aldrig uden et Spyd, hvormed han, fornøyet naar han saae en Biørn, gik den i møde, og altid fældede den gandske allene, ved at fordre den til

Striid,

Striid, og i Striiden at jage Spydet lige ind i Brystet. Denne Mand kand man ikke sige at have vanslegtet fra sine gamle Forfædre, de tappre Normænd, og han behøvede ikke at samle Mandskab for at angribe og dræbe en Biørn.

Møder Biørnen et Menniske paa Landet uforvarendes, som ikke er i Stand til eller vant til at tage imod den, tør den vel søge Mennisket, men Indbyggerne vide dog behændig at snoe sig fra Biørnen; thi de kaste noget til ham, for at amusere ham, allerhelst en Finger-Vante, hvilken naar Biørnen faaer, gaaer han ikke af Stædet, førend han faaer vendt Handsken og alle Fingrene, som tager en god Tiid, efterdi han er ikke synderlig behændig paa sit Handelaug; og imidlertid faaer Mennisket stunder at retirere sig et got Stykke Vey; dog er det skeet, at et Menniske er bleven dræbt af en Biørn i Norder-Syssel.

Islænderne passe ellers vel paa, at ingen Biørn skal fæste Boe hos dem, deels formedelst den Ulykke, det maatte foraarsage dem i Henseende til deres Qvæg, deels efterdi den, som dræber en Biørn, faaer en vis Penge for Huden, som skal leveres til Amptmanden paa Kongens vegne, efterdi det anseees som et Regale, da disse Grønlandske Biørne-Hude ere meget skiønnere end andre; thi der findes hvide, graae, brune, og skioldede eller plettede.

§. XXVI.

Om Ræve.

Endskiønt Rævene ere det eeneste Slags vilde Dyr, som findes udi Island, og ere der i stor Mængde, og af alle alt for meget bekiendte; saa har dog vores Autor ikke været saa lykkelig engang at kunne faae redelig Efterretning om dem. Det er ham fortalt, at Rævene ere her aldrig røde, men faae af dem sorte, de øvrige allesammen om Sommeren blaaegraae, og om Vinteren hvide. Snart saa mange Ord, saa mange Usandheder; hvilket best kand sees, naar jeg beskriver dem saaledes, som de i Sandhed findes. De fleeste Ræve paa Landet ere Mor-røde, (som Islænderne kalde den Farve) ligesom endeel af deres Faar, og snart som vores Ræve her; findes der nogen sort, som er ret rart, er den ikke indfød, men kommet fra Grønland med Driv-Jisen; mange hvide, men gandske faae blaaegraae forekomme. De Ræve, som ere hvide, blive hvide Vinter og Sommer, og forandre ikke deres Couleur, som jeg selv meere end engang har seet dem saaledes; de andre couleurede Ræve beholde ligeledes hver sin Farve Vinter og Sommer, uden den Tiid de fælde Haar, da det er bekiendt, at ethvert Creatur snart ikke seer sig selv liigt.

Efter at vor Autors uredelige Fortællere først have bundet ham dette paa Ermet om Rævenes

Cou-

Couleur, have de dernæst vildet tiene ham, med at fortælle ham, lige saa oprigtig, hvorledes Islænderne fange dem; hvorved de have faaet Lenlighed saa smaat at begynde paa at tale ilde paa Nationen, som de efter Haanden meere og meere øve sig udi, indtil de til Slutning ere blevne de største Mestere i Calumnie. De have da her fortalt: At Islænderne flittig fange Rævene, og det, af en medfød Afskye for alt Skyde-Gevær, formedelst opstillede Garn eller Fange-Jern, der er næsten giort som en Skredder-Sax. Jeg vilde ikke raade min Uven engang, at staae for en Islænder med sit Skyde-Gevær; thi de ere saa vante dertil, at de langt fra ikke have nogen Afskye derfor, meget mindre naturlig Afskye. Hvorfra maatte jeg spørge skulde den naturlige Afskye komme? Det maae endelig være fra deres Forfædre, at det saaledes er i Blodet af dem, at de ikke kand komme af dermed, og forvinde det igien; deres Forfædre vare Normænd, og der seer man den samme naturlige Afskye hos dem, ikke saa? Jeg troer, er der nogen opvandt ved Skyde-Gevær, snart fra Barndommen af, saa er det Nordmanden; hvorfore man ikke af den Aarsag kand tillægge Islænderne en naturlig Afskye for alt Skyde-Gevær; de have og i gamle Tider ikke haft Ord for at være saadanne feige Folk, som de herefter giøres til. At de ikke heller nu omstunder have Afskye for Skyde-Gevær, kand sluttes deraf, at adskillige af Indbyggerne eye fleere end een Flint; jeg har selv seet

ordinaire Islændere betale 4 til 6 Rdlr. Specie for at faae et got Gevær. Den store Mængde Vild-Giæs, Vild-Ænder, Ryper, Brokfugle, og deslige, som man der faaer tilkiøbs, vidne ligemaade, at Islænderne tør omgaaes med Skyde-Gevær; thi det Slags kand de ikke tage derforuden, om de end vilde giøre Optog med samlet Mandskab, ligesom forhen er beskrevet imod Biørnen.

Alt for kunstige afmales de gode Islændere, naar man tillægger dem, at kunne fange Ræve med en Machine, snart som en Skrædder-Sax; dette er sandelig for meget sagt til deres Roes, de nøyes til det Brug med de almindelige bekiendte Rævesaxe, hvoraf de ventelig have faaet Modellen fra Danmark, overladende hvem som behager, at betiæne sig af en Skrædder-Sax dertil. De bruge ogsaa meget en anden god Invention til at faae mange Ræve ødelagt, nemlig, at de lade slæbe et dødt Aasel af en Hest, som er vel raaddent, en lang Vey omkring, derefter lade de det blive liggende paa et Stæd, hvor Skytten har giort sig ligesom et lidet Huus eller Skiul; Rævene komme derpaa Langveys fra efter Lugten, og samles efter haanden ved Aadselet, hvor da Skytten kand skyde 3 à 4 af Gangen, og saaledes paa een Nat ødelægge en heel Hob. De have ogsaa tilforn brugt en Maade at fange Ræve paa, ligesom Ulve-Gaarde, som de kaldes i Norge; men dermed ere de nu gandske kommet af Brug. Ræve-Kager forskrive de sielden, efterdi det koster

dem formeget, og der da ogsaa tillige skal forskrives Honning, som de ikke have. Saaledes søge de paa mange Maader at ødelægge dette skadelige Dyr, efterdi det forkommer saa mange Faar for dem til deres store Skade.

§. XXVII.

Om Hestene.

Hestene udi Island kan man sige at være af den Norske Art, siden deres forfærdre ere komne fra Norge der til Landet, maaskee og nogle fra Skotland; som Islænderne i gamle Tider have havt stor Handel med, hvorudover der ogsaa er mange Islandske Ord i det Engelske Sprog, som jeg ikke kunde vide Reede til, førend jeg saae dem i det Islandske. Hestene ere ikke alle lige smaae, men de større, saavelsom de mindre sterke og temmelig muntre. Disse stakkels Beester kan ligesaa lidet som Menniskene passere uden slette og ufortiente Tillæg af Autors Fortællere, som have kaldet dem **arrige og bidske.** Ingen Caractere passer sig mindre paa dem, efterdi de ere serdeles taalmodige og fromme saa at jeg ikke har seet deres Lige iblant Heste; der kan vel være een eller anden, fornemmelig iblant Hingsterne, der, ligesom hos os, ere meere trodsige, men saasom det langt fra ikke er almindeligt, saa bør det ikke tillægges den heele Heste-Nation. De Heste, som bruges allene til Arbeyde om Sommeren, og kaldes af Islænderne **Puls-Heste**, gaae ude heele Aaret om, uden at

kom-

komme i Huus, og begaae sig ret vel; de skrabe med Fødderne endog temmelig haard Iis op, og saaledes aabne sig Vey til deres Næring og Føde. Men de Rideheste, som enhver holder, efter som han har Lyst og Formue til, staae paa Stald heele Vinteren, ligesom hos os; saa at denne Exception maae dog giøres imod det, som Autori er berettet, at alle **Hestene holde sig Aar ud og Aar ind paa Marken under aaben Himmel.**

Heste, som Islænderne have til overs, og ikke bruge, drives til Fields, efterat de i Forveyen have merket dem, hvor de gaae nogle Aar: og naar de da trenge til Heste igien, farer endeel Folk til Fields, gienner dem sammen, snærer og fanger dem, efterdi de da virkeligen ere ret vilde Heste; ja adskillige af dem endogsaa kan være fødde paa Fieldene, som da strax merkes ligesom de andre af Eyeren. Iblant disse vilde Heste ere der endogsaa formidable og berømmelige Hingster, som forsvare tapper deres Serrail, og, naar de ere i Knibe, tør end attaquere Folket, som er til Hest for at fange dem; de dræbe ogsaa ofte andre unge Hingster af pure jalousie. Naar de unge vilde Heste blive tagne i deres 5te og 6te Aar, og da temmede, blive de gemeenligen de skiønneste Heste, holde sig altiid feede, og kiære sig intet om Vinterens Kulde, efterdi de fra deres Fødsel af have været vante dertil; ligesom og Puls- eller Arbeyds-Hestene, som gaae ude heele Vinteren over, om Sommeren ere ret

vel

vel ved Magt, bædre end nogen skulde kunne forestille sig. Om Vinteren ere Hestene begavede med længere og tykkere Haar, hvilke hielpe dem meget at imodstaae Kulden, men imod Sommeren fældes disse Haar, da Hestene blive glatte igien.

§. XXVIII.

Om Faarene.

De gode Skippere og Under-Kiøbmænd, som have fortalt vores Autor saa mange artige Ting om Island, kan man nok see, af deres Beretninger om Faarene, at have faret paa de Fisker-Havne, hvorfra Skibene gaae til Glückstad, efterdi de have vidst saa lidt Beskeed om, hvorledes Islænderne omgaaes deres Faar. Saaledes have de berettet, at Faarene, som er i ligemaade ikkun smaae, har lige Lykke og Beqvemmelighed med Hestene; thi de komme, lige saa lidet som hine, hverken Vinter eller Sommer i nogen Stald, men maae opholde sig under de overhængende Klippe-Spidser i Biergenes naturlige Huler, &c. Hvad Faarenes Størrelse er angaaende, da kand jeg ikke skiønne andet, end at de jo ere i alle Maader lige saa store, som vores her i Landene, og paa den eene Kant af Island lige saa store, som paa den anden, saa at jeg forundrer mig over, at de ere faldne saa smaae i deres Øyne, som har fortalt Autor dette. Endskiønt der er nogle faae Stæder paa Landet, som tilforn er sagt, nemlig i Skaftefields

fields-Syssel, hvor faarene gaae ude paa Fieldene Aar ud og Aar ind, (hvorved dog ikke forstaaes Malke-Faarene, men de skaarne Lam, hos os Beeder kaldede) saa er det dog ikke almindeligt, tvertimod, for Norden og Østen paa Landet, i Arnefs-Borgefiorrs- og andre Sysseler, og med eet Ord heele Landet over, hvor den rette Qvæg-Avling bruges, kommer alt Qvæget, Faarene saavelsom Kiør og Stude, hver Nat om Vinteren i Stald, og staae mange Dage inde, naar Væyret synes for haardt, eller det tegner til sterk Snee; og saaledes har enhver Mand, det gandske Land over, sine Faare-Huuse, saa mange som han har nødig til at rumme alle sine Faar, at de kan faae deres Foeder; midt igiennem Faare-Huusene staaer, ligesom en Krybbe, hvori Høet lægges, saaledes at Faarene paa begge Sider deraf kan staae og æde. Jeg har selv seet 3, 4 à 5 saadanne Faare-Huuse ved hver Gaard, i hvilke Faarene separeres, saaledes at Lammene staae for sig, Beederne for sig, og Faarene, egentlig saa kaldede, for sig. De kaldes alle med eet almindeligt Navn paa Islandsk **Sauder**, som prononceres **Søyder**, og saaledes, naar jeg skriver Faarene, meener jeg dermed Sauder. I Guldbringe-Syssel, og nogle faae andre Stæder, hvor de lidet, eller saa got som intet, lægge sig efter Faar, have de sielden Faare-Huuse; jeg maae ogsaa sige derhos, at de meget sielden behøve dem; thi de 2de Vintere, som jeg var udi Island, var Væyrliget ikke anderledes, end at Faarene meget vel kunde gaae ude heele Vinteren over

naar

naar man undtager 3 eller 4 Ugers Tiid i alt, da nogle, som handlede sine Faar bædre end andre, tog Lammene allene i Huus, og gav dem Foeder; thi Lammene, som endnu ikke ere Aar gamle, kan ikke taale saa megen Kulde, som de gamle Faar, hvis Kiol er bædre foeret til at tage imod Vinteren. Jeg har ogsaa seet nogle naturlige Faare-Stalde, som kan tage imod mange 100 Faar, hvor de søge hen, naar det bliver alt for ont Vænr for dem. Disse Huler have altiid været ved Hraunene, det er at sige, hvor der i gamle Tider har været Jordbrand, saa at Jorden mange Stæder er Huul under neden; og disse Hraun ere saaledes Faarene meget nyttige baade Vinter og Sommer, efterdi de der om Vinteren kan skiule sig i ont Vænr, og om Sommeren faae deres bæste Føde der, endskiønt de paa den anden Side finde ogsaa deres største Fiende der, som er Ræven, hvilken opholder sig der fornemmeligen formedelst de mange Huler der ere, og de mange feede Stege han kan faae der.

Den Maneer have Faarene ikke, som man har fortalt Autor, at de holde sig altiid til Hestene, og om Vinteren følge de bestandig efter dem hvor de gaae, paa det, naar det har frosset saa sterk, at de kan ikke komme igiennem med deres smaae Fødder, de da kan bekomme lidt af den blottede Moß, naar Hestene har nogensteds traadt et Hul, eller hugget en Aabning for sig selv. Saa kloge ere Faarene ikke udi Island, at de kan hitte

paa

paa, at betiæne sig af den Plads, som Hestene hugge for sig igiennem Snee eller Iis; man seer aldrig Faarene saaledes følge Hestene, de have det ikke heller nødigt; thi maadelig Snee kan de saa got skrabe sig igiennem til Græsset, som Hestene, og er det haardere Vævr, saa komme de, som sagt er, i Huus. Faarene æde ikke heller Moß, som man har fortalt Autor, men de søge altiid efter Græsset, hvilket jeg aldrig har hørt, saa sterk at have manglet Faarene, at man ofte har befundet, at de da af stor Hunger æde endog Haarene af Hestenes Rumper. Man har altsaa giort Faarene dobbelt Uret, først; at de ere saa dovne, og betiæne sig af de Huller Hestene har slaaet igiennem Sneen, og det for at faae Moß, som de ikke æde, dernæst, at de betale Hestene saa ilde for deres Umage, at de æde Rumpen af dem.

Endskiønt Islænderne have Huuse til deres Faar, og holde dem inde om Vinteren paa Stald, og give dem Foeder, saa dog, naar der er ikke meget Snee, og det ellers tegner til got Vævr, lade de dem gaae ud paa Marken, deels til en Forfriskning, deels for at de kan søge deres Føde der, og spare saa meget paa deres Høe hiemme; thi der skal noget til Vinter-Føde for 3, 4 à 500 Faar for en Mand; skeer det da, at det falder ind i ont Vævr, kan det letteligen hende sig, som Autor skriver, at, naar det sneer med en sterk Vind, løbe de stedse foran for Vinden fra Biergene ned til Stranden, og ofte af Dumhed ud

i Sø-

i Søen, saa at en stor Deel af dem omkommer. Jeg vilde alleniste gierne, om jeg kunde, redde de Islandske Faar fra den caractére af Dumhed i denne Fald; thi naar det er saadant sterk Sneefog, kand man ikke see mange Skrit for sig, saa at de let kand komme i saadan Ulykke, uden at være dumme; ligesom jeg veed ogsaa, at det er hendet Mennisker. Den sterke Blæst kand ogsaa forcere dem saaledes, at de maae fort, om de end have Forstand at skye Vandet; hvilket jeg har seet, endog om Sommer Dage at skee endeel Faar, at de af en overfaldende haard Blæst maatte reyse til Søes, og drev op 10 à 12 Miile derfra. Paa samme Maade, naar de gaae ude om Vinteren, kand det og skee undertiden, at, naar der paa eengang falder en meget stor Snee, blive de gandske oversneede. Og da løbe de sammen i store Flokke, stikke Hovederne tilsammen, og lade det snee immerfort paa Ryggen. Men derover fryse de ofte saaledes ind, at de kand ikke selv hielpe sig ud igien. Og som de gierne søge Dalene i saadan Tilfælde, kand der undertiden være 2 à 3 Alen høyt Snee over dem, i hvilken Tilstand de kand staae i nogle Dage indtil Væyret tillader Folkene at søge efter dem og redde dem derfra; da Folkene, som opsøge dem, ingenlunde see efter en Damp, som pleyer at stige op i Væyret, af saadan en Flok, midt igiennem Sneen, igiennem hvilken den ved sin Varme vedligeholder en liden Aab-

 ning,

ning, ligesom en Skorsteen. Thi saadan en Damp er ikke til, og har aldrig været seet af Islænderne over en Flok Faar, som er fikket ind; men snarere merke de efter, om de kand finde noget Hul oven paa Sneen, hvor Faarenes Uven, Ræven, har gravet sig ned igiennem for at tractere sig, saasom hans Næse lettere og vissere siger ham, hvor saadan Flok Faar findes, end Folkenes Klogskab. Undertiden kand Faarene efter mange Dage blive uskadde hiulpne ud af saadanne Snee-Driver; undertiden blive de ogsaa dræbte under Sneen af den store Byrde, der ligger paa dem, alt efter Stædets Situation; undertiden kand de ogsaa være saa lykkelige at treffe paa en Hule under et Field, hvor de da begaae sig meget bedre: Men ellers er det en almindelig Regel for Indbyggerne, at de holde dem inde i Huus, naar de frygte saadant et Vænr at skulle komme over dem.

Naar Faarene saaledes staae nogle Dage under en Sneedrive, skeer det ogsaa, som Autor siger, at de da æde, af qvælende Hunger, Ulden af hverandre, og hielpe sig dermed, indtil de blive udgravede; hvilket dog ikke alle Faarene giøre, men nogle falde derpaa, som ogsaa derefter beholde den samme onde Vane, naar de staae udi Staldene paa Foeder; men naar Eyermanden kommer efter det, og lærer at kiende dem, som saa giøre, maae de bøde med Livet, efterdi de deels selv blive syge deraf, deels ogsaa skiemme og forderve de andres Klædninger, at de

siden

ſden ikke kand ſtaae Froſten ſaa vel imod. Aars-Følle og Kalve have ofte den Vane, ſom forhen er tillagt Faarene, at de æde Haarene af Heſtenes Rumper, hvilket forvolder hos dem, ſaavel ſom hos Faarene, ſom æde Ulden, nogle Haar-Kugler, ſom findes i deres Maver, men ikke ſtørre end en Valnød, da Autor giør dem ſaa ſtore ſom en Leege-Bold.

For Synden, og de Stæder i Landet, hvor deres Handel ikke egentlig beſtaaer i Qvæg, opvartes Faarene ikke ſaavel, ſom i Nordlandet, hvor det ſnart er deres eeneſte Handtering; thi for Synden, udi milde Vintere, komme Faarene ſielden i Huus, ſom tilforn er ſagt, efterdi der ofte ikke er ſynderlig Snee, ſom jeg ſelv har erfaret den Tiid jeg var udi Jsland, da Sneen var meget ringe, og ikke over een Haandbreed paa ſlet Mark; der holdes ingen Vogter ved dem og Oppasningen er ikkun ringe. Men paa Nord- og Øſterkanten ſaavel ſom alle andre Stæder, hvor Qvæg-Avling er deres fornemſte Occupation, holde Jndbyggerne, hver ſin Smale, ſom han der kaldes, det er en Hyrde eller Oppaſſer for Faarene, ſom daglig er ved dem, og har intet andet at beſtille; han har een eller to Heſte ſtedſe til ſin Tieneſte, og et par afrettede Hunde, ſom tiene ham til at ſamle Faarene; han driver Malke-Qvæget hiem og tilbage igien om Sommeren, og alt Qvæget om Vinteren driver han ud om Morgenen, naar det er got Vejr, og tegner fremdeles

les til at blive det, og ligeledes hiem igien om Aftenen; han fører Qvæget, naar det er hiemme og i Stalden, og saaledes videre forretter han alt det der hører til Qvægets Opvartning og Pleye. Hvilken Møye og Bekostning de holde for, Synder paa Landet, eller rettere i Guldbringe-Syssel allene, ikke at være værd at giøre sig, efterdi de ikke have nogen Mængde Qvæg, som de andre Stæder, hvor de have 1 til 500 Faar, og derover, foruden Kiøer, Stude og Heste. Man maae forestille sig, at denne Klippe, Island kaldet, er saa stor og vitløftig, og Veyrets Tilstand saa adskillig paa Landet, at der des Aarsage maae være langt anderledes Oeconomie paa den eene, end paa den anden Kant af Landet; naar man derfore vil give Efterretninger om, hvorledes Islænderne holde deres Faar, og omgaaes med deres Qvæg-Avling, maae man lige saa lidet tage Synder-Landet eller Guldbringe-Syssel til Mynster, som man maae efter Norder-Landets Tilstand berette, hvorledes det gaaer til med Fiskeriet udi Island, og hvad Omstændigheder derved er; thi saa blive begge Deele vrangeligen og uefterretteligen beskrevne; og saaledes kand jeg merke, at det er gaaet med de gode Skippere og Under-Kiøbmænd, som have tient vores Autor med deres Efterretninger. De have været eet eller andet Stæd udi Island, og dermed tænke de, at de vide fuld Beskeed om det heele Land, og deri tage de merkeligen Feyl.

I øvrigt ere de og forvarede med meget grov og striid Uld, siger vores Autor, hvilket i en vis Henseende kand saa siges, men behøver dog nogen Forklaring og Oplysning, som man ikke har vidst at give ham. Der findes Uld af adskillig Fiinhed paa Faarene, ligesom hos os, hvor alle Faar ikke have lige fiin og god Uld, men naar man veed ret at skille den fra hinanden, og berede den, har man af Erfarenhed, at der kand giøres Klæde deraf gandske vist til 10 à 12 Mark Alen, som dog behøver temmelig god Uld. Men foruden denne Uld har den almægtige Gud, hvis Indretning i alle Ting er saare viis, forsynet Faarene udi Island, som skal udstaae større Kulde og Frost, med en varmere Kiol til at udstaae samme, nemlig: Der findes en Slags grovere og længere Uld uden om den rette Uld, hvilken Islænderne kalde Tog; naar Togget er iblandt den anden Uld, maae man tilstaae, at den Islandske Uld seer meget grov og striid ud; men naar det tages behændig og med Fliid af den Uld, som sidder under, skal det befindes, at den rette Uld ikke er saa slem og grov, at deraf jo kand giøres meget gode Vahre. Naar Islænderne separere Togget fra Ulden, bruge de Togget til Renning i deres Vadmel, og deraf spinde de deres Traad, som de bruge til at sye allehaande med, og er meget sterk; men i Almindelighed er Togget ikke separeret fra den Uld, som sælges til Kiøbmanden, hvorfore den virkelig seer meget grov og striid ud, som man har berettet Autorn. Foruden Togget,

les til at blive det, og ligeledes hiem igien om Aftenen; han foerer Qvæget, naar det er hiemme og i Stalden, og saaledes videre forretter han alt det der hører til Qvægets Opvartning og Pleye. Hvilken Møye og Bekostning de holde for, Synder paa Landet, eller rettere i Guldbringe-Syssel allene, ikke at være værd at giøre sig, efterdi de ikke have nogen Mængde Qvæg, som de andre Stæder, hvor de have 1 til 500 Faar, og derover, foruden Kaer, Stude og Heste. Man maae forestille sig, at denne Klippe, Island kaldet, er saa stor og vitløftig, og Veyrets Tilstand saa adskillig paa Landet, at der des Aarsage maae være langt anderledes Oeconomie paa den eene, end paa den anden Kant af Landet; naar man derfore vil give Efterretninger om, hvorledes Islænderne holde deres Faar, og omgaaes med deres Qvæg-Avling, maae man lige saa lidet tage Synder-Landet eller Guldbringe-Syssel til Mynster, som man maae efter Norder-Landets Tilstand berette, hvorledes det gaaer til med Fiskeriet udi Island, og hvad Omstændigheder derved er; thi saa blive begge Deele vrangeligen og uefterretteligen beskrevne; og saaledes kand jeg merke, at det er gaaet med de gode Skippere og Under-Kiøbmænd, som have tient vores Autor med deres Efterretninger. De have været eet eller andet Sted udi Island, og dermed tænke de, at de vide fuld Beskeed om det heele Land, og deri tage de merkeligen Feyl.

I svi-

I øvrigt ere de og forvarede med meget grov og striid Uld, siger vores Autor, hvilket i en vis Henseende kand saa siges, men behøver dog nogen Forklaring og Oplysning, som man ikke har vidst at give ham. Der findes Uld af adskillig Fiinhed paa Faarene, ligesom hos os, hvor alle Faar ikke have lige fiin og god Uld, men naar man veed ret at skille den fra hinanden, og berede den, har man af Erfarenhed, at der kand giøres Klæde deraf gandske vist til 10 à 12 Mark Alen, som dog behøver temmelig god Uld. Men foruden denne Uld har den almægtige Gud, hvis Indretning i alle Ting er saare viis, forsynet Faarene udi Island, som skal udstaae større Kulde og Frost, med en varmere Kiol til at udstaae samme, nemlig: Der findes en Slags grovere og længere Uld uden om den rette Uld, hvilken Islænderne kalde Tog; naar Togget er iblandt den anden Uld, maae man tilstaae, at den Islandske Uld seer meget grov og striid ud; men naar det tages behændig og med Fliid af den Uld, som sidder under, skal det befindes, at den rette Uld ikke er saa slem og grov, at deraf jo kand giøres meget gode Vahre. Naar Islænderne separere Togget fra Ulden, bruge de Togget til Renning i deres Vadmel, og deraf spinde de deres Traad, som de bruge til at sye allehaande med, og er meget sterk; men i Almindelighed er Togget ikke separerer fra den Uld, som selges til Kiøbmanden, hvorfore den virkelig seer meget grov og striid ud, som man har berettet Autorn. Foruden Togget,

 som

som der er i Ulden, giøres den og meget uanseelig formedelst den Maade, som Islænderne handle Ulden paa; thi de klippe den aldrig af Faarene, men naar Skindet er taget af, skrabe de Ulden deraf med en Kniv over Knæet, hvorved der kommer meget Ureenlighed af Skindet deriblant. Ellers falder ogsaa heele Ulden af Faarene om Foraaret, imod det begynder at blive noget varmt, (ikke ved St. Hans Dags Tider og midt om Sommeren, som Autor skriver,) da de lade passe paa Faarene, og holde dem noget nær hiemme hos sig, at de ikke ellers skulde miste Ulden; naar heele-Ulden saaledes er ferdig, at gaae af Faarene, drage Folkene den selv reent af Faarene, og lade dem saa løbe, hvor de vil, da efter Haanden den nye Uld kommer ud igien, at de til Vinteren kand være forsynede imod Kulden, ret ligesom hos os skeer. Den Raison Autor har givet, hvorfore Faarene der ere forsynede med denne tykkere Kiol, nemlig, at denne grove Uld tiener Faarene til et saa meget fastere Dekke imod den vedvarende strenge og igiennemtrengende Kulde, er efter det Begreb han har faaet om Landet rigtig nok; men at Kulden i sig selv ikke er vedvarende streng og igiennemtrengende, kand sees af de Meteorologiske Observationer.

For at Indbyggerne paa Landet kand komme til at faae Ulden af deres Faar, at de ikke skal tabe den, har de gode Mænd, som har fortalt vo-

res

ves Autor det, giort en Hob Optøyer, og stillet en Jagt an, som Indbyggerne slet intet vide af at sige, og kand ikke heller begribes eller practiceres; saaledes fortelles der: Til den Ende blive de ret jagede og fangne. Thi en Hyrde gaaer med sine afrettede Hunde op paa en Høy, og med sit Horn giver et Tegn, hvorpaa Hundene fordeele sig, og drive Faarene frem fra alle Kanter af Klipperne og Udørkene, ind i et vist Fold eller Stakketverk, som er foran spendt vidt fra binanden, og bliver bag til stedse smallere og smallere, paa det de skal ikke igien slippe ud. Faarene ansees i denne Fortelning ret som vilde Dyr, der skal jages og fanges; og deri er Jagten ret artig, at en Hyrde kand med sine afrettede Hunde jage Faarene frem fra alle Kanter af Klipper og Udørkener; jeg veed ikke om denne Hyrde er paa heele Landets vegne, eller hver Mand har sin: hvor mange Hunde han behøver til denne Jagt, kand jeg ikke heller giette mig til, efterdi det altsammen er ubegribeligt; det omtalte Stakketverk har jeg ikke heller den ringeste Idée om, uvidendes, om dette er for heele Landet, eller hver District har sit; dog synes mig, nogenledes at kunne slutte mig til, at man har bildet Autor ind, at dette Stakketverk er for det heele Land; thi han siger strax efter, i denne samme Articul, saaledes: Ved Slagte-Tiden, naar de vil fange og slagte Beederne til de Skibe, som ligge og lade i

Kiød-Havnene, saa blive de paa forankførte Maade drevne tilsammen med Hunde, hvilket skeer i alle Dommernes Nærværelse, for at forekomme ald befrygtende Striid og Trette, og paa det ingen skal fornærmes; og da tillades det enhver at tage sine til sig, efter hans Merke. Dette er nu aabenbare locus parallelus til den forrige Jagt, som her beraabes paa; den første anstilles, for at faae Faarene sammen, for at sanke Ulden, denne sidste for at slagte dem, og føre dem til Skibene. Ingen kand heraf slutte andet, end at Autor, efter de Fortelninger han har hørt, har giort sig den Idée, at alle Faarene heele Landet over samles sammen af Hundene til dette Stakketverk, hvor alle Dommerne samles for at skaffe hver sit, og at Faarene saaledes kand blive førte til Kiød-Havnene. Man maae ret falde i største Forundring over, hvorledes disse gode Skippere og Underkiøbmænd, hvem det har været, har kundet, ved saadanne aldeles urimelige Beretninger, forføre en brav og fornuftig Mand til at troe og skrive saadant noget, som jeg, der kiender Landet, ikke kand formere mig den ringeste Idée af. Hvor skulde det kunde være mueligt, at nogle hundrede tusinde Faar skulde samles i et Stakketverk paa et Land, efter Autors Meening, af 70 Miiles Længde og 41 Miiles Breedde? Hvor mange 1000 Hunde skulde de ikke have til denne Jagt? Men alt dette urigtige Begreeb kommer af de mange forkierte Fortelninger, hvilke naar de saaledes

sam-

malkes, faaer man saadant et Monstrum betast Landet eller Øen er ikkun som en eeneste Klippe, og Faarene gaae vilde heele Aaret om, og komme ikke i Huus, derfore, naar de skal have dem fat, for at faae Ulden, eller for at selge dem til Kiøbstæderne, da maae denne Jagt anstilles efter disse vilde Dyr.

For nogenledes at forklare og oplyse alle disse urimelige Ting, som her findes brokkede sammen, vil jeg give mine Tanker om, hvad der kand have givet Anledning til disse Fortelninger, og ellers oprigtig berette, hvorledes det gaaer til. Jeg har tydeligen forklaret, at Faarene, i Almindelighed at tale, holdes i Huus om Vinteren, naar det er haardt Vejr; og at alle Indbyggerne holde hver sin Smale, som passe paa Faarene; den Tiid Faarene malkes, drives de ikke til Fields, uden hvor de have Seler, som jeg tilforn har beskrevet, men holdes nærmere omkring ved Gaardene; der findes iblant de Smaler, som holdes til Qvæget, dem som ere saa hurtige, at de i en Flok paa 2 à 300 Faar, ligesom ved eet Øyekast, strax kand see, om der fattes noget Faar, hvad for eet det er, og om der er noget fremmed i Flokken; de have et par Hunde afrettede, som holde Faarene sammen, og gienne dem hen, hvor han vil have dem; der bruges dog aldrig paa Landet noget Horn, hvormed de give Signal, men de betiene sig altid af bare Røsten, som baade Hundene og Faarene ret vel forstaae; og efter denne Oecono-

mie med Faarene, er det vel ikke vanskeligt at begribe, at hver Mand paa Landet kand samle sine Faar, snart naar ham lyster, da de ikke have fornødent at bruge saadan Vitløftighed og Krumspring derved, som man har fortalt vores Autor.

Hvad der kan have givet Anledning til den Relation om den Fold eller Stakket-Verk, som er foran viid, og bag til smallere; item om Dommerne der ere tilstæde, naar Faarene der samles, vil jeg her forklare. Naar Kiøbmanden paa Slagter-Havnene har sat en vis Dag, at han vil tage Qvæg af den eller den Sveit, som det kaldes, (hos os kan det være det samme, som Kirke-Sogn eller District,) som altiid i Forveyen bliver forkyndet; saa overlægges det, at der en vis Dag i Forveyen møder eet Menniske fra hver Gaard, nemlig Smaalen, hvilke da samtligen forføye sig til Fieldene, og, ved Hielp af deres Hunde, gienne alle Faarene sammen til et vist Stæd, hvor der er en meget stor Fold, indhegnet med Grøfter eller Diger af Jord eller Steen, som kan rumme 8 à 10000 Stykker Faar, hvilken store Fold af Islænderne kaldes Saude-Ret. Naar alle Faarene af den Sveit eller District ere samlede i Saude-Retten, tager derefter enhver sine derudaf efter sit Merke, og sætter dem i mindre derhos værende Folde eller Indgrøftninger, indtil de faae dem samlede, hver sine, og dermed drive de deres Faar, som de vil selge, til Kiøbstæden. Saadan Saude-Ret holdes 2 eller 3 Gange om Aaret, at hvad de ikke have

faaet

faaet den første Gang af deres Faar, de da kan faae det de andre Gange, og inden Vinteren faae deres Faar samlede, og bringe dem til Huus.

Efterdi nu den foromtalte store Fold, og samtlige Districters Indbyggere, som derved samles, kaldes, som før er sagt en Saude-Ret, det er at sige, saadan en Samling, hvor enhver efter deres Merke tager sine Faar, saa maae jeg kalde paa at tænke, at de som har fortalt dette, og ingen Begreb haft derom, af deres eget Hoved have lagt til, at Dommerne vare der tilstæde, ikke forestillende sig, at der kunde være en Ret, uden der ogsaa maatte være een eller fleere Dommere; men dette forholder sig ingenlunde saa; thi hvor der ingen Trette er, der behøves ikke heller nogen Dommer; nu kan der ingen U-eenighed forefalde ved denne Saude-Ret, efterdi enhver har sit tinglyste Merke, som alle i det District kiende, saa at ingen Dommer har ved Sønde-Retten at bestille, uden for saavidt en Sysselmand eller anden Dommer boer i Districtet, og møder eller lader møde for sine egne Faars Skyld at samle; men da møder han ikke som Dommer, men som Bonde eller Jord-Eyer der i Districtet. Jeg maatte ellers gierne vide, hvorledes nogen er faldet paa at berette, at alle Dommerne vare nærværende ved Saude-Retten; hvor mange Dommere skulde der vel være i een Sveit, eller i eet Kirke-Sogn? da der ligge mange saadanne i eet Syssel, og der er ikkun een Sysselmand eller Under-Dommer i hvert Syssel, i Almindelighed

mie med Faarene, er det vel ikke vanskeligt at begribe, at hver Mand paa Landet kand samle sine Faar, snart naar ham lyster, da de ikke have fornødent at bruge saadan Vitløftighed og Krumspring derved, som man har fortalt vores Autor.

Hvad der kan have givet Anledning til den Relation om den Fold eller Stakket-Verk, som er foran viid, og bag til smallere; item om Dommerne der ere tilstæde, naar Faarene der samles, vil jeg her forklare. Naar Kiøbmanden paa Slagter-Havnene har sat en vis Dag, at han vil tage Qvæg af den eller den Sveit, som det kaldes, (hos os kan det være det samme, som Kirke-Sogn eller District,) som altiid i Forveyen bliver forkyndet; saa overlægges det, at der en vis Dag i Forveyen møder eet Menniske fra hver Gaard, nemlig Smalen, hvilke da samtligen forføye sig til Fieldene, og, ved Hielp af deres Hunde, gienne alle Faarene sammen til et vist Stæd, hvor der er en meget stor Fold, indhegnet med Grøfter eller Diger af Jord eller Steen, som kan rumme 8 à 10000 Stykker Faar, hvilken store Fold af Islænderne kaldes Saude-Ret. Naar alle Faarene af den Sveit eller District ere samlede i Saude-Retten, tager derefter enhver sine derudaf efter sit Merke, og sætter dem i mindre derhos værende Folde eller Indgrøftninger, indtil de faae dem samlede, hver sine, og dermed drive de deres Faar, som de vil selge, til Kiøbstæden. Saadan Saude-Ret holdes 2 eller 3 Gange om Aaret, at hvad de ikke have

faaet

faaet den første Gang af deres Faar, de da kan faae det de andre Gange, og inden Vinteren faae deres Faar samlede, og bringe dem til Huus.

Efterdi nu den forommtalte store Fold, og samtlige Districters Indbyggere, som derved samles, kaldes, som før er sagt en Saude-Ret, det er at sige, saadan en Samling, hvor enhver efter deres Merke tager sine Faar, saa maae jeg falde paa at tænke, at de som har fortalt dette, og ingen Begreb haft derom, af deres eget Hoved have lagt til, at Dommerne vare der tilstæde, ikke forestillende sig, at der kunde være en Ret, uden der ogsaa maatte være een eller fleere Dommere; men dette forholder sig ingenlunde saa; thi hvor der ingen Trette er, der behøves ikke heller nogen Dommer; nu kan der ingen U-eenighed forefalde ved denne Saude-Ret, efterdi enhver har sit tinglyste Merke, som alle i det District kiende, saa at ingen Dommer har ved Søyde-Retten at bestille, uden for saavidt en Sysselmand eller anden Dommer boer i Districtet, og møder eller lader møde for sine egne Faars Skyld at samle; men da møder han ikke som Dommer, men som Bonde eller Jord-Eyer der i Districtet. Jeg maatte ellers gierne vide, hvorledes nogen er faldet paa at berette, at alle Dommerne vare nærværende ved Saude-Retten; hvor mange Dommere skulde der vel være i een Sveit, eller i eet Kirke-Sogn? da der ligge mange saadanne i eet Syssel, og der er ikkun een Sysselmand eller Under-Dommer i hvert Syssel, i Almindelighed

mie med Faarene, er det vel ikke vanskeligt at begribe, at hver Mand paa Landet kand samle sine Faar, snart naar ham lyster, da de ikke have fornødent at bruge saadan Vitløftighed og Krumspring derved, som man har fortalt vores Autor.

Hvad der kan have givet Anledning til den Relation om den Fold eller Stakket-Verk, som er foran viid, og bag til smallere; item om Dommerne der ere tilstæde, naar Faarene der samles, vil jeg her forklare. Naar Kiøbmanden paa Slagter-Havnene har sat en vis Dag, at han vil tage Qvæg af den eller den Sveit, som det kaldes, (hos os kan det være det samme, som Kirke-Sogn eller District,) som altiid i Forveyen bliver forkyndet; saa overlægges det, at der en vis Dag i Forveyen møder eet Menniske fra hver Gaard, nemlig Smaalen, hvilke da samtligen forsøye sig til Fieldene, og, ved Hielp af deres Hunde, gienne alle Faarene sammen til et vist Stæd, hvor der er en meget stor Fold, indhegnet med Grøfter eller Diger af Jord eller Steen, som kan rumme 8 à 10000 Stykker Faar, hvilken store Fold af Islænderne kaldes Saude-Ret. Naar alle Faarene af den Sveit eller District ere samlede i Saude-Retten, tager derefter enhver sine derudaf efter sit Merke, og sætter dem i mindre derhos værende Folde eller Indgrøftninger, indtil de faae dem samlede, hver sine, og dermed drive de deres Faar, som de vil selge, til Kiøbstæden. Saadan Saude-Ret holdes 2 eller 3 Gange om Aaret, at hvad de ikke have faaet

faaet den første Gang af deres Faar, de da kan faae det de andre Gange, og inden Vinteren faae deres Faar samlede, og bringe dem til Huus.

Efterdi nu den foromtalte store Fold, og samtlige Districters Indbyggere, som derved samles, kaldes, som før er sagt en Saude-Ret, det er at sige, saadan en Samling, hvor enhver efter deres Merke tager sine Faar, saa maae jeg falde paa at tænke, at de som har fortalt dette, og ingen Begreb haft derom, af deres eget Hoved have lagt til, at Dommerne vare der tilstæde, ikke forestillende sig, at der kunde være en Ret, uden der ogsaa maatte være een eller fleere Dommere; men dette forholder sig ingenlunde saa; thi hvor der ingen Trette er, der behøves ikke heller nogen Dommer; nu kan der ingen U-eenighed forefalde ved denne Saude-Ret, efterdi enhver har sit tinglyste Merke, som alle i det District kiende, saa at ingen Dommer har ved Sønde-Retten at bestille, uden for saavidt en Sysselmand eller anden Dommer boer i Districtet, og møder eller lader møde for sine egne Faars Skyld at samle; men da møder han ikke som Dommer, men som Bonde eller Jord-Eyer der i Districtet. Jeg maatte ellers gierne vide, hvorledes nogen er faldet paa at berette, at alle Dommerne vare nærværende ved Saude-Retten; hvor mange Dommere skulde der vel være i een Sveit, eller i eet Kirke-Sogn? da der ligge mange saadanne i eet Syssel, og der er ikkun een Sysselmand eller Under-Dommer i hvert Syssel, i Almindelighed

hed at tale. Men jeg kan vel tænke, at alle Indbyggerne paa denne Klippe, Island kaldet, paa eengang og eet Stæd, samle deres Faar, hvor da ogsaa alle Dommere maae møde, for at skaffe enhver Ret. Har dette ikke været deres Meening, som have givet Autor denne artige Underretning, kan jeg sandelig ikke giette mig dertil; men jeg troer sikkert, det maae saa være, efterdi det er saa ganske Overeensstemmende med det slette og underlige Begreb, som de have indprentet den Sal. Borgemester Anderson om Island.

Den smukke Anmerkning, som man har meddeelt Autor om Faarene, kunde gierne have været borte, nemlig: At de Islandske Faar i Almindelighed, Faar saavelsom Vædre, have ikke alleene store og omvundne Horn, men have og gemeenligen fleere end 4, ja indtil 8, og iblant disse ofte eet, som staaer lige ud for i Hovedet. Da derimod det Qvæg, som ellers allevegne af sine Horn kaldes Horn-Qvæg, har her aldeles ingen. Thi det befindes ikke saaledes. Nogle faae Faar have 4 Horn, og undertiden et lidet til, som man kan regne for det femte, af hvilke de rareste, som Foræringer, blive sendte til Kiøbenhavn og Glückstad; saa at man ingenlunde kan sige, at de gemeenligen have fleere end 4 Horn, efterdi man iblant en Flok af 500 neppe skal finde 4 eller 6, som have 4 eller i det høyeste 5 Horn; meget mindre kan man med Sandhed sige, at de have

re indtil 8 Horn og iblant disse ofte eet for i Panden; thi saadant et Dyr har jeg aldrig hørt sige, at nogen har seet udi Island. En god Ven, som jeg ofte talte med, og som har en med de største Fæedrifter i Landet, har aldrig sin Livs Tiid seet over 5 Horn, og iblant sine store Flokke aldrig over 6 ad gangen, som have haft 4 Horn, og meget rart noget med 5 Horn. At Faarene i Almindelighed alle have Horn, er ligeledes urigtigt, efterdi en tredie Deel at regne, ere kullede, ligesom hos os; ja endog undertiden Vædrene, som ellers have større Horn end Faarene eller Bederne. Iblant de mange 1000 Faar, som aarligen indleveres paa Kiøbstæderne, er jeg vis paa, at der har været mange kullede, og ikkun ganske faae med fleere Horn end 2, uden det er skeet for Betaling eller af Venskab efter Kiøbmændenes Begiæring; thi et Faar med fleere end 2 Horn koster, endog udi Island, meere end et andet, for sin Raritets Skyld, hvoraf man kan saa meget meere viide, at det ikke er Almindeligt, at Faarene have meere end 2 Horn. Men, ligesom der er givet Faarene fleere Horn, end dem tilkommer, saa har de stakkels Køer og Stude igien maattet miste deres, da der berettes, at de have aldeles ingen Horn. Jeg har selv seet mange Køer med Horn Syder paa Landet, og saavidt jeg ellers har været omkring der. hvilket er meere end nok, for at overbevise denne Fortelnings Urigtighed; men den bliver endnu meere urimelig, naar det lægges til, som Sandhed er, at for Norden er fleere Køer og Stude

de med end uden Horn; saa at man maae høyligen forundre sig over saa selsomme Relationer i saadanne Ting, som man let kunde faae Sandheden at vide udi, om man havde skiøttet derom; men det lader ligesom de gode Mænd, som have berettet dette, og saa meget andet urigtigt, ikke engang have seet en Koe paa Landet.

Disse og fleere utidige Relationer have forledet Autor til adskillige falske Raisonnemens, hvortil han, som en fornuftig Mand, ellers ikke havde ladet sig forlede; saaledes er det gaaet ham her, naar han siger: Hvilket giver Leylighed til at formode, at Faarene, og end allesammen, ere derfore bevæbnede med Horn, efterdi de vanke ligesom vildfarende omkring, og derfore have dem umistelig fornødne imod de mange og store Rovfugle. Imod Ørne og Ravne, som ere de største Fugle i Landet, have Faarene ikke deres Horn umistelig fornødne, efterdi det er aldrig hørt, at Faarene af dem ere angrebne; men de unge og spæde Lam kan det hende sig med, naar der ikke passes paa dem, som altiid skeer, naar de ere i den Alder; imod Ræve derimod, som er Faarenes Hoved-Fiende, kan Hornene ikke hielpe dem, efterdi han gaaer paa Ræve-kløer med dem, og pudser dem alligevel; i det øvrige fare de hverken vildfarende omkring, ikke heller have de allesammen Horn, som tilforn er sagt, saa at dette heele Raisonement er Incompetent.

Paa

Paa nogle Stæder, siger Autor, bestaaer deres ganske Hantering i Faar, hvorfore Bønderne sammesteds have nogen meere Omsorg for dem. Jeg meener saaledes i Forveyen at have oplyst dette, at det er klart, at det ikke alleniste er nogle Stæder, hvor de have god Omsorg for deres Faar, men endog de fleeste Stæder; thi, naar man undtager Guldbringe-Syssel, hvor de giøre ikkun lidet deraf, saa gaaer det temmelig an for Resten paa Landet, dog nogle Stæder igien bædre end andre Stæder. Disse jage ikkun Beederne ud iblant Biergene, men Faarene holde de hiemme ved Huuset, saa meget som giørligt er. Dette er rigtigt, naar derved forstaaes, at Faarene, saa længe de have de spæde Lam hos sig, og derefter saalænge de malkes, ere hiemme ved Huuset; thi saasnart Lammene ere noget store drives de fra Faarene til Fields; og derefter, naar Faarene ikke give meere Melk, gaaer det idem ligesaa, da de samtlige imod Vinteren drives hiem igien. Og, som Vædrene stedse gaae iblant Faarene, bruge de at binde et stykke Klæde under Bugen af dem, for at hindre utiidig Springen, hvilket tages af dem imod Juulen, da Faarene komme til at føde deres Lam ved Græssets Fremkomst.

De mange unge og fine Lammeskind, som føres fra Landet, tænker Autor at komme deraf, efterdi Ravnene saa sterk ødelegge de spæde Lam, Men den Efterretning er ikke saa gandske tilforladelig;

helig; thi, endskiønt Ravnene vel kand faae Lykke til at dræbe nogle, ved at hugge Øynene ud paa dem, som meest skeer, naar de ere i Fødselen; saa passes der dog saa vel paa Faarene, naar de ere i den Tilstand, at ikke mange paa den Maade dræbes; men endeel spises, endeel kand paa anden Maade komme af Dage, som forøger Tallet paa de unge Lammeskind, som dog ikke er saa meget stort.

§. XXIX.

Om Geedder.

Hvad heller det er skeet af Uvidenhed eller af ond Villie, saa er det vist, at de gode Mænd, som have givet Autori Efterretninger om Island, mestendeels og snart i hver Post have taget Feyl af Sandhed; saaledes berettes her, at Geeder kand ikke holdes her, fordi her fattes allevegne det, som er deres angenemme Foer, nemlig det spæde Løv af unge Træer. Det er tilforn noksom forklaret, at udi Thingöe eller Norder-Syssel, Mule og Borgefiords-Syssel ere temmelige Skove, fornemmeligen i det førstnævnte Syssel; ligeledes, at der ellers mange Stæder paa Landet er mindre Skov, og meget fleere Stæder smaae Krat, Buske og Riis, saa at Gedernes angenemme Foder fattes ikke mange Stæder paa Landet; hvorfore der ogsaa paa sine Stæder findes stor Mængde Geeder, fornemmeligen i Norder-Syssel, hvor der næsten er den tredie Part

Gee-

Geedder imod Faar; Øster paa Landet er ligeledes endeel, andre Stæder, her og der, har jeg ogsaa seet dem; saa at intet er urigtigere, end dette, at Geedder kand ikke holdes udi Island. De holdes der saa vel, og saa beqvemmeligen, at de malke ret vel og overflødigt, som jeg selv har seet.

§. XXX.

Om Stude og Køer.

Ligesom Hestene og Faarene, saa skal ogsaa Stude og Køer være smaae udi Island, ja saa smaae, at de kand ikke taale at bære deres Horn. Saaledes ere de beskrevne for vores Autor: Stude og Køer falde ikke større, end det mindste Geest Qvæg i Tydskland, og, som forhen er meldt, har ingen Horn. Jeg har selv seet saa got Qvæg i Island, som i Danmark, baade Stude og Køer, af skiøn Vext, saa at de skulde kunne, med sine skiønne Horn, lade sig vel presentere for en Kiøbmand. Køerene give meget Melk, ligesom de ere af en god Art til; thi derpaa er stor Forskiel ligesom i andre Lande. Man finder Køer, som malke til 20 Potter om Dagen, hvilke og ere af det beste Slags; de gode Køer give ellers 10 à 12 Potter om Dagen, de slettere mindre. At de ingen Horn have, er vel tilforn besvaret i den Articul om Faarene; men siden det bliver her igientaget, maae jeg ogsaa igien besvare det, siden dette er just det rette Stæd.

Og kand jeg da, ligesom tilforn, forsikre, at jeg selv har seet mange med Horn paa Synderlandet, dog de fleeste uden; men derimod, andre Stæder i Landet, fornemmelig Norden paa, er fleere med, end uden Horn; og, som der i Almindelighed er meere Qvæg Norder end Synder paa Landet, saa maaskee, naar Balancen gjøres, er der meere hornet end kullet Qvæg paa Landet; og er der end ikke lige meget af hvert Slag, saa er der dog meere end nok af det hornede Qvæg, for at bevise den Efterretnings Urigtighed, at **Stude og Køer have ingen Horn.** En Skipper eller Kiøbmand, som har været paa en Kant af Landet, og ikke videre seet sig om, har maaskee ikke havt den Lykke at see nogen Stud eller Koe med Horn, og derfore skal det heede saa om det heele Land; hvilket, omendskiønt det er ikke fornemmeligt berettet om Landet, saa er det dog usandferdigt.

Jeg har tilforn sagt paa sit Stæd, at Faarene saavelsom Ride-Hestene holdes i Huus, og paa Foeder, om Vinteren, saa at man har ikke ret i at sige, **at Stude og Køer alleene nyde det Fortrin, at de om Vinteren tages af Bønderne under Tag, og sparsommeligst fødes over med det saa kummerligen sankede Høe, eller og, naar dette fattes, med den tørrede Søe-Urt, som kaldes Søl.** Det kommer an paa hvad Velsignelse af Høe Bonden har faaet indhøstet, derefter føder han sit Qvæg meere eller mindre sparsommelig; ellers kan enhver vel tænke,

at

at Bonden føder sine Køer det bæste han kan, for at have desto bædre Nytte af dem i Henseende til Melken, som er ham alt for dyrebar at undvære; og ingen fornuftig Huusholder sætter meere Qvæg paa Stald, end han kan vel foere. Man finder ogsaa her repeteret, det som tilforn er berettet om det kummerligen sankede Høe, hvilket jeg paa sit Stæd har besvaret. Det var alt for kostbart for Islænderne, og det var ligesom at tage det fra deres egen Mund, om de, efter Autors Beretning, skulde give Køerene Søl at æde, naar dem fattes Høe; dette gives dem ikke paa Stalden, efterdi Folkene, som jeg i Forveyen har forklaret, spise det selv, og kiøbe det derhos temmelig dyrt, naar de ikke boe ved Søekanterne, da de give halv saa meget derfore, som for tør Fisk: Men Syder paa Landet, i de rette Fisker-Egne, hvor der findes fleere Folk, end andre Stæder paa Landet, og hvor der følgelig behøves fleere Køer, og haves mindre Græsning og Høeslet, der ere Indbyggerne komne i med at give Køerene Suppen af den Fisk de kaage, saavelsom og Beenene af Fisken, som kaages vel møre, hvilket Kørene i den Egn ere blevne vante til, og æde det gierne, bekommer dem ogsaa vel, saasom de derved ligesom forfriskes, og give god Melk derefter.

§. XXXI.

Om Melk, Skiør og Syre.

Autor har om Melken faaet en Beretning af samme Façon, som de fleeste andre, nemlig, at

den er Islændernes fornemste Lægedom; bliver og, lige saadan, som den kommer af Koen, nydt af ingen andre, end Syge. Dette vide Islænderne slet intet af at sige; men Melken er dem en almindelig Lægedom for sultne Maver, enten den er raae eller kaagt, da de spise den gierne ligesom de kan faae den, og er deres almindeligste Føde, men ingenlunde Lægedom for de Syge; tvert imod, Islænderne holde meestendeels for, at de Syge maae ikke faae raae Melk, hvorfore den gierne bliver kaagt til dem; saa at, dersom man havde givet Autor en ganske contraire Beretning, havde den virkelig været Sandhed nærmere.

Islændernes fornemste og almindeligste Drik er Vallen, som Autor retteligen skriver; men efterdi Islænderne berede den paa en egen Maade, vil jeg samme kortelig fortelle. De kierne deres Smør altiid af sød Fløde: naar Smøret er kiernet, kommes den efterblevne tynde Melk, eller Kiernemelken, i den afflødede, hvorpaa den varmes; naar den igien bliver lunken eller halv varm, kommes Løbe deri, at den løber sammen; hvorefter den sies igiennem en Lerreds Klud, at det tynde kan løbe fra, og saaledes forvares hver Deel for sig, det tykke, som kaldes Skiør til spise, og den tynde Valle, som kaldes Syre, til deres ordinaire Drik. Naar den bliver gammel, bliver den ikke bitter og tyk, som Autor skriver, men jo ældere, jo klarere og tillige surere, saaledes at enhver kan tage den for en god

Viin-

Wiin-Eddike, og giør samme Nytte og Tieniste til at conservere, hvad derudi nedlægges; og i den Tilstand spædes den op med Vand, før at fortyndes og forlænges, da den ellers blev udrikkelig.

§. XXXII.

Om Smør og Oste.

Efterdi der er en stor Mængde Melk paa Landet, kiernes ogsaa følgelig meget Smør, meest altiid af sød Fløde, som før er sagt; og, endskiønt det er ikke Autor bekiendt, at der laves Oste, saa skeer det dog, men ikke af alle, efterdi de deels ikke have ret Videnskab derom, deels ikke heller skiøtte om Ost, saasom de elske meere at bruge deres Melk til at lave Skiør og Syre deraf. At de fleeste samle Smøret efterhaanden, saa haarriigt som det falder af usiet Melk, i et sammensyet Faareskind, og forvare det saaledes, er en Beretning, som man kan ikke vente anderledes fra de gode Mænd, som have beført Island for den Sal. Borgemester Anderson, hvilke viise sig paa andre Stæder større Fiender af Nationen og Sandhed. Saadan slet og svinsk Maade at handle Smøret paa kan der vel være den som bruger, efterdi der, saavelsom i alle Lande, kan være mal-propres Folk; men derefter giør inget honet og fornuftig Mand Beskrivelse over et Folkes Skik og Maneer. De sie i Almindelighed deres Melk, og, naar Smøret er kiernet, pakkes det ned i Kar, som de altiid bruge dertil. Jeg kan vel el-

lers giette mig til, hvad der kan have givet Anledning til den Beretning, at de forvare Smøret i et sammensyet Faareskind, nemlig: Naar Islænderne føre Smør med sig paa Hestene fra eet Stæd til et andet, svøbe de det ind i et reent bereed Faareskind, efterdi de ikke saa vel kan føre Kar eller Foustager paa Hestene; og dette kan maaskee Autors Kiøbmand have seet, at en Bonde saaledes har haft Smøret med sig ved Kiøbstæden, hvorpaa Historien er strax ferdig, og det er da en almindelig Regel for alle Islændere.

Islænderne bruge i Almindelighed ikke at salte deres Smør, og de ere saa kommet i med den Smag, at de end ikke gide smagt det saltede. Jeg taler her i Almindelighed og om Mængden af Nationen; thi mange af dem, som have været i Danmark, eller have fundet Smag i det saltede Smør, bruge ogsaa at salte det; men saasom de skal kiøbe Salt dertil, og det falder meenige Mand for kostbart, ere de blevne vante til at æde det usaltet, saa at det smager dem bædre end andet. Hvad giør ikke Vanen! Men, naar det saa smager dem got, har ingen derpaa at sige, fordi det ikke smager ham lige saa vel; de gustibus non est disputandum. Imidlertiid seer det hverken grønt eller sort ud, som Autor siger, saa at jeg for Synets Skyld gierne kunde spise det, hvis ikke min Næse tilsagde mig, at det ikke maatte smage mig vel.

§. XXXIII.

§. XXXIII.

Hvorledes de slagte Qvæg, og handle Kiødet.

Det var vel ikke Umagen værd at fortelle, hvorledes Islænderne slagte deres Qvæg, efterdi det kunde jo være nok, at de faae Livet deraf, paa hvad Maade det end skeer; men siden denne Bagatelle er ogsaa fortalt Autori saa forkiert, og han har giort sig den Umage at indføre en serdeles Articul om den Sag i sit Skrift, saa faaer jeg oplyse denne curieuse Afhandling, med at skrive det som rigtigt er. Autor forteller, at de slaae ikke deres Qvæg for Panden; thi de meene, at Blodet derved vilde gaae i Kiødet, og dette derfore ikke kunde holde sig; men de stikke dem med en tynd Penneknív dybt ind i Nakken, hvor af det strax styrter til Jorden, derefter snære de i en Hast Fødderne sammen med Strikker, og aabne Struben, paa det at alt Blodet kan løbe ud. Her har man da en heel omstændelig Fortelling om Maaden, hvorledes de slagte deres Qvæg efter de Beretninger, Autor har faaet. Hvorimod jeg maae erindre dette, at Islænderne bruge begge Maader at slagte deres Stude paa, baade at slaae dem for Panden, og den af Autore omskrevne; deres Meeninger giver jeg mig ikke ud for at vide, nemlig, at de meene, at Blodet derved vilde gaae i Kiødet, og dette derfore ikke kunde holde sig, men deres Gierninger, som alle kan see, har jeg beret-

 tet;

tet; det er Skade, at Autors Fortellere ikke have lagt sig efter at vide deres Gierninger, og lade deres Meeninger fare, saa havde den Sal. Borgemester Auderson haft bædre Materialier til sit Skrift.

Efterat Qvæget er slagtet, berettes, at Indvolden fortæres først af Islænderne, uden megen Reengiørelse. Hvilket saasom de ikke giøre, skeer dem største Uret, at de giøres til Sviin, som saaledes gierne toge til Takke. Hvad Islænderne bruge af Indvoldene, giøre de sandelig reent, ligesom andre Mennisker. Naar Kroppen af Nødet er hugget i Stykker, har Autor faaet disse Efterretninger, at Stykkerne gnies ikke ind med Salt, men drages ikkun et par gange igiennem salt Søe-Vand, derefter henges de op først i Luften at de blive vindtørre, dernæst i deres Hytter, over deres Ildstæder, &c. Der er ikkun faae paa Landet, som salte deres Kiød efterdi Saltet koster meenige Mand formeget, og de, som før er sagt, ikke have Smag i det saltede; men der er aldrig nogen, som drager Kiødet igiennem Søe-Vand. Det meeste der slagtes, forbruges fersk, men naar de slagte noget til Forraad, imod Vinterens Tiid, førend Qvæget sætter af, henger meenige Mand det fersk i Røg, og saaledes giemmes det, og er dog hverken stinkende eller raadent, som Autor siger, endskiønt jeg maae tilstaae, at det er hverken efter hans eller min Smag.

End.

Endnu have de meddeelt vores Autor nogle rare Beretninger, hvorledes Jslænderne handle deres slagtede Kiød, nemlig: De, som vil giøre det endnu bædre, og have Midler dertil, kiøbe sig noget Salt, og medens det slagtede Dyr hænger enddu heelt; skiære de paa 3 eller 4 Stæder et dybt Snit i Kiødet, og komme en liden Haandfuld Salt i hver Aabning, i den Meening, at Saltet skal nok saaledes af sig selv trekke sig igiennem den ganske Krop, saameget som behøves, og fortreffelig bevare Kiødet, naar derefter Vind og Røg kommer dertil. Dette er saa omstendelig en Fortelning, at man maatte troe, at de enten havde selv seet det, eller drømt det meget naturligen; og, som det første kan ikke være, efterdi intet Menniske udi Jsland bærer sig saa forkiert ad, saa maae det være det sidste. Man seer ellers her igien, at, endskiønt Autors Fortellere ikke have vidst, hvorledes de bære sig ad med at handle det slagtede Kiød, saa ere de dog artig informerede om deres Meeninger; men det er Skade, at de ikke have fortalt deres Facta redeligen, og ladet deres Meeninger være; thi, naar Factum selv ikke er til, kand jo Jslænderne ingen Meening have dermed. De som have Formne at kiøbe Salt, og finde Smag i saltet Kiød, lade det salte, ligesom hos os, men der ere mange, som have meere end Formue nok dertil, som dog ikke giøre det, efterdi de ikke alleneste ingen Smag finde deri, men kand endog ikke taale det; og trives Jslænderne

tet; det er Skade, at Autors Fortellere ikke have lagt sig efter at vide deres Gierninger, og lade deres Meeninger fare, saa havde den Sal. Borgemester Anderson haft bædre Materialier til sit Skrift.

Efterat Qvæget er slagtet, berettes, at Indvolden fortæres først af Islænderne, uden megen Reengiørelse. Hvilket saasom de ikke giøre, skeer dem største Uret, at de giøres til Sviin, som saaledes gierne toge til Takke. Hvad Islænderne bruge af Involdene, giøre de sandelig reent, ligesom andre Mennisker. Naar Kroppen af Nødet er hugget i Stykker, har Autor faaet disse Efterretninger, at Stykkerne gnies ikke ind med Salt, men drages ikkun et par gange igiennem salt Søe-Vand, derefter henges de op først i Luften at de blive vindtørre, dernæst i deres Hytter, over deres Ildstæder, &c. Der er ikkun faae paa Landet, som salte deres Kiød efterdi Saltet koster meenige Mand formeget, og de, som før er sagt, ikke have Smag i det saltede; men der er aldrig nogen, som drager Kiødet igiennem Søe-Vand. Det meeste der slagtes, forbruges fersk, men naar de slagte noget til Forraad, imod Vinterens Tiid, førend Qvæget sætter af, henger meenige Mand det fersk i Røg, og saaledes giemmes det, og er dog hverken stinkende eller raadent, som Autor siger, endskiønt jeg maae tilstaae, at det er hverken efter hans eller min Smag.

End.

Endnu have de meddeelt vores Autor nogle rare Beretninger, hvorledes Islænderne handle deres slagtede Kiød, nemlig: De, som vil giøre det endnu bædre, og have Midler dertil, kiøbe sig noget Salt, og medeys det slagtede Dyr hænger enddu heelt; skiære de paa 3 eller 4 Stæder et dybt Snit i Kiødet, og komme en liden Haandfuld Salt i hver Aabning, i den Meening, at Saltet skal nok saaledes af sig selv trekke sig igiennem den ganske Krop, saameget som behøves, og fortreffelig bevare Kiødet, naar derefter Vind og Røg kommer dertil. Dette er saa omstendelig en Fortelning, at man maatte troe, at de enten havde selv seet det, eller drømt det meget naturligen; og, som det første kan ikke være, efterdi intet Menniske udi Island bærer sig saa forkiert ad, saa maae det være det sidste. Man seer ellers her igien, at, endskiønt Autors Fortellere ikke have vidst, hvorledes de bære sig ad med at handle det slagtede Kiød, saa ere de dog artig informerede om deres Meeninger; men det er Skade, at de ikke have fortalt deres Facta redeligen, og ladet deres Meeninger være; thi, naar Factum selv ikke er til, kand jo Islænderne ingen Meening have dermed. De som have Formne at kiøbe Salt, og finde Smag i saltet Kiød, lade det salte, ligesom hos os, men der ere mange, som have meere end Formue nok dertil, som dog ikke giøre det, efterdi de ikke alleneste ingen Smag finde deri, men kand endog ikke taale det; og trives Islænderne

ligesaa vel ved Kiødet lavet paa deres Maade, som ved det paa vores Maade.

§. XXXIV.

Om Sviin.

Sviin, Hunde og Katte samles i denne Articul, og afhandles paa 3 eller 4 Linier. Om Svinene siges: **De kand ikke legges til her, efterdi der lige saa lidet i Marken, som i Huusene findes tilstrekkelig Føde for dem.** Jeg kand tænke, Islænderne ere i Forveyen, formedelst deres Behandling med Smør, og Kiødets Tillavelse, samt Indvoldenes Reenselse, giort saa tilstrekkelig til Sviin, at man derfore ikke vil bebyrde Landet med fleere. At der har været Sviin i Landet, er saa lidet at tvivle paa, som det man veed allervissest; og der er jevnligen en og anden, som har Sviin, baade i Norder-Syssel, og andre Stæder, hvilke altiid meget vel have fundet trives. Men allersterkest Beviis paa, at Sviin kand lægges til udi Island, og at de paa Marken kand finde tilstrekkelig Føde, har man udi de gamle Annalibus, hvor der fortelles, at, i Førstningen efter Landets Beboelse, blev der iblant andet ført et par Sviin til Landet, som slap fra dem, og søgte op imellem Fieldene, hvor de ikke fandt dem igien, førend 3 Aar efter, i en Dal, som deraf blev kaldet **Svine-Dalen**, og endnu saa heeder, da de formedelst deres Frugtbarhed vare blevne over 100 i Tallet; hvilket er et u-imodsige-

lige

ligt Beviis paa, at Sviin kand legges til, og føde sig af Landet. Foruden fornævnte Svine-Dal, er der saa mange Stæder som have Navn af Sviin, over heele Landet, at man ikke kand tvivle paa, at der jo har været Sviin over det gandske Land: Saadanne Stæder ere Svine-Næß; Svine-Vatne; en Kirke derved liggende Svine-Vatne Kirke kaldet; Svine-Skarde; (Skarde er et Skaar eller Aabning imellem Fieldene, snart ligesom en Dal) Svine-Hage; Svine-Vøllum; (campi suini) ja jeg har endog paa en Bay, strax ved Bessested, Akrekot kaldet, selv seet et Stykke af Tunet, som man kand kiendelig see at have været indgrystet fra det andet i gamle Tider, hvor der og har staaet en Sviine-Hytte paa; hvilket Stykke af Tunet siden den Tiid har beholdt det Navn Svine-Akre.

Jeg meener nu at have fremført meere end Beviis nok, at der har været Sviin paa Landet, og at de meget vel kand legges til og føde sig der; men hvorfore Indbyggerne i Almindelighed ikke have dem nu, er den fornemste Aarsag denne: At Erfarenhed har lært dem, at Sviinene forderve deres Tuner og Græsning, og det maatte falde dem alt for kostbart, at lade dem saa sterk bevogte; hvorfore de have slaaet Haanden af dette Slags Creatur, efterdi de have saadan Overflod af andre.

Hunde og Katte have Islænderne ikke

alle-

allene, men endog i stor Mængde, fornemmelig af det første Slags, hvilke deels Smalerne bruge og vænne til at varte deres Qvæg op, da man ikke skal see en Smale ride, at han jo har sin Hund med sig; deels bruges de hiemme ved Bayerne for at gienne Qvæget af Tunet, som ligger omkring Bayen eller Huusene. For resten have de alt for mange Hunde; thi man skal neppe see et Menniske gaaendes eller ridendes, at der jo følger een eller fleere Hunde med. Kattene have de ikke saa mange af; men dette Dyr er dem mange Stæder nyttig for at holde Musene i Ave, som ellers giorde dem for meget Fortred.

§. XXXV.

Om tamme Fugle.

Duer og andre tamme Fugle, siger Autor, kand ikke holdes her, formedelst den langvarige strenge Kuld, Mangel paa Føde, og de mangfoldige og mange Slags Rov-Fugle. Her har man givet Autor 3de kraftige Raisons, hvorfore der ikke skulde kunne holdes tamme Fugle udi Island Men, naar jeg først har forsikret, at der ikke allene kand holdes, men at der endog virkeligen holdes og ere adskillige tamme Fugle, saasom Høns, Duer og Ænder, paa Landet, som jeg selv ofte og mange Stæder har seet, og hvoraf der skal endnu være større Mængde Øster paa Landet, og de Stæder, hvor de have det vilde Korn, som kand tiene til deres

Føde,

Føde, saa kunde jeg gierne lade de trende Aarsager til en Ting, som ikke er til, være urørte; men jeg vil dog kortelig erindre, at de have slet ingen Grund; thi først er Kuldens Strenghed ikke saa stor eller langvarig, at disse Creaturer jo derfore meget vel kand begaae sig; ligesom jeg og i Forvenen har sagt, og de Meteorologiske Observationer udvise, at Vinteren ikke kand kaldes streng eller langvarig Syder paa Landet; og, endskiønt jeg vel troer, at den er strengere for Norden, saa er det dog vist, at der findes baade Duer og Høns, endog i Norder-Syssel, som er det koldeste. Hvad Mangel paa Foer er angaaende, da holdes disse Creaturer ikke af andre, end dem, som have Raad til at kiøbe sig nogle Tønder Korn og Erter at føde dem med, og af disse saa formuende Folk ere ikke saa faae paa Landet. Den tredie Aarsag, taget af Rovfuglene, besvares best, naar jeg kommer til den strax herefter følgende Articul, som handler i Serdeleshed derom.

Efterat man har reent ud berettet Autori, at der, formedelst de anførte 3de Aarsager, ikke kand holdes tamme Fugle paa Landet, er dog denne Urigtighed noget modereret, da der legges til: **Nogle faae, som ere meere bemidlede, og derfore meere lækkre, have bestandigen et par Høns i Huuset, hvilke de kummerligen føde med smaae-skaaret Høe, blandet med lidt Rugmeel og Vand.** Her tilstaaes de Bemidlede at holde et par Høns, meere

allene, men endog i stor Mængde, fornemmelig af det første Slags, hvilke deels Smalerne bruge og vænne til at varte deres Qvæg op, da man ikke skal see en Smale ride, at han jo har sin Hund med sig; deels bruges de hiemme ved Bayerne for at gienne Qvæget af Tunet, som ligger omkring Bayen eller Huusene. For resten have de alt for mange Hunde; thi man skal neppe see et Menniske gaaendes eller ridendes, at der jo følger een eller fleere Hunde med. Kattene have de ikke saa mange af; men dette Dyr er dem mange Stæder nyttig for at holde Musene i Ave, som ellers giorde dem for meget Fortred.

§. XXXV.

Om tamme Fugle.

Duer og andre tamme Fugle, siger Autor, kand ikke holdes her, formedelst den langvarige strenge Kuld, Mangel paa Føde, og de mangfoldige og mauge Slags Rov-Fugle. Her har man givet Autor 3de kraftige Raisons, hvorfore der ikke skulde kunne holdes tamme Fugle udi Island Men, naar jeg først har forsikret, at der ikke allene kand holdes, men at der endog virkeligen holdes og ere adskillige tamme Fugle, saasom Høns, Duer og Ænder, paa Landet, som jeg selv ofte og mange Stæder har seet, og hvoraf der skal endnu være større Mængde Øster paa Landet, og de Stæder, hvor de have det vilde Korn, som kand tiene til deres

Føde,

Føde, saa kunde jeg gierne lade de trende Aarsager til en Ting, som ikke er til, være urørte; men jeg vil dog kortelig erindre, at de have slet ingen Grund; thi først er Kuldens Strenghed ikke saa stor eller langvarig, at disse Creaturer jo derfore meget vel kand begaae sig; ligesom jeg og i Forveyen har sagt, og de Meteorologiske Observationer udvise, at Vinteren ikke kand kaldes streng eller langvarig Syder paa Landet; og, endskiønt jeg vel troer, at den er strengere for Norden, saa er det dog vist, at der findes baade Duer og Høns, endog i Norder-Syssel, som er det koldeste. Hvad Mangel paa Foer er angaaende, da holdes disse Creaturer ikke af andre, end dem, som have Raad til at kiøbe sig nogle Tønder Korn og Erter at føde dem med, og af disse saa formuende Folk ere ikke saa faae paa Landet. Den tredie Aarsag, taget af Rovfuglene, besvares best, naar jeg kommer til den strax herefter følgende Articul, som handler i Serdeleshed derom.

Efterat man har reent ud berettet Autori, at der, formedelst de anførte 3de Aarsager, ikke kand holdes tamme Fugle paa Landet, er dog denne Urigtighed noget modereret, da der legges til: **Nogle faae, som ere meere bemidlede, og derfore meere lækkre, have bestandigen et par Høns i Huuset, hvilke de kummerligen føde med smaae-skaaret Høe, blandet med lidt Rugmeel og Vand.** Her tilstaaes de Bemidlede at holde et par Høns, meere

re kand de ikke overkomme at føde, allerhelst Fo-
ret er saa kostbart til dem, nemlig smaae-skaaret
Høe, lidt Rugmeel og Vand, og dernæst
maae dette par Høns ikke komme ud af Huuset,
de fryse ellers ihiel, kand jeg tænke. Der er, som
jeg før har sagt, mange som holde Høns, men de
tracteres ikke med den Ret, som her foregives,
men med Korn og Malt, hvilket mange udi Landet
have Raad til at føde deres Høns med, og, om
de skal have den Nytte af dem, hvorfore de holde
dem, bør de vel ogsaa got fødes. Det bliver ikke
ved et par Høns hos dem, som holde Høns, jeg
har deraf seet mange Par. Naar Aarets Tiid
har været, og end temmelig tiilig, nemlig sidst
in Aprili, har jeg selv seet Kyllinger udlagt, som
alle ere blevne ved Magt, ligeledes ogsaa Ællin-
ger, og aldrig har jeg hørt nogensteds, at Hønse-
ne ere død formedelst Frost. Det kand vel hende
sig, dog rart, at en Falk, eller en af de smaae
Høge, har taget en Høne eller Kylling bort, men
jeg troer det skeer oftere hos os, end der; efterdi
her er større Mængde af begge Slags, baade
Rovfugle og Høns, og altsaa passes ikke her saa
nøye paa, som der, hvor der er ikkun faae Høns
at regne imod vores Land. Hvorfore der ellers ik-
ke ere saa mange i Island, som holde Ænder,
Høns og Duer, som hos os, er let at begribe;
thi, efterdi Landet ikke er et Korn-Land, saa koster
det endeel at lade sligt komme herfra, hvorfore ik-
ke andre holde Høns, end de som have Lyst at ha-
ve Eg den meeste Tiid af Aaret; i det øvrige er

der

der saadan GUds Velsignelse af vilde Ender, Ryper og deslige, og paa sine Aarsens Tider en usigelig Mængde af allehaande velsmagende vilde Fugle Eg, at Indbyggerne deraf have meere end nok, og snart meere end de kand fortære friſk; hvorfore det var daarligt, om de alle vilde holde tamme Fugle saa kostbart, naar de have nok af de vilde, som koste dem intet.

§. XXXVI.

Om Land-Fugle-Vildt.

De ædle Landfugle bestaaer, saavidt jeg har erfaret, siger Autor, i Vagteled, store Snepper, som vore Holtz-Snepper, og Agerhøns, kaldet Ryper. Af disse Fugle kand man udsette Vagteler, hvoraf der aldrig findes een paa Landet, og derimod sætte, alle Slags Snepper, Beccasiner og Brok-Fugle, af hvilke der er større Mængde, end jeg har seet andre Stæder. Det lader som, at Autor vil have Agerhøns og Ryper til at være eet; de ere begge Slags her saa bekiendte, hver for sig, at man behøver ikke at sige, hvori Forskiellen bestaaer. Ryperne have ret hiemme udi Island, ligesom i Norge; men at disse, som Autor siger, meere løbe end flyve, og derfore ere ikke vanskelige at fange, kand jeg ikke tilstaae. Islænderne skyde dem altid, og end i største Mængde, saa at man altid kand faae nok deraf at kiøbe; der fanges ingen, uden de, som Falkefængerne bru-

bruge at fange Falke med, og de samme ere meget vanskelige at fange, efterdi de allevegne finde deres Føde, og derfore ikke let kand lokkes i Snaren. Af hvilken Aarsag Falkefængerne mestendeels holde Duer eller Høns, som de kand bruge til Falkefangsten, i fald Ryperne skulde slaae dem Feyl; hvoraf sees, at man ikke lettelig kand fange dem; men jeg kand tænke, at det saaledes er fortalt Autor, efterdi man i Forveyen har tillagt Islænderne gandske uskyldig en Frygt og medfød Afskye for alt Skyde-Gevær.

§. XXXVII.

Om Rov-Fugle.

Af Rov-Fugle er her en ubeskrivelig Mængde, og Adskillighed, saasom store Ørne, Glenter, Høge, Falke, Ugler, Ravne og andre meere, hvoraf endeel har Navne, endeel ingen. Dette er den heele Præliminaire Articul om Rovfugle, som jeg vil anføre, efterdi den er ikke længer; men saa kort den er, kand man dog ikke pretendere, at den skulde føre Sandhed med sig. Der skal udelukkes endeel deraf, førend den bliver rigtig; thi først finder den ubeskrivelig Mængde og Adskillighed ingen Stæd, efterdi der ikke engang findes alle de, som her ere nævnte; saaledes maae man slet udelukke Glenter, Ugler, og det øvrige, som følger efter Ravne. Saa at denne Articul bliver meget kort, naar den ikke skal indeholde uden

Sand-

Sandhed. Der er jo ikke mange adskillige Slags Rovfugle, efterdi man ikke finder paa Landet uden Ørne, Falke, nogle smaae Høge og Ravne. Af dette sidste Slags er der en temmelig Mængde, men ikke saa af de andre; man maatte ønske, at der var Mængde af det andet Slags Rovfulgle, Falke kaldede, det vilde komme vel tilpas for Indbyggerne. Siden hver af disse Rovfugle har sin Articul for sig, vil jeg dertil begive mig, og beskrive, hvad hver i sær er angaaende.

§. XXXVIII.

Om Ørne.

Af Ørne er her adskillige Slags, siger Autor, hvilke her, ligesom paa andre Nordlige Øer, der ere ikke meget beboede, tilføye Indvaanerne en usigelig Skade paa deres unge Creaturer. Indbyggerne vide ikke uden af et Slags Ørne at sige, som jeg har seet, og synes mig, at de ere vel store. Man veed ikke heller meget af at sige, at de giøre stor Skade paa Creaturet; skulde det være, da maatte det være paa de spæde Lam; men saasom Indbyggerne, som før er sagt, brav passe paa deres Faar og Lam i den Tiid, bliver der ikke heller meget for Ørnen at fiske. Jeg har ofte seet Ørne sidde ved Søekanterne af Indvigerne, og der skaffede sig deres meeste Føde af visse Slags Fisk, som gaae op paa grundt Vand; ellers begaae de sig ogsaa meget vel, ved at jage Falken og Høgen fra det

Bytte, de undertiden kand have giort sig, og saa-ledes plyndre dem ud; thi Ørnen kand ikke saa be-hændig slaae en Rype eller andet Fugle-Vildt som de andre; derfore har jeg adskillige gange seet, at Ørnen giør sig ingen Samvittighed over at tage det fra Falken og Høgen, som lættere kand giøre sig en Fangst igien. At det ellers skal heede, at **Ørnen tilføyer Indbyggerne en usigelig Skade**, er vel fornemmeligen skeet af den Aar-sag, at Autors Fortellere kunde faae Leylighed at regne Landet iblant **de andre Nordlige Øer, som ere ikkun lidt beboede**; hvor ringeste Leylighed gives, skal der altid saadan Eloge frem paa Landet. Den Historie, som Autor er for-talt, at **Ørnene skulde have fordristet sig til at bortsnappe Børn paa 4 eller 5 Aar, og slæbe dem med sig igiennem Luften til deres Reede**, er en pure Fabel, og ingen i Landet veed deraf at sige.

§. XXXIX.

Om Høge.

Autor har giort meget vel i at springe over Glenten, som er den anden Rovfugl i hans almindelige Fortegnelse, siden der slet ingen findes udi Island af det Slags, hvorfore den ogsaa meget smukt kunde været udeladt af den 37 Art. Man har berettet Autor, at **der falder meere end eet Slags Høge.** Lige saa uvidende, som Islænderne ere, at der er meere end eet Slags

Ørne,

Örne, saa lidet vide de og af meere end et Slags Høge, som jeg har seet nogle af; de ere gandske smaae, som vores Spurre-Høge, og kand ikke regnes iblant de forskrekkelige Rovfugle, efterdi der deels ikke ere mange, deels jage de ikke efter andet end nogle smaae Fugle, saa store, som vore Spurrer, og om der kunde af en Hendelse falde en Kylling paa deres Vey. Den accurate Beskrivelse, som Autor giør over en liden Høg, han engang har hast, var aldeles unødvendig, efterdi den er ikke anderledes end en anden liden Høg, og uvist er det, om den Autor har hast, har været fra Island eller ikke. Udi Island fanges ingen Høge, men paa Skibene, et got Stykke Vey ude i Søen, skeer det ofte, at Skibsfolkene om Natten tage saadanne smaae Høge, som have sat sig til Hvile paa Skibet; og dersom denne Høg ikke har hast Amptmandens Paß med sig fra Island, at man deraf kunde vide, hvor den hørte hiemme, saa kunde den lige saa snart være fra Færöe, Hetland, Schotland eller et andet Stæd.

§. XL.

Om Falke.

Lige saa Gavmild som Autor har været, i Henseende til Örnen og Høgen, er han ogsaa i Henseende til Falken, og tilleger Island meere end een Art Falke, af adskillig Størrelse og Farve. Der er ikkun et Slags Falke; men jeg kand letteligen hielpe de gode Mænd af deres

Vildfarelse, som have fortalt Autor dette; thi Hannerne iblant Falkene ere endeel, og kiendelig mindre end Hunnerne, og dermed er den adskillige Størrelse, som de have tillagt Falkene, oplyst; Farven angaaende, da findes der hvide, halv hvide og graae, men disse ere alle af een Art, og det kand saaledes treffe ind, at der i een og den samme Reede har været en Unge af hver Couleur, hvilket er meere end bekiendt iblant Indbyggerne, som saaledes have befundet det. Jeg tør forsikre, at snart hver Falke-Reede i Landet er bekiendt, thi enhver Falkefænger i sit District lægger sig nøye efter at vide det, for derefter at indrette sin Fangst, og stille sit Garn op ikke langt fra Reederne, hvor han desto vissere kand faae Falken. Men foruden disse Reede-Falke, kommer ogsaa om Vinteren undertiden endeel Falke fra Grønland, som meest ere hvide; disse kaldes af Falkefængerne Flyve-Falke, efterdi de ingen Reede have i Landet. At de Islandske Falke ere de dueligste og beste af alle Falke, er gandske vitterligt; thi naar en Norsk eller anden Falk kand ikkun være tienlig til Jagten et par Aars Tiid, saa kand de Islandske tiene 12 Aar og derover dertil; uden at tale om, at de ogsaa ere større og af bedre Qualiteter end de andre.

Det er ingenlunde saa, som man har berettet Autori, at Kongen af Danmark sender hvert Aar een af sine Falkenerere med et par Betientere til Island, for at fange og brin-

bringe over til Kiøbenhavn alle de duelige Falke, som kand bekommes. Reyse-Falkenereren kommer aarligen til Island med en eller 2 Betientere med Holmens Skib til Bessested, hvor Kongens Falke-Huus staaer; men de fange ikke nogen Falk i Landet. Der er i hvert District udi Island Falkefængere, som have Brev derpaa af Amptmanden, og ingen andre maae fange end disse, hver i sit District; de ere alle Islændere, og fortiene derved en god Deel Penge, naar det vil lykkes for dem. Til St. Hans Dag komme disse Falkefængere, hver med sine Falke, til Bessested ridende, da en Karl kand føre paa Hesten med sig 10 à 12 Falke, som alle ere forkappede, og bundne til en Tverstang, som gaaer over en anden Stang, hvilken Karlen fører som en Standart i den høyre Haand, og hviler paa den høyre Stigbøyle, og da er Reyse-Falkenererens Embede at tage imod de duelige og cassere de udygtige, og føre dem med Skibet til Kiøbenhavn. Efter Reyse-Falkenererens Beviis faae Falkefængerne af Kongens Landfoged 15 Rdlr. for en hvid Falk, 10 Rdlr. for en halv hvid, og endda en Douceur af 2 til 4 Rdlr. naar de bringe saadanne. For en graae Falk fik de tilforn 5 Rdlr. som Autor skriver, men for nogle Aar siden har Kongen allernaadigst tillagt dem for hver graae Falk 7 Rdlr.

Maaden, paa hvilken Falkene fanges, er saaledes beskreven for vores Autor: **Falken fanges med afrettede Fugle, som sidde paa Fan-**

 ge-

ge-Pladsen i Buure, og kand allerede see Falken utroligen langt borte, hvilket de strax give deres Herre tilkiende ved et Skrig. Hvorpaa denne, som sidder og passer paa i en fordekt Busk-Hytte, lader en Due flagre, paa hvilken Falken, saasnart han bliver den vaer, skyder hidsigen ned af Luften, men i det han kommer til Jorden, fanges han levende formedelst et Garn, som slaaer sammen om ham. Saadanne afrettede Fugle vides ikke af at sige, og bruges aldrig til Falkefangsten; og Maaden hvorledes Falken kommer i Garnet beskrives ikke saaledes, at nogen kand begribe det, hvorfore jeg vil korteligen berette, hvorledes Islænderne fange deres Falke.

Hvorledes Islænderne fange deres Falke.

Der slaaes 2 Pæle i Jorden, den eene lidt fra den anden; ved den eene bindes en Rype, Due, eller i deres Mangel en Hane eller Høne, med en Linie 3 eller 4 All. lang ved Foden, paa det at Rypen eller Duen kand have Rum at flagre lidt op i Væyret, og Falken des snarere kand faae ham at see; ved Foden af samme Rype bindes en anden lang Linie, til 80 Favnes Længde, hvilken Linie gaaer igiennem et Hul paa den anden Pæl, saa at Falkefængeren med denne Linie kand drage Rypen fra den første til den anden Pæl; ved denne Pæl er opstillet et Garn som en Fisker Ruse med et stort Tønde-Baand i en halv Circel af

3 Alens

3 Alens Diameter perpendiculair opstaaende, hvilket naar det slaaes ned, gaar over den anden Pæl; til hvilken Ende en lige saa lang Linie, som den første, er giort fast oven i denne Halv-Circel, og gaaer ned igiennem den første Pæl hen til Falkefængeren, med hvilken Linie han kand trekke Garnet ned over Falken, ligesom han med den anden Linie kand trække Rypen fra den første Pæl til den anden. Dette anstille Falkefængerne, enten hvor de vide, at Falkene komme, og have deres Reede i Nærværelsen, eller naar de see nogle Flyve-Falke at ankomme, og, naar da Falken seer denne Rype eller Due flagre neden ved Jorden, giør han nogle Sving i Luften over Stædet, og seer sig om, at der ikke maatte være nogen Fare derved; endelig slaaer han ned med fuld Force, gienne saaledes, at Hovedet gaaer saa glat af Rypen, som det var skaaret af med en Kniv; saasnart Falken har slaaet Fuglen, flyver han gierne op igien, (med mindre han er alt for sulten) for at see sig for, at han uden Fare kand fortære sin Steg; imidlertid, imedens han flyver op, trekker Falkefængerne med den eene Strikke Rypen hen til den anden Pæl tæt under Garnet, som da Falken ikke kand merke, og naar da Falken strax efter kommer ned igien for at tractere sig med sit Bytte, trekker Falkefængeren med den anden Linie Garnet over Falken, saa at han sidder, ligesom i et Buur, og saaledes giør sig ham til Bytte; hvorefter Falkefængeren strax gaaer hen og tager Falken meget forvarlig ud, efterdi ingen Fieder i hans Vinger

 eller

eller Rumpe med rette bør brydes, og, ved Hielp af en anden Karl, sætter Kappen over hans Øyne. Imedens Fangsten varer, stiller Falkefængeren sig i Skiul, og holder sig stille, det beste han kand, bag nogle Steene, eller ligger flad paa Jorden, og er 50 til 80 Faune derfra, saa at Falken ikke giør sig nogen Tanke, om han end seer ham, at han har dermed at giøre, efterdi han er saa langt borte.

Naar Skibet er ferdig, hvormed Falkene gaae bort, lader den Kongel. Reyse-Falkenerer slagte saa mange Stude paa Landet, i det han gaaer om Borde, som han kand føde Falkene 14 Dages Tiid med, og for Resten tager saa meget levende Qvæg med sig af Stude og Faar, som han kand begaae sig med til Kiøbenhavn til at slagte underveys; saa at Autor ikke har faaet sikkre Efterretninger, naar ham er fortalt, at, om det er giørligt, at de kand løbe nogensteds an paa en Øe, fare de ikke gierne forbi, men forsyne sig der paa nye med friske Creaturer, som komme af fuld Græsning, 2c. thi, der tages Provision med for 7 Uger, om Reysen skulde blive saa lang, og de søge ingenlunde at gaae ind til nogen Øe, neppe søge de Norge engang, uden Nødvendigheden det udkræver. Autor berettet, at Kiødet, som Falkene fødes med, menges med Olie og Eg, men dette skeer ikke, uden naar de ere syge, for at vederqvæge dem; ellers menges Kiødet, eller rettere at

sige,

ſige, giøres fugtigt med lidt Melk. Man har fortalt Autori rigtigt, at Falkene blive vel oppasſede; men ikke blive de kæmmede og ſtriglede, det er en Heſte Talemaade, og paſſer ſig ikke paa Falkene.

De ſtaae altiid paa Skibet, ſaa velſom paa Landet forkappede. Stængerne, ſom de ſtaae paa til Skibs, og hvortil de ere bundne i 2 Rader paa hver Side af Skibet imellem begge Dekkerne midt Skibs, ere ikke, efter de Beretninger, ſom Autor har faaet, belagte med ſmaae Jordklimper, og derover betrukne med groft Klæde; men Stængerne ere beklædde med ſmalle Puder af Islandſk Vadmel, og ſtoppede haarde med Høe; paa Landjorden ſtaae Falkene paa grøn Jord-Torv, og dette er confunderet med de betrukne Stænger, hvor Jord-Klimperne ere blevne betrukne med groft Klæde.

De øvrige Omſtændigheder, hvorledes Falkene føres paa Skibet, ere, ſom Autor beretter dem, nemlig: Over Rummet imellem Rammerne og Lægterne trekkes der Strikker tæt ſammen, paa det, naar Skibet ſlingrer ſterk, at Falkene overalt kan faae Fodfæſte igien, eller, om de end ſkulde ſtyrte over, de da kan falde blødt, og ikke faae Skade, ved at falde for dybt. Det er ellers merkeligt, at Autor ikke har haft engang alle diſſe Omſtændigheder rigtige, da han dog ſkriver, at de ere

re ham givne af een, som gik engang for Under-Kiøbmand over til Kiøbenhavn med saadant et Skib, hvori der vare Kongelige Falke; hvoraf man seer, hvor lidt man kan slaae sin Liid til de andre Fortelninger, naar disse ere ikke rigtigere, som han har faaet af dem, som var selv tilstæde paa Skibet; og har den gode Under-Kiøbmand vidst saa slet Besteed om de Ting, som vare paa Skibet hos ham, og som han saa let kunde faae at vide, efterdi han heele Dagene omgaaes med Falkenereren, saa lang Tiid efter hinanden; saa er det jo ikke at undre, at de vide meget mindre Besteed om et saa stort og vitløftigt Land, hvorom de have givet den Sal. Borgemester Anderson Efterretninger.

Man seer altsaa af denne heele Articul om Falkene, at det er en slags Rovfugl, som er ikke værd at ynke Islænderne for, efterdi den skaffer dem gode Penge, og fortærer intet fra dem uden Ryper, hvoraf der er meere end nok tilbage for Indbyggerne.

§. XLI.

Om Ugler.

Om Ugler udi Island har man fortalt Autor, at der er adskillige Slags, Katte-Ugler, Horn-Ugler, Steen-Ugler, og saa videre. Men hverken af disse, eller noget andet slags Ugler findes der nogen; saa at, endskiønt Uglen findes

des nævnt i den 37 Art. iblant Rovfuglene, saa havde det dog været bæst, at springe den over, og forbigaae den med Taushed, ligesom Glenten. Den Autor har ladet sætte en Tegning af ved sit Skrift, skriver han selv om, at den var bleven fanget paa Høyden af Island, paa et fra Grønland hid tilbage kommende Skib, hvor den udmattet vilde søge Hvile, hvilket ikke er Beviis paa, at den var fra Island, da den kunde lige saavel være fra Grønland. Af den Aarsag er der da ikke eet Ord at skrive om de Islandske Ugler; thi non Entis nullæ sunt affectiones.

§. XLII.

Om Ravne.

Ravnene giver Autor en serdeles Articul uden alt deres Fortieniste, efterdi der ikke kan siges om dem andet, end, at der er Ravne udi Island, som ere sorte, og i alle Maader skabte som andre Ravne, og begavede med samme Ravne-Qualiteter, som andre, saasom at de vil gierne stiæle hvad de kan komme til, hvorfore de ogsaa meget holde sig omkring Bayerne eller Gaardene. Autor har ogsaa slet intet merkeligt om dem; thi han siger: Om Ravnene er allerede forhen anført noget, hvoraf man noksom kan see deres Skadelighed. Dette bestaaer i det, at de saa mægtig forfølge og dræbe de unge spæde Lam, hvilket jeg tilforn har besvaret, at det ikke er saa meget

get at giøre Ord af, efterdi Indbyggerne, paa den Tiid Lammene ere saa spæde, lade dem vel oppasse. Den Fortelning Autor anfører, at man mærker paa adskillige smaae Øer, som ligge ved Island, i sær de ubeboede, at der paa enhver af de samme opholder sig altiid ikke meere end eet par gamle Ravne; disse forsvare den for sig alleene, og forfegte den saaledes, at de bide og jage tilbage alle dem, som andensteds fra komme dem nær, denne Fortelning, siger jeg, har jeg ikke kundet faae nogen Efterretning om, endskiønt jeg meget har hørt derefter, men alle have sagt, at der er intet om.

Af alt dette, som nu er anført i 6 Articler om Rov-Fuglene udi Island, kan da erfares, hvor liden føye man har til at declamere om den ubeskrivelige Mængde og Adskillighed af Rov-Fugle, som skulde findes udi Island, hvoraf endog endeel ingen Navn have, da der dog i den 37 Art. findes fleere Navne end der virkeligen ere Rov-Fugle til; og jeg troer, at der er i de fleeste Lande mange fleere Rov-Fugle end udi Island.

Efterat Autor nu har sluttet sin Afhandling om Land-Fuglene udi Island, vil jeg, alleene med et par Ord, melde, at der hverken findes Krager, Skader, eller andre fleere slige Fugle, end fornævnt er. Af smaae Fugle er der 4 eller 6 Slags, hvilke jeg ikke troer at være i Danmark; Islænderne

ne have Navne paa dem hver i sær; et Slags af dem kaldes Snee-Tirlinger, efterdi de holde sig omkring Huusene, naar der er Snee; de ere som vore Spurrer, og smage ret vel. Hvor Spurre nævnes i den Hellige Skrift, staaer i den Islandske Bibel Tirling; dog er det ikke samme Fugl af Skabning eller Couleur. I det øvrige holder jeg det ikke Umagen værd at beskrive disse smaae Fugle videre; efterdi der intet rart er ved dem.

§. XLIII.

Om Strand-Fugle.

Søe- og Vand-Fugle ere her saa mange og adskillige, siger Autor at der er end ikke iblant Indvaanerne nogen, som kiender dem alle, langt mindre ved Navn paa dem. Endskiønt der virkelig er en stor Mængde Strand-Fugle, saa kan jeg dog med Sandhed forsikre, at der er faae iblandt Indvaanerne, som boe ved Søekanterne, der jo kiender og veed Navn paa dem alle; dog alligevel have Autors Fortællere bildt ham ind det som er tvertimod; jeg kan tænke, at de have undseet sig ved, at de ikke skulde findes lige saa oplyste udi dette, saavelsom i mange andre Hemmeligheder af Landets Beskaffenhed, og derfore have de givet Skylden paa Indvaanerne i Landet, at de ikke selv kiendte dem. Men der er ingen, som pretenderer, i almindelige Efterretninger om et Land, at finde slige particulariteter; thi det vilde sandelig blive et stort Skrift for sig selv, at give en Or-

Ornitographie af Island, efterdi der findes en stor Mængde adskillige slags Fugle, som ikke forekomme hos os.

De faae Klipper, som her og der ere omkring Landet, og smaae ubeboede og ufrugtbare Øer, hvoraf ikke heller ere ret mange, ere beboede af adskillige slags Søe-Fugle, saa at de see gandske hvide ud af Fuglesskarn, som Autor retteligen skriver; men alt for meget giøres deraf, naar man har berettet Autori, at Fuglene ligesom skiule Søen med mange Flokke eller Hobe paa 12 til 18 Miile fra Øen. Man seer vel saa langt ude i Søen fra Landet, endogsaa længere derfra, een eller nogle Flokke visse Søe-Fugle, som gierne er Tegn, at man ikke er meget langt fra Landet; men ingenlunde seer man dem i nogen Mængde, meget mindre i saa stor Mængde, at de ligesom skiule Søen: Derimod tet under Landet, paa de Stæder, hvor Søe-Fuglene i de høye og steyle Bierge have utallige Reeder, seer man Søen ligesom skiult af dem; men dette er ikke almindeligt omkring heele Landet, tvertimod de fleeste Stæder er Landet ganske flat ved Søekanterne, og der omkring findes ikke mange Søe-Fugle, undtagen, naar der kommer Sværm af Sild, da Fuglene følge med, og slaae ned efter Silden, hvilket er et glædeligt Budskab for Fiskerne; thi da kommer og Mængde af Torsk og anden Fisk, som unden fra attaquerer Silden, ligesom Fuglene oven fra.

Søe-

Søe-Fuglene opholde sig Aar ud og Aar ind ved Island, saa at man har berettet Autori urigtigt, at den mindste Deel af disse Fugle bliver Vinteren over paa Øen, men de fleeste, ligesom de indfinde sig om Foraaret, saa drage de igien bort imod Vinteren, uden Tvivl til varme Lande. Denne Efterretning passer sig til adskillige Fugle paa Landet, saasom Brok-Fugle, Vildgiæs og fleere, men ikke kan dette henføres til Søe-Fuglene, som stedse have deres Boeliger i de høye og steyle Kanter af Landet, som vender imod Søen, saavelsom paa Udskiær og Holme her og der, hvor de ogsaa lægge deres Unger ud. Den rette Aarsag, hvorfore saa mange Søe-Fugle opholde sig omkring Landet, er, som Autor siger, den store Mængde af adskillig slags Fisk, som den gode GUd har omgivet dette Land med, hvoraf enhver kan forsyne sig med efter sin Smag; den anden Aarsag, som Autor anfører, er derimod ikke af samme Vigtighed, nemlig: formedelst de mange Klipper, hvor ingen kan komme op paa, og hvor de med megen Sikkerhed for Mennisker og Ræve kan giøre Reede og lægge Unger ud. Thi, som jeg tilforn har forklaret, der er ikke saa mange høye og steyle Klipper ud ad Søen, men Landet er meestendeels ganske plat imod Søen, i det ringeste er det ikke at regne imod Norge, hvor det meeste Land er høyt imod Søen, og hvor de ere fleere Skiær og Klipper uden om Landet, og altsaa meere Leylighed for Søe-Fugle at opholde sig: Men i de steyle Landkanter,

som

som ere her og der omkring Island, have Søe-Fuglene deres fornemste Tilhold, og utallige tusinde Reeder. At disse Reeder ellers ikke er sikkre for Mennisker, at de jo ogsaa der indfinde sig og tage Provision af Eg, skal siden oplyses i den 50 Art. hvor der skal vises, at Menniskene ere klogere end Rævene, og kan finde paa at komme der, hvor Rævene maae blive fra.

Af Søe-Fuglene nævner Autor ikke uden Strand-Mogen, om hvilken ham er fortalt, at den henter en vis velsmagende Fisk, kaldet Runmave, der er næsten skabt som en Karusse, ud af Søen, og slæber den paa Land, hvor den dog ikke æder meere end Leveren deraf, og lader det øvrige ligge. Denne Fisk, som her kaldes Runmave, heeder Rødmave, og er den samme, som hos os kaldes Steenbidder. Saasom denne Fisk holder sig meget nær ved Landet, hvor der er allerlavest Vand, saa tager Søe-Fuglene Mængde deraf, iblant dem ogsaa Strand-Mogen, som æder ald Indvolden af den; men Svart-Fuglen, som den udi Island kaldes, fører lige saa mange til Land, som Mogen, og denne Fugl æder ikkun Leveren alleene, som ellers er fortalt om Mogen; og da kan det vel hende sig, at nogen kommer over Fuglen, jager ham bort, og tager Fisken hiem med sig, naar den er frisk. Ellers ere Børnene meestendeels selv Fiskere gode nok, til at fange denne Fisk, efterdi de kan letteligen gaae ud og tage dem imellem Steenene,

nene, hvor der ofte er ikkun een Haandbred Vand over den, fornemmeligen i Ebbe-Tiden, saa at Børnene just ikke ere opvante til at giøre Profession af at røve Fisken fra Fuglen, som man har sagt for vores Autor, nemlig: **Bønderne veed brav at føre sig dette til Nytte, og have lært deres Børn, saa snart de see, at Mogen kommet til Land med saadan en Fisk, at løbe til, jage Mogen derfra, og bringe Fisken hiem til deres Forældre.** Islænderne have ikke saa stor Trang paa Fisk, at de paa den Maade skulde tilvende sig dem; allerhelst da denne Fisk, som sagt er, letteligen tages af Børnene, uden at Fuglen haver fornøden at bringe den til Lands. Hvor der er Leylighed dertil, fanges denne Fisk i stor Mængde med Garn; paa Kroge fanges den ogsaa; det er at sige, naar Krogen kastes ud efter Torsk, faae de ofte en Rødmave tilbage; de fleeste Stæder stange de den i største Mængde, ligesom Aal stanges hos os, efterdi den meest holder sig paa Grundene, hvor meget lavt Vand er, saa at de i stille Vægr kand see den i Mængde, formedelst de adskillige meget skiønne røde Farver, den er distingveret med fra andre Fiske. Denne Fisk er heller ikke liig en Karusse, som Autor skriver; den har et stort Hoved, og adskillige tykke Skiel knudeviis paa sig, og er gandske rød paa Maven, hvoraf Islænderne kalde den Rødmave.

L §. XLIV.

som ere her og der omkring Island, have Søe-Fuglene deres fornemste Tilhold, og utallige tusinde Reeder. At disse Reeder ellers ikke er sikkre for Mennisker, at de jo ogsaa der indfinde sig og tage Provision af Eg, skal siden oplyses i den 50 Art. hvor der skal vises, at Menniskene ere klogere end Rævene, og kan finde paa at komme der, hvor Rævene maae blive fra.

Af Søe-Fuglene nævner Autor ikke uden **Strand Mogen**, om hvilken ham er fortalt, **at den henter en vis velsmagende Fisk, kaldet Runmave, der er næsten skabt som en Karusse, ud af Søen, og slæber den paa Land, hvor den dog ikke æder meere end Leveren deraf, og lader det øvrige ligge.** Denne Fisk, som her kaldes **Runmave**, heeder **Rødmave**, og er den samme, som hos os kaldes **Steenbidder**. Saasom denne Fisk holder sig meget nær ved Landet, hvor der er allerlavest Vand, saa tager Søe-Fuglene Mængde deraf, iblant dem ogsaa Strand-Mogen, som æder ald Indvolden af den; men **Svart-Fuglen**, som den udi Island kaldes, fører lige saa mange til Land, som **Mogen**, og denne Fugl æder ikkun Leveren alleene, som ellers er fortalt om Mogen; og da kan det vel hende sig, at nogen kommer over Fuglen, jager ham bort, og tager Fisken hiem med sig, naar den er frisk. Ellers ere Børnene meestendeels selv Fiskere gode nok, til at fange denne Fisk, efterdi de kan letteligen gaae ud og tage dem imellem Stee-

nene,

nene, hvor der ofte er ikkun een Haandsbred Vand over den, fornemmeligen i Ebbe-Tiden, saa at Børnene just ikke ere opvante til at giøre Profession af at røve Fisken fra Fuglen, som man har sagt for vores Autor, nemlig: Bønderne veed brav at føre sig dette til Nytte, og have lært deres Børn, saa snart de see, at Mogen kommet til Land med saadan en Fisk, at løbe til, jage Mogen derfra, og bringe Fisken hiem til deres Forældre. Islænderne have ikke saa stor Trang paa Fisk, at de paa den Maade skulde tilvende sig dem; allerhelst da denne Fisk, som sagt er, letteligen tages af Børnene, uden at Fuglen haver fornøden at bringe den til Lands. Hvor der er Leylighed dertil, fanges denne Fisk i stor Mængde med Garn; paa Kroge fanges den ogsaa; det er at sige, naar Krogen kastes ud efter Torsk, faae de ofte en Rødmave tilbage; de fleeste Stæder stange de den i største Mængde, ligesom Aal stanges hos os, efterdi den meest holder sig paa Grundene, hvor meget lavt Vand er, saa at de i stille Væyr kand see den i Mængde, formedelst de adskillige meget skiønne røde Farver, den er distingveret med fra andre Fiske. Denne Fisk er heller ikke liig en Karusse, som Autor skriver; den har et stort Hoved, og adskillige tykke Skiel knudeviis paa sig, og er gandske rød paa Maven, hvoraf Islænderne kalde den Rødmave.

§. XLIV.

Om Strandfugle, som kand spises.

Iblant de ædelige og til deels velsmagende Strandfugle ere de fornemste Svaner, Giæs, Ender, Dukker, og saa fremdeles, hvilke ufeylbarligen indfinde sig om Foraaret. Dette er Autors preliminaire Articul om Strandfugle, hvilke her benævnte ikke egentligen bør henføres til Strandfuglene, saasom deres fornemmeste Opholds-Stæd er de ferske Søer og Landjorden selv, hvor besynderlig Vildgiæssene gaae i Hobetal, og æde Græsset, undertiden af Tunerne. Efterdi denne Articul er en preliminaire Articul, hvorudi Fuglene nævnes i Almindelighed, som herefter i Særdeleshed tracteres, saa burde Dukker, som ere en Sort Ænder, og altsaa indbegrebne under det almindelige Navn af Ænder, ikke meere her anføres, end de mange kostelige Slags Ænder, som findes udi Island, bedre end Duk-Ænder, hvoraf slet ingen er nævnet. Svaner og Vild-Ænder forlade ikke Landet om Vinteren, hvorfore de kand ikke siges ufeylbarligen at indfinde sig om Foraaret. De opholde sig om Sommeren i ferske Søer og Vande oppe i Landet, og om Vinteren, naar det ferske Vand er tilfrosset, søge de Strandkanterne og det aabne Vand; hvor man jevnligen kand see Flokke af begge Slags, ikke i Sneese, men i nogle hundrede Tal; hvilke om Foraaret igien forføye sig til de ferske Vande, og der legge Unger ud,

saa at jeg aldrig har seet fleere Svaner og Vild-Ender nogensteds, end udi Island.

Endskiønt Svanen er nævnt i denne almindelige Articul, og er den ypperligste og største af alle Fugle, saa er der dog ikke handlet om den i nogen serderles Articul, som om de andre Fugle, da den dog fortiener det frem for de fleeste andre, hvorfore jeg paa dette Stæd, hvor den er forglemt, vil røre noget lidet om den Fordeel Islænderne have af denne skiønne Fugl.

Svanen opholder sig Aar ud og Aar ind i største Mængde udi Island, og ved de ferske Søer og Vande oppe i Landet, lægger sine Eg og Unger ud. Eggene ere bekiendte store, hvoraf Indbyggerne samle en temmelig Mængde, som ere ret gode til at spise. Naar den Tiid er, at Svanerne fælde deres Fieder, og ikke kand flyve vel, samle endeel sig sammen, og reyse til Fields til de ferske Søer, hvor de forfølge dem, slaae dem ihiel, og faae god spise af dem; fornemmelig smage Brysterne af de Unge, naar de ret tillaves, meget vel. Men ypperligst er den skiønne Duun og Fieder, som de faae af dem, hvoraf de giøre sig gode Penge. Andre Tider om Aaret skydes jevnligen Svanerne, hvoraf der faaes gierne nogle i hvert Skud, efterdi de ere der i store Flokke.

 §. XLV.

§. XLV.

Om Vild-Giæs.

Vild-Giæssene ere ikke stændig i Landet, men komme om Foraaret, og flyve bort igien om Efterhøsten. Man har ikkun givet Autori Efterretning om 2 Slags, nemlig Mar-Giæs og Helsinger, hvilke begge ere noget større end en stor And; Helsingen igien lidt større end Mar-Gaasen, og hvidere paa Fiedrene: Men foruden disse 2 Slags har man der 3 andre Slags, som ere meget større, og kaldes Graa-Giæs, endskiønt Islænderne atter have et serdeles Navn til hvert Slags i sær. Forskiellen paa disse bestaaer fornemmelig i Nebbene og Fødderne, af hvilke et Slags har røde, et andet gule, det tredie sorte Nebbe og Fødder; for Resten ere de mørke-graae paa Fiederne. Graae-Giæssene, saavel som Helsinger og Mar-Giæs ere alle velsmagende.

At de alle, som komme til Landet om Foraaret, blive der, og lægge Unger ud, er ikke vist, efterdi man har seet, at fra de nordligste Kanter af Landet fortsætte en stor Mængde deres Reyse videre Nord paa, saa at de ikkun tage Hvile paa Landet; imidlertid, imedens de passere Landet, maae de brav tolde, efterdi der passes flittig paa dem med Bøssen, uden hvilken man ikke faaer nogen af dem, og med Skyde-Gevær end vanskelig nok, saasom de ere meget skye af sig, og ikke let lade sig komme nær, efterdi de, imedens de hvile paa Landet,

det, have ligesom Skildtvagte udsatte, som giøre Allarm, naar nogen nærmer sig dem, da de strax tage Flugten. Des uagtet har man dog berettet Autori, at de sætte sig paa den østre Side af Øen, og ere, naar de ankomme, saa trette, uden Tvivl af den lange Reyse de have giort over Søen, at man paa samme Tiid kand vel slaae Tusinde ihiel af dem paa eengang. De som blive i Landet, findes efter Haanden tammere, saa at de kand komme til at skyde dem; ellers ere de i Almindelighed meget vanskelige at komme til. Naar de komme til Landet, seer man dem mange Hundrede i hver Flok.

§. XLVI.

Om Vild-Ænder og Æder-Fuglen.

Islænderne vide at nævne vel 10 Slags Ænder, hvert med sit Navn, af hvilke de 6 Slags spises, og ere velsmagende; alle de Sorter, som jeg kiender i Danmark, har man der ogsaa, og maaskee fleere. De, som have den beste Smag ere nogle gandske smaae, snart ikke større end en Due i Kroppen, som Islændere kalde Ørte-Ænder, efterdi de opholde sig gierne ved de Vande, hvor der er Mængde Ørter; men af denne Sort er ikke saa stort Tal, som af de andre. De fleeste Ænder ere altsaa ædelige og velsmagende, endskiønt Autor skriver, at de fleeste ere formedelst deres tranagtige Smag meget

væmmelige og modstaaende. De som ere af saadan Smag spises ikke i Almindelighed af Islænderne, meere end af andre; og af alle Søe-Fugle, som egentligen ere dem, der have tranagtig Smag, spise de ikke uden 3 Slags, som ere Langviger, Lunder og Alker, hvilke ikke skal have synderlig tranagtig Smag. Ikke desto mindre have de imod den Islandske Nation ildesindede Fortællere berettet Autori, at Islænderne ikke kiære sig derom, men alt hvad de kand klavre op og bekomme paa Klipperne, eller grave ud af Sandbakkerne, det kaste de i Potten, og kaage paa deres Maade, hvilket de da uden nogen Væmmelse sende ned i deres fortreffelige Maver, naar dem hungrer. Ligesaa injurieux det er, at tillæge Nationen saadanne Ting, saa urigtigt er det og i sig selv, som enhver kand begribe, som end ikke har været udi Island; naar har man nogen Tiid hørt, at Vild-Ænder, som her tales om, lægge deres Eg oppe paa Klipperne eller i Sandbakkerne? Monne de ikke altid holde sig til fugtige Stæder, Moser og deslige? dog skal det heede, at Islænderne klavre op efter dem paa Klipperne, og grave dem ud af Sandbakkerne, og derefter kaste de det i Potten; (det legges ikke i Potten,) men hvad Maade der meenes, at Islænderne bruge til at kaage deres Mad, veed jeg ikke; dette veed jeg alleeneste, at de ligesom andre Mennesker kaage deres Kiød i Vand, og kaage det ved Ildens Varme.

me. Dersom det ellers forholdt sig saa, som her foregives, at de kunde fortære alting, i hvordan det end maatte være beskaffet, saa kunde man med rette kalde deres Maver fortreffelige, hvilket Navn de ikke meritere meere, end andre sunde Folk, efterdi de ikke spise deres Mad, uden vel kaagt, endskiønt der ikke ere mange fremmede Kryderier derpaa.

Iblant Ænderne kand man ogsaa regne Æder-Fuglen, som er meget betydelig udi Island, formedelst den store Nytte og Fordeel Indbyggerne have af dens kostelige Eg og Duun. Hannen er saa stor som en Gaas at regne, og har for resten mange hvide Fieder; Hunnen derimod er ikke synderlig større end en And, og er mørke-bruun paa Fiedrene, og lidt lysere under Brystet. Deraf er stor Mængde heele Landet omkring, dog meest for Vesten, efterdi der findes de fleeste Øer, som disse Fugle helst søge til deres Opholds-Stæd; for Norden er ogsaa endeel; man har og fundet paa at giøre smaa Øer, hvor ingen var før, og der at forplante Æder-Fuglen, efterdi Indbyggerne kand tage og føle paa den Herlighed, som den forskaffer dem. Den søger gierne øde og ubebygte smaa Øer at boe og bygge paa, men naar de handle den vel, boer den ogsaa gierne ved Folk, ja endog tet om deres Huuse; men da lade Folkene alt deres Qvæg, og fornemmeligen deres Hunde føre til det faste Land, om de boe paa en Øe; rart er det, dog har jeg seet det selv, at Æderfuglen har

bygt ogsaa paa det faste Land, men Folkene have da været Aarsag dertil, som have vidst at omgaaes dem vel, og skaffe dem Fred; og i saa fald kand Folkene gaae midt iblant dem, naar de ligge paa Eg, og de skal ikke flyve af Eggene; ja de kand endog tage Eggene fra dem til deres spise, een eller to gange, og de skal dog blive ved at forsyne deres Reede tredie gang med Eg, og lægge Unger ud, som blive ved samme Stæd tilkommende Aar, og saaledes sterk multipliceres, naar de handles vel.

Den Fordeel, som haves af Ederfuglen bestaaer udi dens Eg og Duun. Naar Ederfuglen bygger sin Reede plukker den Duun af sit Bryst for at varme sine Eg desto bedre, og da lægger den 4 Eg, som snart ere saa store som vores Gaase-Eg, og grønne af Couleur. Saasnart den er blevet ferdig med sin Reede og det første Kul Eg, indfinde Folkene sig, som eye Stædet, og tage saavel Dunen, som Eggene bort, og saaledes ruinere Reeden; Fuglen plukker sig da paa nye, og forsyner Reeden med Eg igien, i Tanke at lægge dem ud, som fejler endda; thi saasnart man merker, at det andet Kul Eg er lagt, tages atter baade Duunen og Eggene bort; Ederfuglen giver sig da taalmodig til at bygge Reede tredie Gang, og plukke Duun af sig dertil; men som Hunnen meest har plukket sig nøgen til de første Reeder, kommer Hannen den til Hielp, og plukker sig med, hvorfore denne sidste Duun gierne bliver den beste

og

og hvideste; thi Hannen er hvid under Brystet, Hunnen derimod bruun, og da lægger hun tredie gang Eg; tages disse bort igien, bliver ingen fleere Eg lagte, og Fuglen bygger der aldrig meere, men søger sig et andet Stæd op tilkommende Aar; hvorfore gode Huusholdere passe meget vel paa, at hun beholder sit tredie Kast Eg, og faaer Lov at lægge Unger ud, thi da kand de være visse paa, at hun med sine Unger kommer tilkommende Aar igien og i Stæden for een Reede giør 2 eller 3. Naar saaledes Ungerne have forladt Reeden med de gamle, samles Dunen tredie Gang af Reederne; og paa den Maade faae Indbyggerne 2 Sæt Eg, og 3 gange Duun af hver Reede. Man kand nu eftertænke, hvad Profit det er for dem, som have saadan Herlighed, at mange tusinde Reeder bygges hos dem, hvorved de blive forsynede med saadan stor Mængde Eg og Duun. Ederfuglens Eg ere meget gode af Smag, lige saa gode som vores Hønse-Eg. Denne levende Duun, som Ederfuglen saaledes plukker af sig, er som Autor siger, den allerbeste; dog er Dunen og Fiedrene, som pluckes af Fuglen selv ogsaa gode, endskiønt man har fortalt Autor, at de Fieder due ikke, som pluckes af dem paa andre Tider, eller af en død Fugl, efterdi de ere feede og raadne snart. Men gode Huusholdere tillade ikke at nogen Eder-Fugl maae skydes, eller Bøsse affyres i Nærværelsen af dem, fornemmeligen imedens de bygge Reeder, for ikke at skremme dem fra Stædet.

De have slet ingen Beskeed vidst, som have fortalt Autor, hvorledes Duunen samles; thi deres Beretning er, at Islænderne, som boe i Nærværelsen af Skiær eller smaae Øer, hvor disse Ender fornemmeligen opholde sig, flittigen søge efter Reeden, naar de unge Ender ere fløyne ud, og omhyggeligen tage Dunen der udaf. Dersom Islænderne saaledes bare sig ad, fik de slet ingen Eg, som er dem til stor Nytte, og ikkun den tredie Part saa meget Duun, som de nu faae efter den gode Huusholdning de bruge dermed. Men, siden Autors Fortællere have vel vidst, at Islænderne fik Mængden af Ederfugle Eg, og det ikke kunde lade sig giøre paa den omtalte Maade, at de kunde faae Eg; saa have de fundet paa en anden artig Fortælning, hvorledes Islænderne bære sig ad at faae dem, nemlig: Ederfuglene pleye ikke allene gemeenligen at legge mange, og det end langagtige og mørke-grønne Eg, men, naar man sætter en Stok, der er en halv Alen lang, midt i Reeden, (hvilket nogle undertiden giøre, efterdi Eggene ere ugemeene velsmagende) bliver den ved at giøre over Sedvane, og holder ikke op, førend Spidsen af Stokken er skiult med Eg, at den kand sidde paa dem; men derved udmatter Fuglen sig saaledes, at den døer deraf. Dette har aldrig nogen taget sig for at giøre udi Island; men saaledes, som jeg i Forveyen har beskrevet det, handle Islænderne

Eder-

Ederfuglen, og forskaffe sig tilstrekkelig Mængde Eg og Duun, uden at skade Fuglen, eller at den skulde døe deraf. Hvad Ederduun Islænderne kand samle, føres mestendeels altsammen ud af Landet, siden ikkun faae der i Landet bruge den, efterdi de vil heller giøre den i Penge.

§. XLVII.

Om Duk-Ænder.

Om Duk-Ænderne har Autor en heel Articul saa lydende: Af Duk-Ænderne ere nogle ædelige, men mange ikke. Det er aldeles u-forskyldt, at Duk-Ænderne har faaet en separat Articul, meere end Svaner og Graae-Giæs og saa mange ypperlige Sorter Vild-Ænder, hvorom ikke eet Ord findes; dog, der findes ikke heller meget om Duk-Ænderne, og det lidet er endda urigtigt; thi udi Island veed man ikke af meere end eet slags Duk-Ænder at sige, som smage ret vel, og lade sig gierne spise; thi Islænderne spise ikke noget, som har meget tranagtig Smag, efterdi der er Forraad nok paa gode og velsmagende Fugle, og de ere ikke for som tilforn er meldet, at sende det tranagtige ned i deres fortreflige Maver.

§. XLVIII.

Om Lomen.

Ligesom man har lastet mange Ting uskyldig for vores Autor, saa finder jeg og, at nogle Ting

ere

ere roste mal à propos: saaledes gaaer det her med den stakkels Fugl, Lomen kaldet, (ikke Lummen eller Liomen, som Autor skriver) hvilken uskyldig og ufortient har faaet Navn af en skiøn Fugl. Man har beskrevet den temmelig rigtig for Autor, nemlig, af Størelse, som en Gaas, med et smalt Neb og smaae Vinger, hvorfore, og fordi den bliver stedse feedere, tykkere og tungere, den kan ikkun lige saa kummerligen flyve, som den kan gaae, formedelst at dens Fødder staae meget langt bag ud. Saa vidt gaaer den Beskrivelse Autor har faaet over denne Fugl, hvortil bør lægges, at den har ikke saa smukke Fiedre at bryste sig af, som Paafuglen, men incommoderer Folk med en end ubehageligere og sterkere Røst; og Indbyggerne har slet ingen Nytte af den i nogen Maade, hverken i Henseende til dens Eg, eller Kiød til Spise. Efter denne Beskrivelse maatte jeg gierne vide, hvor jeg skulde tage Skiønheden fra hos denne Fugl. Misundelig er jeg ikke imod den, endskiønt den ofte har incommoderet mig med dens hesselige Skraalen, men jeg er ikke saa granskynet, at jeg kan see det ringeste hos den, som kan have Navn af Skiønhed.

At Islænderne foregive, at ingen har nogensinde funden dens Reede, og at den lægger sine Æg ud under sine Vinger, har jeg aldrig faaet at høre udi Island, endskiønt jeg meget har spurt derefter, men læser det alleene i

afg.

afg. Borgemester Anderson Efterretninger om Island. Skulde det saa forholde sig, som jeg dog vist veed, at det ikke giør, saa kunde denne Fugl ikke bierge mange Eg i sin Reede, nemlig under sine Vinger, siden de ere saa smaae; og man maatte da let kunde komme til at faae fat paa dens Reede, efterdi den kan vanskeligen flyve og gaae, og altsaa var let at faae fat paa: Men Sagen er, at Indbyggerne har ingen Aarsag til at skiøtte om at søge dens Reede, efterdi de ikke kan bruge Fuglen, og ikke ere saa forgabede i dens Skiønhed, at de derfore skulde ville skaffe sig Yngel deraf til deres Fornøyelse. Men efterdi dens Reede er saa vanskelig at finde, saa er det meere end forunderligt, hvorledes den, der har fortalt Autor dette, har havt den Lykke et par Gange ved Leylighed at see dens Reede med sine egne Øyne, at den ikke bygger sin Reede ved Stranden, men for Sikkerheds og Beqvemmeligheds Skyld, paa afsides liggende Stæder, og det enten udi, eller ganske nær ved friskt Vand, paa det at den kan sidde paa Eggene og drikke, og ellers, naar det behøves, komme desto beqvemmere og hastigere ud og ind. Jeg troer sikkert, at dens Reede er befundet, ligesom beskrevet er, efterdi det kommer overeens med dens uskikkede Væsen, at den hverken kan ret flyve eller gaae, og efterdi det er en fersk Søe-Vands-Fugl, og derfore ikke bygger ved Strandkanten, hvorfore den og her uretteligen anføres imellem Strand-Fugle; men det forundrer mig

mig ikkun, at ingen Islænder, som ellers meget flakker om, har været saa lykkelig at finde dens Reede, som denne fremmede saa hastig er kommet over, og at Islænderne derfore skulde troe, at den lægger sine Eg ud under sine Vinger.

Dette er alt for meget skrevet om denne Fugl, som ikke er een Linie værd i en Historisk Beskrivelse; men siden Autor har faaet saa mange besynderlige Efterretninger om den, saa var det nødvendigt at corrigere samme.

§. XLIX.

Om Geir-Fuglen.

Geir-Fuglen, siger Autor, sees meget sielden, og det end alleniste paa de neden ved Vest-Siden liggende Klipper. Disse Klipper, som kaldes Geir-Fugle Skiærene, eller bare Fugle-Skiærene, ligge lige uden for Reikenes, som er Syden paa Landet, hvorfore de, endskiønt de ligge 3 eller 4 Miile Vesten for Reikenes, bør henregnes til Syder, og ikke til Vester-Kanten af Landet, efterdi meget af Landet ogsaa ligger langt Vesterlige end disse. Paa disse Klipper opholde sig vel en stor Deel Geir-Fugle, men de findes dog ogsaa andre Stæder paa Landet; venteligt har Autors Fortællere ikke været uden paa Boesands Havn, hvor man kan see Fugle-Skiærene i Kiøbstæden, eller maaskee ikke seet disse Fugle andre Stæder, og derfore findes de ikke heller andre

dre Stæder. Indbyggerne i Nærværelsen ved Fugle-Skiærene fare ud paa en vis Aarsens Tiid, og med temmelig Fare søge disse store Fugles Eg, og bringe en stor Ladning hiem med sig paa en Baad, som 8 Mænd roer. Faren og Vanskeligheden bestaaer i at komme til Skiærene; thi, som disse store Klipper ligge 3 og 4, ja nogle af dem, fleere Miile fra Landet, saa gaaer deromkring meget sterk Søe-Gang, at Baaden letteligen kan kastes ind paa Klippen, og gaae i sønder, om der ikke meget vel passes paa og bruges ald Forsigtighed.

Endskiønt der er ikke saa stor Mængde af Geir-Fuglen, som af andre Søe-Fugle, saa er den dog ikke saa rar, eller forekommer saa sielden, at jo Indbyggerne jevnligen faae dem at see, i det ringeste bliver den altiid seet af dem, som fare ud for at tage dens Eg, som ere snart saa store, som Struds-Eg. Det er derfore meget latterligt, at man har villdet bilde vores Autor ind, at, saasom Islænderne ere tilbøyelige til Overtroe, saa holde de fuldt og fast for, at naar denne Fugl lader sig see, saa forkynder det altiid en ret serdeles og stor Hendelse. Og man har forsikret mig, siger Autor, at Aaret for Kong FRIDERICH den Fierdes Død, saae man adskillige af disse Fugle, da man ikke i mange Aar havde seet nogen. I hvor hengivne til Overtroe man vilde end holde Islænderne for at være, som de dog ikke ere, meere end anden gemeen Mand, saa var det dog daarligt at

tænke

tænke om dem, at de skulde have nogen Overtroe ved at see en Søe-Fugl, som jevnligen forekommer, saa at dette, saavelsom meget andet af samme Natur, er dem paadigtet. Jeg troer ellers ganske vist, at man, Aaret for den Høystsalige Kong FRIDERICH den Fierdes Død, saae adskillige af disse Fugle, ligesaavel som alle andre Aar, saa at Autors Fortellere have ganske ret truffet Sandheden i denne Efterretning; men derudi er slet intet merkeligt.

§. L.

Om Strand-Fuglenes Reeder.

Det er slet ingen merkelig Sag udi Island, meere end i Norge, og andre Stæder, hvor der er steyle Fielde ved Søe-Kanten, hvorledes Søe-Fuglene anlægge deres Reeder, nemlig: Hvor der er høyt og steylt Land ud til Søen, der bygge de i alle Ritser og Huler deres Reeder fra øverst til nederst i tusinde Tal, saa at dette ikke kan anføres, som noget serdeles merkeligt, til Island henhørende: Men jeg kan nok merke, at de gode Mænd, som har seet dette og fortalt Autori det, har ikke seet det før og derfore holdt det for noget rart. Den Forsigtighed de formeene, at Søe-Fuglene bruge for at skiule deres Eg, forhindrer ikke, at jo Indbyggerne bringe mange hundrede tusinde Eg aarligen ud af deres Reeder, som de have megen Nytte og Tieniste af. Hvor lidet de have vidst Beskeed om disse Reeders Beskaffenhed, kan man

man see deraf, at de have berettet, at man ikke uden med største Møye og Besværlighed og Livs-Fare kan klavre op til dem. Det er ganske umueligt, at noget Menniske kan klavre op til Søe-Fuglenes Reeder, efterdi de ere i de steileste og over Vandet udhengende Bierge; men ikke desto mindre vide Indbyggerne mesterligen at komme til dem, som, jeg maae tilstaae, skeer med største Fare. De lægge en Bielke oven fra ud over Søen, som de giøre fast med den eene Ende i Jorden, saa got som de kan hitte paa, og fra den anden Ende deraf nedhidses formedelst Tougverk den, som samler Egene, og naar han har provianteret sig med saa mange, som han kan føre med sig, 100 til 200 af Gangen, hidse de ham op igien efter givet Signal, og disse Reyser continueres, saa længe der er Eg tilbage, eller saa længe, som de kan holde det ud. Den som hidses neder, har en Stang med sig, at han kan støde sig fra Veggen eller trekke sig nermere dertil, ligesom han har fornødent; og naar han saaledes attaquerer Fuglenes Reeder, flyve mange tusinde Fugle der ud fra, og klage sig jammerligen over den Nød de ere udi, saa at man neppe kan have Øre-Lyd for dem. Paa de Stæder af Landet, hvor Indbyggerne have denne Leylighed, som langt fra ikke er allevegne, giøre de sig udsigelig stor Nytte og Fordeel af denne Fangst; thi, foruden Eggene, fange de ogsaa adskillige Stæder Fuglene med i største Mængde, af hvilke nogle visse, forhen opregnede, tiene dem til god Føde, og ellers faae de af dem, saa vel som af

de andre Fugle, som ikke spises, mangfoldige Fieder, hvoraf de deels betiene sig selv, deels giøre Kiøbmandskab dermed. Jeg har selv seet, hvorledes Indbyggerne bære sig ad med denne Fangst, og maae bekiende, at det er ret farlige Reyser de paatage sin for at vinde disse Fugle med deres Eg. Det er vel hendet sig een og anden Gang, at nogen er kommen til Skade derved, formedelst Uforsigtighed, at enten Touguerket ikke har været sterkt nok, eller Bielken ikke ret fastgiort, dog skeer saadan Ulykke ikkun meget sielden.

Fuglene have udi Island samme naturlige Klogskab, som Fuglene i andre Lande, nemlig at hver kiender sin Reede, saa at man ikke meere i Henseende til Island, end til andre Stæder, maae forundre sig over disse Fugles Ferdighed, at omendskiønt de maae gemeenligen flyve meget langt efter deres Føde, saa kan de dog ikke alleene finde det Stæd igien, hvor deres Reede er, men enhver kan og, uden at tage Feyl, kiende sin egen, iblant saa mange hundrede, ja undertiden tusinde, (jeg vil give enhver Lov til at multiplicere de hundrede med de tusinde, og han skal endda ikke sige formeget) som i alle Mennisters Øyne ere hinanden ganske liige. Paa et Dueslag hos os, hvor der kan være nogle 100 par Duer undertiden, seer man samme Miracul; og hvorfore skulde man da falde i større Forundring over de Islandske

landske Fugle end over vores, som den samme almægtige GUd haver skabt.

§. LI.

Om Strand-Fuglenes Eg.

Om Strand-Fuglenes Eg ved Island gior Autor en separat Articul, da der dog intet rart er ved dem frem for andre Strand-Fugles Eg. Det er meere end nok oplyst, at deraf er stor Mængde, og at de kan regnes, som en stor Herlighed, for de Stæder af Landet, hvor de kan haves. De ere, som saadanne Fugles Eg sedvanligen, af Farve grønlige, med sorte eller brune Pletter; de have tykkere Skaller, end Land-Fuglenes Eg, ventelig af den Aarsag, som Autor anfører, nemlig, paa det at, naar de liggende Fugle maae søge deres Føde langt fra, og de da, som ofte kan skee, maae blive noget længe borte, inden det er dem muligt, at komme til deres Reede, at den indvortes Varme skal ikke imidlertiid lettelig trenge ud, eller den udvortes kolde Luft trenge ind, og Ungen derover omkomme. Disse Fugle-Eg have og meestendeels alle meget god Smag, dog deriblant falder et Slags af smaae Fugle, ligesom vores Vibe-Eg, som ligne dem aldeles i Smagen, og ere bædre end de andre; denne Fugl kalde Islænderne en Kreye. At disse Eg komme de Danske meget vel tilpas, medens de opholde sig her, er ingen Tvivl paa, naar de ikkun ere paa de Havne, hvor de kan faae dem; thi de kan ellers ikke faae saadan Mængde

de hos os; men at de Danske ere meere vante til at bruge Eg, end Islænderne, tvivler jeg aldeles paa.

§. LII.

Om den store Mængde Strandfisk.

Udi denne Artical, som er en Indledning til Autors Afhandling om Strandfisken ved Island, kand hverken Autor eller nogen anden giøre for meget af den store GUds Velsignelse af saa mange og saa mange Slags, store og smaae, yndelige og nyttige Strandfiske, som paa alle Sider omgive Landet. Man troer ogsaa, ligesom Autor meener, at denne usigelige Mængde Fisk kommer længere Nord fra, og at den til deels vandrer fra Island igien og længere Syder. Jeg siger til deels; thi der er mange Stæder om Landet lykkeligt Fiskerie heele Aaret omkring, fornemmelig af de mindre Torsk, som kaldes Tislinger, som er ventelig en Yngel af den store, efterdi de ere i alle Maader af samme Skabning. Indbyggerne formeene at vide af Erfarenhed, at Torsken gaaer heele Landet om, alt i Lye for Vinden, ligesom den kommer, og naar Tislingerne saaledes have gaaet Landet 3 Gange om, skulde de være blevne stor Torsk. Førend den rette Mængde af stor Torsk kommer imod Foraaret, er den som fiskes ikke nær saa feed, som den nye ankomne, hvorfore man ikke urimeligen holder for, at den har ligget under Landet Vinteren over. Man har ellers serdeles

Anmerkninger om Fiskens Gang, nemlig, at den først kommer Østen, derefter Synden paa Landet, og endelig derfra omkring i de store Viger, saasom imellem Reikeness og Vester-Jøkelen, hvilken Viig er 10 à 12 Miiles Vey bred, og 8 à 10 Miile dyb ind i Landet, udi hvilken det største Fiskerie drives, hvormed alle Fisker-Havnene Synder paa, undtagen Grindevigs-Havn, blive forsynde, og hvorhen de reyse endog Nord fra, for at fiske i den Tiid, som der kaldes Ver-Tiden, ja blive der vel ogsaa Sommeren og Efterhøsten for at fiske, hvorom nærmere skal tales, naar Autor herefter i en særdeles Articul beretter om Fisker-Tiden udi Island.

§. LIII.

Om Strandfiskene i Almindelighed.

Autor nævner her i denne preliminaire Articul adskillige Slags smaae Fiske, som han agter at igiennemgaae, som ere: **Sild, Rabbelov, Langer, Hvidlinger, Torsk, Skielfisk, Helle-Flynder og Flynder.** Ingen paastaaer i en almindelig Beskrivelse over et Land en Ichtyologie eller nøye Beskrivelse over Fiskene i Landet; men dette, som her er fremsat, er alt for uefterretteligt og confus; thi nogle af de meest bekiendte Fiske ere udeladte, som nødvendig bør nævnes, og henhøre til Landets Herlighed; og derimod har een og den samme Fisk faaet meere end et Navn, saasom **Rabbelov**, der siden nævnes **Torsk**, og er den samme Fisk. Thi Torsken dee-

les udi Island i 3 Slags, nemlig den rette store Torsk, som ligeledes saa kaldes af Islænderne, eller ogsaa med det almindelige Navn Fisk, saasom det er deres fornemste Fisk, og derfore fører det Navn; denne samme kaldes af Hollænderne, ogsaa af de Danske, Rabbelor. Efter denne store Torsk kommer Middel-Torsken, som Islænderne kalde Stuttinger, og endelig den smaae Torsk, som af Islænderne kaldes Tislinger, hos os Titlinger. Men jeg vil følge Autor i hans Inddeeling, og oplyse enhver Ting paa sit Stæd, efterdi det er ikke mit Forsæt at give en fuldkommen Beskrivelse over Island og dets Producter, hvortil jeg finder mig for svag, og ubered, endskiønt jeg har opholdt mig der over 2 Aar, og veed en Hob meere deraf, end de gode Mænd, som have givet Sl. Borgemester Anderson Efterretninger om Island; men alleneste rydde disse falske og ugrundede Beretninger af Veyen, at Publicum derefter kand være i Stand, uden Præjudicer og forudsattede vrange Meeninger, at læse en rigtig og fuldstændig Beskrivelse over Island, om den i sin Tiid maatte komme for Lyset.

§. LIV.

Om Silden.

Hvad Autors Beretning om Silden i Almindelighed er angaaende, hvorledes den har sin Hoved-Boepæl aller Norderst, og derfra ligesom udsender Colonier til heele Europa, at den derpaa

gaaer tilbage igien, og søger Nord, og alt hvad han derom meget artig raisonerer, da kand man ikke have noget derimod at sige; men ligesom det viser Autors Begreb og smukke Eftertanke, saa maae man derfore give ham Roes for Lærdom og Fornuft. Men derimod er det stor Skade, at en saa brav Mand er bleven forledet ved falske og ugrundede Beretninger at misbruge sit gode Talent, som havde været Publico til stor Nytte og Læseren til allerstørste Behag, dersom han havde faaet sande og tilforladelige Efterretninger; Thi saasnart vores Autor vender sig til Island i Særdeleshed, skal man fast ikke kiende ham igien. Saaledes siger han, saavidt Island angaaer, veed jeg vel, at alle dens Fiorder ere saaledes opfyldte med den beste og feedeste Sild, at, dersom Indvaanernes ringe Tal og Uformue ikke var i Veyen, da skulde de snart og beqvemmeligen kunde drive den fordeelagtigste Handel dermed. Endskiønt Autor siger, at han veed det vel, maae jeg dog nødes til at sige, at han veed det meget ilde og urigtigt; thi det skeer saa aldeles sielden, at der kommer stor Mængde Sild i Fiordene og Vigerne, at Indbyggerne gierne kand tælle de Aar, som det er skeet. Der løber mange Aar imellem, at de ikke fornemme det ringeste til Silden; men naar den imellemstunder formedelst Hvalfiske og andre dens Forfølgere er inddrevet i een eller anden Viig eller Fiord, ligesom i en Fælde, saa er det vist, at der har været en saa forunderlig

Mængde deraf, at de have snart ikke kundet roe en Baad igiennem Silden, og have kundet øse den op med hvad de have haft ved Haanden, og saa meget deraf, som de have vildet: Men som dette skeer ikkun sielden, saa ere Islænderne ikke vante til dette Fiskerie, eller dertil have behørig Redskab, eller Videnskab at fiske Silden, saa at de des Aarsage ikke betiene sig deraf, naar det indfalder, som de kunde; de have ikke heller Salt til at nedsalte Silden med, efterdi Kiøbmands-Skibene ikke til den Tiid ere ankomne til Landet, hvorfore de tage ikke meere af Silden, end de fortære fersk; og maaskee, naar de end havde faaet Salt dertil, og vidste at fiske og nedsalte Silden, blev den endda ikke taget imod af Kiøbmanden, efterdi den ikke er indført i Land-Taxten; hvoraf man ogsaa kand slutte, at Island er ikke det rette Fange-Stæd for Silden, uden ved saadanne særdeles Hændelser, som meldet er, ellers havde Islænderne lagt sig efter den, saavel som anden Fisk, at fange, og det var bleven indført i Taxten, hvad den skulde gielde; og da tør jeg forsikre, at Tallet af Indbyggerne og deres Formue ikke er saa ringe, at jo dermed kunde bestrides en stor Deel af Silde-Fiskeriet. I det øvrige er dem nu af vores Allernaadigste Konges Gavmildhed skienket anseelige Fisker-Hukkerter, hvormed dette og andet Fiskerie kand ret komme paa Fode.

Autor beklager sig, at han umuelig har kundet komme efter de adskillige Slags

Sild der findes, saasom ingen umager sig derfore; og dog har man giort sig umage at berette ham om eet Slags, som aldrig nogen har seet ved Island, som er 3 Qvarteer lang, og gode 3 Fingre bred. I hvor mange Baade fulde Islænderne have øset op af Søen, er dem dog aldrig forekommet nogen Sild af berørte Størrelse.

Naar jeg nu har talt om, at der ingen Sild kommer ordentlig, men alleeneste ved særdeles Hændelser og sielden, saa forstaaer jeg derved de Sild, som Autor meener, nemlig, vores ordinaire, gode og feede Spæge- eller Kaage-Sild; thi ellers kommer der Mængde smaae Sild med Torsken, ventelig de saa kaldede Sardiner, hvilke Torsken løber efter, som sin behagelige Føde, og som Fuglene af samme Aarsag forfølge oven fra, ved at slaae ned efter dem, hvorpaa Hvalfisken kommer efter, og sluger Smaae-Sildene, med begge deres Forfølgere i sig paa engang, som man ofte har seet. Det har hendet sig, at Hvalfisken engang i sin Forfølgelse og Slugenhed gik for nær paa Land og blev siddende, efterdi det var Ebbe-Tiid og Vandet faldt ud, da Indbyggerne strax kom til, og gav Hvalfisken sin Rest, og fik over 600 Torsk i ham paa eengang, som endnu vare gandske friske og levende, hvilket var en særdeles lykkelig og artig Fangst. Samme Gang var der Mængde smaae Sild og nogle Fugle i ham tillige. Af disse smaae Sild er ellers fornemmelig 2 Slags,

som hver har sit Navn af Indbyggerne: Det eene Slags kaldes Sand-Sild, efterdi den ligger paa Sandbankerne i Søen omkring Landet snart heele Aaret om; denne findes gierne i de større Fiskes Maver, naar de fanges; det andet Slags kalde Islænderne Laadden-Sild, efterdi den har en Streg langs ad Ryggen ligesom Haar, og naar den fanges, eller sees i de fangede Fiskes Maver, ere de vis paa, at Torsken er i Nærværelsen kommendes, efterdi denne Slags Sild ellers ikke stedse opholder sig der.

Naar Autor siden i denne Articul taler om Hvalfisken, Nord-kaperen kaldet, sætter han i sine Noter derunder, at Islænderne fordum have kaldet den Sild-reke, som han giver Silde Mester, hvilket ikke er den egentlige Betydning af Ordet; men baade have de kaldet den, og kalde den endnu Sild-reke, som vil sige saa meget som Silde-Driveren, efterdi denne Hvalfisk sætter stærk efter Silden, som af Frygt for ham løber lige paa Land; thi paa Islandsk er det Ord reke at drive; hvoraf man og kalder Drivetræn Rekevid; og at drive Hestene eller Faarene heeder at reke dem.

Det er gandske vist og bekiendt, som Autor skriver, at Sildene, endogsaa de store, ere den visseste Madding at fange Torsk med; dog bruges den ikke af Islænderne, efterdi de ikke altid kand faae den. I Anledning af det, vores Autor skriver, at

at Grønlandsfarerne, naar de under Spitzbergen eller der omkring vil fange en Torsk, og de da ikke have nogen frisk og naturlig Sild ved Haanden, da bruge de ikkun en Sild, som er dannet af hvidt Blik, hvorpaa Torsken bider, som paa en ret Sild; i Anledning heraf, siger jeg, lod jeg forsøge, imens jeg var udi Island, at fange Torsk med en livagtig Sild, som jeg lod giøre af Tin, siden der var det eene Aar saa slet Torske-Fiskerie, men det vilde ikke lykkes; de Islændere paa samme Baad, som havde deres Muslinger eller et Stykke raat Kiød paa Krogen fik ligesaa snart Torsk, som denne der fiskede med den pretenderede Sild. Det er ellers merkeligt, at Torsken og Silden ikke følges ad i Almindelighed, thi de fik da ikkun sielden Torsk, efterdi Silden indfinder sig ikke Aarligen; men det mindre Silde-Slags, som før er omtalt, følges altid med Torsken, og er dens almindelige Føde; dog fanges der ingen af disse Smaae-Sild, eftersom Islænderne have ikke Garn dertil, og dem ligger meere Magt paa Torsken. Et artigt Syn er det, som jeg ofte har seet, at naar denne smaae Sild kommer i saadan Mængde, holde Søe-Fuglene sig i tusinde Tal over dem i Luften, og, ligesom Pile, skyde sig ned i Søen for at fange dem, da Vandet staaer høyt op i Væyret efter dem, naar de slaae ned i Søen, og følge saaledes heele Veyen med Silden, som da gierne søger ind i smaae Viger, hvor de blive det visseste Bytte for Fuglen.

§. LV.

§. LV.

Om Torsken eller Kabbelauen.

Autor havde giort meget vel i at beskrive Kabbelauen, efterdi han giør den til en ganske adskillig slags Fisk fra Torsken, at man kunde have lært dette af ham; thi, som jeg tilforn har sagt, man veed ikke uden det almindelige Navn Torsk paa denne største, saa velsom de 2 mindre Slags, der falder udi Island, og disse 2 Navne Kabbelau og Torsk holder man aldeles for Synonyma, alleeniste Kabbelau lader lidt meere fornemme end Torsk, siden Hollænderne bruge det Navn; jeg skulde holde for, at, dersom man ligeledes kaldte vores gemeene salte Torsk Labberdan, paa sin Hollandsk, smagte den bædre, og man fik større Aftræk derpaa.

At denne Fisk fornemmeligst, og næsten alleene føder Indvaanerne paa Island, som Autor skriver, kan man ikke sige; thi udi heele Norderlandet, i en stor Deel af Østerparten af Island, og udi adskillige Sysseler i de andre Landets Fierdinger kan Indbyggerne i Almindelighed ikke fange saa meget Fisk, som de selv behøve til deres Huusholdninger, meget mindre have de at selge til Kiøbstæderne, og faae de nødvendigste Vahre derfor; men Indbyggerne af denne store Deel af Landet maae aarligen lade komme Synder og Vester fra en stor Deel tør Fisk, som de deels kiøbe der, deels lade fiske ved deres egne Folk, som de til den Ende

sen-

sende derhen. Men den store Mængde Kiød, Tran af Hvalfiske, Sælhunde, og Torsk, Ederduun og Fieder, raae og forarbeydet Uld, føder Indbyggerne paa lige saa mange, ja fleere Stæder, end hvor Fisker føder dem. Der fanges desuden allevegne endogsaa paa de rette Fisker-Stæder, en stor Mængde anden Fisk, foruden Torsken, som strax herefter nærmere skal oplyses, hvilken Fisk, om den end ikke er Kiøbmands-Gods, saa hielper den dog got til at føde Indvaanerne, ikke alleeniste ved at spise den fersk, men endog ved at selge den til andre deres Landsmænd, som behøve den. Paa visse Stæder midt i Landet, ved de ferske Søer, gives ogsaa saadan Velsignelse af Selunger, som hos os kaldes Foreller, at de trenge ikke til tørred Strandfisk, efterdi de deraf ikke alleniste have overflødig nok til at spise fersk, men endogsaa til at tørre og giemme til Provision, hvilken Fisk saaledes tørret er en meget nydelig Spise.

Man har berettet Autor Maaden, paa hvilken Torsken fanges, saaledes: **Islænderne fange denne Fisk med Angler, hvorpaa de sætte enten et Stykke af en udbrudt Musling, eller og de frisk udtagne røde Ganer af de forhen fangne Kabbelauer; men den bider endnu bædre paa et Stykke varmt raat Kiød, eller og Hiertet af en frisk skudt Fugl, hvormed een snarere kan fange 20 Fiske, end en anden ved Siden af ham kan fange een eeniste med den sædvanlige Madding.**

Det

Det er rigtigt, at Islænderne fange ald deres Fisk paa Angeler eller Kroge, hvori de have Fiske-Linier til 60 Fauners Længde; men det forslaaer ikke, at sette et Stykke af en udbrudt Musling paa Krogen; saadan en Smule skulde ikke meget forslaae i en Torske-Flab, den kan heller ikke skiule Krogen, som er temmelig stor; de sette derfore 6 til 10 heele Muslinger paa hver Krog; da dog Muslingerne findes saa store, skiønne og feede, som jeg nogen Tiid har seet de Holsteenske. Sielden bruge de Ganen af Torsken at fiske med, de tage heller et Stykke af en eller anden slags Fisk; men foruden Muslingerne grave de Orme op af Bunden i Søen, naar det er Ebbe, hvilke Orme ere sorte, tykke som en Finger, korte og meget heslige. De bruge og meget at skyde eller fange Strand-Fugle, og betiene sig af Indvoldene og Kiødet til Madding, som nogle holde for den allerbæste, saavelsom Muslinger. Det raae Kiød, som ogsaa meget bruges, kan ikke være varmt, naar det kommer i Søen; og det er ikke saa, at een dermed snarere kan fange 20 Fiske, end en anden med den sedvanlige Madding een eeniste. Var det saa, kunde jo alle forsyne sig med saadan profitabel Madding, efterdi der er Søe-Fugle nok; men det skeer ofte, at een frem for en anden stedse er lykkelig i sin Fangst, og bruger dog den samme Madding: Saaledes er det skeet, at, naar en hob Baade kan ligge ved Siden af hinanden paa samme Fiskerbanke, den eene Baad da kan gaae derfra med Ladning, og de andre have slet intet eller ikkun meget lidet fundet be-

kom-

komme. Efterdi da det i Forveyen er sagt, at Fisken ikke snarere bider paa et friskt Stykke Fugle-Kiød eller Hiertet af en Moge, end paa noget andet, og, om saa end var, enhver da kunde faae den samme Madding; saa forstaaer det sig selv, at det kan ikke være forbudet ved en Kongelig Forordning at bruge saadanne Kunst-Greb ved den rette Fiske-Tiid, formedelst det store Forspring. Saadan Anordning findes ikke, enten af Kongen eller nogen Øvrigheds Person, udgivet, men enhver giør sit Bæste med sit Fiskerie, og bruger hvad Madding han holder for den beqvemmeste.

Man har berettet Autori, at, naar Fiske-Togget først ankommer, er deres Mængde saa stor, at deres Ryg-Finner stikke frem oven over Vandet, og da bide de vel paa en blot Jernkrog, som der er aldeles ingen Madding paa. Det skeer vel, at, naar Fisken løber sterk til, man da kan merke det paa Søen, ligeledes ogsaa, naar de kan være under Forfølgelse af store Hvalfiske, at man da kan see dem oven i Vandet med confusion ankommende, men just da bider aldrig nogen Fisk paa Krogen enten uden Madding eller med Madding forsynet. Men naar Fisken er kommet i Roelighed, og ligger stille paa Bunden eller visse Banker i Søen, som Indbyggerne vide at søge, da bider den snarest paa Krogen. Naar Fisken ankommer i stor Mængde, holder den sig gierne dybt, da den og i Gangen lette-

li-

ligen bider paa Krogen, ja endog undertiden paa den blotte Krog, naar den er blank og fortinnet, hvilken Maade bruges mange Stæder; men dette skeer ikke, som man har berettet Autori, naar Fisken er oven i Søen; thi da ere Fiskene spøgevurne, og løbe omkring og leege. Naar Efterretningerne altsaa vare tvertimod de, som Autor har faaet, vare de nærmere Sandhed; og havde Autor taget de Mesures, at skrive tvertimod det, som ham er fortalt, havde der været meget meere Sandhed udi hans Skrift, end der nu forefindes.

Den rette Fiske-Tiid, siger Autor, begynder ved Kyndelmisse eller 2 Febr. og varer til Philippi Jacobi eller 1 May, da det begynder at blive varmere, saa at Fisken kan ikke tilberedes, saaledes at den kan holde sig. Den rette Fiske-Tiid som kaldes af Islænderne **Vertiden**, begynder for Syden af Landet Dagen efter Kyndelmisse, som er den 3 Februarii og varer til den 12 May, udi hvilken Tiid der er samlet en stor Deel Indbyggere fra Norder- og Øster-Kanten af Landet, hvor der ikke fiskes den Aarsens Tiid; af disse bliver ogsaa endeel liggende heele Sommeren over for at fiske, inden de reyse hiem igien. Paa andre Kanter af Landet regnes Vertiden anderledes, ligesom de pleye at fiske til: Saaledes begynder Vertiden Norden paa den 12 May, og holder ved til Høesletten, efterdi der formedelst den Grønlandske Driv-Iis ofte ikke kan fiskes før; og altsaa er den rette Fiske-Tiid eller Vertiden ikke eens over

det heele Land. Den Aarsag, som man har givet Autor, hvorfore Fisker-Tiden ikke varer længere end til den 1 May, er saa urimelig, som nogen Ting kand være, nemlig, at Fisken, formedelst varmen, ikke kand tilberedes, saaledes at den kand holde sig; thi efter den 12 May, som er Vertidens Ende Syder paa Landet, fiskes og tørres den meeste Fisk, saavel den som leveres til Kiøbmanden, som den der selges til andre i Landet, og forvares til deres egen Provision; det skeer ofte, at Islænderne til Vertidens Ende have faaet meget lidet Fisk, da de derfore ikke tabe Modet, men vente derefter at faae nogen Velsignelse, og den var dem da til ingen Nytte, om Fisken ikke kunde tilberedes, saa at den kunde holde sig.

At Fiskeriet skeer paa Søen og i dybe Fiorde om Dagen, men paa Grundene, hvor der ikke er meere end 10 Favne Vand om Natten, er ingen fast Regel. Thi Islænderne fiske, naar Vœyrliget tillader det, og naar Fisken er der, baade Nat og Dag, saavel i den dybe Søe som paa Grundene, saasom de Flittige altid betiene sig af Tiden og Leyligheden uden i nogen Maade at observere denne Regel. Fra Medio Aprilis er ikke heller saa meget Nat at regne, at den kand forhindre dem at fiske om Natten hvor de vil; naar Vœyrliget det tillader; men for den Tiid fiskes allene om Dagen. Islænderne fare gierne ud paa Fiskerie et par Timer førend Solen staaer op om Morgenen, og tage hiem igien imod

 at

at Solen gaaer ned, men dersom det seer ud til got Vænr om Natten, og de ikke have faaet fuld Ladning, blive de gierne liggende Natten over, naar de fornemme at Fisken gaaer til; saa at det heraf sees, at de ikke bruge Dagen eller Natten til visse Stæder at fiske, men betiene sig af Leyligheden, ligesom den falder.

I Almindelighed er det vel saa, at **den beste og nydeligste Fisk fanges i den aabne Søe paa 40 og 50 Faune Vand**, ja end dybere til 100 Favne; men derfore følger det ikke, at **den, som fiskes under Landet, og i Fiske-Fiordene, ikke er nær saa feed, god og lækker**; thi naar Fisken kommer til Landet, er den i alle Maader lige saa god, som fanges paa Grundene tæt under Landet, paa 10 Faune og mindre, som den der fanges paa Dybet; efterdi den nyekomne Fisk ikke saa hastig kand tabe sin Dyd; men naar Fisken lang Tiid har gaaet der, er det vist nok, at den holder sig bedre, som gaaer paa de rette Fiskerbanker, end den anden, som er kommet op i Fiordene, hvor den ventelig har slettere Føde.

Islænderne berede af den Torsk, der fanges paa de rette Fisker-Stæder, i Almindelighed ikkun eet Slags tør Fisk, som er den Flakfisk, der føres til Kiøbenhavn og Glückstad, og af alle noksom er bekiendt for saa god, velsmagende og fiin Fisk, som ellers ikke falder andensteds: Men Vesten paa

Lan-

Landet tilberedes nogen saadan, som Autor har beskrevet, og kaldes Hengefisk, formedelst at Fisken bliver ophengt at tørres i dertil indrettede Huuse, som Islænderne kalde Hialder, hvilke bestaae af Lægter, slagne saa vidt fra hinanden, at Vinden og Luften kand trekke der igiennem, med Tag over, at det ikke kand regne paa Fisken: Dette Slags Fisk flekkes i Ryggen, i Stæden for at Flakfisken flekkes i Bugen, og skieres saa et Hul i Bugen, hvor igiennem Fisken trækkes paa Stænger, og henges op i Hialden at tørres. Denne Fisk er noget bedre Kiøb, end den anden, men ikke megen at regne derimod; efterdi Flakfisken er den egentlige Kiøbmands Fisk, og deraf laves 100 Skippund for hvert eet af Hængefisken.

Maaden, hvorledes Fisken handles og tørres, efterat den er fisket, har man urigtig berettet Autori saaledes: **Saasnart Fiskerne komme til Lands med en god Fangst, kaste de Fisken ud paa Strandbredden,** hvilket er rigtig nok; **derpaa tage deres Qvinder strax fat paa den, og ikke allene skiære Hovedet af den, aabne Bugen, og tage Indvoldene ud, men og tillige flække den, det er kløve den i Bugen fra det øverste til det nederste, tage Rygbeenene ud fra Nakken, og indtil 3 Leed neden for Navlen, &c.** Qvinderne forrette ikke dette, men Mændene selv; den som er Formand paa Baaden, skifter Fisken strax, saa snart den er kastet i

 Land,

Land, og enhver af dem, som have været med Baaden faaer sin lige Lod; hvorefter ingen af dem forlader sin Fisk, førend han har handlet den, saaledes som foran rigtig nok er beskrevet; naar Islænderne saaledes have flekket Fisken og taget Rygbeenet ud, ligge de dem, saaledes flekkede, tilsammen hver for sig, Kiødsiden imod hinanden, i Fald det tegner til saadant Vænr, at Fisken Dagen efter kand bredes ud for at tørres; men lader det ikke til got Vænr, ligges den flekkede Fisk oven paa hinanden, Skindsiden op ad, i jen liden Dynge, som de kalde at lægge i Kase, hvoraf den Fisk, som saaledes bliver for længe liggende, og derved forderved, af Kiøbmændene kaldes kaset Fisk; saa at Qvinderne, som man har bildt Autor ind at forrette dette Arbeyde ved Fisken, slet intet befatte sig dermed, uden at een kand gaae ned til Stranden maaskee, at hielpe sin trette Mand med sin Deel at bereede.

Naar Fisken saaledes er handlet, og i Stand til at bredes ud Dagen efter for at tørres, er det naturligt og billigt, at Mandfolkene, som have heele Dagen haft saadant strengt Arbeyde, søge Hiem for at faae Hvile og noget til Livets Underholdning, som aldeles ikke bestaaer i det, som man har fortalt Autor, nemlig: **Naar Qvinderne ere ferdige med dette Arbeyde, slebe de saavel de afskaarne Hoveder Hiem paa deres Ryg, for at kaage dem til Maaltid, og derefter at bruge de afgnavede Been**

til Ildebrand, som og fornemmelig Leveren, hvilken de lægge hen til at giøre Tran af. Men Mændene, som imidlertiid have hvilet ud, og vederqvæget sig med Brendeviin, efter deres Formues Beskaffenhed, 2c. Det er i Forveyen sagt, at Qvinderne ikke forrette dette Arbeyde, men Mændene selv, og altsaa have de ikke kundet ligge hiemme og hvile ud, eller vederqvæge sig med Brendeviin. Og, naar de have behandlet deres Fisk, lade de sig sandelig ikke nøye med at kaage Hovederne allene, men de tillave een eller fleere gode heele Fiske, ligesom de ere mange, som skal spise; og som de gierne fange anden Fisk foruden Torsken, tage de helst den til at spise, ellers ogsaa Torsken med Hovedet tillige, hvilket gierne er det lekkerste paa Torsken, hvormed dog sultne Maver ikke vel kunde lade sig nøye at afgnave. Hovederne af deres Torsk tørres, ligesom Fisken, efterat de ere afskaarne, og sælges i Landet for en vis Priis, og smage bedre end Torsken selv.

De afgnavede (eller høfligere talt, de af Fisken udtagne) Been brendes vel somme Stæder af de fattigste Folk, og hvor der er stor Mangel paa Brendsel, som paa de yderste Strandkanter; ellers er det langt fra ikke almindeligt, at Beenene saaledes brendes; heller bruges disse Been, som før er sagt, til Køerenes behagelige Foder, hvor de ere blevne vante dertil, efter at de først ere kogte noget møre. Leveren af Fisken slæbe Qvinderne lige saa

lidet hiem som Hovederne, men de kastes alle i et Kar, og samles, hvoraf de siden faae en god deel Tran. Det Brendeviin, man har fortalt Autor, at Mændene vederqvæge sig med, naar de ere komne af Søen, er ikkun skeet, for at giøre en Begyndelse paa den Materie, som herefter ziirligere bliver udført, angaaende Islændernes Brendeviins-fylderie. Jeg kan forsikre, at der er meget faae, som have lidt Brendeviin at vederqvæge sig med i Vertiden eller den travle Fiske-Tiid, deels efterdi de ikke kan kiøbe saa stor Forraad der af om Sommeren, at det kan vare saa længe, deels ogsaa, efterdi det Brendeviin, som de faae at kiøbe, sielden er drikkeligt efter Paaske, saa at de ikke kiere sig derefter: Men kunde de, efter andre Landes Fiskeres Maade, faae en god Drik Brendeviin, enten naar de toge ud paa eller komme fra Søen, skulde det vel være dem got og tienligt, efterdi det er utroeligt, hvad Arbeyde de udstaae med deres Fiskerie.

De ere undertiden fuldkommen 4 Miile ud paa Søen, saavel om Natten, naar den er lys, som ellers gemeenligen imod Dagbrekningen, et par Timer før Solen staaer op; derefter komme de hiem imod Solens Nedgang, undertiden ogsaa ligge de Natten over ude paa Søen, naar det tegner til got Vær, og de merke, at Fisken gaaer til, at de kan saa faae Baaden fuld. I saa lang en Tiid ligge de og trekke Fisken med lange Linier, og ikke faae den ringeste smule Mad, og ingen anden Veder-

qvæ-

qvægelse, end alleene deres brugelige Drik, Syre kaldet, som foran er beskrevet. Naar de derefter have roet lige saa lang Vey hiem igien, som de roede ud paa Søen, undertiden med Livs-Fare i paakommende haardt Væyr, maae de virke og bereede den fangne Fisk, efter at de ere kommet i Land, indtil den kommer i Stand, som forhen et omtalt, hvilket ikke heller er saa ringe et Arbeyde, og efter alt dette kan endda nogle have et got stykke Vey at gaae hiem. Jeg maatte da vel spørge, om de ikke efter saadan strengt Arbeyde, kunde trenge til Hvile og Vederqvægelse, saavelsom en god Mundsfuld Mad, da saadanne sultne Maver ikke vel kand lade sig nøye med at pille paa et Torske-Hoved og afgnave Beenene, men behøve vel en god Portion af Torsken selv, eller anden Fisk, som de have haft Arbeyde for at føre Hiem med sig; og kunde det vel da ikke heller være dem utienligt, om de kunde faae lidt Brendeviin dertil, hvilken Lykke neppe een af 100 haver. Den eeniste Recreation, som de have paa Søen, er, foruden den omtalte Syre, noget Tobak, naar de have det, hvilket mange af dem bruge paa 3 adskillige Maader, hver efter sin Smag.

Det øvrige af denne Articul, som handler om, hvorledes Islænderne virke Flakfisken, er ganske uefterretteligt; hvorfore jeg vil korteligen beskrive Fiskens Virkning, saaledes, som jeg selv ofte har seet det.

Naar Fisken er opskaaret, Hovedet afskaaret, Indvoldene udtagne, kløvet heelt igiennem Bugen, og Rygbeenet udtaget, som før er beskrevet, lægges den enten sammen, Kiødsiden imod hinanden, hvilket skeer, naar Væyret er tørt, at Fisken kan lægges ud Dagen efter, eller i smaae Hobe paa hinanden, Skindsiden op ad, naar det nemlig enten er Frost-Væyr eller fugtigt, at Fisken ikke strax kan breedes ud. Naar Væyret da er got, breedes Fisken ud helst paa Steene, hvor de haves, hvilke lægges som et smalt Steen-Gierde, een Alen eller noget, høyt over Jorden; men hvor der ikke er Steene ved Haanden, breedes den ud paa Strandbredden, og det strax Dagen efter den er kommet af Søen, om Væyliget det tillader, hvilken Fisk bliver den bæste, endskiønt den ikke heller tager Skade, naar den ligger 3 à 4 Uger i Kase, og Væyret derhos ikke er alt for fugtigt, eller det er alt for sterk Frost-Væyr. Naar Fisken er udlagt at tørres, vendes den nogle Gange hver Dag af Qvindfolkene, efterdi Mandsfolkene ere paa Søen, saa at baade Kiødsiden og Skindsiden vexelviis ere imod Solen og Luften. Naar Væyret er got og beqvemt til at tørre, kan Fisken blive fuldkommen tørret paa 14 Dages Tiid; men meestendeels gaaer der meere Tiid til, efterdi der lettelig kan falde fugtigt Væyr ind imellem, som forhindrer, at den ikke saa hastig kan tørres. Naar Fisken er nok tørret, lægges den sammen i Hobe paa de ovenmeldte Steen-Gierder, altiid Skindsiden op ad, da den siden ingen Skade tager af Regn eller hvad Væyrligt der kommer,

som ellers pleyer at være temmelig got den Aarsens Tiid. Islænderne faae, desværre, for dem! ikke Huushøye Hobe deraf, som man har berettet Autor, efterdi enhver ligger sit for sig, som kan ikke giøre en stor Hob ud; desuden stable de ikke Fisken høyere paa Steen-Gierderne, end at en Karl magelig kan naae dertil. Men naar Fisken samles paa Kiøbstædernes Pladse fra hver Districts Indbyggere, bliver der Huushøye Hobe, ligesom store Høestakker hos os. Indvaanerne dekke ikke Fisken til naar den er tørret, førend, naar de have solt deraf hvad de kan, at de da lægge deres egen Vinter-Forraad i Huus; men naar Kiøbmændene faae den i Stakke, og det tegner til Regn, bliver den tildekket, efterdi den strax derefter skal skibes ind, og presses i Skibet, og derfore ikke kan taale den Fugtighed, som Islændernes, der staaer i smaae aabne og upressede Hobe, hvorigiennem Vinden letteligen kan trekke, og strax tørre den Fugtighed, den kunde have faaet formedelst Regnen.

Saaledes gaaer det til med at virke den tørre Flak-Fisk udi Island, hvilket, naar det holdes imod de Efterretninger, som Autor har faaet, overbeviser deres Urigtighed. Hvad bliver der nu af det, at Fisken lægges i tynde Hobe, og giæres lidet i en 3 eller 4 Uger, ligesom Vinden er dem gunstig til? Jeg forstaaer ikke engang hvad den Giæren er, eller hvad den skal til, men det veed jeg, at Islænderne breede helst Fisken ud til at tørres, Dagen efter at den er kom-

 met

met af Esen, hvilken bliver den bæste Fisk. Der fortelles, at Huud Siden altiid vender op ad, naar den ligger at tørres, paa det at, om der skulde falde Regn, den da ikke skulde komme paa Kiødet og giøre den plettet; hvilket er imod Sandhed, og den rette Virkning, som nylig er beskrevet. Det skeer aldrig, som man har berettet Autori, at, dersom det er tørt Væyr, og der blæser en skarp Nordenvind, kan Fisken blive tør nok i 3 Dage; dertil behøves snart lige saa mange Uger, undertiden og fleere. At Autor meener, at Flak-Fisken har sit Navn af at flekkes, er vel ikke saa; thi Henge-Fisken flekkes jo ligesaa vel som Flak-Fisken; men i Stæden for at Henge-Fisken henges op at tørres, lægges Flak-Fisken fladt ud, og derover bliver den meere flad eller flak, end den anden; hvoraf den ventelig har sit Navn.

Hænge-Fisken, som Autor derefter taler om, virkes eller beredes paa samme Maade, som Flak-Fisken, undtagen at den kløves i Ryggen, at den des lættere kan tørres, og derefter skiæres et Hul i Bugen, paa det at man kand trekke den paa en Stang, hvorefter den hænges op i de forhen beskrevne Hialder eller Tørre-Huuse. Den Giæren der tales om, har lige saa meget Stæd hos Hænge-Fisken, som Flak-Fisken, det er at sige, man veed deraf intet at sige; thi den hænges strax op, Dagen efter, at den er kommet af Esen.

I An-

I Anledning af Hænge-Fisken beskriver Autor de Huuse, den hænges op udi at tørres, saaledes: De sætte 4 Vegge op af smaae af brudte Steen-Stumper, dog uden ald Forbinding og ganske aabne, paa det Vinden kan desto bædre blæse igiennem over alt. Disse til-dekke de oven til, for Regnen, med slette tynde Bræder, og grønne Græs-Torve. Saaledes som disse smaae Huuse, til at tørre Fisken udi, ere indrettede i Almindelighed paa Landet, har jeg beskrevet dem i Forveyen; men derfore kan der vel være een eller anden fattig Mand der har begaaet sig med saadanne Huuse, som Autor har faaet Beskrivelse over; dog bør ikke nogen Beskrivelse indrettes efter det allerelendigste paa Landet, men efter det, som i Almindelighed bruges; men saaledes er det i alle Ting gaaet det stakkels Island, som i alle Maader er forsmaaet, og giort u-slere ud, af de gode Mænd, som have givet den Sal. Borgemester Anderson Efterretninger om Landet, end det burde og Landet meriterer. Denne Henge-Fisk beredes, som før er sagt, ikke over heele Landet, men alleene nogle Stæder Vesten paa; ikke desto mindre have dog de fleeste heele Landet over Hialder eller Huuse til at henge og forvare deres Fisk udi, som de spise Tiid efter anden fersk, hvor den alleene vindes, men ikke kan forderves af Solen.

Den merkelige Forskiel, som man har bildet Autor ind at være, imellem den Fisk, som

tørres paa en Strandbred, hvor man har Steene nok, og den anden, som tørres paa den bare Sand, er ikke saaledes, som foregives, nemlig, at hiin bliver fastere, hvidere og varagtigere, men denne, efterdi den udbredes alleene paa de udskaarne Rygbeen, i Stæden for Steene, løber an, og er derfor ikke nær saa varagtig, som hiin. Den Fisk, som tørres paa Strandbredden, hvor ingen Steene er, legges ikke paa de aftagne Rygbeen at tørres, men paa den bare haarde og hvide Sand, og naar den saaledes tørres, bliver den snart hvidere end den anden, og tørres endogsaa hastigere, efterdi Solens Heede der virker meere; den er derfore i alle Maader lige saa varagtig; men den eeneste Uheld, den er underkastet frem for den anden, bestaaer derudi, at den letteligen bliver noget sandet, hvorfore den af Kiøbmanden kand skydes.

Den heele Rubrique af denne Articul, hvor Autor raisonerer om Aarsagerne, hvorfore Fisken udi Island, som er saa stor og feed, kand handles saa slet hen uden Salt, og opstables under aaben Himmel, og dog ikke raadne, men blive saa varagtig, at den endog siden kand bevares i heele Aar i andre Verdens Parter, er gandske u-efterrettelig, og grunder sig paa de urigtige Concepter, som han har faaet om Landet. Han tager Aarsagen af Kulden, der er saa igiennemtrengende, fornemmelig paa den Tiid,

naar

naar Fisken beredes; fremdeles af de udtørrende skarpe Norden-Vinde, hvorved Vædskerne, som den indvortes Aarsag til Giæren og Forraadnelsen, fuldkommen uddrives; og endelig af det, at her, i det ringeste paa den Tiid, naar Fisken tilredes, ingen Spyefluer ere, og de faae, som siden maatte komme, holdes derfra ved den skarpe Fiske-Lugt; hvoraf han slutter, at der følgeligen ey heller ere Spyefluer eller Maddikker, som den udvortes Aarsag til Forraadnelse. Disse Autors Raisonemens ere saa fornuftige, at ingen kand derpaa have noget at sige; men Ulykken er, at de Beretninger, som de grunde sig paa, ere falske og ugrundede, hvilket ikke forkleiner Autors Reputation, men deres, som have bragt dem. Jeg vil da herimod sætte min egen Erfarenhed, og hvad mine Sandser, min Følelse og Syn har lært mig i den Tiid, som jeg opholdte mig udi Island i den rette Fisker-Egn. Saalænge der er Frost, lægges Fisken ikke ud at tørres, og kan ikke virkes eller beredes til forsvarlig Kiøbmands Fisk, meget mindre kan det da skee, naar der er igiennemtrengende Frost, hvilken Autor formeener at befordre Fiskens Bonité, da den tvertimod aldeles forderver Fisken; dog ikke saa, at den jo smager vel, og kan fortæres af Islænderne det samme Aar, men saaledes, at den ikke kan holde sig og blive varagtig. De udtørrende skarpe Nordenvinde, naar de føre Frost med sig, som de meest altiid giøre

paa

tørres paa en Strandbred, hvor man har Steene nok, og den anden, som tørres paa den bare Sand, er ikke saaledes, som foregives, nemlig, at hiin bliver fastere, hvidere og varagtigere, men denne, efterdi den udbredes alleene paa de udskaarne Rygbeen, i Stæden for Steene, løber an, og er derfor ikke nær saa varagtig, som hiin. Den Fisk, som tørres paa Strandbredden, hvor ingen Steene er, legges ikke paa de aftagne Rygbeen at tørres, men paa den bare haarde og hvide Sand, og naar den saaledes tørres, bliver den snart hvidere end den anden, og tørres endogsaa hastigere, efterdi Solens Heede der virker meere; den er derfore i alle Maader lige saa varagtig; men den eeneste Uheld, den er underkastet frem for den anden, bestaaer derudi, at den letteligen bliver noget sandet, hvorfore den af Kiøbmanden kand skydes.

Den heele Rubrique af denne Articul, hvor Autor raisonerer om Aarsagerne, hvorfore Fisken udi Island, som er saa stor og feed, kand handles saa slet hen uden Salt, og opstables under aaben Himmel, og dog ikke raadne, men blive saa varagtig, at den endog siden kand bevares i heele Aar i andre Verdens Parter, er gandske u-efterrettelig, og grunder sig paa de urigtige Concepter, som han har faaet om Landet. Han tager Aarsagen af Kulden, der er saa igiennemtrengende, fornemmelig paa den Tiid,

naar

naar Fisken beredes; fremdeles af de udtørrende skarpe Norden-Vinde, hvorved Vædskerne, som den indvortes Aarsag til Giæren og Forraadnelsen, fuldkommen uddrives; og endelig af det, at her, i det ringeste paa den Tiid, naar Fisken tilredes, ingen Spyefluer ere, og de faae, som siden maatte komme, holdes derfra ved den skarpe Fiske-Lugt; hvoraf han slutter, at der følgeligen ey heller ere Spyefluer eller Maddikker, som den udvortes Aarsag til Forraadnelse. Disse Autors Raisonemens ere saa fornuftige, at ingen kand derpaa have noget at sige; men Ulykken er, at de Beretninger, som de grunde sig paa, ere falske og ugrundede, hvilket ikke forkleiner Autors Reputation, men deres, som have bragt dem. Jeg vil da herimod sætte min egen Erfarenhed, og hvad mine Sandser, min Følelse og Syn har lært mig i den Tiid, som jeg opholdte mig udi Island i den rette Fisker-Egn. Saalænge der er Frost, lægges Fisken ikke ud at tørres, og kan ikke virkes eller beredes til forsvarlig Kiøbmands Fisk, meget mindre kan det da skee, naar der er igiennemtrengende Frost, hvilken Autor formeener at befordre Fiskens Bonité, da den tvertimod aldeles forderver Fisken; dog ikke saa, at den jo smager vel, og kan fortæres af Islænderne det samme Aar, men saaledes, at den ikke kan holde sig og blive varagtig. De udtørrende skarpe Nordenvinde, naar de føre Frost med sig, som de meest altiid giøre

paa

paa den Aarsens Tiid, ere altsaa skadelige for Fisken; hvorledes da den omtalte Giæren, som jeg ikke forstaaer hvad er, kan blive befordret, bryder mig intet; jeg har i Forveyen oplyst, at det er en chimere, og hører ikke til Fiskens gode og retskafne Virkning. Af Spyefluer har jeg ofte med disse mine Øyne seet saadan Mængde at vrimle paa Fisken, som har været udlagt at tørres, endog i Mart. og April-Maaned, at jeg derover har forundret mig; følgeligen har jeg ogsaa seet Maddiker, dog ikke paa den Fisk, som tørres i Vertiden eller til St. Hans Dag; men paa den, som derefter er udlagt at tørres. Spyefluerne have altsaa ikke skyet den skarpe Fiske-Lugt, meget meere, har denne for dem behagelige Lugt, draget dem derhen i utroelig Mængde, at jeg sielden har seet dem andre Stæder. Man maae derfore søge Aarsagen hertil udi andre Ting, nemlig udi den tørre og reene Luft, som der er, fornemmelig i Foraars Tiden, hvortil kommer, at Dagen er længere den Tiid end her, og Solens Heede mindre, som hielper til at tørre Fisken desto hastigere; thi, endskiønt der ogsaa tørres Fisk heele Sommeren, bliver den dog ikke altiid saa god, efterdi Varmen bliver saa sterk, at Maddikerne forderve den; men om Efterhøsten lykkes det ofte, at Fisken bliver temmelig god, naar Væyrliget ellers ikke falder for vaadt.

At de Hollandske Lurendreyere, som Autor kalder dem, tillave paa deres Skibe Labberdan af den Kabbelov, som de fange

ved

ved denne Øe, seer jeg nok at være Autori bekiendt; men saasom han dermed afbryder sin Afhandling om Kabbelouen, maae jeg med et par Ord nævne, at der ligeledes laves mange hundrede Tønder saltet Torsk udi Island af de Danske Kiøbmænd, som føres til Kiøbenhavn. Ligeledes laves der en stor Mængde Klipfisk saavel af Kiøbmændene, som af Indbyggerne, hvilke sidste dog meest sælge deres i Landet, efterdi de i Almindelighed ikke forstaae at virke den forsvarligen; eftersom de ogsaa skal kiøbe Salt dertil, og den ikke betales dyrere end den tørre Fisk, finde de ikke deres Regning ved at at virke den; thi foruden Salt og Tønder, som de skal kiøbe for at lave den, koster den dem meget meere Umage end den tørre Fisk, som alleniste lægges ud at tørres, og vendes imellemstunder af Qvindsfolkene, og forderves ikke ved noget Regn: Men Klipfisken skal først ligge i 3 Dage i Salt, derefter skal den skylles op i Søe-Vand, pilles og lægges som den anden Fisk at tørres; hver Dag imod Aften skal den lægges i Hobe, dækkes til rundt om for Luften, presses med svære Steene, og hver Morgen igien bredes ud paa Steengierder; paakommer der nogen Regn om Dagen, skal den hastig samles sammen, og dækkes til, efterdi den ved Regn lettelig forderves, og kommer til Skade.

§. LVI.

§. LVI.

Om Langen.

Langen er en Art Torsk, men smallere og længere, end den almindelige store Torsk, hvoraf denne Fisk ogsaa kaldes Lange. Deraf vide Islænderne at lave lige saa god Flakfisk og Klipfisk, som af Torsken; endskiønt man har berettet Autori, at den er ikke fuldkommen saa god, som den der giøres af Kabbelauen, og derfore bruges den gemeenligen ikkun af Indvaanerne selv til deres Mund-Kost. Hvorimod jeg vil ikkun anføre dette, at i den trykte Land-Taxt findes Langen anført, at gielde dobbelt saa meget som en Torsk, og skal saaledes tages af Kiøbmændene; som er meere end Beviis nok, at den maa være god, og at den ikke fortæres alleniste af Indvaanerne til deres Mundkost. Af Langen fiskes ellers ikke stor Mængde. Efterdi da Islænderne lave ogsaa Klipfisk af Langen, bortfalder det ligeledes, som Autor har anført, nemlig: at det ey heller vil lykkes Islænderne at giøre Klipfisk deraf, saasom den bliver ikkun slet, forderves letteligen, og føres derfor ikke ud. Og er altsaa den guddommelige Forsorg for Islænderne større, end man har bildet Autor ind, som vil indskrænke den saaledes, at det er Nordmændene givet at lave Rundfisken, Hitlænder Klipfisken, og Islænderne den tørre Fisk, da det er meere end sikkert, at udi Island laves den skiønneste

Klip-

Klipfisk, saavel af Kabbelauer som af Langer, og altsaa bliver det ikke Hitlændernes eget Klenodie.

Autors Derivation af det Navn Klipfisk, nemlig, fordi Fisken tørres paa Klipperne eller paa Banker af glatte Strand-Steene, kan ikke holde stik, efterdi Flak-Fisken tørres paa selvsamme Maade; men som dette er tilfelles for begge slags Fisk, maae Klipfiskens Navn endelig have anden Oprindelse, venteligen af de Klipper eller Steene, som dagligen lægges paa den, og give den sin Skikkelse; thi dette har Klipfisken egentligen frem for Flak-Fisken udi Virkningen, og kan altsaa rimeligere deraf have sit Navn.

§. LVII.

Om Skiel-Fisken paa Islandsk Ise kaldet.

Jeg skal ikke tilvisse kunne sige, hvad for en Fisk Autor egentlig meener med Skielfisk; jeg skulde snarest falde paa, at det maae være den Fisk, som Islænderne kalde Ise, saasom den nærmest kommer overeens med den Beskrivelse, som Autor giør derover, fornemmelig i sine Noter, nemlig, at den er en Slags Torsk, hvilken naar den er kaagt, skalles eller brister Kiødet fra hinanden i tykagtige runde Skaller eller Blade; item, at den har kiendelige Skiel paa sig, hvorved den er ad-

skilt fra alle andre af sin Art. Og er det denne Ise, som jeg maae troe, efterdi jeg kand ikke finde nogen anden Fisk at passe sig bedre med hans Beskrivelse, og denne ellers ikke findes andensteds hos Autor, saa kand den sandelig ikke regnes iblant de ringeste Fiske, som den gode Gud har begavet Island med; man kand ikke heller sige, at den har ikke saa god en Smag (som Kabbelauen) bliver og meget mindre end hiin. Thi denne Fisk faae Islænderne i stor Mængde, og paa visse Tider snart den allene, da der fiskes saae Torsk. Den, som er nogenledes feed, smager meget vel, og ligesaa got, som Torsk; jeg veed endog adskillige hos os, som spise den meget heller end Torsk, maaskee fordi den falder her rarere. Der laves meget god Klipfisk af Isen eller Skielfisken, baade af de Danske Kiøbmænd og af Islænderne; og jeg kand ikke sige andet, end Isen, saaledes lavet, smager mig lige saa got som Torsken. Kiøbmændene tage ikke imod den af Islænderne, enten tørret, eller som Klipfisk lavet, men ferske tages de, 3 Iser imod 2 Torsk, som er Tegn at den duer til at lave Klipfisk af, og at den ikke er meget mindre end Torsken; thi den er i Almindelighed at tale saa stor, som den meeste Torsk, men der er vel ogsaa Torsk større end den. I følgende Articul om Hvidlingen siger Autor, at den tiener ikke til at tørres; hvorimod jeg kand forsikre, at Islænderne tørre den i lige saa stor Mængde som Torsken, og naar Compagniets Skibe ere gaaet fra Landet, er der visseligen fleere

tørre

tørre Iser i Landet, end Torsk, efterdi den sidste tages af Kiøbmanden, men den første ikke. Indbyggerne holde den snart lige saa god, som Torsken til Huusholdningen, og den sælgis pêle mêle imellem Torsken, og betales lige dermed; saa at denne Fisk virkeligen kand staae i parallele med Torsken, i det ringeste kommer den næst efter Torsken, og er det altsaa giort for lidet af den i Autors Efterretninget. Den kiendes fra Torsken, saavel af de fine Skiel den haver, hvilke meest afskrabes, naar den laves til Klipfisk, som og af 2de tykke Been øverst ved Hovedet, hvor det er afskaaret, hvilke Torsken ikke har; endelig er den ogsaa udvortes hvidere, men ikke mindre end Torsken.

§. LVIII.

Om Hvidlingen, paa Islandsk Lise kaldet.

Hvidlingen, som af Islænderne kaldes Lise, falder omkring Island meget større og feedere, end jeg har seet den andensteds, og har, som bekiendt er, meget nydeligt Kiød. Den har større Lighed efter Skielfisken, end efter Kabbelauen, efterdi den er hvidagtig af Farve, hvoraf den har sit Navn; den fanges ikke i stor Mængde, hvorfore den mestendeels fortæres fersk, og altsaa ikke bruges meget til at tørres. Var der intet andet derimod, end det man har berettet Autor, nemlig, at den er lige saa lidet som Skielfisken

tienlig til dygtig Flak- og Hængefisk, saa var den meget tienlig til at tørres, efterdi der af Isen eller Skielfisken tørres mange 100 Skippund som fortæres i Landet; og lige saavel i alle Maader kand man ogsaa tørre Hvidlingen eller Lisen der. Og hvorfore skulde Hvidlingen ikke kunde tørres udi Island, efterdi man veed, at den kand tørres ved Helsingør? Der er ingen Tvivl paa. Men Sagen er, der fanges just ikke Mængden af denne Fisk, og den er alt for begierlig og velsmagende til at spises fersk; derfore bliver den ikke meget tørret; og desuden er den ligesom Skiel-Fisken, ikke Kiøbmands-Gods, som Autor retteligen skriver.

§. LIX.

Om den slags Torsk, som Islænderne kalde Tisling.

Nu endelig, efter at her er skrevet saa meget om Torsken, kommer Autor til den Fisk, som han saa kalder, hvilket Navn jeg i Forveyen har været saa dristig at give Kabbelauen, og hører den ogsaa virkelig til: Men, paa det at denne Fisk ikke skal blive Navneløs, men faae sit eget og rette Navn, da kaldes den af Islænderne Tisling, som er et Diminutivum af Torsk, og af de Danske kaldes den Tirling, under hvilket Navn den er ganske bekiendt i Kiøbenhavn at være den smaae Torsk eller Berge-Fisk. Den er ikke andet, end Ungen af den gamle voxne Torsk, som jeg i Forveyen har for-

forklaret. Den Torsk, som er imellem den store Torsk og Titlingen, kaldes af Islænderne Stutting, og hos os Middel Torsk. Den er, som Autor siger, beklæd med de fiineste Skiel, som man ikke kan føle, naar man rører den med Haanden, ja end ikke fornemme imellem Tænderne, naar den er kaagt. Saaledes befindes og de 2de andre større Sorter Torsk, nemlig Stuttingen og den store Torsk at være, saa at disse virkeligen ere et slags Fisk, og differere alleeniste udi Alder og Størrelse.

Dens Farve, siger Autor, er graae og noget Guldfarvet, ziiret med mange mørke eller sorte Pletter og Striber, og derefter, at de om Sommeren ere lysere af Farve, men om Vinteren mørkegraae. Ligesom de forefindes, efter anførte Beskrivelse, ved Lübeck, saaledes findes de ogsaa ved Island. De Titlinger, som nogen Tiid have ligget tet under Landet i et slags Tang, see skiønnere Guldfarvede ud under Bugen end de andre.

Det der følger efter i denne Articul er meget merkeligt; thi efterdi Autor har faaet sine Efterretninger af Under-Kiøbmænd, som have faret paa Glückstad, saa maae man meget forundre sig over, hvorledes Autor har end ikke engang kundet faae dem tilforladelige i det, om de selv have at handle med; saaledes er Autori ortalt: De Danske Under-Kiøbmænd paa Island pleye og underti-

den at tørre dette Slags, og lade dem tilreede som Flak-Fisk, og da kalde de dem Titlinger. Disse blive meget lækkre og nydelige, men bruges alleene til Foræringer for store og fornemme Folk i Kiøbenhavn, følgeligen føres meget sielden andensteds hen. De Danske Under-Kiøbmænd tørre eller bereede aldrig nogen Fisk udi Island til Flak-Fisk, saasom det er da den urette Tiid, nemlig den heedeste Sommer, at tørre dem paa; saa at de virke ikke uden Klip-Fisk, hvilken, saasom den er saltet noget, tager ikke Skade ved at tørres den Aarsens Tiid; men Islænderne selv tørre og bereede alle de smaae Torsk eller Titlinger, som de kand fange, ligesom den store Torsk, til Flak-Fisk, hvilke de indlevere i Kiøbstæden, og faae lige saa meget derfor, som for den anden tørre Fisk; og undertiden leveres deraf paa visse Havne store Stakker; og heraf erfares, at disse Titlinger langt fra ikke ere saa rare, at deraf alleeniste giøres Present til fornemme Folk, at jeg meget snarere troer, at der er faae af det Slags, som have smagt dem; men lad os spørge de gemeene og fattige Borgere, om de ikke snart dagligen spise Titlinger, jeg er vis paa, at de svare Ja. At denne Fisk er meget god, er vist nok, og ligeledes, at den er begierlig i Kiøbenhavn frem for den grove Torsk; hvorfore det undrer mig saameget meere, at den ikke smager Hamborgerne; thi det er sandelig ikke vores Islandske Kiøbmænds Skyld, at de jo kunde faae den; men den bliver ikke taget imod af Hamborgerne, som de

over-

overlevere deres tørre Fisk til; hvorfore de endogsaa udi Island have stor Umage for at rette sig efter Hambörgernes gout; thi de maae fra Hafnefiords-Skibet, som gaaer til Glückstad, bytte alle deres Titlinger med Holmens-Havns Skib, som gaaer til Kiøbenhavn, og tage stor Torsk for dem; men at Autor, der selv siger at have sine Efterretninger fra Under-Kiøbmænd, der fare paa Glückstad, ikke engang heri har kundet faae Sandhed at vide, er meget; hvoraf man maae sikkert slutte, at, dersom Autor ikke har kundet faae Sandheden frem af sine Fortellere i de Ting, som de nødvendig maatte vide, have de meget mindre vildet tiene ham dermed i de Ting, som de til deels have været uvidende om, og hvori de kunde være at excusere; thi det er ingenlunde at pretendere af en Kiøbmand, som farer eet eller andet Stæd paa Landet, at han skal vide Beskeed om alle Ting i Landet.

§. LX.

Om Kullen, paa Islandsk Ypse kaldet.

Den Fisk, som Autor handler om i denne Articul, kalder han Kulle, det kand og vel være, at den saa heeder paa Dansk, men paa Islandsk kaldes den Ypse, som kommer overeens med det Norske Navn Øfs, som Autor anfører; maaskee den saa kaldes paa Dansk af dens mørke Farve. At den er en Art Kabbelau troer jeg og-

 saa,

ska, efterdi den ligner Kabbelauen endeel, og er meest ligesaa stor; men at den er saa mager og slet af Smag, at Islænderne kan ikke bruge den, og ikke engang æde den, saasom de have ingen Mangel paa bedre Slags, er gandske imod Erfarenhed. Islænderne spise denne Fisk, ligesom anden god Fisk, og smager ret vel; det er ogsaa bekiendt, at den, naar den er tørret, er en gandske god Fisk, endskiønt ikke saa god, som Torsk; men tørret findes der ikke meget af udi Island; siden den ikke fanges der i stor Mængde. Det øvrige, som i denne Articul tales om Kullen, henhører til Norge, og altsaa ikke er mit Forsæt at besvare samme, saasom jeg har foresat mig ikke at skrive andet, end det som jeg veed at være sandt, og Island vedkommende.

§. LXI.

Om Flynder.

For at undgaae fortredelig Vitløftighed, siger Autor, vil jeg spare til en anden Leylighed de mange besynderlige Efterretninger, som jeg har samlet om andre Fisk. Dersom de Efterretninger ere lige saa besynderlige og uefterrettelige, som de Autor er fremkommet med, har han giort vel i at spare dem, efterdi deslige Vitløftighed er ikkun fortrædelig. Saaledes kunde ogsaa de Efterretninger været sparede, som her gives om Flynderne, at de ere her saa feede, at, naar de ere tørrede, blive

blive de strax rødagtige ved Beenene og ankomne, følgeligen tiene de ikke i Handlingen, og til at skibe ud men ædes ikkun friske af Islænderne. Flynderne ere i sig selv meget feede og gode udi Island; men, at de kand tørres og forvares til Vinter-Provision, har jeg selv prøvet; og at de kand føres ud, har jeg ogsaa seet Beviis paa, da jeg har seet en Skipper med 5 eller 6 Garn, tet om Skibet udsatte, hvor det laae i Havn, at have fanget, saltet og tørret en anseelig Mængde deraf, som han førte ud med sig. Men Landets Indbyggere føre sig dem ikke saa til Nytte, men spise dem fersk, saasom Saltet er dem for kostbart at kiøbe. De legge sig derfore ikke heller efter at fange dem med Garn; men, naar de kaste Krogen ud efter en Torsk, bider undertiden en Flynder derpaa, hvilken de trekke vel op, men ere ikke dermed tilfreds; og paa den Maade nødes de til at fange de faae Flyndere, som de spise. Nogle Stæder bruge dog Indbyggerne at trekke Flyndere med Garn, ligesom med Fisker-Vaadde hos os, og bekomme dem saaledes i stor Mængde; hvilke de dog meest fortære fersk, efterdi de ikke ere forsynede med Salt, som endelig behøves, naar de skal tørres. Flyndere kaldes udi Island Kuller.

§. LXII.

Om Helleflynder.

En temmelig Mængde meget store Helleflyndere fanges under Island, om de kand veye saa meget, som Autor skriver, nemlig 400 Pund, kand jeg ikke sige, efterdi jeg ikke har haft Anledning at kunne veye dem; men der fanges mange, som ere 3 All. lange og derover, som have en derefter proportioneret Bredde, hvilke ere meget fede. Islænderne virke undertiden meget god Raf og Rækling af dem. Det Islandske Navn Rafur, som Autor har i sine Noter, betyder heele Been-Raden af Fisken; men Finnerne, som skiæres deraf, kaldes Raf-Belte. Ligeledes kaldes Rækling; ikke Riklinger paa Islandsk, som Autor siger, men Riklingur, hvilket er lange Strimler af Kiødet; som skiæres af, langs ad Fisken, og siden tørres og laves til Rækling.

§. LXIII.

Om Makrelen.

Makrelen maae denne gang slutte Troppen skriver Autor. Det havde været bedre, at Helleflynderne havde sluttet, end at fingere en Fisk ved Island, som Islænderne ikke vide af at sige, hverken under dette eller noget andet Navn; hvorfore det ikke er underligt, at Autor i dette Stykke ikke har kundet komme til nogen ret fuldkommen Vished. Jeg vil

ikke

ikke sige imod, at denne Fisk jo kand være iblant det Nordiske Havs Indbyggere, og at den vandrer fra Nord heele Havet igiennem, forbi Hetland, Skotland og Engeland, og hvad videre dens Reyser Autor beskriver; men dette kand jeg vist sige, at Makrelen er saa uartig, og spadserer Island forbi, og lader sig ikke finde af Islænderne. Det Vidnesbyrd, som Autor har bekommet af tvende forfarne og agtsomme Skippere, som boe paa Helgeland, maae gierne være usvækket i Henseende til Makrelens Reyser; men for saavidt de have bildet Autor ind, at Makrelen bekommes ved Island, saa holder jeg samtlige Islændernes Vidnesbyrd trofastere, end tvende Helgelandske Skipperes.

Om andre Strandfiske, som vores Autor ikke har nævnt.

Endskiønt Autor har givet Makrelen, som ikke fanges ved Island, en separat Articul; saa ere dog adskillige Fiske bleve udelukte, som ere Islænderne ret profitable, og hvoraf der fanges en temmelig Mængde; efterdi det da virkeligen henhører til et Lands Beskrivelse at vise, hvori dets Herlighed bestaaer, og hvad Indbyggernes Næring og Handtering er, saa vil jeg her korteligen nævne nogle Strandfiske, som fiskes ved Island, i Staden for Makrelen, som jeg har borttaget.

Steenbidderne fanges nogle Steder i stor Mængde, fornemmelig Vesten paa Landet, ogsaa

en

endeel Ender paa. Det er ikke den Fisk, som hos os kaldes Steenbidder; men denne er snart saa stor som en Torsk, har en mørk Farve paa Skindet, ingen Skiel, et kort Hoved, ikke meget stort Gab, men mange hvasse Tænder, liigest Hundenes, er ogsaa mangfoldig bidsk af sig, at de maae vel tage sig vare for den, naar de fange den, at den ikke giør dem Skade. Den kaldes uden Tvivl Lupus Marinus, og kand kaldes paa Dansk Søe-Hedden, siden den i visse Maader ikke er vores ferske Vands Gedder ikke uliig. Dens Kiød smager meget vel, og spises saavel fersk, som tørret, af Islænderne. Der er visse Tider, som de fange denne Fisk meere end nogen anden, saa at den paa de Tider er Indbyggerne til stor Nytte.

En anden Fisk, som er denne temmeligen liig i Skabning, men noget større, som af Islænderne kaldes Hlir, fanges ogsaa her og der, endskiønt ikke i saa stor Mængde, som Steenbidderne, og er meget god at spise.

Rødmaven har jeg tilforn beskrevet, i Anledning af Strand-Mogen, hvor Autor havdeført den ind, hvorfore jeg ikke her vil repetere det, den fanges i stor Mængde, baade paa Krog, med Garn, og stanges, som Aal hos os. Den er en meget nydelig Spise, paa adskillige Maader lavet, fornemmeligen, naar den lidt saltes, vindtørres og spæges.

Af

Af lige Skabning med Rødmaven fanges jevnligen en anden Fisk, som Islænderne kalde Graae-Maven, efterdi den er graae, hvor den anden er rød. Den er større end Rødmaven, og meget god at spise. Disse 2 holdes for en Slags Fisk, Rødmaven for Hannen, og Graae-Maven for Hunnen, siden i den første aldrig er fundet Ravn, men altid Melk, og i den anden tvertimod. Denne, saavel som den forrige tænker jeg at kaldes hos os Steenbidder; dog er jeg ikke saa stor Kiender af Fiskene, at jeg tør aldeles forsikre derpaa.

Rokke-Fisken, som paa Islandsk kaldes Skata, falder der i temmelig Mængde, og er en meget skiøn Fisk, fornemmelig naar den laves som Klipfisk, da den kaldes Klippe-Rokke. At den er meget god og begierlig vidner Land-Taxten, hvori den er anført at gielde 2 Fisk, det er dobbelt saa meget, som en stor Torsk.

Karve er en meget velsmagende Fisk, som undertiden faaes paa Krogen, dog ikke i Mængde; den synes mig af Smag og Skabning at være den samme som hos os kaldes Aborre.

Disse ere de fornemste og meest almindelige Strandfiske af den mindre Art, som Indbyggerne have god Nytte og Fordeel af; nu vil jeg med Autore begive mig til de større Hav-Fiske.

§. LXIV.

§. LXIV.

Om Hvalfisken.

Af alle slags Hvalfiske gives der stor Mængde omkring Island, som Islænderne have særskilte Navne paa, hvilke at opregne vilde blive alt for vitløftigt, og et Verk for sig. Jeg har seet en Ichtyologie i Manuscript over de Islandske Fiske, forfattet af en studeret Islænder, som handler ret smukt derom: Men jeg vil alleene følge vores Autor, og tale derom, saa vidt hans Skrift dertil giver mig Anledning, saasom mit Forsæt denne Gang ikke strekker sig videre.

Den store Grønlandske Hvalfisk, som Autor kalder den, vover sig ikke letteligen ind til den Øe Island, formedelst dens uhyre Storhed; men, af Frygt for de lavere Grunde, holder den sig tilbage i de grundløse Afgrunde ved Spitsbergen og under Nord-Polen. Denne Hvalfisk er saa lidet ubekiendt af Islænderne, at de see den meget ofte, og efterdi den har en slet Ryg, foruden Finner, kalde de den Sletbakur, det er at sige, slet paa Bagen; men Sand-Hval, som man har berettet Autor, at den ligeledes kaldes er en gandske anden Hvalfisk. Af begge disse Slags, og andre store Hvalfiske, findes Mængden omkring Island, ja endog ofte i Vigerne og de store Fiorde, saasom Hvalfiorden, (hvilken deraf har sit Navn) Hafnefiorden, og andre fleere Vester paa

Lan-

Landet. Saaledes har jeg selv seet 10 à 12 Stykker paa eengang i Hvalfiorden, som have forhindret Passagen, at man ikke har turdet gaae derover; gemeenligen komme de der aarligen paa en vis Tid, saasom sidst i Julii og først i August-Maaned. I de Fiorde Vesten paa Landet komme Hvalfiskene endnu ideligere og oftere. At disse ikke ere smaae Hvale, som gaae omkring Island og op i Vigerne og Fiordene, kand sluttes deraf, at Islænderne kand faae dem undertiden til 100 à 120 Alens Længde.

Man har uforskyldt røset Islænderne, naar der fortelles vores Autor, at de fortreffeligen vide at føre sig Hvalfisken til Nytte og blive Mester over den, hvorved meenes den forommtalte Hvalfisk Nord-Kaperen kaldet; Maaden, hvorledes de fange den, har man saaledes berettet vores Autor: Saasnart Islænderne blive vaer, at saadan en Hvalfisk driver ind efter Sildene, kaste de sig ufortøvet i deres Baade, med Harpuner, Spyd og Knive, og roer bag fra saa nær paa Livet af ham, som det kan mueligst lade sig giøre; derefter, naar Vinden staaer paa Landet, øse de en Mængde af alle slags Blod, som de til den Ende have taget med sig, af deres Baad ud i Søen, og lader det med Vinden drive efter den flygtende Fisk følger og selv sagteligen efter. Naar han nu seer, at han forfølges, og vil vende

om

om ud i Søen igien, men bliver Blodet var, saa skyer han det, og heller end han vil svømme derigiennem, vender han om igien, og iler til Landet, og saaledes strander enten paa Sandene, eller imellem Skiærene. Saaledes har man fortalt Autor, at Islænderne bære sig ad at fange Hvalfisken, naar Vinden staaer paa Landet, nemlig fornemmeligen med Blodet de kaste i Søen: Men, naar nu Vinden malheureusement staaer fra Landet, skal da Islænderne miste deres gode Hvalfiske? Thi Blodet kan da ikke finde ind paa Hvalfiskene. Ney, de bruge da en anden lige saa snuk Invention at fange fisken med, nemlig: Fiskerne roe efter Hvalfisken, og naar den vil vende om, kaste de u ophørligen Steene, ud af deres Baade imod ham, i Vandet, og giøre derhos et forferdeligt Bulder, Skrig og Allarm, hvormed de kyse Fisken tilbage, at han maae stedse flye forud imod Landet, og tilsidst af Mangel paa Vand maae blive liggende.

Saasnart nu Fisken er jaget paa Land, formedelst Blodet de kaste for ham, eller Steenene de kaste efter ham og skraale derhos, omringe Fiskerne ham med alle Baadene, og give ham Stik i Stik, indtil Blodet forløbet ham, og han døer; derpaa skiære de alt Spekket af, saameget, som de kan, og efterdi de ere ingen Kost-Foragtere, og saa

saa en temmelig Deel af Kiødet, og tage begge Deele hiem med sig.

Af alt dette meget, som nu er berettet saa omstændeligen, hvorledes Islænderne skulde bære sig ad at fange Hvalfiskene, maatte man slutte, at man havde lært ald deres Hemmelighed, i at fange Hvalfiskene, og man maatte snart holde det for Hexerie, at Islænderne kunde saaledes coujonere Hvalfiskene med noget Blod, nogle Steene og deres Skraalen: Men alt dette, som man har fortalt vores Autor, er ikke et Ord om; tvertimod, Islænderne ere intet mindre end dristige til at attaquere Hvalfisken, og de ere slet ingen Hexe-Mestere i Hvalfiske-Fangsten.

Den eeneste Maade, som de nogle Stæder paa Landet bruge, bestaaer deri, at en Baad roer Hvalfisken saa nær, som mueligt er, og da kaster en, som er vant dertil, en stor Jern-Harpun i ham, og skynder sig strax bort, denne Harpun er merket med dens Merke, som har slaaet den; og, som Hvalfisken deraf maae crepere, i Fald den er vel truffet, saa driver den siden et Stæd paa Land, om Lykken føyer; ja vel ogsaa fra Land, om Vinden saa bær til; og, driver Fisken da op paa Landet, faaer den, som Harpunen tilhører en vis Part, efter den Islandske Lov af Hvalfisken, og den, paa hvis Grund den driver op, faaer resten. Dette er ald den Kunst, som Islænderne bruge for at fange Hvalfisken, og saavidt har deres Vi-

denskab deri hidindtil strakt sig. Men da de nu tillige med Fisker-Hukkerterne har faaet Harpuner-Redskab over til sig, og en som forstaaer det, der kand lære dem at omgaaes dette Verk, venter jeg, at Hvalfiskene ikke vil slippe saa got Kiøb herefter.

Barderne, efterdi de ere ikkun smaae, siger Autor, og derfore begiæres ikke meget af de Danske, saa og efterdi Islænderne, formedelst deres elændige Verktøy, kand ikke vel hugge dem ud, lader man sidde. At Barderne ikke ere smaae alle, kand erfares af det, som i Forveyen er sagt, nemlig, at der falder meget store Hvalfiske omkring Island, lige saavel som mindre; hvorfore de ogsaa vel tages imod af de Danske Kiøbmænd. Verktøy, til at hugge Barderne ud, feyler dem ingenlunde, saa at det kommer ikkun an paa, at de fik Hvalfiske nok, saa skal jeg svare til, at de vide gandske vel at betiene sig af dem.

Maaden, hvorledes Islænderne handle Spekket, har man berettet lige saa urigtig, som det meeste andet, nemlig: Spekket kaste de i Oxehoveder eller Fade, og lader det ligge et fierding Aar deri, og efter Haanden smelte og udlække. Hvad som i denne Tiid drypper ud af sig selv, er den fineste og beste Tran, som øses ikkun af, og bliver ukaagt forhandlet, &c. Med Leveren af Torsken paa Fisker-Stæderne omgaaes ongefær saaledes,

at

at de kaste den efter Haanden i Kar, og lader den smelte, da de klare den af; men Spekket af Hvalfiskene kaage de gierne strax i en Gryde, hvori de først komme noget Vand, saa at Tranen stedse flyder oven paa, hvilken de skumme af, saa længe der er noget. Det Kiød, som bliver tilbage, efter at alt Spekket er bortsmeltet, sige de, ikke at have den ringeste Tran-Smag, og bruge nogle at lægge det i deres Syre, hvilket er som en skarp Eddike, da det derefter skal være ret got at spise. Og paa denne Maade findes der de, som føre sig Kiødet til Nytte, hvilket ikke kunde siges, uden at legge denne odieuse Talemaade til: Efterdi de ere ingen Kostforagtere. Kandskee, om man engang, uvidende hvad det var, fik det at smage, man skulde da ikke tale saa foragtelig derom. De som have smagt det for at prøve det, have forsikret mig, at det ikke er modbydeligt at spise, men smager ret got; dog er det at merke, at Kiødet ikke er ædeligt af alle Hvalfiske; men det er en almindelig Regel, at Kiødet af det Slags Hvalfiske, som have Tænder, duer ikke, men Kiødet af de andre lade sig spise.

§. LXV.

Om Marsvinet.

Det synes, at Marsvinet, som af Islænderne kaldes Nise, aldeles confunderes i denne Articul med Spring-Hvalen; denne sidste er ganske anderledes end den første, baade i Henseende

seende til Størelsen, da den sidste ofte er 9 Alen lang, og den første meget mindre, nemlig 5 til 8 Fod lang, som Autor skriver; saa og i Henseende til den Springen, som Marsvinet bliver tillagt; thi Marsvinet springer ikke synderlig, men bultrer sig ikkun rundt om, og kommer ikke meget fort afstæd; da derimod Spring-Hvalen, som der er 2 slags af udi Island, baade kommer fort afstæd, og springer høyt over Vandet. End videre confunderes de i dette, at der berettes, at Marsvinet bliver blind i Junii Maaned, som man ikke veed af; derimod er det bekiendt, at Spring-Hvalens Øyne-Laage, naar den søger at giøre Baadene Skade, ved at springe op af Søen, og lade sig falde paa Baadene, falde ned over Øynene, saasnart den kommer op af Vandet, saa at den ikke kan see, hvorved Baadene nogenledes kan retirere sig for den. Marsvinet søger heller aldrig Baadene, men det er Spring-Hvalens største Lyst, saa at den længe holder ved at forfølge dem, ved at springe efter dem, som før er sagt.

Kiødet af Marsvinet er, som Autor siger, meget got at spise; men Islænderne ere ikke bange for at Harpunere den, paa hvilken Maade de fange mangfoldige; undertiden jage de ogsaa endeel paa Land, (efterdi den er bange og lader sig gierne jage,) og dræbe dem saavel i Junii, som andre Maaneder, eftersom ingen veed eller troer, at den er meere blind den eene, end den anden Tiid af Aaret. Det lader derfor ligesom, at hver anden

den Linie i denne Articul hører til Marsvinet, og hver anden til Spring-Hvalen, efterdi den heele Articul passer til ingen af dem. Om Marsvinet siges, at de gode Islændere ikke skulde have nogen synderlig Fordeel af den, efterdi den, for dens hastige Svemmen, er vanskelig at bekomme, hvis denne merkverdige Omstendighed ikke var ved den, nemlig, at den bliver blind i Junii-Maaned. Den kommer ikke fortere afstæd, end at jo Islænderne temmelig kan følge den; og det er meget almindeligt, at 2 Mænd i en liden Baad angriber den, og giøre sig den til Bytte, og det saavel før, som efter Junii-Maaned, efterdi den er lige blind stedse.

§. LXVI.

Om Hav-Kalven.

Autor kalder denne Fisk, Hay-Fisk, Søe-Hund, Haa-Fisk og Havkal; jeg er ikke saa Fiske-Lærd, at jeg til visse veed, hvilket Navn den tilkommer, uden at den paa Islandsk kaldes Haakal, som prononceres Hav-Kal, og derfore giver jeg den det samme Navn paa Dansk, siden det ogsaa findes iblant de af Autore anførte Navne. Man har berettet, at Islænderne fange ikkun det største Slags, formedelst deres Spek og Lever; det er ligesom jeg vilde sige, at de fiske ikkun den største Torsk, hvilket de ikke raade for. De kaste deres Krog ud, ey vidende, hvad der vil bi-

bide paa den, undertiden trekke de den op med en liden Flynder, da de dog kastede den ud i Tanke at faae en stor Torsk; dog kaste de derfore ikke Flynderne bort; og saaledes gaaer det og med Hav-Kalven; de ønske sig vel det største Slags, men ikke desto mindre tage de til takke med hvad de kan faae. Der fanges en temmelig Mængde af denne Fisk med en dertil indrettet Machine, som synkes ned i Havet, og hvor en Boje er oven paa; Krogene neden til ere forsynede med Jern-Kieder et Par Allen lange, paa det at Fisken ikke skal bide dem i tu, som skeede, om det var Fiske-Linier. Naar Islænderne roe ud paa Havet at see til sin Fangst, som de giøre med denne Machine, skeer det ikke sielden, at de kan finde 12 à 16 Stykker faste ved Krogene, hvilke de da binde fast hver for sig med en Snøre inden i Baaden, og saaledes slæbe dem til Land med sig, hvorved de giøre en lykkelig og profitabel Fangst.

Kiødet af denne Fisk smager meget vel at spise, men det er befundet, at, naar de spise formeget eller idelig deraf fersk, faae de gierne slemme Syg-domme deraf, og døe pludseligen bort; hvorfore det nu ikke gierne spises, uden efter at det har hengt en lang Tiid, vel eet Aar omkring, da det feede er dryppet derfra, og det øvrige smager som god Spæge-Lax; hvormed en af de Danske Kiøbmænd engang er bleven tracteret, ey vidende andet, end det var Lax, indtil det blev ham sagt. Man har berettet Autori urigtigt, at deres Spek kaage Islæn-

derne

dette gemeenligen Tran af; thi de faae aldrig det ringeste Tran deraf, hvorfore det urettelig kaldes Spæk, da det er ret Kiød, som paa en anden seed Fisk. Men derimod skriver Autor retteligen, at Leveren er saa overmaade stor, at man med en eeneste kan fylde en Qvartel, det er et Fad paa hen ved 120 Potter; hvoraf de faae den allerskiønneste Tran. Man har fundet leveren i de allerstørste Hav-Kalve, som kan være til 9 Al. længde, saa stor, at den kunde fylde 2 Tønder.

§. LXVII.

Om Sverd-Fisken.

Sverd Fisken sees omkring Island, saavelsom andre slags store Fiske, men ligesom Autor intet har noget om den, Island i Særdeleshed vedkommende, saa har jeg og ikke noget derimod at erindre. Det eeneste han nævner, som hertil kand henføres er, at den jager Selhunden, og at Robberne eller Selhundene frygte sig meget for dem, og ofte springe paa Landet til Menniskene, for at ikkun undgaae dem. Hvorom jeg har forespurt mig, og aldrig nogen veed at være skeet udi Island.

§. LXVIII.

Om Hav-Tyre og Hav-Køer.

Man har fortalt Autor en artig og ellers bekiendt Fabel om Hav-Tyre og Hav-Køer, som han

har giort sig den Umage at anføre i denne Articul for sig selv; nemlig, at de i Hovedet ligne en Oxe, men paa Kroppen og Fødderne en Robbe eller Selhund, og at de ofte med deres Brølen foraarsage, at Land-Køerene blive ligesom afsindige, og løbe rasende efter Lyden. Endskiønt Autor skriver at han har hørt denne Historie af 2 Personers Munde, saa lægger han dog til, at de vel ikke have seet det, dog hørt det. Det gaaer ligeledes til udi Island, ingen har nogen Tiid seet det der, men mange have hørt det, den eene af den anden, ligesom det pleyer at skee med vores Ammestuers-Historier, af hvilke jeg har hørt mange lige saa urimelige, som denne, og derfore fæstet samme Troe til dem, som til denne; saa at der er vel ingen, som i nogen Maade reflecterer derpaa. Om man end ikke nogen Tiid har seet disse formeentlige Dyr, saa maatte man dog have fornummet Effecten af deres Brølen, at nemlig Land-Køerene skulde løbe derefter som afsindige; men dette veed ikke heller nogen af, saa at man giør bæst i at lade det passere for et Eventyr, der fortelles i Ammestuer.

§. LXIX.

Om Selhunden.

Denne heele Articul, som handler om Selhundene, har Autor afhandlet korteligen saaledes: Om Robberne eller Selhundene skal jeg anføre eet og andet i Efterretningen

om

om Strat-Davis. Hvad Efterretning skal man vel faae af disse Ord om Island? Man skal kaste op og læse om Strat-Davis. Naar man kommer der, læser man en Beskrivelse i Fod og Tomme-Maal om en liden Selhund, som Autor har været saa lykkelig at faae udstoppet fra Strat-Davis, hvilken han sikkert havde kundet faae meget nærmere, siden de ikke ere saa rare; dernæst anføres, hvorledes Indbyggerne der bruge Selhunden til Spise, Klæde og allehaande Redskab. Hvad lærer man nu heraf angaaende Island? Slet intet.

Efterdi Autor da slet intet har om Selhundene, og det er ikke en af de ringeste Herligheder Landet besidder, da der fanges en saa stor Mængde Selhunde, som andre Lande og Stæder sender expresse Skibe til Strat-Davis for at fange, og Islænderne have dem, saa at sige, uden for deres Dør, saa vil jeg derom give tilforladelige Efterretninger, forestillende, hvorledes, og hvad Mængde deraf fanges. De gode Mænd, som have givet den Sl. Borgermester Anderson Beretninger om Landet, have vel dertil ikke haft synderlig Lyst, efterdi det er til Landets Fordeel, og man klarligen seer, at det ikke har været deres Hoved-Passion at informere Verden om Landets Herligheder.

Man finder stor Mængde Selhunde her og der runden om Landet, som Indbyggerne deele i 3 Slags, **Land-Sele**, **Øe-Sele** og **Grønlandske Sele**. Det første Slags er de mindste,

 og

og ellers de almindelige Selhunde, og kaldes Land-Sele, fordi de holde sig til Landet, og stedse findes derom, gaae op i Fiordene og smaae Viger, og der jage efter Lax, Ørter, Foreller, og deslige lekker Fisk. Øe-Selene ere det største Slags, saa kaldede, efterdi de holde sig ved de Øer, som ere omkring Landet her og der, og helst de ubeboede, hvor de kand være nogenledes i Roe. De Grønlandske Sele ere ogsaa store, ligesom Øe Selerne, dog holdes de for at være af en anden Art. Disse ankomme aarligen i December-Maaned, og opholde sig fornemmeligen paa de nordligste Kanter af Landet, nemlig i Norder- og Øe-Fiords-Sysseler, og blive der indtil May-Maaned, da de, som ikke ere faldne Islænderne til Deel, reyse bort igien. Disse sidste, som kand kaldes den største Herlighed for Landet, efterdi de komme i saadan stor Mængde, fanges i Norder-Syssel med Garn, da der sættes 20 à 30 Garn ud, hvert at regne 20 Favne langt, i Fiordene, hvor Selhundene gaae op, saaledes at de giøre som et Vildtniß eller Irregang, hvorved det skeer, at hvad Selhunde der ikke rage i eet Garn, komme gierne i et andet, og gaae brav dristig i dem: Hvorfore ogsaa Eyerne af Garnene, naar de tage dem op, kand faae 60 til 200 af Gangen, efter een eller 2 Dages Forløb; og skattere Indbyggerne hver Selhund saa god som 2 Rdlr., efterdi de bekomme Mængde kostelig Tran, og de skiønne Skind af dem. I Øe-Fiords-Syssel bruge Indbyggerne ikke synderligen Garn, men ere kommet

i med

i med at Harpunere dem, hvori de ogsaa ere ret Mesterlige, og forskaffe de sig saaledes en god Fangst af dem. De kand kaste deres Harpun med en lang Linie paa vis Sigte fra 10 til 20 Favne. Disse Grønlandske Selhunde ere 2 til 5 All. lange. Andre Stæder paa Landet veed jeg ikke de Grønlandske Selhunde komme, uden det maaskee skulde være i Vest-Fiordene; men dette, som jeg har givet Efterretning, om er vist.

Øe-Selerne fanges ogsaa undertiden i stor Mængde, helst paa de ubeboede Øer; thi som de der holde sig sikkre, giver en heel Hob Mennisker sig sammen, og lurer paa dem, naar de ere gaaet op paa Øen at bade sig i Solen, da de, iilende til dem, slaae dem ned for Fode med store Køller, som enhver har forsynet sig med, saa at det ofte hender sig, at de faae paa engang 100 Stykker nedsablede. Paa ovenskrevne Maader fanges ogsaa Land-Selerne, som dog i Mængden ikke ere at regne imod de Grønlandske, uden saavidt de derimod ere Landet omkring, og give Indbyggerne god Fordeel. Syder paa Landet fanges ikke stor Mængde deraf, og der have de Skik, meest at skyde dem med en Flint, som trekker brav langt.

Af denne store Herlighed, som Landet nyder ved Selhunde-Fangsten, er det da klart, at det bør ikke forbigaaes at meldes, naar man vil give nogenlunde tilforladelige Efterretninger om Landet.

§. LXX.

§. LXX.

Om ferske Søe-Fiske.

Ligesom det er gaaet med Selhundene, at Autor ikke har haft nogle retskafne Beretninger derom, saa gaaer det og her med de ferske Søe-Fiske, om hvilke Autor ikke har noget synderligt at anføre. Det eeneste er om Laxen, hvorom der skrives saaledes: Ved Holm, i Ellera, ved Kleppee, saa og i andre dybe Fiorde, i hvilke der nedfalder Aaer eller smaae Flode fra Biergene, findes der Lax. Dette skal betyde: Ved Holmens-Havn udi Heller-Aaen ved Kleppe, (som er en Bondejord, der ligger ved Heller-Aaen;) findes Lax. Enhver skulde ellers bilde sig ind af anførte Ord, at Heller-Aaen maatte være en dyb Fiord, efterdi der staaer: og i andre dybe Fiorde; men dette er langt anderledes; thi Heller-Aaen er en gandske smal, og ikke dyb Aae, over hvilken jeg ofte har reedet, saa at jeg veed det til visse. Om Foraaret, naar der har været meget Snee paa Fieldene, som er smeltet og løbet dertil, voxer Vandet, som sædvanligt, noget høyere; dog kand man altid fare derover med Heste. Det vilde blive alt for vidtløftigt, at nævne de mange Aaer og smaae Fiorde, som Laxen i Mængde gaaer op udi, iblandt hvilke Heller-Aaen, snart er den ringeste. Udi Norder, Oesfiords, Skagefiords, Hunnevatns, Borgefiords, Guldbringe og Arnes-Syssseler findes og fanges Laxen i største Mængde, foruden

an-

andre fleere Stæder, dog ikke i saadan Mængde. Det er en almindelig Observation, at hvor der falder Vande fra de ferske Søer inde i Landet, hvor der er Selunger, (som ere Foreller hos os) ud i Aaerne eller Fiordene, der gaaer gierne Laxen fra Søen op. Det er meere end bekiendt, at Laxen gaaer altid frem imod Vandstyrtninger, som Autor skriver, og skyder sig, eller rettere sagt, springer utroeligen høyt op imod samme; men dette passer sig meget ilde paa Heller-Aaen, hvorom her tales, saasom der er ingen Vandfald, som er at regne for noget, at Laxen skulde springe op derimod.

Maaden, paa hvilken Laxen fanges, har man ganske urigtig berettet Autori: **Man sætter, siger han, de saa kaldede Laxe-Kister tvers i Veyen for dem, som bestaaer af Stakerverker, der ere slagne tet sammen, hvorigiennem Laxen vel kan komme op, men ikke tilbage igien til Søen.** Dette ere heel vanskeligt at begribe; man maa bilde sig ind, at disse Staketer have forstand at skyde sig tettere sammen, saasnart Laxen er gaaet der igiennem, ellers kunde den jo ligesaa let gaae tilbage igen. Jeg vil ikke raade nogen at lægge Laxekister an paa denne façon; udi Island bruges det ikke saa; men Laxekisterne indrettes der saaledes: Der giøres Kister, ret som Hyttefade hos os, med Laag, Laas og Nøgel oven paa; disse sættes midt i hver Arm af Aaen, som gaaer ud til Søen, og for det øvrige

gi=

giøres en Demning paa begge Sider af Kisten som bespender den gandske Aae, at ingen Lax kan komme igiennem, uden udi Laxekisten selv: Paa den Side af Laxekisten, som vender ud af Søen er en maadelig stor Aabning, at den største Lax kand gaae der igiennem, hvilken paa begge Sider ind ad er besat med Tøndebaand tet til hinanden, som gaae i en Spitse ind udi Kisten; disse Tøndebaand ere giorte saa smekkre, at de let lade sig udvide af Laxen, og formedelst deres elasticiré gaae sammen igien; saa at, naar Laxen har trenget sig der igiennem, som den let kand, og er kommet ind i Kisten, kand den ikke gaae ud samme Vey, efterdi Spitserne og Enderne af Tøndebaandene staae Laxen imod, naar den vil gaae tilbage; og paa denne Maade kand saa mange Lax gaae derind, som der byde sig til, hvor de staae ligesom i et Hyttefad, indtil den som varter Laxekisten op, kommer til, lukker Laaget op, og tager sin Fangst gandske levendes; derefter lukkes Laaget til igien, og Laxene gaae paa nye ind i Kisten; og saaledes continueres dermed, saa længe Laxen gaaer. Denne er Laxekisternes Beskaffenhed i Heller-Aaen, og andre smaae Aaer; ellers bruge de ogsaa Vaadde, hvormed de trække og fange Laxen, ligesom hos os skeer i en Fisker-Park, paa hvilken Maade de bekomme en stor Mængde, saasom der paa adskillige Stæder i Landet gives usigelig Mængde Lax.

Foruden Lax findes mange Stæder i de ferske

Søer

Søer (af hvilske nogle ere ret store, saasom My-vatne og Tingvalle-Vandet, hvilke ere 6 à 7 Mile i Omkreds) en stor Mængde Selunger, som de af Islænderne kaldes; hvilket almindelige Navn befatter 3 andre slags Fisk, som hver har sit Navn, hvilke Fisk blive de samme, som hos os kaldes Ørter og **Foreller**. Af disse meget nydelige og lekkre Fisk er der iblant, fornemmelig i My-vatne i Norder-Syssel, saadan Mængde, at de tørre dem som Flak-Fisken, paa hvilken Maade de ere meget velsmagende; undertiden saltes og noget af dem: Mange Stæder have de saadan Overflødighed af Ørter og Foreller, at de tiene til deres Føde heele Aaret om, paa adskillige Maader lavede.

Der findes adskillige Stæder i Landet ypperlige Aal, af hvilke jeg ofte har spiist; men, saasom Islænderne i Almindelighed have en serdeles Afskye for at spise dem, saa eftersøges de ikke, hvorfore man ikke nær er kommet efter, hvad Mængde der er.

Fleere end ovenmeldte Sorter af ferske Vands Fiske tænker jeg ikke der findes i Landet; men som disse just ere de rareste og delicateste Fisk hos os, synes mig det værd at nævne, hvad Herlighed Island endog i denne Post haver.

§. LXXI.

§. LXXI.

Om Slanger.

Slanger er der ikke udi Island, ligesom Autor beretter. Naar Autor dertil vil give Aarsag, maae strax **den her herskende overmaade strenge Kuld** holde for; saaledes er Autors Begreb om Island formedelst urigtige Beretninger allevegne fordervet. Det er i Forveyen oplyst angaaende Kulden i Landet, og kan sees af de hosføyede Meteorologiske Observationer, at Kulden ikke er sterkere Syder paa Island end hos os, hvorfore Slangerne lige saavel kunde leve der, som her; men siden dette Dyr ikke er kommet der, bliver det vel derved, efterdi ingen faaer Lyst til at forplante det derover.

§. LXXII.

Om Insecter og Utøy.

Intet Land paa Jorden er mindre foruroeliget af Insecter, og saadant slags Utøy end Island, endskiønt man kan ikke give de Aarsager derfore, som Autor tager for fulde, nemlig: **Den hæftige og langvarige Kulde, samt den Mangel her er paa Træer og Buske.** Begge Deelene ere saaledes tilforn oplyste, at man ikke har fornøden at svare eet Ord meere hertil; thi, endskiønt der er ikkun lidt stor Skov paa Landet, saa er der dog mange Stæder smaae Buske. **Ederkopper** er der nogle af paa Landet, men ikkun

smaae.

smaae. Bremse og Hestefluer veed man slet intet af paa Landet, saa at de alleene have været i Hovedet paa den, som har fortalt Autor, at de endog i Creaturenes Næseborer, og ved den inderste Rand in foramine Ani lægge deres Eg, og lade dem der udlægge ved Dyrenes Varme. Saadan Fabel veed ikke noget Menniske paa Landet af at sige. Det eeniste af det Slags, som man har incommodité af paa Landet, er paa sine Stæder Myg, som ere temmelig store, og i største Mængde findes fornemmelig i Norder-Syssel, det koldeste af Landet, og i Særdeleshed omkring den Søe, My-vatne kaldet, som just har sit Navn af Myg. Der plages Mennisker saavelsom Qvæget temmelig af dem, saa at de Reysende bruge gierne et Flor for Ansigtet, for at beskytte sig imod denne Fiende, efterdi de stikke meget slemt; og dette er besynderligen Beviis paa, at Insecterne meget vel kunde leve i Landet formedelst Kuldens Strenghed; og just fordi der i Norder-Syssel er meest Skov, er der ogsaa fleest Myg. Disse Dyr holde sig ellers fornemmelig ved de ferske Søer, og i Særdeleshed, naar der er Buske ved, saaledes har jeg erfaret temmelig mange Myg ved Thingvalle-Vandet, som ret incommoderede.

Jeg har i Forveyen ogsaa berettet, at det er en utallig Mængde Spyefluer ved Fisker-Stæderne, hvor Fisken ligger udbredet for at tørres. Andre Slags Insecter veed man ikke, at

der er i Landet. Naar det har længe været tørt Vænr, og det da begynder at regne, gaaer det der, som i andre Lande, at Regnormene krybe op af Jorden i største Mængde; men om disse ere ikke Indbyggerne i den Indbildning, at de ere nedregnede: Derimod indfinder sig undertiden et andet Slags Orme ved megen Regn, hvorom Indbyggerne have den Tanke; disse ere grønne, meest af Skabning og Størrelse, som Silke-Orme, naar de ere halv-voxne, og mægtig forderve og fortære Græsset, hvor de falde paa; men dette er ikke almindeligt, og naar de komme, betage de gierne ikkun en liden Strimmel Jord.

§. LXXIII.

Om Muus.

Hvem der kiender Landet, og da læser denne Articul, maae falde i høyeste Forundring over saa utidige Fortælninger. Her berettes, at her falder ey heller mange Muus, efterdi de kand ikke leve, formedelst den igiennemtrengende Kulde, og Mangel paa Føde i den tynde, og med Svovel opfyldte Jordskorpe, hvorunder der strax ere Klipper. Der er mange Tusinde levende Beviis udi Island imod disse anførte Ord; thi Indbyggerne plages temmelig med Muus, og man har aldrig hørt dem klage sig for Kulde eller Mangel paa Føde; tvertimod de yngle der alt for meget, og flye Kattene nok at bestille, forderve ogsaa en stor

Deel

Deel Fisk, og andre Vahre for Indbyggerne. Besynderligt er det, at, da Autor har sine Efterretninger fra Under-Kiøbmænd, de da ikke have fortalt ham Sandhed i denne Post, efterdi det kand ikke være dem uvitterligt, at der er Mængde Muus, saasom deres fornemste Magazin og Opholds-Stæd er Kiøbstædens Huuse, hvor de altiid forefinde god Forraad af Meel, Brød, Fisk, og alt hvad deres Hierte kand forlange, med hvilke Ting de tractere sig ret vel i Kiøbmændenes Fraværelse, som de faae at vide, naar de ved deres Tilbagekomst til Landet finder 3 eller 4 udtømmede Meel-Tønder, og Fisken undertiden brav afgnavet. Og, som jeg ikke har hørt, at Kiøbmændene have efterladt dem Brendsel til Varme, saa maae jeg fornuftig slutte, at de have kundet taale Vinterens Kulde, siden de ere ret muntre, naar Kiøbmændene om Sommeren komme til deres Huuse Indbyggerne i Landet ere ikke saa usle og fattige, at de jo have Raad til at unde deres Muus deres nødtørftige Ophold af Meel og Fisk, som de have til Vinter Provision; og er der end nogen saa misundelig imod dem, ere Muusene dog saa dristige at tage dertil uadspurdt; saa at de ikke have fornøden at søge deres Føde i den med Svovel opfyldte Jordskorpe, og grave sig der igiennem for at faae deres Begravelse i Klipperne, som ere derunder. Dette er ellers en Repetition af de urigtige Principiis, som Autor har faaet, om Svovel-Jorden, Klipperne i Landet og den igiennemtrengende Kulde. Og, som det er nu en aaben-

 bare

bare Sandhed, at der er fleere Muus udi Island, end man vel stiotter om, og at de ere lige saa muntre om Vinteren, som om Sommeren, som jeg selv har af daglig Erfarenhed, saa synes mig med Føye at kunde invertere Autors Argument saaledes: At, efterdi der er saa mange trivelige og vel holdne Muus udi Island, saa maae der ikke være saa forskrekkelig koldt, som der foregives.

En lige saa latterlig som usandferdig Historie har man fortalt Autor, saaledes: **Kirkegaarden ved det gamle Kloster Widöe har denne Egenskab hos sig, at, naar man setter Muus ned paa den, saa døe de strax paa Stædet; som min Forteller bekræfter, siger Autor, at han selv ofte har forsøgt, og befundet det i Sandhed saa at være.** Det der endda meest forundrer mig ved denne Historie, er, at Autors Forteller har været saa dristig at legge til, for at bekræfte sin Fortelning, at han selv ofte har forsøgt det og befundet det rigtigt; hvoraf man kan see, at det har været ham meget om at giøre at faae den Sal. Borgemester Anderson til at troe saa mange urimelige Ting, som han har snakket for ham. Tingen selv er aldrig til, og jeg har meget nøye informeret mig derom, siden jeg ofte har været paa Widöe; ved hvilken Leylighed jeg ogsaa har efterseet, og befundet, at den physiske Aarsag, som Autor giver derfor, har lige saa lidet Stæd, som Tingen selv; Autor formeener, at en **Svovel Damp, som opstiger der sterkere og tykke-**

re

re end andensteds, er den eeniste og sande Aarsag dertil. Og denne maae jo saa meger meere formodes her, saasom det befindes, næsten over den heele Insul, at Svovelen synligen udbreeder sig under den øverste Jordskorpe; hvoraf denne Kirkegaard maae uden Tvivl have faaet en større Deel, end andre Stæder, hvilket letteligen kunde udfindes paa Stædet af en Naturkyndig, enten ved et Lys, om det ikke var alt for farligt, eller ved Lugten, og ved at grave derefter. Naar Autors Forteller har givet ham den artige Efterretning om Muusene, som ikke kan leve paa Widöe Kirkegaard, har Autor strax forundret sig over dette Phænomenon, og har skuldet søge Aarsag til saadan forunderlig Virkning; og som han da i Forveyen har haft saa faste Idéer om den meget Svovel under den øverste Jordskorpe, har han ogsaa lykkelig fundet Aarsagen deri, som man kan være forsikret om, at hans Forteller har styrket ham i, paa det at Historien skulde ikke synes urimelig. Men jeg forsikrer i ald Sandhed paa, at der ikke findes det ringeste Svovel paa Widöe, som er en med de skiønneste Græsgivende Øer, som findes ved Island, hvilket alt kunde være nok til at bevise, at der kan ikke være Svovel under den øverste Jordskorpe, mindre saa sterk Svovel, at Muus kunde forgives derved af Dampen; thi hvor Svovel er saa nær under den øverste Jordskorpe, voxer ikke det ringeste Græs, mindre saa ypperligt Græs, som Widöe

er bekiendt for. Jeg har desuden brugt de 2de Midler, som Autor recommenderer en Naturkyndig, for at forsøge, om der befindes Svovel, nemlig jeg har lugtet paa den opgravede Jord, ikke eet, men mange Stæder paa Øen, og jeg har seet grave adskillige Stæder, baade paa Kirkegaarden, og i Tørve-Moser, hvor der er gravet heel dybt, men aldrig ringeste Smule Svovel er mødt nogensteds paa Øen; saa at denne Fortelning er ret et Mynster og Exempel paa de urimelige Historier, som de gode Mænd have bebyrdet den Sal. Borgemester Anderson med. Man kan ogsaa giøre sig en vis Regning paa, at der ingen Svovel- eller usund Damp maae være paa Widöe, efterdi de gode lekkre Muncke i gamle Dage have der haft et Kloster og Herre-Sæde, hvortil de havde anseeligt Gods, som er alt det Hans Kongelige Majestet eyer i Guldbringe Syssel og Mosfelds Sveiten; thi de havde ellers udvalt sig et sundere og beqvemmere Stæd til deres Residence.

§. LXXIV.

Naar Solen er stedse synlig, eller bliver usynlig.

Paa den nordlige Side af Øen, siger Autor, kan man fra Medio Junii indtil ultimum Julii ikke alleene see Solen oven over Horizonten, men endog, efter Anseelse, dens underste Rand meere end en Mands Høyde over Søens Overdeel. Det er meere end

vel

vel bekiendt, endog af u-studerede og ulærde Folk, at lige langt fra Solhverv skal Solen have lige Høyder; lige saa bekiendt er det og, at Solhvervet falder ind ved den 21 Junii. Fra medio Junii til den 21 Junii er altsaa i det høyeste 6 Dage, derimod fra Solhverv til ultimum Julii 41 Dage, saa at jeg, efter disse bekiendte Sandheder, ikke kan begribe, hvorledes det gaaer til, at Solen kan sees fra medio Junii indtil ultimum Julii over Horizonten; der er nødvendig en Forseelse i denne Regning. Man kan ikke heller sige, at Solen kan sees over Horizonten paa den Nordlige Side af Øen; thi derudi indbefattes Hunnevants, Skagefiords og Øefiords Sysseler, hvor Solen ikke sees stedse over Horizonten nogen Tiid; men paa de Nordligste Kanter og Pynter af Landet lader det sig giøre, saasom ved Capo de Nord i Strande-Syssel, og Langeness i Norder-Syssel; hvor man kan see Solen nogen Tiid for og efter Solhvervet over Horizonten, som til een Mands Høyde.

Urigtig var den Regning ved Sommer-Solhvervet, men galere bliver den endnu ved Vinter-Solhvervet, naar Autor siger: I Decembri og Januario er Solen ganske usynlig, undtagen at man øverst paa de høye Bierge, som vende imod den, seer et lidet Skin, og man har ikkun, uden Tvivl refractionis beneficio, et Tusmørke eller Dag af 1½ til 1¾ Time. Uden at tale om, at der er samme Feyl i Regningen i Henseende til Solhvervet, som ind

falder gierne den 21 Decemb. nemlig, at Solen regnes usynlig, eller stedse under Horizonten, fleere Dage efter, end for, Solhvervet, som endelig maae være lige mange; saa møder herved endnu en anden Urigtighed, derudi bestaaende, at Solen kan ikke være saa mange Dage engang under Horizonten stedse om Vinteren eller ved Vinter-Solhvervet, som den er stedse over Horizonten ved Sommer-Solhvervet, efterdi refractionerne giøre, at Solen om Sommeren synes at være fleere Dage og høyere over Horizonten, end den virkelig er, og tvertimod, at Solen om Vinteren synes at være færre Dage under Horizonten, end den virkeligen burde være. og dette uagtet, giør Autor Tiden, som Solen er ganske under Horizonten om Vinteren en halv Maaned længere, end den Tiid, paa hvilken Solen om Sommeren stedse er over Horizonten; hvilket aldeles er imod Naturen af Tingen; thi der kan være det Stæd, hvor Solen 8 Dages Tid ved Sommer-Solhvervet stedse er over Horizonten, og den er dog ingen Dag usynlig ved Vinter Solhvervet, begge Deele for refractionernes Skyld; som man veed at være heel sterke ved Horizonten.

Syder paa Landet kan man regne at Solens nederste Kant i Vinter Solhvervet er 2 Grader over Horizonten, refractionen iberegnet; og skulde man da betragte dette Land efter de Idéer, som man har villet give den Sal. Borgemester Anderson derom, nemlig som een eeniste Klippe, saa kunde der

der vel ikke være meget Forskiel fra den Sydre til den norderste Kant af Landet; men den er dog temmelig stor, jeg har ikke været paa den nordre Kant af Landet, men brave studerede Folk, som i mange Aar have boet der, have sagt mig, at de den korteste Dag om Vinteren kan see Solen over Horizonten een Times Tiid, og at de have lys Dag 4 Timer at regne foruden Skumlingen eller Tusmørket. Saaledes er det paa den nordlige Kant af Landet, men ikke paa den nordligste, saasom høyt oppe i Norder, Strande og Isefiords Sysseler, hvor Dagene vel ere noget kortere, men ikke saa korte, at man skulde ikkun have, refractionis beneficio, et Tusmørke af $1\frac{1}{2}$ til $1\frac{3}{4}$ Time; og det NB. i 2 ganske Maaneder, saadant et Stæd er ikke til udi Island. Syder paa Landet har jeg udi Vinter Solhvervet seet Solen fulde 3 Timer over Horizonten, og har altid kundet regne fuld lys Dag, saaledes at man kunde læse og skrive mageligen, over 6 Timer. Thi Crespuculum maturinum og vespertinum, eller, det som man kalder Dagningen om Morgenen og Tusmørket om Aftenen, er udi Island meget længere end i Danmark, efterdi Solen der, lang Tiid for dens Opgang og efter dens Nedgang, gaaer tet under eller langs med Horizonten, det er at sige, den giør skiævere Vinkler med Horizonten, end den giør i Danmark eller længer Syder, hvor den gaaer nærmere til Perpendiculairen op og ned, indtil under Æqvatore eller Linien selv, hvor den gaaer gandske perpendiculaire op og ned, og derfore ikke giør saa langt Crepusculum, men

nærmer sig og viger snarere fra Horizonten, end hvor den giør skiæve Vinkler med Horizonten. Hvilket altsammen er meere end vel bekiendt for en, som er vant til at see en Globum alleneste. Og dette er Aarsagen, hvorfore Dagen eller Dags-Lyset udi Island giøres meget længere i Proportion af Solens forblivende over Horizonten, end i de Sydligere Lande; hvilket, endskiønt jeg vel vidste, havde jeg dog ikke kundet forestille mig, at det skulde have giort saa stor Virkning, som jeg har erfaret, da jeg med Forundring har havt Dagene i Vinter Solhvervet hart ad lige saa lange til Brug og Nytte, som i Kiøbenhavn, endskiønt Solen ikke har været saa længe over Horizonten. Heraf kommer det ogsaa, at Dagene tage meget sterkere til udi Island end hos os, fornemmelig, naar man er kommet imod Jevn-Døgns Tiden og derover, hvorefter man fra først i Maymaaned har saa got som ingen Nat, at man jo meget vel kand see at reyse og færdes, og fra medio Maji see at læse i en Bog heele Natten igiennem, og det end Synder paa Landet; thi Nord paa er det før og meere lyst endnu.

§. LXXV.

Om Nordlyset.

Man har afmalet Nordlyset for vores Autor lige saa ordentlig i Af- og Tiltagelse, som Dagen selv, i det der siges: **Naar Dagene begynde at tage af, saa indstiller Nordlyset**

sig

sig strax, og tiltager paa sin Side i Varagtighed og Glands, ligesom hine tage af, ja skinner bestandigen den gandske Vinter, og forsvinder allerførst, naar Dagene begynde at tage til. Enhver skulde heraf slutte, at Nordlyset ligesaa lidet slaaer Feyl, som Dagen eller Natten; men det forholder sig ikke saaledes: Thi der er mange Aftener om Vinteren, som man ikke fornemmer til Nordlyset, og det ikke formedelst tyk Luft, efterdi man ofte endda har kundet merke Nordlyset, men endog, naar det har været gandske klar Himmel; ligeledes er der og mange Sommer-Aftener, naar Dagene blive lange, at man kan see det, endskiønt svagt, formedelst Lyset af Solen, som har ikke været langt under Horizonten. Nordlyset er i alle sine Egenskaber ligesom hos os i Danmark, uden at det der maaskee oftere sees end hos os; men ingenlunde er det saa ordentligt i sine Omskiftninger med de længere og kortere Dage. Nordlyset følger ikke strax paa Solens Nedgang; jeg har ofte seet det komme først Kl. 8, 9 eller 10 om Aftenen, det har undertiden varet een Times Tiid, undertiden længere, ja, det er vel ogsaa skeet, at det har ladet sig af og til see den heele Nat, men det skeer ikke jevnligen eller stedse saa.

Heraf kand da erfares, hvorvidt det bestaaer med Sandhed, som man har berettet Autori, at, saa ofte Luften er reen for Sneen eller Regn, og ikke fuld af Skyer, ey heller

uro-

urolig, eller med eet Ord, naar Himmelen er smuk Stierneklar, saa seer man strax efter Solens Nedgang og Tusmørket dette Lys, hvilket næsten varer den gandske Nat, ja hopper og spiller saa klart, at det ikke allene ligner den fulde Maane i sin beste Klarhed, men og ofte overgaaer den. Denne særdeles Klarhed, som Nordlyset tillægges, har ingen Stæd; det er saa klart som hos os, saa at de Reysende kand have god Tieneste deraf, men det er ikke tilstrekkeligt til nogen Gierning derved at giøre.

Der fortælles fremdeles om Nordlyset, at det kommer altid frem i Nord eller Nordvest, og skyder over imod Synden, opfylder undertiden den gandske Himmel. Jeg har lige saa ofte seet det Syder først, som i Nord, og det er slet ingen Regel. Som ofteft begynder det, som en klar breed Bue fra Øster til Vester, og saaledes længe staaer stille; undertiden spiller det over den heele Himmel, og skyder alle sine Straale imod Zenith, sielden setter det klare og distincte Buer i Syder eller Nord, som det jevnligen giør i Danmark.

Der er ingen udi Island, som giør sig nogen Regning paa, hvad Vænrligt der vil komme efter Nordlyset, uden alleniste, naar det er spillende og couleuret, slutter man, der skulle komme Blæst efter; naar det derimod staaer stille og klart, venter

man

man got Væyr; naar Buen en Aften stedse staaer i Synder, holde de for, Norden paa Landet, at der følger Synden-Væyr: Men alle disse Regler slaae ofte Feyl, saa at der er ingen Vished i dem. Jeg kand ikke sige, at Islænderne holde for, at Nordlyset nu lader sig oftere see, end tilforn, endskiønt man i vore Lande har den Tanke.

Det er ikke nok, at Jorden udi Island er fuld af Svovel, og at derudover ere saa sterke Svovel-Dunster over Landet, som man har hørt nok af tilforn; men nu føres disse Svovel-Dunster til Himmels, og skal være Materien til Nord-Lys, hvilket er det Autor tracterer i denne Afhandling saaledes: Saa meget synes mig, seer man klarligen og overbeviisligen, at Nord-Lyset kan ikke have sin Oprindelse af andet, end af mange Svovel-Dunsters hastige Antendelse, som maae skee meget høyt oppe i Luften, efterdi de kan sees saa meget vidt borte; og saa fremdeeles, da Autor bliver ved Svovel-Dunsterne, som bestandig sendes op i Væyret i en uendelig Mængde, indtil endelig høyt oppe i Atmosphæren en tilstrekkelig Mængde af dem, af alle Slags Arter, støder sammen, hvilke ved en fugtig Kuld saaledes presses tilsammen og giøres tykke, at de komme i Brand, og som en Lyst-Ild, udkaste klare Straaler. Saaledes er Autors Systema om Nord-Lyset, som synes værd at anføre, siden det er det eeniste, som har det Fun-

da-

dament. Jeg vil ikke criticere det, saasom enhver kan have sin Meening, men dette vil jeg alleeniste sige, at den lærde Mayran har ganske andre Principia om Nord-Lyset, hvilken i sin ypperlige physiske Afhandling derom, tager Aarsagen til Nord-Lys langt høyere fra, end at den skulde søges i Jordens Indvolle og komme af Jordens Svovel-Dunster. Autors Systema synes mig ogsaa i den Fald noget incommode, at man kom til at lægge nye Fundamenter og søge andre Aarsager til Nord-Lys for hver Part og Deel af Jorden, efterdi der ikke allevegne er saadan uendelig Mængde Svovel, og deraf følgende Svovel-Dunster, som der formeenes at være udi Island. Men derimod tiener dette Nord-Lys-Systema fortreflig i Henseende til Island, efterdi derved gives Anledning at opkaage de mange herlige Forklaringer om Ildsprudende Bierge, Jordbrand, Svovel-Jorden, den indvortes Giæren med den jernhaltige Svovel Gruus i Jorden, den store Kulde, som ligger paa Jorden, og hvad meere her igientages af det forrige: Skade var det, at Stanken af Strand Fulken og Tranen ikke kom til Hielp at giøre Nord-Lys; dog det behøves til at giøre Lygtemænd og andet Spøgerie af, som strax herefter kommer for Dagen.

§. LXXVI.
Om Torden og Meteoris.

De grundige Aarsager, som Autor i forrige Articul har meddeelt, for Nord-Lyset, ere saa fuld-

fuldkomne, at de ogsaa anføres for Torden-Væy-ret; Autors Ord ere disse: Som det da og-saa, efter min Formodning, kommer af denne Grund Aarsag, at man har der in-gen, eller dog meget sielden, Torden-Væyr om Sommeren; derimod om Vinteren de-sto oftere og hæftigere. Den samme physi-ske Aarsag til Torden-Vænr som gielder andensteds, gielder vel ogsaa udi Island, og det henhører ikke her at afhandle; men det Historiske om Torden-Vænret finder her Stæd. Og kan jeg da forsikre, at Torden-Vænr falder i Almindelighed meget siel-den udi Island; naar det tordner for Norden, skeer det gierne om Sommeren; de andre Stæder helst om Efterhøsten, og meget sielden om Vinte-ren. Den Tiid, som jeg opholdt mig udi Island, hørte jeg ikke Torden uden een eeniste Gang, 3 el-ler 4 smaae Slag, ved Middags-Tiden midt i Ju-nii Maaned, endskiønt jeg vel tilstaaer, at det kan have Tordnet andre Stæder i samme Aar over den-ne Klippe; thi den er sandelig saa stor, at man ik-ke kan høre et Torden-Vænr overalt. Det er da klart, at der ikke falder meget Torden-Vænr udi Island, og, naar det skeer, er det ligesaavel om Sommeren, som om Vinteren, endskiønt ikke ofte og hæftigt. Thi, de som have hørt en og anden Gang Torden udi Island, og som have tillige hørt det i Kiøbenhavn, have forsikret mig, at det tord-ner hæftigere og sterkere her end der, som jeg og-saa erfarede af det eeniste Torden-Vænr, som jeg hørte der.

Af

Af samme Grund-Aarsager kommer det ogsaa, siger Autor, at man just paa den Tiid, naar det sneer, seer mangfoldige Lygtemænd, og ignes lambentes. Hvortil der visseligen ikke kan fattes Materie paa en Øe, hvor der handles med Strand-Fisk og Tran. En forunderlig Effect af det, man handlet med Strand-Fisk og Tran, som man aldrig tilforn har hørt af at sige! og en physisk Aarsag til, Lygte-Mænd, som jeg ikke veed, om de Lærde vil antage! Det Historiske heraf er kommet fra samme Kilder, som det meeste andet, saa at man ikke kan formode, at det skal være saa rigtigt, som det burde. Det sees meget sielden ignes fatui, lambentes, Stierneskud, eller deslige udi Island; Luften er i Almindelighed dertil alt for reen og klar. Jeg har ofte og jevnligen seet derefter; nogle faae Stierne-Skud mødte mig, men ikke saa jevnligen, som hos os; Lygtemænd derimod eller andre deslige Meteora kunde jeg aldrig komme over, saa rare ere de der: Hvilket naar man retteligen og i Sandhed havde berettet Autori, havde han sandelig ikke faldet paa at raisonere saaledes, som han har giort, eller leedt efter Aarsagen til en Ting, som ikke var merkelig udi Island, frem for i andre Lande.

For at giøre deres Fortelning om Lygtemænd desto anseeligere, have de got Folk, som have fortalt Autor det, lagt en artig Historie til, saaledes lydende: Disse Flammer pleye at henge sig ved alle Stave, og Stokke, ved Jern-Nagler,

ved

ved Måster, Raaer og Vanter paa Skibene, ved Folkes Hatte og Huer, hvor som helst de kand ikkun hefte paa. Og de eenfoldige og feige Islændere (saa og det dumme Folk andensteds) ere meget bange derfor, omendskiønt de kand ikke tende, eller nogen Tiid tendet for deres Øyne; ja, saasnart de blive dem vaer, lukke de deres Huus-Dørre ufortøvet og ængsteligen til, paa det denne Skin-Ild skal ikke drage sig hen til deres Skorsteens-Ild, (som de meene at kunne skee) foreene sig med den, og saaledes sætte alting i Brand. Naar man vilde bruge sin Imaginations-Kraft, kunde man giøre sig artige Forestilliger, hvor illuminerede de gode Islændere maatte see ud, naar de gik og spadserede med en Stok i Haanden, at der da heftede sig Flammer ved Hat, Stok og Skieg, eller naar de seylede med deres Master, Raaer, Vanter og Stænger: Dog disse Ting bruge de ikke paa deres smaae Baade, hvorfore det maae anderledes udtydes: nemlig, nogle af Autors Kiøbmænd have maaskee fortalt ham, at de havde seet sligt paa Skibet, naar de i haardt Væyr havde seylet under Island, og saa have de strax givet Skyld paa den Islandske Strand fisk og Tran derfor, siden de ikke vidste andet at skylde paa; men jeg og mange andre have seet sligt paa smaae Søe-Reyser hos os selv, ja end over det store Belte, naar det har været uroeligt Væyr; men aldrig har jeg eller nogen anden, som jeg

veed,

veed, faldet paa derfor at beskylde den Islandske Strandfisk og Tran.

Jeg har aldrig hørt at Islænderne nogen Tiid ere blevne bange for Lygtemænd eller deslige, saasom de vide meget vel, at det intet har at betyde; men var det saa, som det ikke er, kunde jeg deraf tage Argument, at, siden Islænderne vare saa bange derfor, saa maatte det ikkun meget sielden skee; thi det som jevnligen skeer, pleyer, endog den gemeene Mand, formedelst Sædvane, ikke at altérere sig over; men, om det end skeede, som Historien urigtig forteller, at de blive saa bange derfor, at de lukke deres Dørre, paa det at det ikke skal stikke Ild i deres Huus, saa kand jeg dog ikke tilstaae, at man derfore med rette kand kalde dem eenfoldige og feige; thi man kand ikke pretendere af den gemeene Mand, at de skal have saa stor Indsigt i Physiquen, at de kunde vide, at slig Ild renser sig af Strandfisk og Tran, og derfor ikke kand brænde; og, hvorledes de fortiene at kaldes feige, naar jeg supponerer, at de af Eenfoldighed tænke, at Lygtemands-Ilden kunde samle sig med deres Skorsteens-Ild, og saaledes sætte alting i Brand, og at de derfore lukke deres Dørre for den, kand jeg lige saa lidet begribe. Skal jeg troe, at nogen kunde holde det for Tapperhed, at de, naar de havde den Tanke om Lygtemænd, da lode Ilden med frie Villie løbe ind i deres Huuse, og brænde dem op? Jeg meener, at ligesom det sidste burde kaldes Daarlighed

hed og Ubesindighed, saa burde det første henregnes til Forsigtighed og ikke til Feighed. Jeg vilde ønske, til Islændernes Avantage, at nogen havde fingeret en Fabel af denne Façon: At, naar Islænderne saae saadan Ild, Mændene da strax løb ind i den for at svie deres Skæg af, at de ikke skulde have nødig at rage sig; maaskee de da, efter saadan Fabel, kunde blevet holdne for tappre Folk; dog, det havde da vel blevet regnet dem til en Dovenskab, at de nemlig giorde det, for at spare Umagen at rage sig. Ellers seer man af de anførte Ord, at Islænderne sættes i Classe med dumme Folk i andre Lande, som er den høyeste Caractere dem kand tillæges; men at de ikke saa ere, kand der findes mange tusinde levende Beviis for; i det ringeste ere de ikke saa dumme, at de ufortøvet og ængsteligen lukke deres Dørre i for Lygtemænd.

§. LXXVII.

Om Parhelier eller fleere Sole.

Med Enden af Sommeren, siger Autor, seer man ofte paa Himmelen Ringe og fleere Sole; hvorpaa, som man der har anmerket, altid følger meget uroeligt Væyr. Endskiønt jeg flittig har haft Øye derefter, har jeg dog ikke kundet faae fleere end to Parhelia at see, begge in Aprili, paa hvilke begge fulgte got Væyr. Den første var in Aprili 1750, da der saaes 2de couleurede Sole, een for,

og en anden efter Solen, derpaa fulgte Tøevæyr med stille, da det havde 14 Dages Tiid været noget Frost. Den anden blev jeg vaer 1751. in Aprili, da de 2de Sole vare klare; om Formiddagen gik een for Solen i Ringen, om Eftermiddagen forsvandtes den, og da lod sig een tilsyne efter Solen, derefter fulgte godt, mildt og stille Væyr, ligesom det da havde været nogen Tiid; Foruden disse 2de gange har jeg ikke seet Parhelia udi Island, andre have ogsaa sagt mig, at de sees meget sielden, saa at det ingenlunde kand siges, at man ofte seer dem; og naar de forekomme er det snarere om Foraaret end om Efterhøsten. Man troer ellers udi Island, at der i Almindelighed følger Uvæyr efter Parhelia, ligesom man meener hos os, men det slaaer der, som her, ofte Feyl.

§. LXXVIII.

Om Aars-Tiderne udi Island.

Saasom Skippere og Under-Kiøbmændene paa Fisker-Havnene gierne ere ikkun om Sommeren udi Island, er det ikke at undre, at de ikke have berettet Autori rigtigt om Aarstiderne, naar de have fortalt: **Egentligen have Islænderne ikkun 2 Aars-Tider, Sommer og Vinter, hvilke bestandigen vedvare, og pludseligen omvexle hinanden, uden at man merker noget til de mildere Mellem-Tider, Foraar og Høst, &c.** De tilsynede

2de Aars Meteorologiske Observationer er det, som meest kand oplyse denne Sag, hvoraf erfares, at de tvende Aar 1750. og 1751. har været saa angenemt Foraar, at Græsset kiønt begyndte at komme op midt i April-Maaned; ligeledes har Efterhøsten været saa god, som jeg har nogen Tiid seet den i Danmark, hvilket jeg med største Forundring har erfaret. Saaledes var i Aaret 1749. første gang Nattefrost den 29 Octob. og Dagen derefter, den 30 Octob. noget Snee, som ikkun faldt den og efterfølgende Dag den 31 Oct. da det igien blev regnagtigt Vær. Ligeledes 1750 den 9 Octob. var den første gang, som man om Natten fik noget Frost og Snee, som faae Dage derefter ophørede, da det blev igien i lang Tiid mildt og got Vær. I Henseende til Foraaret, udvise ligeledes de Meteorologiske Observationer, at den 15 April 1750. blev det klart og stille Vær, og fremdeles Tøevær, og gandske mildt og skiønt Foraars-Vær, saa got, som vi have det i Danmark. 1751. havde man udi Island fra medio Aprilis og end før gandske mildt Foraars-Vær, og Græsset begyndte at komme af Jorden mange Stæder først in Aprili, og ellers andre Stæder bedre hen i Maaneden, saa at man ikke kunde ønske sig behageligere Foraars Værligt. Hvad Thermometrum heele Aaret om har faldet og steget til kand best vidne, hvor gode Aarsens Tider der er udi Island, som jeg ikke selv havde troet, om jeg ikke havde erfaret det. Heraf sees da meere end klart nok, at Sommer og Vinter ikke

 plud-

pludseligen omverle hinanden, men at der udi Island, ligesom i andre Lande er Foraar og Høst. Hvad der ellers kand have forført Autors Fortællere til denne Beretning, kand jeg giette mig til at være dette: At Islænderne regne Sommerens Begyndelse fra Torsdagen, som indfalder imellem den 18 og 24 Apr. og ligeledes Vinterens fra Fredagen, som indfalder imellem den 18 og 24 Oct.; hvoraf de have vel sluttet, at Islænderne have ikkun 2 Aars-Tider. Men, endskiønt de virkeligen bruge denne Tiids-Regning, saa forandres dog ikke Naturen saaledes, at Heede og Kulde pludseligen omverle hinanden; desuden regne ogsaa Islænderne Vaar og Høst fra begge Jevndøgnene, og nævne dem stedse, endog med de samme Ord Vaar og Høst, i deres Tiids-Regninger.

Endskiønt Islænderne bruge den omtalte Maade at regne Sommer og Vinter paa, hvorved de, paa een Dag nær, blive lige lange, saa kand man dog ikke sige andet, end at der jo er meere Vinter end Sommer; thi det kand man endog regne hos os saa at være, meget meere der. Og at det om Sommeren undertiden sneer og hagler, kand ikke nægtes at skee, ligesom i Norge, ja endog her i Danmark undertiden.

Hvorvidt Sommerens Heede gaaer, erfares best af de hosføyede Meteorologiske Observationer, naar de confereres med vores; sikkert er det, at det un-

undertiden var temmelig varmt om Sommeren, men jeg kand ikke sige, at det var saa heedt, at man var nød til at kaste alle Klæder af sig; Og, naar det var saa varmt Væyr, skeede det meget mindre, som man har fortalt Autor, nemlig: Natten derpaa følger saadan en heftig og igiennemtrengende Kuld efter, at man kand ikke noksom dække sig til; og naar man staaer op, finder man alting omkring sig skiult med Snee. Man kand let forestille sig, at en saa pludselig Omvexling af Heede og Kulde, kand ikke gaae for sig, og at, efter en saa exorbitant Heede om Dagen, som foregives, kand der ikke genereres Snee i Luften, og falde ned samme Nat. Enhver veed dog vel, at det ikke er saa meget hastig giort, at Vand bliver til Snee i Luften, allerhelst, naar Solen gaaer ned Kl. 10 til 11. og staaer op igien Kl. 1 til 2. Vel kand det skee, at der om Sommeren engang kand komme lidt Snee og Hagel, men Luften tilsiger det sandelig nogle Dage i Forveyen ved sin Kulde, hvilket ligeledes skeer i Norge, og hos os i Danmark. Men, at løbe nøgen om Dagen for Heede, faae alle de Klæder, man kand skrabe sammen, paa sig om Natten, og finde Jorden skiult med Snee om Morgenen, da Solen er ikkun 3 Timer under Horizonten, det er saa unaturligt og umueligt, at ingen kand troe det.

Man har fortalt Autor, at der falder megen Snee om Vinteren, men det sneer al-

lerſterkeſt med Øſtlige Vinde, da Land og Huuſe giøres jevne med hinanden. Men dette kan ikke ſiges ſaa i Almindelighed; der kand falde eet Aar meget Snee, et andet derimod lidet eller intet; ikke heller ſneer det allevegne paa Landet ſterkeſt med den ſamme Vind, men hvert Stæd med ſine ſerdeles Vinde. De 2de Vintere jeg var udi Island, og fornemmelig den ſidſte, faldt der meget lidet Snee Syder paa Landet, ikke engang ſaa meget, ſom almindeligen i Kiøbenhavn; det ſneede ikke over 2 Dage i Rad; og, naar det var Froſt 2 à 3 Uger imellem, undertiden ikkun lige ſaa mange Dage, blev det igien mildt Vejr, og det lidet Snee, der var faldet, tøede da bort igien; ſaa at Qvæget heele Vinteren gik ude, og beqvemmeligen fandt ſin Føde. Vel ſkeer det Norden paa Landet undertiden, hvor der falder i Almindelighed meere Snee, end Syder paa, at der falder en ſtor Hob Snee, ogſaa paa ſine Stæder, fornemmelig ved Udhukkerne, og hvor Situationen af Fieldene kan hielpe dertil, at Sneen kan falde ſaa heftig, og ryge ſammen, at den kan jevne Huuſene med Marken; men, fordi det ſkeer nogle Stæder, og undertiden, kan man deraf ikke giøre en almindelig Regel for heele Landet; thi Syder paa og fleere Stæder ſkeer det ikke letteligen. Naar der falder ſaa heftig Snee for Norden, ſkeer det med Norden-Vinde, og naar den Grønlandſke Driv-Iis er ankommet, ſom foraarſager der megen Kulde og Snee, hvilken Kulde ofte fornemmes paa Syder-Landet. Ligeſom det nu ſneer ſterkeſt for Norden med Norden-

den-Vinde, saa sneer det ogsaa paa de andre Kanter af Landet sterkest med sine serdeles Vinde, nemlig den, som komme fra Søen; og kan man altsaa ikke sette almindelige Vinde, som føre et vist Vænrligt med sig, for heele Landet, efterdi hver Part af dette store Land har sin serdeles Beskaffenhed; hvorfore det ikke heller er saa let at giøre en retskaffen og sandferdig Beskrivelse over dette Land, efterdi der behøves, at man først vel har seet og hørt sig om.

En ugemeen stor Kuld pleyer ikkun at ytrre sig i April-Maaned, som mig er beretter, siger Autor; men, at denne Beretning er ugrundet, lærer Erfarenheden; thi, naar der et Aar imellem falder streng Kulde, er den gierne sterkest i Februario og Martio; ellers kan der og undertiden, Norden paa fornemmeligen, komme sterk Frost i April-Maaned, men derfore er det lige urigtigt, at ugemeen stor Kuld pleyer ikkun at ytrre sig i denne Maaned. Det skeer som oftest, at April Maaned er god mild, endskiønt der kan have været sterk Frost i de andre Maaneder: Saaledes udvise de Meteorologiske Observationer, at der var sterk Frost af og til i Vinter-Maanederne 1751, nemlig udi Januario, Februario og Martio, men udi April Maaned var der meget mildt og got Vænr. Den Aarsag man har givet Autor, hvorfore Frosten skulde være sterkest i April Maaned, er ligesaa urigtig, som Tingen selv, nemlig, at **der da blæser bestandige Norden-Vinde,**

som da føre med sig fleere og føleligere Jis-Particler fra de længere borte under Nord-Polen liggende Jis-Bierge. Det sees af de Meteorologiske Observationer, at begge Aarene 1750 og 1751 blæste der i April-Maaned meest Synden og Østen-Vinde, og meget lidet Norden-Vinde, fornemmeligen det sidste Aar. Og det, som man derved meest maae forundre sig over, er, at med de faae Norden-Vinde, som der faldt 1751, var der ikke ringeste Frost, neppe undertiden lidt Nattefrost.

§. LXXIX.

Om Væyrligets Beskaffenhed.

Der er saa meget handlet om Væyrligets Beskaffenhed, her og der i de foregaaende Articler, at denne Materie kunde synes ganske afhandlet; men siden Autor derom har en serdeles Articul, vil jeg og deri følge ham. Man har fortalt Autor, at der paa denne Øe altiid fornemmes mange Vinde, og det end uordentligen og foranderligen. Der gaaer sandelig mange Dage forbi, undertiden Uger, at man ikke fornemmer til nogen Vind udi Island, saa aldeles stille er det ofte, hvilket bæst kan erfares af de Meteorologiske Observationer; hvad der meenes med det Ord uordentligen, kan jeg ikke begribe, og derfore ikke heller besvare. Det blæser, ligesom udi andre Lande foranderligen, det er at sige, ikke een Vind stendig, men allehaande Vinde; undertiden blæser

det

det lidet, undertiden sterkere, og somme Tider og vel en Storm; men derimod er det ogsaa ofte ganske stille, saa at man ingenlunde med rette kan sige, at der altiid fornemmes mange Vinde. Jeg holder dog derhos for, at der jevnligere falder Blæst end hos os i Danmark, som komme af Fieldenes Situation, saa at der kan være ganske stille paa eet Stæd, men et par Mile derfra den hæftigste Blæst af Fieldekast. Undertiden falder der Storm, dog ikke saa almindeligen; et par Gange, i den Tiid jeg var der, kan jeg sige af sterk Storm, hvilket ligeledes skeer i andre Lande, hvor der i disse Aar har været haardere Vejrligt, end udi Island.

Naar det er got Vejr om Sommeren, har man jevnligen over heele Landet, om Natten Land-Vind, men imellem Kl. 9. og 11. om Formiddagen, kommer der en liden Søe-Vind, som vedvarer til Kl. 5. om Eftermiddagen, undertiden noget længere ud paa Aftenen. Denne Land- og Søe-Vind er ikke at regne for nogen Blæst, den giver ikke heller Regn eller ont Vejr.

Med Nord-Vest Vinde har de, siger Autor, i det mindste paa den Sydlige Kyste, skiønt Vejr, derimod med Sydvest slet Vejr, og af Syd-Syd-Ost den meeste Storm. Med alle Land-Vinde har man gemeenligen got Vejr, og med Vinden fra Søen Snee eller Regn efter Aarsens Tiid. Saaledes give Sydlige Vinde til Østen eller Vesten gierne Snee

Snee eller Regn Synder paa Landet, og Norden-Vinde klart og got Vejr, saavel som Frost, naar den Aarsens Tiid er. For Norden skeer det tvertimod, at Norden-Vinde fører Snee, Regn eller Taage med sig, men Synden-Vinde got Vejr. At Syd-Syd Ost giver den meeste Storm, er ingen Regel, det bestaaer, som sagt er, i et hvert Stæds Situation i Henseende til Fieldene; saaledes har man ved Bessested undertiden stærk Blæst, saavel af Norden og Nord-Ost, som af Syd-Ost.

§. LXXX.

Om Ebbe og Flod.

Ebbe og Flod falder udi Island, ligesom i andre Lande, hvor det er, 2 gange i hver 24 Timer, saa at man hver 6te Time har Forandringer, som sædvanligt, efter Maanens Omskiftelser. Ved Nye- og Fuldmaane er altid Ebbe og Flod sterkest, og iblant dem ere igien de sterkeste ved Jevn-Døgnene. Disse Tider kaldes **Spring-Tider**, efterdi Vandet da springer høyest op paa Landet, og Ebbe og Flod kaldes af Islænderne **Flod og Fiøre**.

Det lader at være en vis Regel udi Island, at Vinden, Regnen og Sneen, hver paa sin Tiid, forøges med **Flodens** kommende, saaledes, at naar det blæser noget ved Ebbe-Tiden, bliver det gierne stærkere ved tilvoxende Vande; og omendskiønt

skiønt Vinden kand synes at legge sig med faldende Vande, kommer den dog gierne igien, og end sterkere, med de voxende. Lægger Vinden sig derimod med Floden, bliver det gierne varagtigt. Jeg har observeret, at Floden ved høyeste Spring kand stige ohngefær 16 Fod, og den almindelige Flod er gierne 12 Fod.

§. LXXXI.

Søe-Vandets Beskaffenhed.

Jeg tænker, ligesom vores Autor skriver, at Søe-Vandet omkring Island, i det ringeste adskillige Stæder, er saltere, end almindeligt; hvortil jeg har megen Grund, deels ved det, at jeg selv har seet, at Vandet om Sommeren setter her og der Salt paa Klipperne ud ad Søen, hvor nemlig Vandet ved Floden er gaaet op, da man derefter har kundet skrabe noget Salt af, hvor lidt Søe-Vand i smaae Huller paa Klipperne har staaet efter, og er evaporeret; deels slutter jeg det ogsaa af gamle Donations-Breve i de Catholske Tider, og af de Geistliges Herligheder, hvoraf man seer, at der mangesteds har været Saltbrænderier, som ere bortskienkede til de Geistlige. Visse Udhukke af Landet, saasom Langeneſs og andre, have des Aarsag været legerede til Bispestolen Norder paa, hvortil de endnu henhøre. Dette, saa vel som at man har giort Prøver at rafinere Salt med større Avantage, end hos os, beviser, at Søe-Vandet maae have meere Salt i sig, end almin-

mindeligen. Men at Aarsagen hertil skulde være i den heftige Frost, hvorved en stor Deel af det usaltede Vand fryser til Jis-Plader, og dernæst i de bestandige heftige Vinde som bortfører og adspreder Jisen, hvorudover det øvrige Søe-Vand skulde blive desto saltere, har slet ingen Grund eller Rimelighed. Thi, uden at tale om, at Vandet blev ikke kiendelig saltere, om der end frøs en stor Mængde Vand til Jis, og blev af Vinden bortført; saa er det en upaatvivlelig Sandhed, at det fryser ikke saa haardt om Island, at meget Jis kand legge sig omkring Landet; thi Søen falder meest allevegne plat ind paa Landet, og der er meget sterk Ebbe og Flod, som ikke giver Vandet Rolighed at sette sig til Jis, om der end var en saa heftig Frost, som foregives. Men hvor der er smaae Viger og Tiørne som Islænderne kalde dem, (det er Ind-Søer, som have Land rundt om sig, undtagen en smal Hals, hvor Søe-Vandet flyder ind,) kand derpaa fryse tyk Jis, efterdi de i Almindelighed ikke ere meget store, de ogsaa ligge i Læe for de brusende Havets Bølger; men ikke skeer det i den aabne Søe omkring Landet. Og, i den Henseende fryser der meere og tykkere Jis ved Synderlandet, og andre saadanne Stæder, hvor Leylighed gives med Viger og Indsøer, end ved Nordlandet, som ligger meere aaben for den vilde Søe; og det er ikke skeet i Mands-Minde, at Søen har været lukt med Jis, saaledes, at de jo have kun-

det

det komme ud at fiske, uden, som sagt er, i smaae Viger og Tiørne.

Men den Jis, som meget incommoderer Norder-Landet, og forhindrer Indbyggerne at komme paa Søen, er den Grønlandske Driv-Jis, som undertiden legger sig mange Miile uden for Landet, ligesom det kunde være et andet Land der var kommet til, efterdi denne Driv-Jis formedelst sin U-jevnhed er ligesom fuld af Bierge og Dale, ja der følger endog levende Dyr med den, saasom Biørne, Ræve og Falke. Og denne Driv-Jis foraarsager megen Kulde og Taage Norden paa, af hvilke den første ogsaa meddeeler sig til Synder-landet, saa at man gierne kand giøre sin Regning, naar der er koldt Foraar Synder paa, at den Grønlandske Driv-Jis da ligger for Norden. Og, som denne Driv-Jis maaskee har mødt Autors Fortellere i Søen, saa have de venteligen ikke tænkt andet, end at den var dannet omkring Island, og saaledes, ikke ret informerede, forført Autor til at raisonere derover, som skeet er.

§. LXXXII.

Om det Islandske Clima, og Indbyggernes Legems Beskaffenhed.

Det er af de meteorologiske Observationer, og forhen anførte Værligets Beskaffenhed klart, at Island er et sundt Land at leve udi, hvilket jeg ogsaa med egen Erfarenhed kan bekræfte, hvorfore det

det er unødvendigt at limitere det saaledes: At Øen er meget sund for de Indfødde, som fra Barns Been af ere vante til det Værliget. En Fremmed, som kommer der til Landet kan bædre begaae sig, i Henseende til Luften og Værliget, end en Islænder, naar han kommer til os; thi Sommerens Heede falder her jevnligen noget sensibel for en Islænder, endskiønt den ikke er meget sterkere, da derimod Sommeren udi Island er ganske angenem for en Fremmed, efterdi der ikke er saadan tyk og qvalm Luft, som her incommoderer. Vinteren er, i Almindelighed at tale, ikke strengere end hos os; og det eeniste, som mig synes at være nogen Forskiel paa udi Island og i Danmark, er, at der jevnligere falder blæst, hvilket ikke pleyer at giøre et Land usundt, men tvertimod renser Luften, at man derudover lever saameget sundere og beqvemmere.

At Islænderne have gode Legems Kræfter, har jeg intet imod at sige, men desto meere imod det, som man har anført, som Aarsag dertil, nemlig: Efterdi de fra deres Fødsel af fødes op med slet og liden Føde, og drives til Haardførhed, og en bestandig grov, vindskibelig, ja meget suur og arbeydsom Levemaade. Det er selsomme Aarsager til gode Legems Kræfter at faae slet og liden Føde fra sin Barndom af, som man altiid holder for, saaledes at svekke Legemet, at det aldrig faaer sin fuldkomne Styrke. Dette forholder sig ikke heller saaledes; thi, endskiøndt den Mad, som bruges udi

vi Island, ikke er krydet, som vores, med alle-haande fremmede Specerier, og at Maden i den Fald kan kaldes slet for en lekker Mund her, saa følger det dog ikke, at Maden i sig selv er slet; hvorom nærmere skal tales herefter paa sit Stæd. Men, at Islænderne skulde faae lidet af den slette Mad de spise, er imod det, som paa andre Stæder i dette Skrift er debiteret, hvor de giøres til Fraadsere. Hvad Islændernes **Haardførhed** er angaaende, da tilkommer dette Tillæg dem i en vis Maade, men ikke imedens de ere Børn, saaledes som det her skal forstaaes; thi de holdes nok saa kielne, og opvartes vel saa meget, som noget Barn hos os, saa at Børnene ikke **fra deres Fødsel af drives til Haardførhed og en suur og arbeydsom Levemaade.** Naar Mandfolkene først ere komne saavidt i Kræfter, at de kand roe ud paa Søen at fiske, da maae man bekiende, at det er en suur og arbeydsom Levemaade de bruge, saa længe den rette Fisker-Tiid eller Vertiden er: Men indtil den Alder holdes Børnene, saavel som Qvindfolket, saa meget inde, at de kand ikke taale det ringeste af Kulde eller anden Uleylighed, hvorfore det er saa meget meere at undre over, at Mandfolkene siden kand udstaae saa haardt og strengt Arbeyde, hvortil de ikke ere blevne vante fra deres Barndom.

Naar jeg har sagt, at Islænderne have **gode Legems Kræfter**, forstaaes derved, saa længe de ere i den Alder fra 20 til 50 Aar; thi det er

ikke rart, at de da begynde at tage af i Legems Kræfter, og forfalde til een eller anden Sygdom, som giør Ende paa deres Liv, saasom Svindsoet, Brystsyge og allehaande tærende Sygdomme; hvilket fornemmeligen bør tilskrives den store Travaille de udstaae i den Tiid, som de holde sig paa Søen til at opvarte Fiskeriet, og den Uagtsomhed de have, at de slet intet kiære sig efter at springe i Søen, imod at Baaden kommer til Land, for at tage imod samme, at den ikke skal komme til Skade, ved at støde for haardt an imod Landingen, hvorved de da blive gandske vaade om Fødderne, og saaledes lang Tiid derefter kand blive gaaende, endogsaa i Frostvæyr, uden at skifte Klæder. Af dette sees da, hvor liden Føye man har til at sige, at de blive og, ikke allene ældgamle, saa at mange opnaae henved 100 Aar, men de nyde og tillige en munter og rørig Alderdom, og veed lidet eller intet af de Svagheder og Sygdomme, som gemeenligen henge ved Alderdommen hos dem, der leve anderledes. Det er meere end rare Exempler, at nogen opnaaer henved 100 Aar, og meget rart er det, at de leve til 80 Aar. Der kand vel være en og anden, som i saadan høy Alderdom haver god Helbred; men de fleeste have ret en sygelig Alderdom, saa at, naar de have de 50 Aar paa Bagen, skal de ikke meget rose sig af deres Helbred, men plages da jevnligen, som før er sagt, med Brystsyge og andre tærende Sygdomme; thi man skal ikke see mange paa Landet, som

ere

ere trivelige og vel ved Magt, af hvilke man hos os finder mange.

Saasom det nu er oplyst, at Islænderne blive ikke i Almindelighed **ældgamle**, saa finde de trende Raisons, som man har givet Autor derfore, ingen Stæd, nemlig: **De fremdrage deres Liv i en eenfoldig Sorgløshed, ved et Slags slet Føde, og i idelige Legems Øvelser.** Man maae ikke bilde sig ind, at Islænderne ere enten saa Fææagtige, at de ikke kand føle til nogen Sorg, eller saa lykkelige, at de ikke have fornøden at drage nogen Omsorg for deres Livs-Ophold. Jo sandelig, efterdi de fleeste ere fattige, og maae slide sterk, ikke for sig, men for andre, som blive rige ved dem; saa koster det dem meget Sorg, inden de kand faae fuldbragt den Leve-Tiid, som Gud giver dem, med at forsørge Kone og undertiden mange Børn; saa at man ikke kand sige, at **de fremdrage deres Liv i en eenfoldig Sorgløshed.** Den anden Aarsag til deres høye og sunde Alderdom skulde bestaae i det, at de fremdrage deres Liv **ved et Slags slet Føde.** Ligesaa vist, som sterk og lækker Føde, megen Æden og Drikken, svækker Legemet, giør Folk gamle for Tiden, og forkorter Livet; saa lidet kand slet **og liden Føde** giøre Folk gamle og sterke, men langt snarere svække deres Kræfter; men simpel Føde, og Haandfast Mad, som man kalder det, naar den bruges til Maade, giør sunde Legemer og giver langt Liv. Hvad deres ide-

idelige sterke Legems Øvelser angaaer, da have de paa sine Tider alt for sterke, og paa andre Tider snart slet ingen, da Mandsfolkene nogle Maaneder om Vinteren have saa got som intet at bestille, saa at deres Legems Øvelser ikke ere idelige, men undertiden alt for sterke, hvilket snarere forkorter, end forlænger, deres Liv. Allermindst kand denne Aarsag rime sig med Fruentimmerets Levnet, som langt fra ikke bestaaer i sterke Legems Øvelser; thi, naar man undtager deres Arbeyde ved Høe-Høsten, have de i det øvrige ikkun siddende Arbeyde at giøre, saasom at rense og handle deres Uld, spinde den, knytte deraf Strømper og Vanter, eller væve den i Vadmel, sye Klæder og Skoe og deslige, hvorved de have slet ingen Legems Øvelse.

Islænderne ere i Almindelighed vel voxne, og har skiønne, hvide og sunde Tænder, siger Autor ganske retteligen, hvorover man ikke saa høyligen maae forundre sig i deres Clima, og ved den slette Kost de nyde, men heller deraf fornuftigen slutte, at, siden deres Legemes Beskaffenhed er saa sund og god, saa maae deres Clima være got, og deres Kost ikke saa slet; ligesom ogsaa Autor selv meener, det at komme af den reene Himmel-Luft, som de leve udi. Det er ellers ganske almindeligt hos alle Nationer, at meenige Mand og grove Folk, saasom Bønder og deslige, have de skiønneste Tænder, efterdi de ikke faae saa meget Snauserie at forderve dem med, som for-

fornemme og formuende Folk, der have Raad til paa mange Maader at forderve deres Tænder og Hilsen. Gemeene Folk nøyes med tykke Stumper groft Rugbrød, hvorved deres Tænder holdes altiid reene og hvide, uden at de behøve Tand-Børste og Pulver dertil; og samme Virkning hos Islænderne tillegger jeg den tørre bankede Stokfisk, som er deres daglige Spise.

At Qvindfolkene give Mændene intet efter i Haarhed og Styrke, kan jeg ikke sige; thi Mændene udviise Haardførhed med det sterke Arbeyde, og den Kulde de udstaae paa Søen ved deres Fiskerier, derimod er Qvindfolkene ret Kuldskiære, og have ikke noget Arbeyde, som udkræver Kræfter, uden i deres Høe-Høst. Allermindst ere de begavede med saadan Haardhed og Styrke, som man har berettet Autor, nemlig, at de føde letteligen, bade sig, saasnart de have født, og løbe strax igien derfra. Saadan Heste-Styrke have ikke Qvindfolkene udi Island. Der er mange Tilfelde, i hvilke de kunde behøve Medicos og forstandige Jordemødre; thi den lette Fødsel vide de slet intet af, tvertimod mange døe i Barselseng formedelst Mangel af Hielp og Tilsyn. Det er aldrig hørt udi Island, at nogen Barsel-Kone bader sig, saa snart hun haver fød, ikke heller ere de saa lykkelige strax at kunne løbe derfra. Det er en almindelig Regel iblant dem, at de holde stedse ved Sengen, og ikke vove sig deraf, førend efter 8 Dage, og mange maae holde

meget længere ved Sengen, og udstaae heel besværlige og smertefulde Barselsenge, efterdi deres Jordemødre ikke vide at hielpe dem til rette, som hos os skeer, desaarsage det ikke heller er rart, at de miste deres Hilsen for deres Livs-Tiid; saa langt er det fra, at de slippe deres Barselsenge saa let, som foregivet er.

§. LXXXI.

Om Islændernes Sygdomme.

Af det, som i Forveyen er meldet, erfares, at Mandsfolkene over 50 Aar gierne angribes af Bryst-Syger, og andre Hectiske Sygdomme; ligeledes at Qvindsfolkene have haarde Barselsenge, og derved faae adskillige Tilfælde; saa at Islænderne, ligesom andre Mennisker, ere adskillige slags Sygdomme underkastede. De have den Maade at kalde de fleeste med det Ord **Landfarsot**, ligesom den gemeene Mand hos os kalder gierne alting Feber; og, det, som de kalde Landfarsot, er vel ikke heller langt fra det, som kaldes Feber. **Spedalskhed** kalde de en anden Sygdom, som mange ere befængede med, og er meest altiid arvelig, men ikke i Almindelighed smitsom; det er ikke den samme, som hos os saa kaldes, men jeg troer snarere den er et slags Skiørbug; adskillige blive curerede af denne Sygdom efter en Recept, som en studeret Islænder har componeret. Colica, Svindsot, Hypocondriske Sygdomme, og andre fleere besværes de ogsaa med, saa at jeg troer, at

nog-

nogle Medici skulde komme Islænderne vel tilpas, og at de skulde slye dem nok at bestille, dersom de ikkun havde Raad til at holde saadanne gode og nyttige Mænd hos sig. Man har altsaa ikke berettet Autori det som rigtigt er, at man hører ikke meget om Febre og andre deslige Sygdomme, og at man derover veed slet intet af Medicis at sige.

Efterdi da Islænderne besværes med adskillige Sygdomme, som sagt er, saa er det forgiæves at leede efter saa mange Aarsager, hvorfore de ikke have Sygdomme, hvilke Autor formeener at være de herlige Urter, der findes i Landet, og de fortreflige Mineral-Vande, som de dagligen uvidende drikke, de bestandige Vinde, som rense Luften, den reene, tørre og derhos længe vedvarende Kulde, saa og deres medfødde Haarhed, tillige med den forhen meldte gode Fordøyelse. Naar først Sandheden var sagt, nemlig, at Islænderne kan blive syge, ligesom andre Mennisker, saa kunde man gierne udeladt alle disse raisonemens, som dog desuden ere urigtige. Thi de herlige Urter bruges ikke af Islænderne; de fortreflige Mineral-Vande findes ikkun faae Stæder, saa at de ikke dagligen og af alle drikkes; de bestandige Vinde, og den længe vedvarende Kulde, have ikke hiemme udi Island, som før er beviist; deres medfødde Haardhed veed jeg ikke hvori bestaaer, efterdi de fødes, som spæde og svage

ge Børn, og opdrages temmelig kielne; men naar Alderen tiltager, at de kan fiske paa Søen, er det først at de maae vænne sig til Haardførhed, saa at den ikke er medfød; hvem der har visiteret deres Maver, og der fundet en serdeles Fordøyelses Kraft frem for hos andre Mennisker, skal jeg lade være usagt.

Naar Autor i sine Noter til denne Articul har denne Anmerkning, at den almindelige Land-Sygdom er Colica og Spedalskhed, legger han dette til: Hvilket letteligen kand begribes, naar man eftertænker Islændernes grove og heslige Fraadsen, og deres ureene Levemaade. Tilforn er sagt, at Islænderne faae ikkun liden Føde, og her er de blevne til grove og heslige Fraadsere; saa ilde sammenhengende ere de Beretninger Autor har faaet om dette Land, og man kand allevegne see, fornemmeligen af det som kommer efter, at det har været deres eeneste Øyemærke, som have givet Autori Efterretninger om Landet, at tale ilde derom, endskiønt de sige sig selv aabenbare imod. Det er ellers vist, at den saa kaldede Spedalskheds Sygdom, er den almindeligste, som behæfter dem, førend de blive svage af Arbeyde og Alderdom; men, saasom det er en arvelig Sygdom, saa holder jeg for, at den kommer ikke saa meget af deres Levemaade for nærværende Tiid, hvilken ikke er saa ureen, som man har afmalet den for vores Autor.

End.

Endskiønt det nu er sagt, at Islænderne besværes med adskillige Sygdomme, saa nægtes dog derved ikke det, som i Forveyen er meldet, at de have gode og sunde Legemer, hvilke ved det sterke Arbeyde tiligen svekkes, saa at de forfalde udi en og anden Sygdom.

Naar Islænderne blive syge, lade de Gild og Naturen raade, efterdi der er ikkun gandske faae iblant, som have nogen Huus-Medicin fra Danmark, og vide at bruge den; men ingenlunde bruge de saadan Cuur, som man har fortalt Autor, nemlig: Falder nogen i Sygdom, saa er hans gandske Vederqvægelse god Melk, saaledes som den kommer af Koen, og ald den Lægedom, som gives ham, er lidet Tobak, som man lader ham tygge, og en vældig Sluk Brendeviin til at sette Maven i Stand igien. Den Vederqvægelse af raae Melk, ligesom den kommer af Koen, bruge ikke de Syge; tvertimod, som jeg tilforn har sagt, de kaage altiid den Melk, som de i saadan Tilstand bruge: Men de betiene sig endog ikke gierne af Melk i deres Sygdomme, men bruge allene Vallen, som nok ogsaa er det sundeste. For Sygdom har man aldrig hørt nogen at tygge Tobak, som adskillige ellers bruge, naar de ere ude paa Søen at fiske. Den vældige Sluk Brendeviin passer sig ikke heller med Islændernes syge Maver, hvoraf de ikke betiene sig, naar de ere syge; undtagen det kand være en ret Drankere, som der

og vel kand findes, hvilken ikke kand undvære denne kiære Drik enten frisk eller syg.

At de ingen Chirurgos have paa Landet, er af samme Aarsag, som tilforn er sagt om Medicis; men ikke fordi de jo adskillige Gange kunde behøve dem, efterdi, naar nogen kommer til Ulykke med Beenbrud eller deslige, det da staaer ret jammerligen til, saasom der er slet ingen, som kand hielpe; og derved skeer det, enten at de komme sig ikke, eller meget ilde, og efter lang udstanden Smerte. Det gaaer ikke saa til, som man har fortalt Autor, at **den tilvante Haardhed volder, at man ikke agter en liden Skade, og udvortes Skader heeles og her letteligen af sig selv, uden Tvivl formedelst Kulden og den reene Luft, &c.** Dette er allene saaledes fortalt, som en Aarsag, hvorfore der ikke ere Chirurgi paa Landet, men denne er ligesaa kraftig, som den forrige, hvorfore der ingen Medici ere. Man maae forestille sig, at Islænderne ere Mennisker, og altsaa ikke tillegge dem en unaturlig Haarhed, formedelst hvilken de skulde kunne taale alting. Det som ellers alle fornuftige Folk holde for det skadeligste for et aabent Saar eller en udvortes Skade, nemlig, **Luften og Kulden**, det skal udi Island være Aarsag, at det letteligen heeles og læges.

§. LXXXIV.

§. LXXXIV.

Hvorledes de opdrage deres Børn.

Barnet nyder ikke Moderens Bryst over 8, eller i det høyeste 14 Dage, om det er sygeligt, er Autors Ord. Dette forholder sig ikke saaledes; men hvem, som giver sit Barn at Die, lader Barnet derved blive fuldkommen saa-længe, som hos os; andre derimod faae slet intet Mødrenes Bryste, og disse ere de fleeste. Men de behandle deres Børn ingenlunde saaledes, som man har fortalt Autor, nemlig: **Man legger Barnet paa Jorden, og setter derhos et tillukt Kar med Valle, i hvilket man stikker et med Traad omvunden huult Rør, eller og en tyk Pennepose, og lægger et stykke Brød derfor, naar man har det, til Barnets Styrkelse. Naar nu Barnet vaagner, eller giver et Tegn fra sig, at det er hungrig, saa vender man det om til Karret, giver det Røret i Munden, og lader det sue deraf, saa meget det behøver.** Saa slet og ret behandle Islænderne sandeligen ikke deres Børn, tvertimod de bære saa stor Omhyggelighed for dem, at jeg ikke har seet eller hørt nogen saaledes at bære sig ad. De have ordentligen Vugger til deres Børn, hvoraf de endog bruge 2de Façons, nemlig baade dem paa Gienger, og dem som hænge, saa at de langt fra ikke **legge deres Børn hen paa Jorden.** De give aldrig Børnene Valle at drikke, men opføde dem med god Koe-Melk, hvor-

iblant

iblant endogsaa nogle komme Fløde, at den kan blive desto feedere og bædre i deres Tanker. De bruge, ligesom hos os, Patte-Bøsser for at klekke Børnene op med Melken, saa at de vide ikke af den Indretning at sige, som man har fortalt Autor. **Men naar de føre et Barn til Daaben, eller skal bringe det nogen lang Vey over Land, saa giver man det en Klud i Munden, som er dyppet i Valle, at det skal mætte sig deraf.** Ligesom jeg i Forveyen har sagt, at de ikke give deres spæde Børn Valle, saa er det ogsaa umueligt, at et Barn kunde mætte sig paa en Klud dyppet i Valle. Naar Barnet føres til Kirken, som undertiden kan være temmelig lang Vey, have de forsynet sig med deres Patte-Bøsser og Melk, saa meget som behøves; de hos os sedvanlige Hoved-Vands Flasker ere meget brugelige der i Landet, som Pattebøsser, efterdi de finde dem dertil ret beqvemme. Saaledes opføde de Børnene med Melk, altiid over Aar; med mindre Nøden giør det, at de ikke kan faae Melk, som let kan arrivere de Fattige paa en vis Aarsens Tiid; saa at man uretteligen har fortalt Autor, at efter 3 **Fierding Aars Forløb maae et Barn allerede æde med, hvad Forældrene nyde.**

Ligesom jeg i Forveyen har sagt, at Islænderne bruge Vugger til deres Børn, saa har jeg ogsaa selv seet, at de bruge at svøbe deres Børn med List og Svøb, ligesom hos os skeer; hvilket man dog har berettet Autori anderledes, nemlig:

Af

Af Svøven, Vuggen og andet deslige veed man aldeles intet. Og derefter: Naar Barnet er 14 Dage gammelt, putter man det allerede i Buxer og Trøye, og lader det ligge paa Jorden, krybe og velte sig, indtil det staaer op af sig selv, og begynder at gaae. Sielden give de Børnene Klæder paa udi Island, førend de ere 9 à 10 Uger gamle; men da lade de dem, ligesaa lidet som tilforn, ligge og krybe paa Jorden; tvertimod de bære dem heel omhyggeligen, og snart alt for meget paa Armene, og for resten i alle Maader opvarte dem paa det beste: saa at de gode Islændere fortiene ikke, for deres Børns Opdragelse, saa ilde at behandles, at man med 5 adskillige Ord skulde beskrive samme, nemlig: Saa skiødesløs, slet, kummerligen, grovt og ubeqvemt blive de arme Børn holdte, og ligesom hærdede fra den første Dag af deres vedvarende møysommelige Levnet. Men at dette ikke saaledes gaaer til med deres Opdragelse, kand man sikkert slutte af det paafølgende da der siges: Ikke desto mindre seer man overalt hos Islænderne lige Legemer, og uforrykte Lemmer, saa at det er noget usædvanligt at finde en Krøbling iblant dem. Hvilket er det største Beviis paa, at Forældrene ikke skiødesløs eller slet passe paa deres Børn, men, som jeg har sagt, meget omhyggeligen slæbe paa dem, at de ikke skal komme til Skade; thi jeg har aldrig seet et eeneste Menneske skrut-rygget, halt, eller

med

med noget andet Legems Feyl, eller Tegn at Islænderne, som Børn, blive slet oppassede; Hvilken Lykke man ingenlunde kand tilskrive Naturen, efterdi Naturen udi Island er den samme som her, at naar et Barn falder og kommer til Skade paa et Been, bliver det halt, stødes noget i Brystet i tu, bliver det skrut-rygget, og saa fremdeles; men denne Forklaring var fornøden at giøres, efterdi man ikke vilde tilstaae, at Islænderne passe deres Børn omhyggeligen op; thi saaledes sluttes denne Articul: **Hvoraf klarligen sees, hvor forsigtig og kierlig Naturen virker for sig selv, naar man alleeneste troer den, og lader den have sin Frihed.**

§. LXXXV.

Hvorledes de tillave deres Mad.

Hvad Islændernes Personalia er angaaende, da vise de gode Mænd, som have givet den Sl. Borgemester Anderson Efterretninger om Landet, allevegne deres slette Hiertelaug imod Islænderne, som dog efter Haanden meere og meere tiltager, indtil det, som de til Slutningen fortelle om dem, er aldeles utaaleligt. I denne Articul, om Madens Tillavelse, siges: **Jeg har tilforn i Almindelighed sagt, at deres Spise er slet, og deres Kar ureenlige; jeg maae endnu føye dette til, at Tillavelsen er endnu slemmere, vemmeligere, og neppe Mennestelig.** Det er altsaa ikke nok, hvad der i For-

veyen

veyen er fortalt Autor i denne Materie, hvilket er oplyst at være urigtigt, og anderledes at forholde sig; men man seer af denne Indgang, eller Forberedelse til denne Afhandling, at her er meget meere og skammeligere at fortelle om Islænderne, end tilforn sagt er. Det efterfølgende kand overbevise os derom, siger Autor: Den daglige Kost er hos de fleeste det lidet Kiød, som bliver siddende ved de afskaarne Kabbelau-Torsk og andre Fiske-Hoveder. Herom er tilforn giort Forklaring, at Islænderne, som have stort Arbeyde med at fange deres Fisk, ingenlunde kand stille deres hungrige Maver tilfreds med at gnave paa et Torske-Hoved; men de fortære en god Deel af den Fisk, som de fange, heel og holden; hvilket og til deels tilstaaes, naar der siges: Dette (nemlig Torske-Hovederne) eller og mellemstunder et par Stykker af Fisken selv, kaste de, naar de vil æde deraf, hen i en Potte, øse lidt Strandvand derpaa, og naar det neppe har kaagt en liden Tiid, sluge de det begierligen i sig, som det er, uden Salt, langt meere uden andet Kryderie. Man seer deres Animosité imod Islænderne, som have fortalt Autor dette, allevegne at fremskinne formedelst foragtelige Talemaader, saasnart det angaaer Islænderne. Saaledes siges her, at de kaste det hen i en Potte, det maae ikke heede, at de komme det i en Potte; de sluge det i sig, eller, som tilforn er sagt, de sende det ned i

de-

deres fortreflige Maver, man maatte ikke sige om dem, at de æde eller spise det; jeg kan troe, det maatte være alt for høfligt talt om saadanne Folk som neppe ere menneskelige. Ild og Vand negtes dem til deels, da de maae ikkun komme lidt Strand-Vand paa Fisken, hvoraf de dog have nok, og kaage den en liden Tiid. Vel er det sandt, at de ikke have saavel Raad paa Brendsel som paa Strand-Vand, men ikke desto mindre er det lige saa sandt, at de kaage deres Fisk heel meget, og meere end hos os brugeligt er; at de kaage Strand-Fisk i Strand-Vand er meget naturligt, og, saa meget jeg veed deraf, skal det smage bæst saaledes. Det er vist, at de spise deres Mad uden Salt, som jeg tilforn nok har omtalt, nemlig, det er saaledes deres Smag, og mange, som have meget meere end Raad dertil, bruge dog ikke Salt; hvad andre Kryderier, der behøves til Fisken, veed jeg ikke, men mængde Smør bruge Islænderne dertil, som er vel det nødvendigste.

Ligesom Islænderne kaage Fisken formeget, saa giøre de ogsaa med deres Kiød af Stude eller Faar, saa at man haver Uret i at fortelle, at de æde deres Faarekiød hverken heelt eller halvkaagt, om de have noger. Man seer ogsaa heraf, at der tvivles om, at alle have det; der bruges sandelig meere Kiød i deres Hunsholdninger udi Island, end hos Bønder i Danmark og andre Stæder; hvor de ikke have Qvæg nok paa Landet, kiøbe de af de andre Qvæg for deres Fisk, som disse

trenge

trenge til, saa at de alle have Kiød nok til deres Huusholdninger. Det kan vel ikke negtes, at der jo er mange fattige iblant, ligesom i andre Lande, der ikke have Raad til at kiøbe saa stor Provision, som de ønskede; men de fleeste ordinaire Bønder indslagte dog 10 til 20, ja undertiden fleere, Faar til deres Vinter-Provision, foruden stort Qvæg.

Det meeste af Fisk og alle slags Kiød, som Indbyggerne fortære udi Island, spises fersk, undtagen det som slagtes ind til Vinter-Provision, hvilket i Forveyen er beskrevet, hvorledes det af Indbyggerne behandles, saa at man har slet ingen Føye til at berette om Islænderne saaledes: Derforuden æde de inter, hverken Kiød eller Fisk, som er frisk fanget, eller nylig slagtet, men kaste alting først en Tiid lang hen, at det kan raadne lidet, ellers kan det ikke røre deres følesløse Tunger, men forekommer dem som usmageligt. Man kan alleeniste see af dette og meere andet, at det er berettet af saadanne Mennisker, som have havt saa ondt Sind imod Islænderne, at de ikke have undseet sig ved at sette Sandhed til Side, for at sverte dem og Landet.

Det er ikke nok sagt til deres Spises Afskyelighed, at de æde alting, hverken heelt eller halv-kaagt, og at det ikke kan smage dem fersk, men alting skal kastes hen og raadne lidet, man beretter desforuden, at deres Ildebrand

forø-

forøger deres Spises Afskyelighed; thi der ere faae, som have nogen Torv, og end mindre have Brende; i Almindelighed bruge de alleeniste Been af Fisk, saa og Knokler, hvilke de begyde med lidet tyk Tran-Berme, paa det de skal brænde des bædre. Det er i Forveyen oplyst, at de mange Stæder paa Landet have meget god Torv, andre Stæder mængde Drive-Tømmer, adskillige Stæder smaae Skov, og fleere Stæder Riis og Buske, hvilket i Almindelighed forskaffer Indbyggerne god Brendsel, saa at der er ikkun faae Stæder, saasom udhukkerne paa Landet, og yderlige Stæder ved Søe-Kanterne, hvor der er Fisker-Leyer, at der kan fattes Brendsel, som falder dem for vanskeligt og kostbart at hente oppe fra Landet, da de fattigste begaae sig, som de kan bæst, med at brende allehaande, hvad der forefalder, saasom Tang, hvoraf de samle sig store Stakker til Brendsel; maaskee ogsaa, men meget rart, kan de brende nogle tørre Fiskebeen; hvilket, saasom det langt fra ikke er almindeligt for det heele Land, ikke bør nævnes, for at giøre ald deres Spise desto vemmeligere, som ellers, meere end Sandhed medfører, er ilde berygtet.

Paa det at ald Verden kunde falde i Forundring over Islændernes Spise og Levemaade, har man villet tiene Publico med at beskrive een af deres Delicatesser saaledes: Deres nydeligste Ret er et Faare-Hoved, som de alleeniste føie Ulden

af,

af, og derefter putte det under Asken af deres Ild, til at steges; naar det er nok, fortære de det med Huud, og alt hvad der er paa, indtil Beenene. Dersom dette var deres nydeligste Ret, maatte man bekiende, at Islænderne havde en serdeles goût, og at deres andre Retter maatte ikke være svar gode. Men, som denne Ret aldrig bruges af nogen Islænder, saa er jeg vis paa, at de uden ringeste Misundelse overlade den til de gode Mænd, som have fundet paa denne nydelige Ret. Have de ellers med de foranførte Ord vildet betyde, at Islænderne fortære endogsaa Beenene af det lekkre Faare-Hoved, blive de derved giorte alt for Hundske, og meget Ubarmhiertige, og alt for nærgaaende imod de mange Hunde, som enhver holder paa Landet, til hvilke de overlade alle deres Been at gnave. Jeg skulde snart troe, at nogen har hørt, at Islænderne giemme deres Faare-Hoveder, naar de slagte mængde Faar, i deres Syre, (som jeg har beskrevet, og er saa god som en Viin-Eddike,) hvilke de siden efter Haanden bruge, naar de først stege dem i en Pande; førend de nedlegges i Syren kaages de og pilles, ligesom man hos os pleyer at giøre, og saaledes nedlagte og derefter stegte, kan jeg ikke troe andet, end at de smage ret got. Og af denne Ret, som kan være god nok, er da venteligen componeret den foran beskrevne nydelige Ret.

Islænderne ere, som man har berettet Autori i Sandhed, i Almindelighed store Elskere

af Smør og Fit; men man har gaaet alt for vidt med deres Liebhaberie, naar man har fortalt, at de spise indtil den tranede Hay-Spek, ja endog indtil Tranen selv af Lever og Hval-Fiske; hvilket Islænderne aldrig bruge til Spise; dog gaar deres Liebhaberie saa vidt for feede Sager, at endeel af den gemeene og fattige Mand, uden Vemmelse spiser Tælle, eller smeltet Fit af Stude og Faar.

Af alt dette, som i Forveyen er anført om Islændernes ureene Levemaade, i Følge af de falske og ugrundede Beretninger, som Autor har faaet, maatte enhver slutte, at de leve ret svinsk og Beestisk, og ikke i nogen Maade Menniskeligt, efterdi ingen Ting er beskrevet eller anført, som ligner det andre Mennisker bruge at spise; og, som jeg ikke tvivler paa, at jo mange kan have fæstet Troe til disse Beretninger, anseende Sal. Borgemester Andersons store og berømmelige Navn, og Uvidende, at han af slette Fortellere er blevet forført at skrive det, som han selv har maattet troe; saa vil jeg korteligen berette, hvorledes Islændernes Levemaade i Almindelighed er, og hvad de fornemmeligen Spise.

En stor Mængde fersk Fisk kaages og spises allevegne over Landet, undtagen hvor de boe for langt fra Havet eller ferske Søer, som dog er ikkun ganske faae; og, som jeg i Forveyen har berettet, at der fanges mange slags Fisk, hvoraf ikkun faae

Slags

Slags tørres, saa have Indbyggerne nok at kaage fersk, uden at bruge formeget af den Fisk, som kan tørres og selges, saavel til Kiøbmændene, som andre i Landet, der ikke kan fiske nok til deres Vinter-Provision. Det er ogsaa at merke, at der bliver megen sund, god og velsmagende Fisk tilbage i Landet, som Kiøbmændene ikke tage imod, fordi den, for Exempel, kan være lidt frossen, og har derfore ikke den udvortes Anseelse af Hvidhed og Klarhed, saa at den ikke kan passere for Kiøbmands-Gods, men smager dog virkeligen bædre at spise end den anden. Hvorfore det er en unyttig Anmerkning man har giort derover, at nemlig Islænderne ikkun fortære den Fisk, som de ikke kan selge, det er at sige, den som duer intet, men er raaden, og altsaa efter deres formeentlige goût. Den ferske Fisk kaage Islænderne snart formeget, og bruge meget Smør dertil; den tørre, som de meest spise om Vinteren, naar de ikke altiid kan have den ferske, banke de meget, og spise i ligemaade meget Smør dertil.

Næst Fisken er deres almindeligste Kost den store Mængde Melk, som falder i Landet baade af Kiør ag Faar, som de fortære baade raae og kaagt; af Koemelken laves desuden den foran beskrevne Skiør og Syre, hvoraf de heele Sommeren igiennem samle stor Forraad, som de spise siden heele Aaret om; over Skiøren komme de sød Melk, og deraf faaer Tieneste Folkene deres Portion Dagligen, saavelsom af Fisken med Smør til. Udi

Melken kaage de ogsaa undertiden Gryn, undertiden Meel, som de bruge at Spise.

Suppe kaage de paa deres ferske Kiød, hvorpaa de komme Gryn, efterdi de ikke have i Almindelighed Urter eller Specerier at komme derpaa. Kaal have endeel paa Landet, som de ogsaa komme i deres Suppe. Gryn bruge de til allehaande Spise, fornemmelig til Grød. Ferst Kiød stege de ofte, dog kaages det altiid først, og derefter steges op i en Pande. Erter bruge ogsaa adskillige. Rugmeel betiene de sig allermeest af til et slags Meel-Suppe, som alle Tienistefolk faae at Spise.

Hvad de kaage, og undertiden stege op igien i en Pande, bliver meest altiid ferskkaagt, og snarere for meget end for lidet, efterdi det er meget imod deres Smag at spise noget, som ikke er tilgavns kaagt. De have og bruge en god Deel Danske Kar i deres Kiøkkener af Kaaber, Messing og Jern, som Kiøbmændene sælge dem; og de holde i Almindelighed deres Kar reene, og lave Maden ligesaa; undtagen at der, ligesom i andre Lande, findes nogle sviinske Folk iblant, som ikke handle det, de have med at giøre, saa reenligen; men det er Uret, at anføre det om heele Nation, fordi der kand findes nogle saadanne iblant dem.

Af dette foranførte kand da nogenledes fattes og begribes, at Islændernes Spise ikke er saa uforskammet slet, sviinsk og beestisk, som den er afmalet,

let, endskiønt den ikke er indrettet efter en lækker Smag, og krydet med Specerier eller Urter, som ikke bruges af meenige Mand. Thi mange paa Landet, som have været i Kiøbenhavn, og have faaet Smag paa den Maade at lave Mad, som vi bruge, saavelsom nogle andre, som have lært det igien af dem, spise ligesaa lekkert og got, som vi Danske, efter som enhver har Smag, Lyst og Formue til.

§. LXXXVI.

Mangel paa Brød.

Efterdi der for nærværende Tiid ingen Agerdyrkning er udi Island, saa kand enhver vel slutte, at Brød ikke er saa almindelig en Spise for meenige Mand, som hos os; imidlertiid er det ikke saa rart, at de jo alle faae noget deraf, somme meere, andre mindre, ligesom de have Raad til, saa at det er urretteligen fortalt, at **de fleeste iblant dem have ikke Formue til at kiøbe af det Meel, som indføres af de Danske Kiøbmænd, hvorfore de intet Brød have.** Jeg har i Forveyen forklaret hvad mængde Meel og bagt Brød, der føres til Landet, hvilket alt bliver opkiøbt af Indbyggerne; der bliver ført til hver Havn fra 400 til 1000 Tønder Meel, og en tredie Part saameget bagt Brød, hvilket, endskiønt det ikke kand forslaae til at faae Brød dagligen, saa ere de dog ikke gandske uden Brød; og der bages jevnligen, til Høytider, Bryllupper og deslige

Samlinger, ja af adskillige oftere; og heele Aaret om have mange Brød, som ere kommet i dermed i Kiøbenhavn, at de ikke gierne undvære det.

Det er Islænderne ikke til nogen menage, at de ikke have nok af det velsignede Brød; thi deres Huusholdning er i den Fald kostbarere, og den Maade, paa hvilken de spise deres Folk, er saa dyr, at man i Danmark ikke skulle finde sin Regning derved. Enhver Tieneste-Karl faaer en vis Udvegt af tør Fisk og Smør til hans Kost, nemlig 10 pd. Fisk om Ugen, og en tredie Part Smør derimod, som udgiør Aarligen 32½ Lpd. tør Fisk, og fulde 3 Fierdinger Smør, hvilket vilde komme dyrt at staae hos os. Men denne Udvegt faae ikke Tieneste Folkene i Almindelighed, uden naar de reyse paa deres Huusbonders vegne til Fiskerierne Synder eller Vester; da de ellers, naar de ere hiemme ved Huusholdingen, faae en vis portion Fisk og Smør hver Dag, og Morgen og Aften Melk-Mad, Grød, fersk Fisk, undertiden Kiød, ja vel og Suppe, Erter og deslige.

Efterdi da Islænderne ikke have Brød nok til deres Huusholdninger, saa er det vist, at de bruge, som sagt er, en stor Hob tør Fisk, men dog ikke i Stæden for Brød til anden Mad, men for sig selv, ukaagt, og meget vel banket, med en god portion Smør til, som Huusbonderne altid maa give, som tilforn er sagt, en tredie Deel imod Fisken; og heraf sees da, hvorvidt de have Ret,

som

som have fortalt Autori, at de i Stæden for Brød betiene sig af tør Stok-Fisk, som de ikke vel kand sælge, dog ukaagt, og ikkun lidet banket. Allerheldst spise de et stykke af saadan Fisk besmurt med Smør (naar de have det) eller og i mangel deraf, med Hayfisk-Spek, eller og med Tran og Tallig. De spise ikke den tørre Fisk i Almindelighed uden Smør, og aldrig med Spek, Tran, eller deslige som jeg tilforn har meldet. Denne tørre Stokfisk vel banket, med got Smør til, smager meget vel, fornemmeligen den som er lavet af Selunger eller Foreller, hvilken de Danske Amtmænd ofte have fundet saa god Smag udi, at de have brugt den paa deres Reyser, og som for Lyst.

Det vilde Korn, som voxer sommesteds i Landet, fornemmelig i Skaftefields-Syssel, og der end ikke i stor Mængde, er saa skiønt til Meel og Brød, og kraftig til føde, at en Islænder ikke bytter en Tønde bort deraf imod en Tønde Dansk Meel, saa at det er urigtigt, som er berettet Autori, at een og anden laver sig vel ogsaa, af en vild Korn-Art, som voxer af sig selv iblant Græsset, et slet Brød, som ikke kand ædes af Udlændiske. Dette Korn voxer ikke iblant Græsset, men ret i den bare, tykke og dybe Sand, hvor intet Græs kand voxe, og staaer somme Stæder heel tyndt, andre Stæder temmelig tet. Straaet derpaa voxer til 5 Qvarteers Høyde, og Axene ere lange; saa at det voxer ligest Hvede hos os. Efterdi

terdi Islænderne ikke have nogen god Qværn at male dette Korn paa til Meel, tørre de det formeget ved Ilden, saa at det bliver lidt forbrendt, hvorudover Brødet bliver sortere deraf, end vores Rugbrød, men derimod er en Tønde deraf desto drøgere.

§. LXXXVII.

Om Deres Drik.

Islændet drikke meget gierne got reent Vand, men Vandet er ikke allevegne got, eller alle Stæder mineralisk, som Autor et andet Stæd har sagt. Men allermindst duer det Vand at drikke, som ved Solens Kraft smelter og flyder ned af Iis- og Snee Biergene, hvilket man har berettet Autori, at alle og enhver i Besynderlighed rose. Dette Vand, som flyder fra Jøkelerne, drikkes aldrig af nogen, er ikke heller drikkeligt, efterdi det gierne lugter ilde, er tykt og sodfarvet, som jeg i Forveyen har oplyst.

Men, endskiønt Islænderne gierne drikke Vand, saa er dog deres meeste og ordinaire Drik den forhen beskrevne Syre, som Autor kalder Valle, er ogsaa ongefær det samme, som hos os saa kaldes. Deraf samle Indbyggerne heele Sommeren igiennem mange Tønder fulde, som de bruge i deres Huusholdning heele Aaret om, ogsaa sælge til dem, som ikke have saa mange Kiør, at de kand faae nok deraf. Denne Syre drikkes i førstningen

dog

bar og ublandet; men naar den bliver noget gammel, bliver den tillige for suur at drikke bar, hvorfore de da blande den med reent Vand, ved hvilken Drik Islænderne i Almindelighed finde sig meget vel.

Efterdi Korn-Sæden ikke dyrkes udi Island, saa følger af Fornødenhed, at Øl er ikke almindeligt; men dog er det ikke saa rart i Landet; at den gemeene Mand faaer det ikke at smage; thi de fleeste faae Øl at smage i Kiøbstæderne, og kiøbe deraf en liden Provision for at tractere sig dermed. Mange, som have noget bedre Raad, kiøbe nogle Tønder Øl i Kiøbstæden, som de bruge tarveligen heele Aaret om; og adskillige, som have faaet Smag paa Øl i Kiøbenhavn, og derover ikke kand undvære det, bestille Malt og Humble med Kiøbmændene, og brygge heele Aaret omkring; hvoraf erfares, hvor urigtig det er berettet, at de bemidlede kand ey heller længe have Øl for den strenge Kuld, efterdi de have ingen Kieldere. Jeg kand sige af Erfarenhed, at Øllet holdt sig ret vel heele Aaret omkring, da der blev brygget hver 3die eller 4de Uges Dag; og endskiønt der ikke var Kielder, saa frøs dog ikke Øllet anderledes, end i Kiøbenhavn, hvor der er gode Kieldere; det er at sige i den sterkeste Frost kunde det være frosset saaledes, at man maatte holde nogle Gløder under Tappen for at tøe Øllet op, og undertiden sette noget Ild i en Gryde ind i det Kammer, hvor Øllet laae; thi det forvaredes

end

end ikke i den sterkeste Frost i varme Værelser; hvilket tillige er et stort Beviis paa, at Kulden ikke er saa streng, som man har udraabt den for Autor.

Saavel rød som hvid Fransk Viin have adskillige brave Folk heele Aaret omkring, i Besynderlighed alle Præster, som behøve det til Sacramenter. Men dette kunde ikke fortelles den gode Sl. Borgemester Anderson uden et urigtigt tillæg saaledes: **Nogle Velhavende forskaffe sig undertiden nogen Fransk Viin af de Danske Kiøbmænd, for deres egen Mund; men saasom de øse den i ureene Kar, ja ofte i saadanne Kar, hvori de have haft Valle, ja endog Tran, og de ikke forhen rense dem vel, saa bliver Viinen snart fordervet, tyk og stinkende.** Saaledes skulde endog velhavende Folk handle deres Viin? Om jeg end kunde tilstaae, at de vare saa svinske, som de dog visseligen ikke ere, saa var det alt for dumt og taabeligt giort af dem at komme den Viin, som hos dem er rar, i saadanne Kar, at den kunde fordervés; hvorfore jeg er vis paa, at ingen kand troe det, men maa tilskrive denne og andre fleere Fortelninger deres slette Gemyt og Hiertelaug imod Islænderne, som have befsrt dem saaledes for den Sl. Borgemester Anderson.

En Fortelning af dette Slags fremkommer strax herefter, saaledes: **I Almindelighed er Brendeviin**

deviin deres kiæreste Drik, hvori unge og gamle, Mænd og Qvinder søle og drikke sig fulde. Her tage de gode Skippere eller Underkiøbmænd, i hvem de maae være, ret Bladet fra Munden, og lade deres Hiertens gode Velvillighed imod Islænderne tale. Jeg tvivler om, at der er noget Land, hvor Folket, i Almindelighed at tale, er meere ædrueligt; jeg veed mange, endog af gemeene Folk, som ikke letteligen smage Brendeviin; fleere som drikke det til Skikkelighed og Maade; endskiønt der da kan være nogle, ligesom i andre Lande, der gierne vil have Brendeviin, og som giøre for meget deraf, er det derfore Ret at tale saa haanligen og i saa almindelige Terminis om det heele Land, unge og gamle, Mænd og Qvinder. Det kan vel være muligt, at en Kiøbmand, som ikkun lidt har eftertænkt Sagen, og dømt for hastig derom, har fundet faldet paa at kalde Islænderne Drankere, ligesom jeg, da jeg først kom til Landet, snart ogsaa maatte holde dem derfor; men, naar man eftertænker, hvor lidt Brendeviin der føres til Landet i Proportion af 80000 Mennisker, og i det øvrige ikke strax dømmer dem for Drankere, som, naar de komme til Kiøbstæden at handle, begiære af Kiøbmanden een ja vel fleere Brendeviins-Skaale, som de kalde det, eller ogsaa kiøbe et Par Potter, 3 eller 4, for at drikke med deres Kamerater; og derefter betænker, at det er ikkun den eeniste Tiid paa Aaret, som de kan faae denne Vederqvægelse, hvilken er lige saa kierkommen og dyrebar for dem, som

en

en Bouteille Ungersk- eller Cap-Viin for Kiøbmanden, sandeligen, der blev da ikke mange Drankere tilbage i Landet. Thi de ere Drankere, som heele Aaret om, ved alle Leyligheder tragte efter at faae det kiære Brendeviin, og drikke deraf alt hvad de kan faae, men ikke bør de kaldes saa, som i disse Høytiids-Dage, naar Kiøbmændene ligge der, have Lyst at glæde sig, og nyde noget i deres Tanker got, som de siden ikke faae at smage, førend Skibene komme igien. Men at der kan være maaskee en Snees Stykker ved hver Kiøbstæd, meere eller mindre, som ere hengivne til Drik, og ligge der, og dagligen trygle Kiøbmanden for Brendeviin, er meget rimeligt, som dog er ikkun lidet iblant saa mange tusinde, der handle, og bør derfore ikke Drukkenskab settes som en almindelig Caractére for det heele Land, unge og gamle, Mænd og Qvinder. Dette er nu saa vidt Mændene angaaer: Men hvor mange skal jeg vel troe der findes iblant Fruentimmer og Børn, som søle og drikke sig fulde i Brendeviin? Jeg troer, at det er aldeles faae, eller slet ingen; thi jeg har aldrig seet een saadan, eller hørt deraf at sige. Naar Fruentimmerne komme til Kiøbstæden, ere der mange, som jeg selv har seet, hvilke ikke smage Brendeviin, naar Kiøbmanden byder dem det, men i dets Stæd begiære Messe-Viin, (saaledes kalde de Fransk Viin) og om en Mand kand give sit Barn, som af en Hendelse kan være med ham i Kiøbstæden, noget lidet Brendeviin, som han kan efterlade i det lidet Glas han faaer; da giør han det, fordi hans

Barn

Barn ogsaa skal smage noget got i Verden, siden det er den kostbareste Drik, næst Viin, som de vide af; men derfore kan man dog ikke med Billighed sige, at enten Faderen eller Barnet ere Drankere. Uden for denne Hendelse, naar Børnene komme undertiden med Forældrene i Kiøbstæden, smage de meget sielden Brendeviin, meget mindre søle og drikke sig fulde deri.

Af denne forkierte Idée, som man har givet Autor om deres uforskammede Brendeviins-Søslen, kommer det øvrige, som Autor anfører i denne Articul, nemlig: Ved ald deres høystbesværlige og farlige Arbeyde til Vands eller til Lands, er dette deres Trøst, Opmuntring og Hoved-Øyemerke, at de vil fange og berede noget, hvormed de kan derefter tilkiøbe sig Brendeviin, den kiære Brendeviin, naar de Danske Skibe komme. Var dette deres almindelige Hoved-Øyemerke, saa havde de jo intet at kiøbe deres Nødsyn for af Kiøbmanden, saasom Meel, Tømmer, Jern, Fiskelinier, noget Klæde og andre saadanne nødvendige Ting, men de maatte da alle være Prakkere, som de sandeligen ikke ere, efterdi der er mange iblant dem ret velhavende.

Ligeledes berettes det urigtigt, at, naar de nu endeligen have naaet deres Ønske, saa holde de ikke op, førend de have fortæret ald deres indkiøbte Forraad, og før antræ-

de

de de ikke deres Kalds-Forretninger igien. Der er mange, som have havt Raad at indkiøbe nogen Provision af Brendeviin, som conservere det heele Aaret om, at de kan have en Drik imellem til Nødtørft, og imidlertiid arbeyde de paa Søen, og giøre deres Bæste ved Fiskeriet; men iblant dem, som ere Drankere, findes ikke mange, som have Raad til at provianrere sig med Brendeviin, og om der er nogen, lader han venteligikke af, førend han faaer det til Livs. Hvilket altsaa ingenlunde kan passe sig paa heele Nationen, som ganske uretferdig raabes ud for Brendeviins-Drankere.

§. LXXXVIII.

Om deres Klæde-Dragt.

Man har ikkun fornøden at læse Begyndelsen af denne Articul, saa seer man strax, at Autors Fortellere have ikke været meere gratieux imod Islænderne i Henseende til deres Klæde-Dragt, end i det øvrige. Der fortelles: **Deres Klæde-Dragt og Boeliger komme ganske overeens med deres Spise og Drik, hvis Beskaffenhed nylig er forestillet.** Naar man altsaa tænker tilbage, hvor nydelig deres Spise og Drik er afmalt, saa kan man vel begribe, at deres Klædedragt bliver ikke zirligere eller bædre.

Islænderne klæde sig i hvad de selv kan forarbeyde, og dermed ere de meestendeels fornøyede, som fornuf-

fornuftigt er, og man maatte ønske, at andre Nationer efterfulgte. De bruge, baade Mands- og Qvindfolk, Vadmel i deres yderste Klæder; men de fleeste Fruentimmer have tillige med Skiørter og Forklæder af affarvet Klæde, hvoraf der selges mange tusinde Alen i Landet. Det er endelig ikke af det fiineste Klæde, dog haves der grovere og fiinere Klæder, som alle fabriqveres i Danmark. Formuende Folk, saavel Mands- som Qvindfolk, have ogsaa Klædes Kioler; jeg vil ikke Tale om Laug- og Sysselmænd, og deslige, hvilke holde sig lige saa vel klædde, som brave Folk hos os, med Silke-underfoer under deres Klædninger, og i alle Ting lige saa nette. Den gemeene Mands Klæder ere skikkede meest som Skibs-Folks Klædedragt med Trøyer og Buxer, endskiønt de og undertiden have en Kiol syet efter Dansk Maade. Hver Mand har desuden en Kiol, giort som en Roqvelaure hos os, og kaldes en Hempe, hvilken de bruge, naar de tage noget langt fra deres Huus, eller om Vinteren i Kirken.

Fruentimmerne bruge Skiørter, Trøye og Forklæde baade af Klæde og Vadmel, men derover have de en viid Kiol, snart som Præste-Kiolerne hos os, med snevre Ermer lige ud til Haandleedet, hvilken ikke maae være fuld saa lang, som Skiørterne, at de kan sees een Haandbred neden under Kiolen, hvilken, ligesom Mandsfolkenes kaldes en Hempe, og er alletider sort, undertiden belagt langs ned med sorte Fløyels-Baand, eller med noget af dem selv

forferdiget Stads, een Haandbreed, lignende point de la Reine, som er ret net syet; og seer meget vel ud. De bemidlede have desuden langs for ned ad Hempen mange Par smukt udarbeydede Sølv-Spender, meest forgyldte, som dog ikke bruges at spende sammen, men allene for Stads. Skiørterne saavelsom Forklæderne, hvilke altiid ere affarvede, ere neden om belagte enten med nogle Rader smalle affarvede Fløyels- eller andre Silke-Baand, eller med en breed Silke-Snor. Oven i Forklæderne ere 3 store fillegrans Sølv-Knapper, gierne forgyldte; de fattige have dem af Messing; derved hæftes Forklædet fast formedelst et Belte, besat med pukkede Sølv-Plader, eller Messing-Plader, ligesom enhver har Raad til, hvilket hæftes sammen for til med en Laas af samme Arbeyde. Trøyerne, som altiid ere sorte, og sidde net efter Kroppen, med smalle Ermer til Haandledet, ere ligeledes belagte med affarvede Silke- eller Fløyels-Baand i alle Sømmene, og for ned med noget bredere og smukkere Silke-Tøy. Udi hvert Erme ved Haandledet ere 4 à 6 Knapper af samme Arbeyde, som det andet Sølv- eller Messing-Tøy. Ved Halsen er en liden udstaaende stiv Krave, 3 Fingre breed, snart som Bingerne paa en Præstekiol, hvorunder den yderste Kiol slutter. Denne Krave er altiid beklæd med noget smukt Silke-Tøy, eller sort Fløyel, og belagt med en Guld- eller Sølv-Snor. Om Hovedet vinde de et stort hvidt Tørklæde af groft Lærred, og derover et finere, hvilket staaer op i Væyret, ligesom en Top, men ikke 1½ Al. som man har berettet

rettet Autori, halvdeelen kan giøre det, og endda fuldkommen. Derom vindes et smukt Silke-Tørklæde, eller og Dagligdags og af de fattige, et broget Kattuns Tørklæde, som een Haandbreed nederst ved Ansigtet. Hvilket alle, saavel gifte, som ugifte, bruge, endskiønt Autors Efterretninger lyde, at de ugifte bruge det alleene, for derved at skilles fra de gifte; ret ligesom de skulde have en Visk paa sig, at de vare til fals. Om Halsen bruges ogsaa en Silke- eller Kattuns-Klud, som undertiden hæftes paa Trøyen for til. Med eet Ord at sige: Fruentimmerets Klædedragt er ganske lig den som findes paa gamle Skilderier og Epitaphier i Kirkerne hos os, undtagen deres Hoved-Prydelse, som jeg ikke har seet saadan nogensteds; Pigebørnene udi Island bruge i deres Opvext, ligesaadanne Huer, som der findes paa de gamle Skilderier, hvilke forvandles til de omskrevne hvide Toppe, naar de blive større.

Foruden denne almindelige Fruentimmerets Dragt, have de formuende meget andet Stads, af smukt udarbeydet Sølv-Tøy, gierne fillegrands forgyldt, saasom store Knapper, endog med couleurede Steene, hvoraf trende settes langs op ad Hoved-Bindet for til. Naar de staae Brund, have de ligesom en Krone af Sølv forgyldt, som gaaer neden under det hvide Bind om Hovedet, næst ved Ansigtet, i Stæden for det Silke-Tørklæde. Tvende Sølvforgyldte Kieder, som ligge i festons, den eene forfra bag paa Ryggen, den anden

den igien bag fra for paa Brystet, næst oven paa Trøyen, i hvilken Tilfælde de ikke have Hempen eller Kiolen paa. En anden Klæde hænger om Halsen, hvori for paa Brystet hænger en smuk udarbeydet Balsam-Daase med adskillige Rum udi, som kand lukkes op paa begge Sider; hvilken som oftest er giort som et Hierte, eller som et Kaars. Saadan Daase har jeg endog seet, giort af Guld. Og tør jeg forsikkre, at et Fruentimmers Sølv-Stads, ret i Stand, som jeg har seet det, kan løbe til 3 à 400 Rdlr. og derover, og er en særdeles artig Dragt at see.

Mandfolkenes saavelsom Fruentimmernes Skoe, hvilke alle syes af Fruentimmerne, ere giorte heldst af Oxehude, ellers og, i Mangel deraf, af Faareskind, som de selv berede, alleeneste ved at skrabe Haarene af dem, og tørre dem, hvorefter de bløddes ud i Vand, naar de skal sye Skoe af dem. Skoene ere syede saaledes, at de net passe om Fødderne, uden Hæle. Nogle Remme skiæres gandske tynde af Faareskind, hvoraf tvende gaae bag fra Kappestykket og bindes for paa over Vristen, og tvende fra hver Side, hvor vores Spænde-Læder sidder, som bindes oven paa Fodbladet. Men dette Skin smøres ikke nogen Tiid i Tran, ikke heller bruges Faaretarme at binde Skoene med, som man har berettet Autori.

Saaledes er deres Klædedragt, hvilken jeg har villet beskrive, efterdi Autor har faaet gandske forkierte

kierte Efterretninger om dette, som om det meeste andet. Thi saaledes skriver Autor derom: Om deres Dragt og Klæder har jeg alleeneste faaet at vide, at Mand- og Qvind-Folk bærer linnede Skiorter og Serker, eller meget meere Under-Strømper og Buxer af eet Stykke, som hos Mændene rekker over, men hos Qvinderne ikkun til Navlen, der oven over have de Buxer, saaog Trøyer af Vadmel eller Faare-Skind. &c. Dette er saa uforstaaeligt, at jeg kan ikke dechifrere det; saameget kand jeg alleeneste sige tilvisse, at de meestendeels bære Skiorter og Serke af tynd Vadmel eller Flonelle, endskiønt mange ogsaa have nogle af grovt Blaarlærret, hvilke ere tilsyne over Brysterne; Faareskind bruge Mandfolkene ikke til Trøyer og Buxer, uden i deres Klæder, som de tage ud paa Søen at fiske med, som de trekke over deres Vadmels-Klæder, og hvori de kan begaae sig imod Søen og Regn, at de ikke deraf blive vaade. Og disse Klæder besmøre de med Fiske-Lever for at holde dem smidige, men de trekke dem af sig, saasnart de komme til Land med deres Fisk; og saaledes ere Islændernes Fiske-Klæder og andre Gang-Klæder confunderede med hinanden udi de Efterretninger, Autor derom har faaet.

den igien bag fra for paa Brystet, næst oven paa Trøyen, i hvilken Tilfælde de ikke have Hempen eller Kiolen paa. En anden Kiæde hænger om Halsen, hvori for paa Brystet hænger en smuk udarbeydet Balsam-Daase med adskillige Rum udi, som kand lukkes op paa begge Sider; hvilken som oftest er giort som et Hierte, eller som et Kaars. Saadan Daase har jeg endog seet, giort af Guld. Og tør jeg forsikkre, at et Fruentimmers Sølv-Stads, ret i Stand, som jeg har seet det, kan løbe til 3 à 400 Rdlr. og derover, og er en særdeles artig Dragt at see.

Mandfolkenes saavelsom Fruentimmernes Skoe, hvilke alle syes af Fruentimmerne, ere giorte heldst af Oxehude, ellers og, i Mangel deraf, af Faareskind, som de selv berede, alleeneste ved at skrabe Haarene af dem, og tørre dem, hvorefter de bløddes ud i Vand, naar de skal sye Skoe af dem. Skoene ere syede saaledes, at de net passe om Fødderne, uden Hæle. Nogle Remme skiæres gandske tynde af Faareskind, hvoraf tvende gaae bag fra Kappestykket og bindes for paa over Vristen, og tvende fra hver Side, hvor vores Spænde-Læder sidder, som bindes oven paa Fodbladet. Men dette Skin smøres ikke nogen Tiid i Tran, ikke heller bruges Faaretarme at binde Skoene med, som man har berettet Autori.

Saaledes er deres Klædebragt, hvilken jeg har villet beskrive, efterdi Autor har faaet gandske forkierte

kierte Efterretninger om dette, som om det meeste andet. Thi saaledes skriver Autor derom: Om deres Dragt og Klæder har jeg alleeneste faaet at vide, at Mand- og Qvind-Folk bærer linnede Skiorter og Serker, eller meget meere Under-Strømper og Buxer af eet Stykke, som hos Mændene rekker o-ver, men hos Qvinderne ikkun til Nav-len, der oven over have de Buxer, saaog Trøyer af Vadmel eller Faare-Skind. 2c. Dette er saa uforstaaeligt, at jeg kan ikke dechifrere det; saameget kand jeg alleeneste sige tilvisse, at de meestendeels bære Skiorter og Serke af tynd Vadmel eller Flonelle, endskiønt mange og saa have nogle af grovt Blaarlærret, hvilke ere tilsyne over Brysterne; Faareskind bruge Mandfolkene ikke til Trøyer og Buxer, uden i deres Klæder, som de tage ud paa Søen at fiske med, som de trekke over deres Vadmels-Klæder, og hvori de kan begaae sig imod Søen og Regn, at de ikke deraf blive vaade. Og disse Klæder besmøre de med Fiske-Lever for at holde dem smidige, men de trekke dem af sig, saasnart de komme til Land med deres Fisk; og saaledes ere Islændernes Fiske-Klæder og andre Gang-Klæder confunderede med hinanden udi de Efterretninger, Autor derom har faaet.

§. LXXXIX.

§. LXXXIX.

Om deres Boeliger.

Jeg seer af den Beskrivelse, som Autor har faaet over Islændernes Huuse, at man bygger dem for desto meere Fasthed og Varmes Skyld noget ned i Jorden; at deres Høyde er gemeenligen 3½ alen, længden 12 til 14 alen, og Breeden saaledes, at naar en høy Mand staaer i Midten, og udstrekker sine Arme, da kan han almindeligen røre ved begge Side-Veggene med det yderste af sine Fingre; det er at sige, at Huusenes Bredde er ongefær 3 Alen. At langs ved den eene Side-Veg bliver opført et Loft af Bræder saa høyt fra Grunden, at Qvæget kan om Vinteren sættes derunder, og at dette tiener til Sengestæd for alle Huusfolkene, saa mange som de ere. Thi de strøe ikkun lidet Høe derpaa, og legge sig derpaa gandske nøgne under et Dekke af Vadmel, som er undertiden foret med Faareskind; og det legge de sig saaledes, at hvor den eene har sit Hoved, der har Sidemanden sine Fødder, og staaer ikkun et lidet Bret, eller et Stykke af en eeneste Planke lige op til Skillerom imellem dem, som høre ikke just tilsammen. Dersom Islændernes Boeliger vare saaledes beskafne, som dette Udtog af den Beskrivelse, Autor har faaet derom, afmaler dem; saa maatte man med Billighed giøre samme Slutning,

ning, som Autor, naar han siger: **Man kan letteligen giette sig til, hvor smukt disse Vaaninger maa være meublerede, saaog hvor gruelig en Stank der maa være.** Thi Meublerne maatte da alleeneste være Stude og Kiør, som sove tilfælles med Menneskene, hvilket man ikke finder hos den fattigste Mand udi Island, ikke heller ligger der nogen ganske nøgen paa Høe, og har et Vadmels Dekke paa sig; Huusene ere lige med Jorden, og ikke **gravede ned i Jorden, saa at man maae krybe ind ad Døren.** Det lader altsaa ligesom den, der har fortalt Autor dette, ikke har været længere end i Forstuen til et Huus, som er saa breed, at man kan spende den over med begge Armene, hvorfore jeg vil korteligen beskrive, hvorledes en almindelig og middelmaadig Bondegaards-Huuse ere beskafne.

Man finder først en lang smal Gang, en Favn breed, som har sine tver-Bielker og Tag paa sig, hvorpaa ere her og der saa mange smaae Huller, at de kan give Lysning nok i Gangen; i hvilke Huller der enten er Ruder af Glas, eller, som oftest, smaae Tønde-Baand, hvorover den tynde Hinne, som findes i Creaturet, er udspendt, som giver meget god Lysning; til disse Huller have de Lemme, som de kan sætte derfor i Sneefog og ont Vayr. Paa den eene Ende af denne lange Gang er den almindelige Indgang til Huuset, og tvers for den inderste Ende af Gangen staaer et Huus 12 til 14 alen lang, og 6 til 8 alen breed, som

 Islan-

Islanderne kalde Badstuen, hvilket er deres ordinaire Verksted, hvor Qvindfolkenes Huus-Gierning bestilles, med Ulden at handle, Klæder at sye, og deslige. I Enden af dette samme Huus er gierne afdeelt et Sovekammer for Huusbonden og hans Kone, og paa Loftet derover ligge gemeenligen Børn og Piger. Ligesom dette Badstue-Huus er bygt tvers for Enden af den lange almindelige Gang til Huuset, saa er der ogsaa gierne bygt 4 andre Huuse, 2 paa hver Side, tvers paa Gangen, til hvilke Indgangen er fra den lange Gang. Af disse bruges i Almindelighed eet til Kiøkken, et andet til Spise-Kammer, det tredie til Melke-Kammer, det fierde, og yderste ved Indgangen af den lange Gang, til Folkenes Sovekammer, hvor ogsaa fremmede Reysende af det slags ligge; dette Huus eller Kammer kaldes Skaulen. Denne heele Bygning, som saaledes bestaaer af 6 Huuse, er en sammenhængende Bygning, og at ansee, som 6 Kammere eller Afdeelinger, til hvilke er ikkun een eeniste Indgang uden fra, nemlig paa den eene Side af den lange Gang, og naar Dørren der tillukkes, ere alle Værelserne dermed lukkede for Fremmede, og dem som ere uden for. Ligesom jeg har beskrevet de smaae Tag-huller paa den lange Gang, for at give Lysning der, saaledes er der ogsaa paa de andre Huuse nogle Huller i Taget med Ruder eller den tynde Hinne forsynede, undtagen Badstuen, paa hvilken mange have et par smaae Vinduer, for at give desto bedre Lys til deres Arbeyde, som de der be-

 stille

stille. Foruden denne sammenhængende Bygning, have de fleeste et Huus ved Siden af Skaulen, (som er den yderste Tver-Bygning paa den lange Gang,) til at tage imod Fremmede udi, som man kan kalde deres Gieste-Kammer, hvor der er en Seng; hvilket er deres fornemste Værelse, eller, om jeg saa skal kalde det, deres Stadse-Stue. Til dette Værelse er der à parte Dør uden fra, hvorigiennem de føre Fremmede derind, og en anden Dør fra Skaulen derind, hvorigiennem de selv kan gaae fra deres andre Værelser, uden at gaae udaf Huuset. Endnu finder man et eller 2 Huuse, som staae tvers over for, eller og ved Siden af de fornævnte Bygninger, hvilke Huuse kaldes Skiemmer, hvorudi Islænderne forvare deres tørre Fisk, og allehaande Vinterprovision, deres Hestetøy, Hæredskab, og anden saadan deres Forraad. Strax derved have de gierne et andet Huus som de kalde Smidden, hvorudi de giøre ald deres Redskab af Jern og Træe. Fremdeles have de noget lidet fra disse ovenskrevne Bygninger, strax ved des Steed, hvor de have anlagt deres Høe-Gaarde, Qvæghuusene; hvilke ere mange, ligesom de have Qvæg til; altid have de en Koestald, en Hestestald, og 1. 2. 3. eller 4 Faare-Huuse af hvilke Lammene staae for sig selv à part. Deres Høe forvares ikke i Huuse, men de haver dertil en indgrøftet Plads, hvor der staaer saa mange Stakker, som de have Høe til, lange, men en god Favn brede, og høye; der et smalle Gange imellem hver Længde, og Høestakkerne tek-

 kes

Saaledes bygges Huusene lige med eller noget oven paa Jorden, og ikke ned i Jorden, saa at man skal krybe ind ad Døren; men naar de mange Jordvegge efter haanden blive grønne, kan det lade ligesom Huusene stod i Jorden i nogle smaae Høye, men de ere dog virkeligen over Jorden. Endskiønt nu vel alle Bøndergaardene ikke ere lige saa store, og ikke have saa mange Bygninger, som beskrevet er; saa er der ogsaa mange, som ere større og bædre bygte; men saaledes er en almindelig god Bondegaard indrettet og beskaffen, hvoraf Modellen bør tages, naar man vil giøre Beskrivelse over deres Boeliger. En fattig Huusmand, som har een Koe og ingen Hest eller Faar, behøver ikke saa mange Huuse, og den allerfattigste har dog bædre Huus, end man har berettet vores Autori; thi, det lidet Qvæg han eyer, har han dog altiid i et serdeles Huus, som kaldes Fios, og ikke i Huuset hos sig. Det var ligesaa urimeligt at tage saadant et elendigt Huus til Mynster; som om jeg vilde tage Model af de fornemste og bæste Gaarde paa Landet, og giøre den almindelig for det heele Land. Thi ere der mange Gaarde slettere; end den jeg har beskrevet, som der visseligen er; saa er der og mange meget bædre og større, saasom Kongens Gaard Bessested, Biskoppernes, Laugmændenes, adskillige Syssélmænds, og Præsters, saavelsom mange formuende Indbyggeres; af hvilke nogle ere bygte af Muur og Bindingsverk, som hos os. Bispegaarden paa Holum, for Exempel, bestaaer af 50 Huuse, og 12 Fæe-Huuse, hvil-

hvilket ikke kan være en Regel for andre Huuse og Gaarde. Mange andre Gaarde har jeg været paa, hvilke see ud, som en liden Landsbye, deels formedelst de mange Huuse, som høre Gaarden selv til, deels ogsaa formedelst Huusmænds-Husene, som ligge ved endeel Gaarde, og giøre en temmelig Mængde ud. Men i dette, som i andre Tilfelde har det været deres Hoved-Pacsion, som have været Autors Fortellere, at afmale alle Ting, Island vedkommende, det sletteste de have kundet, ja slettere, end Sandhed medfører.

§. XC.

Om Islændernes Gemyts Beskaffenhed.

Af det, som tilforn er anført om Islændernes slette Næring, og om deres saa ureene, som møysommelige Levemaade, hvorved de alleene øve deres Legems Kræfter, slutter Autor, at det vel ikke kan virke nogen synderlig Gemyts Ophøyelse, eller Forbædring hos disse Mennisker; og at de saaledes ere af Naturen feige, og duer aldeles ikke til Soldater. Men, efterdi det i Forveyen er oplyst, at man uskyldig har tillagt Islænderne det første, saa bliver det ikke heller nogen Følge, at de ere af et abject Gemyt eller feige. Erfarenhed viser desuden, at de endog ere duelige til Krigs-Tieniste, hvori nogle have været i Danmark; og der saaledes skikket sig, at de ere avancerede

rede til Capitaines Charge ved Fortificationen. Men, som Landet har ikke mange at miste af sine Indbyggere, og der reyse ikkun faae ud af Landet, som til Lykke ligger saa langt borte, at ingen Hververe vil paatage sig saa lang og møysommelig en Reyse, for at skaffe Recruter, hvoraf der ere mange anseelige i Landet; saa haver der ikkun været faae Islænder ved den Militaire-Etat, dog gierne altiid nogle, hvilke man ikke har jaget Hiem igien med denne Afskeed, at de ere ikke duelige til nogen Ting, som man har berettet Autori altiid at være skeet. Deres Annales vise ogsaa, at Islænderne i gamle Tider have været meget stridbare, og ikke feige Folk; thi de have giort stor Nederlag paa hinanden i deres indbyrdes Krige. I Henseende til Søe-Tienisten, som her foregives, at de ere lige saa uduelige til, som til Land-Tienisten, er det bekiendt, at adskillige af Islænderne ere kommet saa vidt, at de have ført Skibe for Hollænderne, og andre, til deres Fædernelands; og hvor kan man falde paa at tænke anderledes om en Nation, som er ligesom opdraget til Søes. At de skulde være saa feige, at man faaer dem ikke til at skyde ikkun et ladt Gevær af, har jeg i Forveyen forklaret, ikke at forholde sig saaledes; thi de ere meget hengivne til at bruge en Flint, naar de kan ikkun faae Raad til at have den, og der er sandelig endda ikke saa faae i Landet som, endogsaa dyrt, tilkiøbe sig Skyde-Gevær, hvormed de meget vel forstaae at nedlegge Ræve, Seelhunde, allehaande Fugle-Vildt og deslige; og ingen,

gen, som ikke tilforn har skudt et Gevær af, er bange for at giøre det, naar det bliver ham buddet, som jeg selv ofte har seet.

De mange meget vel studerede og lærde Islændere, som heele Verden kiender, give og et besynderligt og sterk Beviis paa, at de ikke ere af et ringe og Slavisk Gemyt; og da der aarligen bliver forsendt nogle Islændere til Universitetet i Kiøbenhavn for at deponere, saa har man ogsaa derved Leylighed at erfare deres Gemyts Beskaffenhed, som man ingenlunde finder at være nedrig og abject, men heller at besidde et slags Mod, saa at det er meget rart at finde en slet Karl iblant de Islandske Studentere. Iblant meenige Mand i Landet kan jeg sige samme Regel at gielde, thi der findes mange snilde og gode Hoveder, og det end i Almindelighed; hvorfore man giør Uret, om man klager over deres Gemyts Beskaffenhed, og end større, om man saa slet fordømmede dem, at der ingen Forbædring kan have Stæd, hvilket er alt for meget sagt.

De plages, ligesom andre Nationer af Hiemme-Længsel, saa at de længes efter deres Fæderneland, endskiønt man skulde meene, at de kunde have det angenemmere, beqvemmere og bedre andensteds; hvilket ikke er at undre over, siden det er almindeligt hos alle Nationer, og som jeg troer, meest hos de Nordiske; saa at dette ingenlunde er Beviis paa deres ringe og nedrige Gemyt, og at der ingen Gemyts-Ophøyelse findes hos dem, i hvil-

i hvilken Henseende det her er anført. Men desuagtet, blive dog mange Boesiddende i Kiøbenhavn og andre Stæder, naar de ere komne i med en vis Profession eller Handtering; saaledes har man jevnligen havt Professores, Rectores, Søe-Folk, Guldsmede og adskillige Mestere i andre Haandverker her hos os: Og det er en almindelig Klage imellem Islænderne selv, at, naar deres Landsmænd have lært noget got, saasom een og anden nyttig Profession, i Kiøbenhavn og andre Stæder, saa kommer de ikke gierne hiem til deres Fæderneland igien, dermed at tiene deres Landsmænd, endskiønt der kan dog vel komme een og anden iblant; saaledes er der paa Holum Bispestoel en Islænder, som forestaaer Bogtrykkeriet, der ikke alleene har været i Kiøbenhavn og lært, men endog reyst udenlands adskillige Stæder, indtil de forskrev ham hiem fra Dantzig.

Som en Aarsag til Islændernes Hiemme-Længsel anfører Autor den u-twungne Frihed, hvorved han beklager, at det er alleniste Skade, at samme er i dette Land, som forhen er meldt, alt for u-ordentlig, og gaaer for vidt. Jeg kan ikke begribe, hvori denne u-twungne Frihed skulde bestaae, og altsaa ikke heller, hvorudi den er u-ordentlig og gaaer for vidt; og jeg finder ikke det ringeste Ord derom skrevet tilforn hos Autor, saa at jeg ikke kan besvare det, som jeg burde. Islænderne leve ikke i den naturlige Tilstand; men der er Øvrighed og Politie i Landet,

det, ligesom hos os: der dømmes efter retsindige Love, og ingen kan ustraffet giøre nogen Ting, som han ikke burde. Efterdi jeg da ikke kan see, hvori denne utvungne Frihed maatte bestaae, begriber jeg ikke heller, at denne er just Aarsag til, at Islænderne ere hiertelig dovne og egensindige. Det heeder: cessante Causa, cessat Effectus. Naar Aarsagen til en Ting hæves, hæves ogsaa Tingen selv som en Virkning deraf. Den utvungne, uordentlige Frihed, som Aarsag, er ikke til, altsaa finder Dovenskab og Egensindighed, som Virkningen deraf, ikke Stæd.

Deres Dovenskab skal bestaae deri, at de ikke arbeyde uden af Nød. Denne Fortelning kan lade rimelig fra en Skipper eller Under-Kiøbmand, som Autor har sine Efterretninger fra, hvilke ikke vide af Indbyggernes Omstændigheder, uden den korte Tiid, som de ligge ved Landet, da Indbyggerne ikke synderligen drive Fiskeriet, deels formedelst Aarsens Tiid, som ikke tillader dem at tørre Fisken til nogen Nytte, deels efterdi Kiøbmanden ligger der, og de have med deres Handling at bestille, endelig ogsaa, efterdi disse Tiider ere deres eeneste frydе Dage heele Aaret omkring, da de hvile fra deres strenge Arbeyde: Men hvem som ellers veed Besteed om Indbyggernes Forretninger, maae tilstaae, at de ikke ere dovne, eller arbeyde ikke uden af Nød; thi jeg veed af Erfarenhed, at det er skeet, at de have roet over 60 Gan-

 ge

ge ud paa Søen, og ikke faaet uden 16 til 20 Fiske for ald deres Møye, som man da maae sige ikke er sparet formedelst Dovenskab.

Islændernes Egensindighed skal derudi fremskinne, at de ere saa indtagne af deres Lands-Maneer, at, dersom man end viser og tilbyder dem bedre Maader, kortere Haandgreb, og beqvemmere Verktøy til Arbeyde, saa forkaste de det dog aldeeles, og blive halstarrigen ved det gamle. Det er en almindelig Feyl hos den gemeene Mand i et hvert Land, at han ikke gierne forandrer noget udi sin Handtering, uden der skal være kiendelig Fordeel derved, og saaledes gaaer det og Islænderne, hvilket ikke saa vel fortiener den Titel af Egensindighed, som Forsigtighed, ikke at forkaste deres gamle Maneer, førend de vide hvorfor. Islænderne ere ellers i Almindelighed meget for, at de kan faae noget fremmed og bedre at see, da de strax ere ferdige at giøre det efter, og betiene sig af de nye avantager; hvorfore de ogsaa ere meget behændige til at giøre allehaande.

§. XCI.

Om Islænderne have Lyst til at lære noget.

Man maa ikke forestille sig, at Autors Fortellere have tillagt Islænderne noget, som er got, derfore det ogsaa heeder, at man merker ikke

hos

hos dem ringeste Drift til Kunster og Videnskaber. Dette har Autor saaledes berettet efter dem: Men da det har været ham meere end vel bekiendt, at der har været mange fornemme lærde Islændere, har han, som en fornuftig Mand, lagt til den urigtige Fortelning dette: **Vel maae man ikke tænke, at de ere af Naturen ganske dumme, og ikke kand begribe noget; det er meget meere bekiendt, at nogle iblant dem ere blevne til lærde Mænd; nogle, som have været udenlands have lært ferdigen at skrive og regne, at arbeyde i Guld, at giøre Tobaks-Daaser, og deslige.** Det er Lykke, at der har været en Thormodus Thorfæus, en Arnas Magnæus, og fleere saadanne Mænd til, og at der endnu iblant Studenterne ved Universitetet, findes Islandske Studentere, som give ikke nogen anden efter, men tvertimod, i Almindelighed at tale, overgaae de andre, ved det at der findes ganske faae slette eller maadelige, da de have de skiønneste Hoveder, hvorved Nationens-Caractére kand handthæves, som mange ellers maaskee skulde holde for Vild og Dum. Men dette er ikke nok, at de Islændere, som komme til Kiøbenhavn befindes at være tienlige til alle Ting; jeg forsikrer, at de fleeste iblant den store Hob af Folket selv i Landet ere meget beqvemme og vittige til at lære alt hvad man vil bruge dem til, saa at det kommer ikkun alleene derpaa an, at de blive anbragte.

Det er ikke alleene nogle, som have været Udenlands, der lære ferdigen at skrive og regne, at arbeyde i Sølv, Messing og saa videre; men den største Deel af Indbyggerne skriver ret vel, og iblant de Studerede, som ikke have været ude af Landet, er det rart at finde nogen, som jo skriver ikke alleeneste meget vel, men endogsaa excellent; de fleeste andre, som end ikke have studeret, legge sig ogsaa kiønt efter at skrive, saa at jeg kan forsikre, at iblant Geistligheden og den meenige Mand er der fleere udi Island, som skrive net, end der findes hos os. De som reyse til Kiøbenhavn bringe alle denne gode qualité med sig, saa at de ikke lære det først her. Endskiønt det ikke er ligesaa almindeligt at finde dem som regne vel, som at finde dem, som skrive vel; saa findes der dog mange, som ere lovlig gode i Regnekunsten, uden at have været Udenlands, saa at man bør tilstaae, at Islænderne i Almindelighed skrive smukt, og regne vel.

De Islændere, som give sig til een eller anden Profession eller Kunst at lære hos os i Danmark, blive gierne retskafne Mestere deri, som man har Beviis nok paa, da her i Kiøbenhavn findes adskillige saadanne; men iblant dem endogsaa, som blive hiemme i Landet, findes mange skiønne Arbeydere, som af bare Lyst, uden at have havt ringeste Anviisning, have lagt sig efter adskillige Professioner De fleeste af det Slags arbeyde i Sølv og Messing, efterdi de derved kan fortiene noget, ved

at

at forfærdige deres Qvindfolks Stads, som de bruge paa deres Belter, saavelsom Knapper og Spender; andre have bragt det vidt i Snedker- og Smidde-Kunsten; uden at tale om, at enhver ellers saver snart alle Haandverker; thi der er ikkun faae, som jo ere tillige Tømmermænd, Snedkere, Skibbyggere, Smidde; men nogle legge sig efter een Ting alleene, og derudi, som naturligt er, blive desto bædre. Saaledes sees det da tydeligen, at Islænderne ikke ere ufornuftige og uskikkede til at lære allehaande, og at man uretteligen har sagt om dem, at dem fattes Lyst og Villie.

Det er ganske rigtigt, som Autor siger, et Beviis paa, at der er nogen Duelighed hos dem, i det de af slet Tøy, og med Ubeqvemme Redskaber kan tilstrekkeligen forferdige alt hvad de behøve. Men, eftersom de gierne see sig om nyere og beqvemmere Redskaber, saa forferdige de ogsaa mange Ting efterhaanden bædre end tilforn, hvilket just er Tegn til den Lyst og Villie, som de have; og at man altsaa urigtig har fortalt om dem, at de vil alleeniste blive ved det, som de have seet deres Forældre og Forfædre at giøre, og hvortil den yderste Nødtørftighed driver dem.

Jeg forstaaer ikke, hvad man har villdet sige dermed; at de vide intet af Tiid og Time-Regning at sige, men rette sig alleeniste efter Ebbe og Flod, eller efter Solen naar de

 kan

Det er ikke alleene nogle, som have været Udenlands, der lære ferdigen at skrive og regne, at arbeyde i Sølv, Messing og saa videre; men den største Deel af Indbyggerne skriver ret vel, og iblant de Studerede, som ikke have været ude af Landet, er det rart at finde nogen, som jo skriver ikke alleeneste meget vel, men endogsaa excellent; de fleeste andre, som end ikke have studeret, legge sig ogsaa kiønt efter at skrive, saa at jeg kan forsikre, at iblant Geistligheden og den meenige Mand er der fleere udi Island, som skrive net, end der findes hos os. De som reyse til Kiøbenhavn bringe alle denne gode qualité med sig, saa at de ikke lære det først her. Endskiønt det ikke er ligesaa almindeligt at finde dem som regne vel, som at finde dem, som skrive vel; saa findes der dog mange, som ere lovlig gode i Regnekunsten, uden at have været Udenlands, saa at man bør tilstaae, at Islænderne i Almindelighed skrive smukt, og regne vel.

De Islændere, som give sig til een eller anden Profession eller Kunst at lære hos os i Danmark, blive gierne retskafne Mestere deri, som man har Beviis nok paa, da her i Kiøbenhavn findes adskillige saadanne; men iblant dem endogsaa, som blive hiemme i Landet, findes mange skiønne Arbeydere, som af bare Lyst, uden at have havt ringeste Anviisning, have lagt sig efter adskillige Professioner De fleeste af det Slags arbeyde i Sølv og Messing, efterdi de derved kan fortiene noget, ved

at

at forfærdige deres Qvindfolks Stads, som de bruge paa deres Belter, saavelsom Knapper og Spender; andre have bragt det vidt i Snedker- og Smidde-Kunsten; uden at tale om, at enhver ellers øver snart alle Haandverker; thi der er ikkun faae, som jo ere tillige Tømmermænd, Snedkere, Skibbyggere, Smidde; men nogle legge sig efter een Ting alleene, og derudi, som naturligt er, blive desto bædre. Saaledes sees det da tydeligen, at Islænderne ikke ere ufornuftige og uskikkede til at lære allehaande, og at man uretteligen har sagt om dem, at dem fattes Lyst og Villie.

Det er ganske rigtigt, som Autor siger, et Beviis paa, at der er nogen Duelighed hos dem, i det de af slet Tøy, og med Ubeqvemme Redskaber kan tilstrekkeligen forferdige alt hvad de behøve. Men, eftersom de gierne see sig om nyere og beqvemmere Redskaber, saa forferdige de ogsaa mange Ting efterhaanden bædre end tilforn, hvilket just er Tegn til den Lyst og Villie, som de have; og at man altsaa urigtig har fortalt om dem, at de vil alleeniste blive ved det, som de have seet deres Forældre og Forfædre at giøre, og hvortil den yderste Nødtørftighed driver dem.

Jeg forstaaer ikke, hvad man har villet sige dermed; at de vide intet af Tiid og Time-Regning at sige, men rette sig alleeniste efter Ebbe og Flod, eller efter Solen naar de

kan see den. Jeg tænker, at man allevegne retter Tiiden og Time-Regningen efter Solen, og naar Islænderne giøre ligesaa, veed jeg ikke, hvad derpaa er at sige. De regne Tiden efter Solen, naar de kan see den, ligeledes efter Stiernerne; naar de ikke lade sig see, vide de Tiden temmelig nøye paa Ebbe og Flod, som altiid er ordentlig. Islænderne bruge ellers slet intet at telle Timerne som hos os, Klokken eet, toe, tre, 2c. hvilket de ikke vide hvad er: Men de have hver halvanden Time Navn paa Tiden af Dagen paa deres Sprog saasom Middag, Midnat, Midaften, Høy-Dag. 2c.

§. XCII.

Om Islændernes Handtering.

Det er tilforn noksom omtalt, at Islændernes Handtering bestaaer fornemmelig i Fiskerie og Qvæg-Avling, med hvad deraf dependerer. Om Fiske-Fangsten, og Fiskens Tillavelse er ogsaa i Forveyen talt; her i denne Articul skal man faae Efterretning om deres Baade-Bygning, som saaledes beskrives: **Deres Fisker-Baade bygge de af Vognskud, det er, meget tynde kløvede Egebræder; og saa lette, at toe Mænd kan bære dem omkring paa Skuldrene.** Der er meget faae Stæder, hvor Baadene bygges af Eeg, og snart alleene i Guldbringe-Syssel; for Resten over det heele Land bygges de af Gran eller Fyr, som Erfarenhed har lært dem at være meest lige saa sterke, og at holde lige saa længe, som de andre,

andre, og koste dog meget mindre. Men at de bygge dem saa tynde og lette, at 2 Mænd kan bære dem omkring paa Skuldrene, forholder sig ikke saa; thi endskiønt der nogle faae Stæder bygges endeel smaae Baade, hvormed 2 Mænd roe ud paa Søen at fiske, saa kan dog ikke 2 Mænd bære dem; og, at de ikke ere saa smaae kan skiønnes deraf, at saadan en Baad kan tage imod 120 store feede Torsk til Ladning. De fleeste Stæder for Resten om Landet bruges altiid større Baade, som 4, 6, 8 til 20 Mænd roe; og er der altsaa meget faae smaae Baade til, at regne imod de mange større; ja de smaae findes snart alleeniste i Guldbringe-Syssel, og omkring ved Hval-Fiorden, hvorved det bliver saa meget meere urigtigt, som til Slutning i denne Articul anføres, at de alleeniste nogle faae Stæder have noget fastere Fartøyer, ongefær saa store som de Hilgelandske Fiskerbaade; thi det er ikkun paa nogle faae Stæder, de have smaae Baade, og de samme Stæder, saavelsom ellers overalt, have de større Baade. De fleeste Baade, som findes paa Landet ere til 6 og 8 Aarer.

Det er ikke allevegne paa Landet, at de maae, som man har fortalt Autor, slæbe Baadene saa høyt op paa Landet, at den efter Vindenes Leylighed forventede Flod skal ikke kunde naae dem, og de saaledes ikke af Bølgernes Magt skal slaaes i Stykker eller drives bort, efterdi de have hverken Ankere

 eller

eller Drægge at giøre dem fast med. Det er alleeniste i Rangervalle og Skaftefields Sysseler, at de maae slæbe Baadene temmelig langt op fra Søen, efterdi der er saadan lang og flak Sand-Grund ved Søen, som disse Sysseler ligge meget aabne for; og endskiønt Baadene der maae slæbes temmelig langt, have de dog tillige de største Baade. De fleeste andre Stæder omkring Landet have de ikkun ganske kort at trekke Baadene op paa Land-Jorden, at de kan ligge sikkert, efterdi det ikke allevegne er saa flakt ud ad Søen, som benævnte Stæder.

Islænderne bruge Ankere, ligesom jeg har seet Fiskere hos os at bruge dem, nemlig 2 Træstokke korsviis igiennem en svær Steen, som holde ret got i Bunden; og de ere ikke bange, naar dem undertiden paakommer haardt Væyr ude paa Søen, at disse Ankere jo skal holde, naar Linierne, eller deres smaae Ankertouge, ikkun vil holde, som snarest gaae i sønder; det er ellers naturligt, at de vil heller lade deres Baade med god feed Torsk, end føre tunge Ankere deri med sig, saa at de ikke kan tage til mod en god Fiske-Ladning. Naar de giøre en liden Reyse med deres Baade, og de have Ladning inde, ligge de nogle Dage for disse Ankere, naar dem paakommer Modvind, da de ikke slæbe Baadene paa Land.

§. XCIII.

§. XCIII.

Om Fæe-Handelen.

Om Qvæg-Avlingen og Fæe-Handelen er saa vel talt om i Forveyen, som om Fiskeriet. Det som i denne Articul derom anføres er ganske u-efterretteligt, da der siges: Fæe-Handelen giør dem, i Almindelighed derom at tale, ingen synderlig Kummer. De paa Westmanöe jage deres Faar ud paa de nærliggende med Græs begroede smaae Øer, paa det de uden Møye kan faae fat paa dem igien, naar de vil. Westman-Øerne, som ikke have tilstrækkeligt Fæe nok for dets egne Indbyggere, skal være et Exempel paa, hvorledes de handle deres Fæe udi Island; og fordi de ikke have nogen Umage dermed, skulde følge, at det gaaer ligeledes til udi Island. Jeg har i Forveyen oplyst, at Indbyggerne udi Island paa de rette Stæder, hvor deres Hovedfag er Qvæg-Handelen, have langt meere Umage og Bekostning derved end saa; hvorledes de holde Smaler, eller Opvartere til deres Qvæg, som hver Dag, Sommer og Vinter, passe det op, saa at det er aldeeles ubeqvemt at ligne Westmanöerne ved Island i denne Post.

Den største Deel af Island har sin Herlighed af Qvæget, fornemmelig Nord- og Øster-Landet, samt Skaftefields, Rangervalle, Arnes, Kiose, Borgefiord, Myre og Dale-Sysselerne. Paa disse Stæder have mange fra 200 til 500 Stykker Faar

som paa sine Tider drives til Fields; andre Tider tages i Huuse; visse Tider holdes Malke-Faarene nær omkring Gaardene, da de ere skilte fra de andre; 2 eller 3 Gange drives alle Beederne, Faarene og Lammene sammen i deres Sønde-Retter, naar de skal skilles til Kiøbstæderne, som alt i Forveyen er forklaret; hvor kan det da være umueligt, at Fær-Handelen ikke skulde giøre dem synderlig Kummer eller Umage? Som saa siges, efterdi de paa Westmanöerne ikke have saa megen Umage dermed.

§. XCIV.

Om Islændernes Garverie.

Garveriet er ikke i nogen ret Stand udi Island, efterdi de ikke have Bark og andet, som dertil behøves; hvorfore de giøre det, som de kan bæst for at begaae sig dermed. De skrabe Haarene eller Ulden af Huudene eller Skindene med en skarp Kniv over deres Knæe; (dog giøres det ikke fornøden, som man har berettet Autor, at det skeer over deres blotte Knæe) dette giøre de hastigere og behændigere, end nogen skulde troe; derefter spile de Skindene ud, og tørre dem. Og saavidt har Autor faaet rigtige Efterretninger. Men, at Huuden dermed er allerede beqvem og god nok til ald slags Brug, er urigtig berettet; thi derefter have Islænderne den største Umage og Arbeyde med Huudene, for at faae dem smidige, ved at træde dem med Fødderne i Valle eller salt Vand en-

tem-

temmelig lang Tiid. Derimod har man berettet Autor, at hvad Læder eller Skind-Pelse de ellers gaae med, det smøre de hver 4de eller 5te Dag med Fiskelever, som er brav tranet; hvorved det bliver vel temmelig smidigt, men tillige vedligeholdes i saadan kraftig Uddampen, at ingen Dansk Kiøbmand kan taale dem nær ved sig formedelst Tran-Stank, og deres øvrige Ureenlighed. Islænderne gaae aldrig med Læder paa sig undtagen i Skoene, naar de ere i Land, og disse smøres aldrig med Tran, saa at de ikke stinke ilde. Men jeg har i Forveyen sagt, at, naar de ere ude paa Søen at fiske, bruge de Trøyer, saavelsom vide Buxer og Strømper i eet, hvorved de forvares for Søen og Regn, at de kan ikke blive vaade igiennem; og disse deres Søeklæder smøre de undertiden med Fiske-Lever eller Tran, for at holde dem smidige, i hvilken Tilstand det kan ikke feyle, at de jo lugte af Tran, og altsaa ikke behagelige; men sielden tale de med Kiøbmanden eller nogen anden, efterdi de pleye at tage disse Klæder af sig, førend de komme til nogen; skulde de ikke giøre det, holder jeg det for meget fornuftigt at tage Lugen fra dem, naar man taler med dem, som Kiøbmanden har fortalt Autor, og at man staaer med Vinden. Men, fordi Islænderne saaledes klæde sig, naar de ere paa Søen i deres lovlige Embede, at de der kan begaae sig, og ikke blive vaade, synes mig ikke, at fornuftige og skikkelige Folk skulde udhegle dem for en svinisk Ureen-

hed,

hed, efterdi deres Søeklæder i frie Luft ikke stinke saa grueligen, som jeg selv ofte har erfaret, naar jeg ved Strand-Kanterne har admireret den store Guds Velsignelse, som de have ført i Land med sig. Og for Resten kan man ikke sige: At disse Mennisker allevegne og uophørligen leve i saadan en Stank, og svinsk Ureenhed, efterdi de ikke have saadanne trannede Klæder paa sig nogen Tiid, uden i de omskrevne Tilfælde.

Deres Oxehuude, som de bereede til Sadler og Heste-Tøy, vide de at giøre temmelig sorte, og, endskiønt de giøre det uden Kunst med største Arbeyde, har dog Erfarenheden lært, at saadant Heste-Tøy holder længere end det Danske; saa at man kan ikke andet end rose deres Fliid og Betænksomhed i at benytte sig saavel deraf, med det lidet de have at giøre med. Deres Sadler og Heste-Tøy, som de selv sye, er ikke nær saa smidigt som vores, endskiønt de undertiden smøre det med Tran, som ikke er behageligt, og kan fordervе Klæderne.

§. XCV.

Om Islændernes øvrige Arbeyde.

Naar de ikke have andet at bestille, arbeyde de samtlige, Mænd, Qvinder og Børn, fornemmelig om Vinteren, i Ulden, med at bereede den til deres Brug, spinde, tvinde, knytte eller væve den. Deres Væve ere slet beskafne efter Landets Maneer. Væven er opstaaende, i Stæden for

for den hos os er liggende; og som deres Redskab, og Maaden at væve paa, er ikkun slet, saa kan de neppe væve meere end een Alen af det grove Vadmel om Dagen, hvoraf kan skiønnes, hvor lidet de dermed fortiene. Der er efter Haanden kommet nogle Danske Væve i Landet, som Islænderne nu begynde at giøre efter, saa at denne Profession vil med Tiden komme i bedre Skik, allerhelst da der nyligen ved vores allernaadigste Konges Gavmildhed er anrettet adskillige Væverier i Landet, hvortil beqvemme Mestere fra Danmark ere bestilte, af hvilke Landets Indbyggere kan lære det rette Haandelaug, og komme i Skik med dette nyttige Haandværk.

Saasom de ingen Valke eller Stampe-Møller hidindtil have haft, kan det ikke feyle, at det jo maae koste dem meget Arbeyde at valke den mængde ulden Gods, som der giøres i Landet af Vadmel, Trøyer, Hoser og Vanter. De valke det, ligesom man har berettet Autor, i Urin, og det saa møysommeligen, som ukonstigen. De bruge dertil en Tønde, som begge Bundene ere ude af, i hvilken man legger det Vadmel, som skal valkes, dernæst sidde 2 paa Gulvet imod hinanden, og med Fødderne valke det i Tønden. Naar det er smaae stykker, valke de det ogsaa paa et Bord imod Brystet; men paa begge Maader skeer det med største Møye og Arbeyde. Vanterne tage de, som roe ud paa Søen paa Hænderne, dyppe dem undertiden i Søe-Vand, og saaledes valke dem, ved det

samme

samme de roe, imellem Hænderne og Aaren, og koster dem da ikke meere umage end at roe. Hvor der er varme Bade i nærværelsen, valke de i de varme Vande, hvorved Tøyet baade hastigere valkes, og bliver hvidere. Hoser og Vanter sætte de sig undertiden paa, og saaledes valke dem ved at rokke frem og tilbage, og til Siderne; men derved ere de kommet i den Vane, at naar de sidde, rokke de gierne med Legemet, omendskiønt de intet have under sig at valke. Denne slette Valke-Maade kommer nu ogsaa i fuldkomme Stand, ved det, at der ogsaa er kommet en Valke-Mølle over til Landet.

Det skeer som Autor siger, at **Qvinderne toe ikke med Sebe**, efterdi det falder dem for kostbart; undtagen adskillige Folk, som have været i Kiøbenhavn, der vil saa have det, og dertil lade komme Sebe; men meenige Mand begaae sig med bare Urin til dette Arbeyde, og ikke engang have Aske med, som man har berettet Autor, efterdi de ogsaa skulle forskrive det. Tøyet bliver endda ikke saa slet deraf, endskiønt vel ikke alle kunde lade sig befalde dermed.

Med Urin at drage Spanskgrøn af en Raaber-Riedel er en saa almindelig bekiendt Sag, at Islænderne ogsaa vide det, som ikke her synes værd at anføre. Dermed farve de adskilligt, som de siden bruge at væve af; thi der væves

ret

ret artigt ulden stribet Tøy, med adskillige Couleurer, som mange forstaae at farve Ulden med.

§. XCVI.

Om deres Kiøbmandskab.

Den gode Under-Kiøbmand, som har givet Autor Beretninger om Island, maa være blevet vred paa en Islænder engang for sit Kiøbmandskab, og derfore skal heele Nationen undgielde, da han forteller: Hvem skulde tænke, at disse Folk kunde være saa listige og bedragelige, at man i Kiøbmandskab maa tage sig vel vare for dem. Man maatte tage dette for et got Beviis imod Islænderne, efterdi det er en Kiøbmand, som har raisoneret om Kiøbmandskab, hvis man ikke saa mange Stæder fandt saa stor partialité, at man billigen maae kalde det i Tvivl. Han beraaber sig paa, at Erfarenhed lærer det, men ingen, som veed hvorledes det gaaer til med Kiøbmandskabet i Island, kan forestille sig, hvorledes Islænderne kand være i Stand til at bedrage Kiøbmanden: Thi Islænderne bringe til Kiøbstæden, alt hvad de have at forhandle; dette tager Kiøbmanden ikke imod bona fide, men hvert Stykke passerer hans Øyne og Hænder, og han tager ikke imod andet, end det, som han holder for got, resten giør han Udkast af. Skeer det da, som vel kan være imellem saameget Gods, at han lader noget slet løbe imellem, kan man derfore ikke

sige,

sige, at Islænderne paa en listig Maade bedrage Kiøbmanden, efterdi det er hans egen Skyld.

For at give et fuldkommen Begreb om deres Kiøbmandskab, er Autors Ord, maae jeg sige, at den heele Øe har fiorten saa kaldede Fisker-Havne og otte Kiød-Havne. Hine ligge paa Nord og Øster, disse paa Synden og Vester-Kanten deraf. Det nye over Island med dette Skrift først udkomne Land-Kort, viser alle Havnene ved Landet; hvoraf enhver kan see og befinde, at det er tvertimod, nemlig at Fisker-Havnene ligge Synder og Vester paa Landet, og Kiød-Havnene Nord og Øster paa. Der leveres ogsaa paa nogle af Havnene; saasom Ørebach og Stikkesholm, baade Kiød og Fisk.

Det kan vel ikke regnes Autor til nogen Feyl, at han siger: At Havnene ere bortforpagtede til Kiøbmænd i Kiøbenhavn, saaledes, at hvem der har en Fisker-Havn, skal ogsaa tillige have en Kiød-Havn i Forpagtning; thi ventelig har Autor skrevet sit Skrift, den Tiid, som det saaledes forholdte sig: Men fra 1733 have alle Havnene over heele Landet under eet været bortforpagtede til et allernaadigst octroyeret Compagnie her i Kiøbenhavn, hvilke sende Skibe og deres Over- og Under-Kiøbmænd til alle Havnene i Landet, dog saaledes, at et Skib undertiden besegler 2 Havne, ligesom Compagniet eragter det fornødent; men desu-

agtet

agtet er der dog Kiøbmænd paa hver Havn, som da gaae med det samme Skib. Disse handle paa Compagniets Vegne med Indbyggerne i Landet, saaledes at de tage imod Islandernes Vahre, som ere forsvarlige, og lader dem faae andre Vahre hos sig igien, eller betale med reede Penge, alt efter en trykt og allernaadigst approberet Land-Taxt, hvorefter de paa begge Sider maae rette sig. Saaledes, som nu Handelen er indrettet, har den været siden 1733; og, som Autor er død længe derefter, nemlig 1743, man ogsaa finder, at han har havt sin Haand ved Skriftet 1738, saa burde det været observeret, at Handelen nu ikke var separat, men Island samt Westmanöerne under eet bortforpagtede til et heelt Compagnie. Hvad det kan være for en Havn, som man har berettet Autor, ikke at være bortforpagtet, kan ingen sige; efterdi de alle vare virkeligen bortforpagtede i den separate Handels-Tiid, saavelsom nu.

Kiøbmændene paa hver Slagter-Havn fastsætte selv hver Dag, paa hvilke Faarene skal indleveres fra hvert District: Hvorved han gierne mager det saa, at Skibene, det snareste mueligt er, kan blive færdige at gaae derfra; derfore ogsaa Qvæget bliver taget imod af Kiøbmanden sidst in Augusto og først in Septembri; men ingenlunde af den Aarsag, som man har givet Autor, nemlig: Efterdi Græsset begynder da, formedelst den ankommende Kulde, at blive guult og ukraftigt, følgeligen maae Qvæget tage af igien.

gien. Thi Islænderne slagte ikke selv ind, førend midt i October-Maaned, da Qvæget er paa sit Bæste, og har kiendeligen meere Tælle, end om det slagtes sidst i August Maaned. Islænderne slagte alt Qvæget for Kiøbmændene, og nyde Hovedet og Involden til Løn derfor. Kiødet bliver nedsaltet af Compagniets Folk, og bliver hugget ned ligesom hos os, det meeste stor-hugget, og noget smaae hugget. Hvorledes Qvæget gielder kan sees af Land-Taxten, og hører ikke til her at indføre.

Skindene af den store mængde Faar som slagtes paa Slagter-Havnene, strøes med Salt paa Kiødsiden, og lægges saaledes 2 imod hinanden med Kiødsiden, rulles sammen, og bindes ganske haardt, da de conservere sig temmelig vel. Saadanne 2 Skind kaldes et Bundt Tællen smeltes og øses i Tønder og Halvtønder, og saaledes skikkes bort med Skibene.

Kiøbmændene paa Fisker-Havnene antage ald duelig tørred Fisk, som er virket af Stor, Smaae og Middeltorsk, saavelsom af Langer efter Taxten; ligesom jeg tilforn har meldet; men, som der ikke fanges meget af den sidste, bliver den og ikke synderligen buddet dem. Paa Fisker-Havnene tages ogsaa imod en deel Tran, saavelsom og paa de andre. Ulden Gods falder meest paa Kiøb-Havnene, endskiønt der vel ogsaa leveres endeel ind paa de andre Havne.

§. XCVII.

§. XCVII.

Om Regninger og Betalings-Maaden.

Det er, som Autor skriver, at ald Betaling skeer til Islænderne af de Danske, enten med de medbragte Vahrer, eller med reede Penge, hvoraf der dog ikke bruges meget. Paa Landet gielder ingen andre Penge, end Species og Danske Croner. Ald Regning skeer i Fiskental, og Betalingen skeer efter Fiske-Regning, saaledes at en gild Fisk, for 2 Pund regnet, gielder 2 Skilling Specie og altsaa giøre 48 Fiske 1 Rixdaler Specie. En Dansk Crone er efter Land-Taxten ansat at gielde 30 Fiske; og en halv Crone 15 Fiske; en halv Specie 24 Fiske og en fierdendeel Specie 12 Fiske, som da er den ringeste Myntsort som har Gang udi Island. Paa denne Maade blive alle Regninger indrettede i Fisketal, hvoraf 48 giøre 1 Rixdaler, ligesom hos os Marke og Skillinger blive regnede til 1 Rixdaler. Hvad som skal betales i Landet ringere end 12 Fiske, kan ikke betales med Penge, men da bruges enten Fisk in natura, eller Tobak, hvoraf een Alen gielder een Fisk, og saaledes kan man regne Fisk og Tobak for smaae Mynt i Landet.

Der regnes aldrig udi Island paa Lispund; deres høyeste Vegt kaldes en Vette, som er 40 Fiske eller 80 Pund, som er 5 Lispund hos os. Den Vegt næstefter kaldes en Føring, som er 5 Fiske el-

ker 10 Pund, og endelig Pundevegt, hvoraf 2 giør een Fisk.

§. XCVIII.

Om udgaaende Vahre.

Den trykte Land-Taxt viser alle af Landet udgaaende Vahre, nemlig: Tør Fisk, saltet Lammekiød, noget Oxekiød, Smør, Tran, en stor Deel Telle, Ulden Gods, bestaaende af Vadmel, grovere og finere Trøyer, Strømper og Vanter, raae Uld, Faareskind, spæde Lamme-Skind, Ræve-Skind af adskillige Couleurer, Ederduun og Fieder. Svovel et tilforn udført, men tages nu ikke meere imod. Disse ere de fornemmeste Vahre, som falde i Landet, af hvilke Autor har udeladt den raae Uld, Fieder og fiint Uldengods.

§. XCIX.

Om indgaaende Vahre.

De Vahre, som Islænderne behøve, og som føres til Landet, ere ikke værd her at indføre, siden de findes i den trykte Land-Taxt. Men, siden Autor har villdet opregne de fornemste, har han dog deraf udeladt, Tømmer, Fiskelinier, Tobak, Brød, og Heste-Skoe, som ikke bør være unævnt, naar noget skulde nævnes. Efterdi Handelen er forpagtet til et Compagnie, følger af sig selv, at disse Vahre maae alleene føres ind af de Danske, og ingen Fremmede. Det Islænderne

derne faae, betale de, saa meget de kan, med deres Vahre, det øvrige med foranførte Myntsorter til Fisk beregnede.

§. C.

Om Vegt og Maal.

Vegten udi Island svarer aldeeles til den Danske, Pund til Pund; den er ikke inddeelt i Pund, Lispund og Skippund, saasom hos os, men, som før er sagt udi **Pund**, **Føring** og **Vette**, saa at 10 Pd. giør en **Føring**, og 8 **Føringer** en **Vette**, som er 5 Lpd. hos os. Alen Maalet derimod er noget kortere, end det som bruges i Danmark, og kommer gandske overeens med den Hamborger-Alen. Og saavidt tilstaaes det, som man har berettet Autor, nemlig: **At ald Vegt og Maal er her overalt indrettet paa den Hamborgske Fod.**

Efterdi da den Islandske Vegt og Maal ikke svarer til Hamborgernes, uden alleneste i Henseende til Alen-Maalet, som dermed kommer overeens, saa er det ingen følge, **at Hamborgene have allerførst ret indrettet Handelen udi Island.** Men at de en Stund have handlet paa Island er meere end vel bekiendt, da ogsaa det **Islandsfarer Broderskab** var opretet i Hamborg; og at de andre Tider have handlet under samme Navn og Titel, som Autor giver Hollænderne, nemlig **Lurendreyere**, er lige saa vist. Men

at Compagniet nu omstunder ligesaa lidet vil tillade andre fremmede Nationer, som Hamborgerne, at handle derpaa, er ganske billigt; Thi saasom Compagniet betaler aarligen en vis Afgift af Handelen, som de efter den Kongelige allernaadigste Octroy have allene, saa kan de ikke tillade andre at skumme Fløden af for dem, som hører dem til.

Siden Hollænderne for nogle Aar siden satte 2 Skibe til Norden paa Landet i Skagefiords Syssel, som bleve confisquerede, efterdi de havde contrebande Vahre inde; og tilforn 5 Skibe ere blevne taget fra dem af et Dansk Orlog-Skib, som bleve bragte til Kiøbenhavn, og kiendte som gode Priser, har der ikke, som man ved af, nogen fremmed handlet paa Island noget synderligt; og om endsaa var, bestaaer deres Handel med Islænderne sandelig ikke, i det kiære Brendeviin, som her foregives; thi det Brændeviin, som Hollænderne have om Borde falder Islænderne for dyrt, og de, som kunde være kiærest deraf, have gierne mindst at betale med. Denne Beretning maatte ellers nødvendig indløbe, for at vedblive og bestyrke den forrige, at Unge og Gamle, Mænd og Qvinder, heele Aaret om søle og drikke sig fulde i Brendeviin, hvilket tilforn er besvaret.

Aarsagen, som man har givet vores Autor, hvorfore Hollænderne ikke kan holdes fra at handle

paa

paa Landet, er denne: Disse listige Folk vide altiid Leylighed at snige sig igiennem efter Ønske, efterdi Amtmanden har intet bevæbnet Fartøy, og Kiøbmændenes Skibe have ikke Tid at lure paa dem. Enhver kan meget vel begribe, at, om Amtmanden end havde et bevæbnet Fartøy, kunde derved Kusterne om Landet, fuldkommen af 300 Miiles Omkreds, ikke bevares, at jo fremmede Skibe kunde gaae ind til Landet paa den eene Kant, naar Fartøyet var paa den anden Kant af Landet, allerhelst da de ligge desuden 4 à 6 Miile fra Landet, og fiske, heele Sommertiden. Men, dersom Kiøbmands-Skibene havde Commis, kunde de passe derpaa, efterdi de fare heele Landet om; hvilket ellers er Sysselmændenes Sag at have opsigt med.

§. CI.

Om Religionen.

Det er, som Autor siger, at der taales ikkun og alleeniste den Evangelisk-Lutherske Religion, og andre taales der ikke; men hvad der meenes med det, som derefter siges, forstaaer jeg mig ikke paa, nemlig: Undtagen at nogle faae, som nedstamme fra Catholske Forfædre, holde endnu ved een og anden Overtroe, hvilken de hemmeligen øve. Monne jeg ikke skulde Troe, at alle Indbyggerne, saavel udi Island, som Danmark, nedstamme fra Catholske Forfædre? Og, er det ikke meere

re end vel bekiendt, at den Catholske Religions Udryddelse og Reformations-Verket gik ikke af uden Blod i Island, formedelst en fornemme og halstarrig Catholsk Biskop, og hans store Anhang, hvis Hoved det kostede. Man skulde heraf snart slutte, at Indbyggerne, førend Reformationen, vare ikke alle Catholske, men at de fleeste maatte have været Hedninger, efterdi der ere nogle faae, som nedstamme fra Catholske Forfædre; men det er noksom bevidst, at Island var saa ægte Catholsk, som noget andet Land, hvor der var Bisper, Prælater og 8 Muncke-Clostere, hvilke nok passede paa deres Religions-Forplantning. At nogen skulde hemmeligen øve nogen Overtroe, som Levninger af den Catholske Religion, vides ingenlunde, efterdi der passes nu lige saa vel paa den Evangelisk-Lutherske, som tilforn paa den Catholske Religion. Iblant den gemeene Mand er ellers adskillig Overtroe udi Island, ligesom i andre Lande iblant det slags Folk; men den reyser sig ikke af Religionen; og om den deraf kommer, har den samme Grund hos alle.

§. CII.

Om den Geistlige Staat.

Island inddeeles i 2 Bispedømmer, saaledes, at de 3 Fierdinger af Landet, nemlig den Østre, Søndre og Vestre, ligge under Skalholt Bispestol, og den Nordre Fierding alleene under Hoolum. (ikke Holar, som Autor skriver) Ved hver af disse Bispe-

ske Stole er en Latinsk Skole med Rector og en Lærer under ham, hvorfra aarligen dimitteres Studentere, som siden naar de have lagt sig videre efter deres Studeringer, og derpaa aflagt Prøver, blive Præster i Landet, uden at reyse til Universiteter i Kiøbenhavn; ikke desto mindre reyse dog nogle af de samme aarligen til Kiøbenhavn, og blive Studentere ved Universitetet, og der lægge sig efter Studia Theologica og Juridica, hvilke frem for de andre, som ikke have reyst, faae de bæste Præstekalde i Landet, og befordres til Sysselmænd og Laugmænd.

Man har berettet Autori, at der er et Bogtrykkerie ved hver Bispestol, hvor der trykkes undertiden en Geistlig Bog i Landets Sprog. Men der har aldrig været uden eet Bogtrykkerie i Landet, som er et Legatum fra en fornemme Bisskop paa Hoolum, hvilket ogsaa er bleven forflyttet engang til Skalholt, men nu er paa Hoolum igien, og er i meget god Stand. Der trykkes ey alleene undertiden, men stedse gode Bøger, ellers ogsaa adskillige andre nyttige Bøger, saavelsom alle Kongel. Forordninger paa Landets Sprog.

Man har vidst nøyere og accuraterere, end Bisskopperne selv vide det, at berette Autori Bisskoppernes Indkomster, som er angivet at være aarligen, for hver, 1200 Rdlr. Da Reformationen skeede i Landet, er henlagt en stor Deel af det Catholske

tholske Geistlige Gods til Bispestolene, og resten blev seculariseret, og henhører endnu til Hans Kongelige Majestæt. Biskopperne administrere alt det Gods, som er henlagt til hver Bispestol, og kan beløbe sig 2000 Rdlr. aarlige Revenuer; deraf betaler Biskoppen Rector, Conrector, Præsten til Domkirken, der er som Biskoppens vicarius til at prædike, desuden bekomme et vist Antal Discipler deres Kost, Værelser, og noget til Klæder; Kirken og Huusene paa Bispegaarden holdes deraf vedlige, og, naar alt dette er udbetalt, er det øvrige Biskoppens Løn, som han altsaa ikke kan giøre saa nøye Regning over, efterdi det eene Aar er ikke just ligesom det andet; men dette kan han vist vide, at han ikke har 1200 Rdlr. i Løn, men maae nøyes med vel mindre.

Saaledes sees da, hvori Biskoppens Revenuer bestaae, og at han ikke tager dem af Bispetolden, hvortil hver Bonde giver 10 Fisk om Aaret; thi saadan Bispetold er ikke til i Landet. Hver Mand giver Kongen en aarlig Skat, som kaldes Giefrold, og løber sig i Almindelighed til 10 Fiske aarligen af hver; og deraf har Kongen allernaadigst skienket endeel til Bispestoelen; men det er ikke Bispetold, og Biskoppen har det ikke heller af enhver Bonde paa Landet; thi mange Stæder har Kongen den selv, andre Stæder oppebærer Sysselmanden den paa Kongens Vegne efter en vis Forpagtning.

Præ-

Præsternes Indkomster kan man ligesaa lidet giøre nogen vis Regning over, efterdi de ikke bestaae i reede Penge, men i Jordegods, som er lagt til Kaldene, nogle visse Afgifter af hver Gaard, og de Sportler, som de faae af Meenigheden for visse Forretninger. Mange Præstekalde ere ret gode, endeel maadelige, og nogle meget ringe. For at bøde noget paa disse sidste, har Hans Kongelige Majestet allernaadigst skienket endeel af sit Jordegods til de fattigste i Skalholts Stift, og giver aarligen 100 Rdlr. til Deeling for de fattigste Kalde i Norder-Stiftet. Det man har fortalt Autor er derfore urigtigt, at Sogne-Præster bekomme i det høyeste ikkun 100 Rdlr. Ja der ere de iblant dem, som nyde ikkun 4 Rdlr. til Besoldning. Thi der er adskillige Præstekalde som gaae over 100 Rdlr. ja vel til 200 Rdlr.; og de fattigste nyde, til visse 4 Rdlr. alleeneste af det Hans Kongelige Majestæt har allernaadigst skienket til dem.

Der gives hverken af Fisk eller noget andet Tiende til Præsterne, men derimod nyde de noget lidet Hoverie af enhver Gaard, som betales enten in Natura eller med Penge; paa Westmanöerne alleene er det Skik, at Præsterne bekomme nogen slags Tiende af hver Baad, som har været ude at Fiske. Og ligesom Autors Fortellere i mange andre Ting har giort det almindeligt for heele Island, som skeer paa Westmanöerne, saa er det og gaaet her, da de have berettet, at de Geistlige

lige have ogsaa endeel i Fiske-Tienden, endskiønt med stor Forskiel. Paa nogle Stæder faae de ⅔, paa andre have de 2 Lodder i hver Baad, som gaaer ud at fiske, det er lige saa meget, som 2 af Fiskerne faae til deres Part af Fangsten.

Saasom der er mange fattige Præstekalde paa Landet, hvor Præsterne have saa ringe Indkomster, at de kan ikke komme ud dermed, skeer det vel, at endeel af saadanne Præster arbeyde selv med, for at fortiene Brødet til Kone og Børn, og derfore roe ud paa Søen at fiske; men som de samme have ikkun ganske smaae Meenigheder, saa forsømme de intet dermed; men deri efterfølge Pauli Exempel, som havde langt større Meenigheder og almindeligere Kald, og var døg, uanseet han med sine Hænders Arbeyde fortiente sit Brød, en stor og opbyggelig Predikant.

Saadanne fattige Præster, som nødes til at fortiene deres Føde med deres Hænders Arbeyde, og dog skal lige fuldt staae til Ansvar, som Hyrder for deres Meenigheder, vil jeg ikke være saa ubarmhiertig imod, og sige: At de deri saa meget mindre ere at beklage efterdi de dog i andre Ting anstille sig ikke meget bædre end de andre Bønder. Jeg kan tænke, efter det som tilforn er sagt, at de, ligesom de andre Bønder, søle og drikke sig fulde i Brendeviin, som man ogsaa strax herefter nærmere faaer at høre;

men

men det er alt for stor Uret, at dømme saaledes om dem, man ikke kiender; jeg vil snarere troe, at de, lige saa lidet som andre skikkelige Bønder, giøre noget, som er forargeligt; og heller ønske dem bædre Leylighed at opvarte deres Embeder alleene, end tænke noget uchristeligt om dem.

§. CIII.

Om Kirkerne paa Landet.

Endskiønt man ikke i Almindelighed kan kalde Indbyggerne i Island rige Mænd og Capitalister, hvoraf der dog ere nogle, saa gaaer man dog alt for vidt, naar man siger: at Indvaanernes Tilstand ere aabenbare usel og fattig. Jeg veed ikke, kan og ikke heller see af Hr. Borgemester Andersons Skrift, hvorfore de ere saa aabenbare usle og fattige; thi endskiønt de ikke have meget prægtige Meubler, ikke klæde sig kostbart, ikke spise lekkert, saa følger dog deraf ikke, at de ere saa fattige, tvertimod, man maatte heller slutte, at, efterdi de ikke fordøye meget unyttigen, saa maae de have Penge liggende, da de dog jevnligen faae nogle Skillinger af Kiøbmændene for deres Vahre, som de ikke fortære; og sandeligen, jeg holder for, at der ikke ere saa mange trengende, som hos os, efterdi de behøve ikkun lidet; og de formuende findes der meget villige til at hielpe og underholde de fattige, saa at de sielden lide stor Nød. Man bør altsaa gaae Middelveyen, og, ligesom de ikke alle ere Capitalister, saaledes ikke heller døm-

me dem til at være Praktere alle, som Autors Fortellere vil giøre dem til.

Men, om deres Tilstand nu end var saa aabenbare usel og fattig, saa kan man dog derfore ikke giøre den Slutning, at deres Kirker kan ey heller være kostbare. Thi de fleeste Kirker have meestendeels süffisant Jordegods og Indkomster, som ere dem tillagde i de ældere og nyere Tider, hvorved de skikkeligen kan holdes i Stand, saa at de ikke see ud som Svinestier, hvilke de maatte ligne, om de ikke vare anderledes, end som Indbyggernes Huuse i Forveyen ere beskrevne at være; thi her siges: At de ikke ere bygte paa anden Maade, end Bøndernes almindelige Huuse, nemlig nedsiunket i Jorden, sammensatte af Steenstumper, forbundne med Jord uden Kalk, og tekkede med Græs-Torv. De ere bygte, lige saa vel som deres Huuse, ikke ned i Jorden, men lige med, eller noget over Jorden; Veggene ere opførte af Steen, Jord og Græs-Torv, som forhen er beskrevet om Huusene; Taget er inden til beklæd med Bræder paa Sparrerne, og uden til med Græs-Torv, og for Resten ere de inden til runden om panelede; de ere altiid noget bredere og større end deres almindelige Huuse, saa at de derved kan kiendes fra dem.

At de sielden ere større end de almindelige Stuer i vore Lande og saa nedrige, at en Mand som staaer ret op kan næsten naae til

til Loftet med sine Fingre, kan siges om de de fleeste Kirker; thi det er naturligt og fornuftigt, at Kirken er efter Meenigheden; nu er det bekiendt, at Gaardene de fleeste Stæder ligge temmelig vidt adspredde, derfore der ikke er gierne meere end 7 eller 8, 10 til 30 Gaarde til en Kirke; og som alle Folkene ikke paa eengang kan forlade deres Huuse, saa følger deraf, at Meenigheden til hver Kirke i Almindelighed ikke er ret stor, og altsaa behøves Kirken ikke heller stor.

Aarsagen, hvorfore Indbyggerne bygge saavel deres Kirker, som Huuse, ikke ret høye, er ikke de mange og hæftige Vinde, som næsten bestandigen blæse over denne Insel; men Mangel paa Tømmer, Muursteen og Kalk; thi endskiønt der er Materie nok i Landet til de 2 sidste Slags, saa er der dog Mangel paa Brendsel, uden hvilket man hverken kan faae Kalk eller Steen.

Endskiønt Stormvindene ingenlunde er Aarsag, at Kirkerne og Huusene bygges ikke høye, som sagt er, har Autors Fortællere dog søgt at befæste denne Beretning med et Exempel, naar de have fortalt, at de Danske have eengang forsøgt det, og opført en høyere Bygning paa en jevn Plads, efter Dansk Maneer af Muur Arbeyde; men den næstpaafølgenge Vinter er den igien nedkastet af Stormvindene, saa at man maatte paa nye bygge en Kirke efter Landets Skik, noget i Jorden, og

brav

brav nedrig. Hvem skulde vel, efter en saa dristig Fortelning troe andet, end det jo saa maatte forholde sig, efterdi her anføres Exempel derpaa; men saadant Exempel har aldrig været til, og der findes meere end een Bygning udi Island, som har staaet mange Aar, og overbeviser det som er tvertimod oven anførte Fortelning. Jeg vil fremføre nogle Beviis derimod, af nogle Bygninger som jeg selv har seet, og af andre, som jeg har faaet fuldkommen og nøye Beskrivelse over, og hvorom enhver, som reyser paa Island, kan ikke være uvidendes.

Dom-Kirken ved Hoolum Bispestol er opbygt af Bindingsverk 49 Alen lang, 15 Alen breed, og 18 til 20 Alen høy; den staaer ikke det ringeste ned i Jorden, men et Stykke over Jorden paa en liden Høyde, og har oven paa sig et lidet Træespir. Runden om Choret staaer endnu en af kostelige hugne Steene opført Grundmuur, som for 400 og nogle Aar siden er bygt af en Bisp, der agtede saaledes at opbygge Domkirken af Grundmuur, men døde bort fra dette kostelige Arbeyde i det samme. Denne Grundmuur staaer endnu uforrykt i alle Maader. Bispoppens fornemste Huus paa Hoolum er af Muur og Eegetømmers Bindingsverk med Træetag, uden nogen Beklædning af Jord paa Siderne eller Taget. Dette Huus er tilhugget i Kiøbenhavn og opmuuret der paa Stædet af Bisp Gudbrander Anno 1576, hvilket Aarstal sees endnu udhugget i Tømmeret, og har altsaa staaet

ufor-

uforrykt saa nær 200 Aar, og nu først trenger til nye Fodstykker.

Domkirken ved Skalholt, som jeg selv har seet, er af samme Beskaffenhed, som Hoolum Domkirke, undtagen Grundmuuren om Choret, og at den er lidt mindre; men den er meget høy, har et lidet Træespir med Klokke udi, og saaledes har staaet over Mands-Minde. Da jeg saae den noget fra, efterdi den ligger paa en stor Plaine, havde den Anseelse, som een af vore store Kirker.

Kirken ved Kongens Gaard Bessested, som jeg over 2 Aar har frequenteret, er ligeledes af Bindingsverk, Siderne og Taget beklædde med Bræder, 26 Alen lang, 12 Alen bred, og temmelig høy, saaledes, at Amptmanden har en indlukt Stol eller Pulpitur over de andre Stole lige for Predikestolen oppe i Værret. Huusene paa Bessested ere ogsaa af Muur og Bindingsverk, og temmelig høye, da Værelserne indvortes ere fuldkommen 4½ Alen høye. De ere uden til meestendeels beklædde med Bræder, for at være desto tettere og varmere; men nogle Tavle ere ikke saaledes beklædde, og der saae jeg paa Muuren, som endda vender imod Sydvest, hvorfra det meeste Regn og Skuud kommer, at Fuugerne imellem Muursteenene holdte sig ret vel, endskiønt de ikke i lang Tiid vare blevne udspekkede. Et gammelt Huus stod der endnu; som var 2 Etager høyt, hvor Amtmanden i forrige Tider har boet, og hvor han endnu for nærværende

rende Tiid havde sit Contoir i den øverste Etage; hvilket Huus er bygt til deels paa Norsk Maneer, Stok paa Stok, til deels Muur og Bindingsverk, og har staaet temmelig længe, i det ringeste siden 1600 nogle og 80. Nu er det meget forfalden, og trenger til at rives ned, uden det forekommer Umagen ved at falde selv; dog stod det imod et sterkt Vær, som forefaldt en Vinter, og til min Forundring endda ikke faldt.

Mange andre Kirker ere der i Landet temmelig høye, og adskillige smukke Huuse af Bindingsverk, med Bræder beklædde inden og uden, som i mange Aar have holdt sig vel; fornemmelig er der saaledes opført en smuk Bygning paa Dansk Maneer paa Thingöre Closter i Hunnevatns-Syssel, hvor en fornemme brav Sysselmand boer.

Og skulde jeg da troe, at enhver heraf noksom kan erfare og være overbeviist, at Stormvindene udi Island ikke forhindre, at der jo kan bygges Huuse, ligesom man vil have dem, enten af Muur, eller Bindingsverk, og at Autors Fortellere altsaa have Uret i den foranførte Beretning; hvilken efter deres Øyemeed burde just være saadan, paa det at Island skulde ansees for et saa elendigt Land, hvor Indbyggerne ikke kunde begaae sig, uden de, med samt deres Huuse og Kirker, maatte grave sig ned i Jorden.

Ligesom Kirkernes udvortes Gestalt og Skikkelse saaledes er forringet, saa er det ikke gaaet deres indvor-

vortes bedre. Man har fortalt, at det indvortes kommer overeens med det udvortes, og viser lidet eller intet, som seer en Kirke liigt. Hvorom bæst kan skiønnes, naar jeg beretter, hvorledes Kirkerne see ud indvortes. Der findes meest allevegne i Kirkerne Alter-Tavler, og sommesteds meget smukke, hvilke fornemme og formuende Indbyggere, som eye Kirkerne, lade komme, end smukkere, fra Kiøbenhavn. Alteret staaer, ligesom hos os, i den Østre Ende af Kirken; derunder er gierne et Skab indrettet, hvori Kirkens Instrumenter og Ornamenter ligge forvarede, naar der ikke forrettes Guds-Tieneste. Daaben sees ogsaa kiendeligen i dem alle, mange Steder med et Gitterverk indhegnet. Choret er altiid afskilt fra Kirken med et Dukkeverk og deri er altiid en afslukt Stol, som bruges til Skriftestol, og hvor Præsten sidder i, indtil han gaaer paa Prædikestolen. Prædikestolen er i alle Kirker kiendelig og sigtbar, og af Skikkelse ligesom vores i Landsbye-Kirkerne, sommesteds smukt malede, og med Billhugger-Arbeyde. Kirkestole findes ogsaa meest allevegne, i det ringeste paa den Side, hvor Qvindfolkene sidde, ligesom i vore Bonder-Kirker. De ere, meest alle, panelede indvendig. Ofte seer man under Loftet at henge en liden Metal Lysekrone, eller anden Ziraat, saasom Skib, eller desligc. Saaledes er alle Kirkernes indvendige Beskaffenhed, saa at jeg ikke veed, hvad der kan have bevæget nogen til at sige, at der er lidet eller intet i dem, som seer en Kirke liigt. Jeg meener,

ner, at hvor man tydeligen og kiendeligen kan see og distinguere Alter, Daab, Predikestol, Skriftestol, Chor, og Benke eller Stole, der har man god Føye til at sige, at det seer en Kirke liigt, og saaledes er det i Island.

Dette er nu hvad Kirkernes indvortes Skikkelse er angaaende, og hvad, som kan falde enhver i Øynene, naar Tienisten ikke holdes; men hvad Instrumenterne og Ornamenterne betreffer, da ere de der saa ziirlige og skikkelige i Almindelighed, som i vores Landsbye-Kirker; adskillige Stæder ogsaa smukkere. Chor-Kaaben er undertiden af Fløyel, ellers og af andet smukt Silketøy, som ofteſt med et Crucifix af Guld eller Sølv beprydet. Adskillige Stæder ere 2de, een ordinaire, og en anden smukkere, til Høytiderne at bruge. Der er meest allevegne Kalk og Disk af Sølv, ofte forgyldt; de findes vel ogsaa i de fattigste Kirker af Tin. Messe-Serker og Alter-Duge haves af smukt fiint Lerred, og gierne med Kniplinger eller andet besyet Tøy omkring. Alter-Klæder af kiønt Silketøy, undertiden med en Sølv- eller Guld-Galun. Store Metal Lysestager staae gierne allevegne paa Alteret; og mange Stæder seer man anstendige Skilderier i Choret foruden Alter-Tavlen. Jeg vil ikke tale om Dom-Kirkerne, som have adskillige smukke og antiques Ting at fremviise, som var værd at giemmes andre Stæder, hvor der ogsaa er større Mængde af allehaande Instrumenter og Ornamenter fra de Catholske Tider af.

Det

Det som fornemmeligen har stødt, hvorfore man har holdet for, at de Islandske Kirker ikke havde noget, som var en Kirke liigt, kan jeg tænke at bestaae deri, at den, som boer næst ved den, og gemeenligen har nogen Tilsyn over Bygningen, setter, til en Belønning for hans Tieneste, sin Skrimmel Skrammel, som man siger, derind; hvorpaa Meenigheden sidder, imedens Guds-Tienesten varer, i Stæden for Stole. Gemeenligen eyer den, som boer ved Kirken, selv Kirken, og oppebærer dens Indkomster, hvorfore han skal giøre Regnskab, og holde den vel ved lige; og om da han, eller nogen anden, som boer derved, sætter nogle af sine Kister derind, hvor Stolene tage Ende, eller paa den eene Side af Kirken, at Mandfolkene kan sidde derpaa, som dog ikke er allevegne; eller ogsaa, om han ligger tørre og reenlige Vahre i giemme paa Loftet over Kirken, som skeer sommesteds, seer jeg dog ikke, at det er noget, som saa meget kan vansyne Kirken, at den skulde derfore ikke see en Kirke liig; thi andet Skrimmel Skrammel, end reenlige Kister, findes der ikke i nogen Kirke.

Dersom Kirkerne udi Island end vare saa slette, og andre skikkelige Kirker ulige, som foregivet er, findes dog de gode Mænd, som have berettet Autori dette, saa fornuftige og Christelige, at de vilstaae, at dette maatte gierne være got nok, dersom man ogsaa her kunde sige,

 som

ner, at hvor man tydeligen og kiendeligen kan see og distinguere Alter, Daab, Predikestol, Skriftestol, Chor, og Benke eller Stole, der har man god Føye til at sige, at det seer en Kirke liigt, og saaledes er det i Island.

Dette er nu hvad Kirkernes indvortes Skikkelse er angaaende, og hvad, som kan falde enhver i Øynene, naar Tienisten ikke holdes; men hvad Instrumenterne og Ornamenterne betreffer, da ere de der saa ziirlige og skikkelige i Almindelighed, som i vores Landsbye-Kirker; adskillige Steder ogsaa smukkere. Chor-Kaaben er undertiden af Fløyel, ellers og af andet smukt Silketøy, som oftest med et Crucifix af Guld eller Sølv beprydet. Adskillige Steder ere 2de, een ordinaire, og en anden smukkere, til Høytiderne at bruge. Der er meest allevegne Kalk og Disk af Sølv, ofte forgyldt; de findes vel ogsaa i de fattigste Kirker af Tin. Messe-Serker og Alter-Duge haves af smukt fiint Lerred, og gierne med Kniplinger eller andet besyet Tøy omkring. Alter-Klæder af kiønt Silketøy, undertiden med en Sølv- eller Guld-Galun. Store Metal Lysestager staae gierne allevegne paa Alteret; og mange Steder seer man anstendige Skilderier i Choret foruden Alter-Tavlen. Jeg vil ikke tale om Dom-Kirkerne, som have adskillige smukke og antiques Ting at fremviise, som var værd at giemmes andre Steder, hvor der ogsaa er større Mængde af allehaande Instrumenter og Ornamenter fra de Catholske Tider af.

Det som fornemmeligen har stødt, hvorfore man har holdet for, at de Islandske Kirker ikke havde noget, som var en Kirke liigt, kan jeg tænke at bestaae deri, at den, som boer næst ved den, og gemeenligen har nogen Tilsyn over Bygningen, setter, til en Belønning for hans Tieneste, sin Skrimmel Skrammel, som man siger, derind; hvorpaa Meenigheden sidder, imedens Guds-Tienesten varer, i Stæden for Stole. Gemeenligen eyer den, som boer ved Kirken, selv Kirken, og oppebærer dens Indkomster, hvorfore han skal giøre Regnskab, og holde den vel ved lige; og om da han, eller nogen anden, som boer derved, sætter nogle af sine Kister derind, hvor Stolene tage Ende, eller paa den eene Side af Kirken, at Mandfolkene kan sidde derpaa, som dog ikke er allevegne; eller ogsaa, om han ligger tørre og reenlige Vahre i giemme paa Loftet over Kirken, som skeer sommesteds, seer jeg dog ikke, at det er noget, som saa meget kan vansyne Kirken, at den skulde derfore ikke see en Kirke liig; thi andet Skrimmel Skrammel, end reenlige Kister, findes der ikke i nogen Kirke.

Dersom Kirkerne udi Island end vare saa slette, og andre skikkelige Kirker uliige, som foregivedes, findes dog de gode Mænd, som have berettet Autori dette, saa fornuftige og Christelige, at de tilstaae, at dette maatte gierne være got nok, dersom man ogsaa her kunde sige,

som om de første Christnes eenfoldige slette Væsen: Træe-Kirker, Gyldene Præster; og Kirkernes Hoved-Øyemerke, nemlig Underviisning og Forfremmelse i Troen og en gudelig Vandel blev dreven og lært derudi.

Saavidt har Oversætteren ladet komme i Trykken af sin Translation, og undseet sig ved at lade det øvrige af denne Articul, og de følgende 4 Articler, komme ud paa Dansk, efterdi det alt for meget røber deres slette Hiertelaug imod Islænderne, som have givet Autori disse Efterretninger. Men, eftersom dennem derved skeer større Tieneste og Faveur, end den Islandske Nation; (thi enhver kunde heraf let begribe, hvor lidet man burde fæste Troe til de øvrige Beretninger) saa vil jeg her indføre det, som er udeladt af den Danske Translation, efter Oversætterens egenhændige Manuscript; paa det at de Danske lige saavel kan faae den Fornøyelse at læse disse rare Efterretninger, som de Tydske.

Man seer da, at Autors Fortellere endog ikke saa slet vilde lade sig Islændernes Kirker behage, dersom de ikkun ret bleve brugte; men at dette, efter deres Meening, ikke skeer, give de tilkiende, naar de have givet Sl. Borgemester Anderson saadan Idée derom, at han skriver: Men jeg fornemmer, desværre! Under het ikke er slettere bestaffet med nogen Ting, end med

den

den klære Christendom. Hvorudi denne skal bestaae, faaer man at høre i næstfølgende Articul; jeg vil alleeneste besvare dette med det samme Ord, som Oversætteren har brugt, da han har udeladt dette, nemlig: Om deslige Ting ere de, som have fortalt dette, maaskee ikke ganske skik-kede til at give nogen tilforladelig og vel grundet Efterretning.

§. CIV.

Om Præsternes Beskaffenhed.

Det maae have været ret studerede Skippere eller Under-Kiøbmænd, som have givet Autori Efterretninger, siden de have kundet dømme om Præsternes habileté, og berette, at Geistligheden duer, i Almindelighed at tale, intet. De allerfleeste have ikke lært noget, komme sielden videre end i de Biskoppelige Skoler; og læse neppe Latinen. Her har man en Forsmag paa hvad som vil komme efter; man seer, at her tales ikke om nogen Præst i Særdeleshed, men om Geistligheden i Almindelighed; endskiønt det vel kan hende sig, at der er en slet Præst iblant, saa vilde jeg dog ikke være saa injurieux imod Biskopperne at nævne det, meget mindre beskylde den ganske Geistlighed saaledes, og end værre herefter.

Endskiønt der er mange, som fra Skolerne Reyse til Kiøbenhavn, og gaae publique til Attestatz,

i Almindelighed med største eloge; saa vil jeg dog ikke deraf tage Argument, at der er mange meget duelige og vel studerede Præster i Landet: Men jeg vil alleeneste holde mig til dem, som ikke have været ude af Landet, og have ikke frequenteret uden de Biskoppelige Skoler, som de kaldes af Autors Fortællere, men ere dog virkeligen Kongelige Skoler, som holdes ved Bispegaarden. Iblant disse har jeg fundet mange ret vel studerede og retskafne Præster, (jeg kan nævne Biskoppen selv af Skalholt, som Hans Kongelige Majestæt har fundet værdig til at beklæde saa høyt et Embede, uden at have studeret ved Kiøbenhavns Universitet) som endog, foruden hvad der hører til Theologien, have været særdeeles vel drevne i Latinske Poëter og Autoribus, og det ikke uden min største Forundring. At alle skulde just blive lige lærde, er ikke at vente; thi man ved det gamle Ordsprog: Ex qvolibet ligno non fit Mercurius; og det gaaer vel ligesaaledes til hos os og andre Stæder. Men i Almindelighed forstaae de skikkelig Latin, og deres Theologie. Saaledes har jeg seet exercitia endog af Degne, som de aarligen skal aflegge i Provstens og 2 Præsters Overværelse, eller Biskoppens, om han er saa nær, som have været ret smukke, hvorudi der paa Latin afhandles et Theologisk Thema, som bliver dem foresat. Hvoraf man da kan argumentere til Præsternes habileté, naar Degnenes er saadan, og tillige være overbeviist om, at de komme ikke saa slette fra Skolerne her i Landet.

Det

Det kunde være nok sagt til Præsternes Vanære; som allerede er anført, nemlig at de ere store Dosmere og Sinker; men det bliver ikke derved; der fortelles, at de ere **derhos høystilsdeerlige, og uden ald Maade og Skam hengivne til Brendeviins-Fylderie.** Denne Beretning er uden ald Maade og Skam, efterdi derved, uskyldig og ufortient, settes den skammeligste Skandslik paa den heele Geistlige Stand, som kan være til. Og det er ikke alleene Præsterne for nær talt, men endog dem, som skal have opsigt over dem; saa at man maae supponere, enten at de tolerere sligt, og altsaa ikke ere bedre selv, eller og at de ikke ere saa grandsynede, som en Skipper eller Under-Kiøbmænd, der ligger et par Maaneder ved Landet, i hvilken Tiid de skulde blive det var, som Bisperne ikke kunde see heele Aaret om. Intet er vissere, end at der udi Island er en saa nøye Opsigt og Inspection over Præsterne i Serdeleshed, og over Almuen i Almindelighed i henseende til de Geistlige Ting, at ikke den ringeste faute kan begaaes ustraffet. Lad nogen Præst foretage sig at giøre en liden Reyse paa en Søn- eller Hellig-Dag, man hører strax en Provste-Ret ordineret over ham. Jeg nævner saadan en ringe Ting, at man deraf kan slutte til det større og vigtigere. Der begaaes ikke nogen grovere og forargeligere Ting af en Præst, at han jo bliver suspenderet; og ikke en, men fleere, bliver jevnligen tiltalt, endogsaa for smaae Ting, saa at det sandelig ikke kan lade sig giøre, at nogen Præst ustraffet henlever i Brendeviins-

Hylverie; som nogle have maatte erfare, det dets Aarsag ere komne fra deres Kald.

Saadan Historie, som man haver anført om Præsternes Fuldskab, kan derfore aldrig være til, nemlig: Ofte kommer Præsten saa drukken paa Predikestolen, at han strax maa gaae ned igien, og Degnen maa da forelæse Meenigheden noget af en Postil. Ofte sætte baade Lærer og Tilhørere sig (saasom saadanne Exempler ikke kan trekke andet, end saadanne følger efter sig) for Prædiken allerede i saadan Tilstand, at man for den Gang maae ganske holde inde med Guds-Tienesten. Denne opdigtede Historie falder saa meget meere i Øynene at være urigtig, som der berettes, at saadan forargelig Guds Tieneste ikke engang skeer sielden, men ofte. Lad noget ikkun vove at giøre det eengang, jeg skal love, at han bliver sat i Stand til, ikke at kunne giøre det den anden Gang. Efter saadan Beskrivelse over Præsterne udi Island, er det ikke meere underligt, at der i forrige Articul siges, at det ikke staaer slettere med nogen Ting, end med den kiære Christendom. Thi, man maatte da være vis paa, at naar Præsterne vare saadanne, maatte Almuen ikke være bedre, og da var det meget slet bestilt.

§. CV.

§. CV.

Om Ungdommens Opdragelse.

Ungdommen, siges der, bliver lidet, og ikkun paa en kort Tiid holdt i Skole; meget meere blive de overalt af Forældrene, (saasnart de kan begynde at bestille noget) beholdte hiemme, og vante til allehaande Huus- og ander Arbeyde. Det er ikkun faae Stæder paa Landet, hvor Leylighed gives, at en fattig Mand kan sætte sig ned, og informere Børnene i Læsningen og deres Christendom: hvorfore der ingen ordentlige Skoler ere, eller kan være; thi Gaardene som før er meldet, ligge gierne saa vidt fra hinanden, at det vilde blive snart umueligt at lade Børnene komme sammen i en Skole: Men derimod er der Skole i et hvert Huus, hvor Forældrene selv, eller nogen af deres Tieneste-Tiunde, informere de Unge i Læsning og deres Christendom. Præsterne besøge dem ogsaa jevnligen, og see til, hvorledes de komme fort, og lade Børnene komme til sig, fornemmeligen naar de blive større, at det er imod den Tiid de skal gaae til Confirmation. Desaarsag blive Børnene stedse holdte hiemme, og, som skikkeligt er, vante til at giøre allehaande Sot, ligesom Forældrene ere dydige og duelige til.

Formedelst at Børnene saaledes blive holdte hiemme hos Forældrene, fremkomme Autors Fortællere med dette Klagemaal: Men derhos tillige,

lige, blive de ved hines vilde og ubodelige Exempel, til høyststadelig Efterfølge, næsten uovervindelig tillokkede, og i Grund fordervede. Jeg kan ikke begribe, hvorledes Islænderne kan tillægges den Carectére af vilde, thi de ere sandelig intet mindre, men heller tvertimod, ikke saa muntre som de burde at være; dagglige Exempler sees herpaa hos de Islændere, som komme til Kiøbenhavn. Børnene lære altsaa ikke nogen Vildskab af deres Forældre, og des Aarsag blive de da ikke i Grund fordervede. De ubodelige Exemplet, hvorved Børnene til høyststadelig Efterfølge blive, næsten uovervindelig tillokkede, kan man see af foregaaende, og den næst efterfølgende Articul, skal være deres Drukkenskab; hvilket saasom jeg i Forveyen har besvaret, vil jeg det ikke her igientage; men kan visseligen forsikre, at Børnene derfore have ingen Nød.

I hvor slet Underviisning Børnene end faae, fortelles dog saaledes: Vel tager man dem formedelst de mange Farligheder, som de stedse paa Søen ere underkastede, allerede i det ottende eller niende Aar med til Alterets Sacramente; men med hvad Undervetning eller Forberedelse, er let at begribe. De samme Forordninger, som ere i Danmark, angaaende Børnenes Underviisning i deres Christendom og Saligheds Sag, saavelsom angaaende Confirmationen, efterleves i alle Maader udi Island;

land; hvorfore ogsaa den bekiendte Biskop Pontoppidans Catechismus er oversat paa Islandsk, og bruges, saavel ved Catechisationer i Kirker, som ellers, naar Præsterne informere og overhøre Ungdommen, saa at ingen bliver antaget til Alterets Sacramente, som ikke i Forveyen er vel oplyst; hvoraf da følger, at ingen dertil bliver admitteret, som er i sit ottende eller niende Aar, efterdi man i den Alder ikke meere udi Island end andre Lande kan vente en fuldkommen Skiønsomhed og Forstand i de hellige Ting.

Den Nødvendighed der formeenes at skulle være udi, at de saa tilig maatte komme til Sacramentet, nemlig formedelst de mange Farligheder, som de stedse paa Søen ere underkastede, har ingen Stæd, efterdi de i saa spæd en Alder ingenlunde kan udstaae det strenge Arbeyde: at roe ud paa Søen at fiske, hvor de intet kan forrette, førend de komme til nogenledes Alder og Kræfter; og man maae ikke tænke, at Islænderne ere saadanne Kiemper, at deres Børn i aattende eller niende Aar skulde kunne udstaae saadant Arbeyde, som skaffer de ældre og sterkere nok at bestille. Der findes mange, som i nogle Aar have haft Kræfter til at roe og fiske, og dog ikke haft fornøden Oplysning og Underviisning til at blive antagne til Sacramentet; hvoraf kan sluttes, at de hverken blive antagne saa unge, som foregives, ikke heller uden nødvendig og sømmelig Underviisning.

§. CVI.

§. CVI.

Om de gamles Laster.

Om Islændernes Dyder, og hvad got der maatte findes hos dem, har man ikke vidst eet Ord at berette den Sal. Borgemester Anderson; men man har kundet fournere Materialier til en heel Articul om deres Laster, som begynder saaledes: Den ganske Hob veed saaledes lider om Gud og hans Villie. De fleeste ere hengivne til Overtroe, og letsindige i Sværen; saa at mangen een giør sig ingen Samvittighed for et Par Mark at aflegge en falsk Eed imod sin næste Blods-Forvante. De ere trettekiære og onde, hevngiærige, falske og skalkagtige, umaadelige, geile og urugtige, bedragelige og tyvagtige. Hvad monne der paa Jorden kan siges skammeligere om en heel Nation? Thi det er ikke eet eller andet Menniske, som kan være beheftet med slige Uayder og Ondskaber, men det er den ganske Hob. Vist er det, dersom Islænderne vare saa reent forfaldne i deres Religion og Christendom, som forhen er sagt om dem, saa maatte man ikke vente mange Dyder hos dem; men da det er oplyst, at det ikke saaledes staaer til med Christendommen udi Island, saa er det ogsaa umueligt, at Nationens Caractere kan være saa ugudelig og lastefuld. Jeg troer endogsaa ikke, at nogen Hedensk Nation i Verden er bestrøvet saa almindelig liderlig og ond, hvorfore jeg haaber, at ingen kan dømme saaledes om et

Chri-

Christen Folk, som ikke i gaar først er omvendt fra Hedenskabet. De mange Islandske Studentere og andre af Nationen, som aarligen reyse til Danmark, for at lære en og anden nyttig Profession og Haandverk, kan og være levende Beviis imod det, som saa skammeligen om Nationen er berettet. Thi de have et saa almindelig got Vidnesbyrd af alle dem, som have først lært at kiende dem, og faaet dem i Tieniste, at de nødig have villet være af med dem igien.

Endskiønt Oversetteren af dette Skrift har skilt sig meget vel ved Translationen, og viist sig ganske habil til dette Arbeyde, saa finder jeg dog her 2de Ord, som ikke have den Eftertryk i den Danske Version, som i Grundsproget, nemlig Hämisch og Tückisch, hvilke ere oversatte Falske og Skalkagtige, som ikke exprimerer de gode Tanker, man har vildet give den Sal. Borgemester Anderson om Islænderne; thi Hämisch og Tückisch er egentlig malitieux, malin, fourbe, traitre, hvilke Ord, naar de nogenledes skal exprimere den emphase, der ligger i dem, nermest bør oversettes Skielmske og svigefulde; thi Falske og Skalkagtige er alt for høflig talt om Islænderne.

Som Aarsag hvorfore Islænderne ere saa udydige og lastefulde anføres: Ja hvad for Udyder kan man ikke formode hos Folk, som uden inderlig Tvang, uden ret udvortes Opsigt, i den største Frihed, i Ørken og

paa

paa Havet, leve hen ved idelige Leylig-heder uformerkt, og følgelig ustraffelig, at opfylde deres Begierligheder, og der-næst saa sterk, saa bestandig, og saa al-mindelig, ligge og patte den frugtbareste Moder til alle Laster, Drukkenskab. Lige saa lidet, som de forhen opregnede store Udyder passe sig paa Islænderne i Almindelighed; (thi at der, ligesom i andre Lande, findes eet eller andet Menniske, henfaldet til een eller anden Udyd, neg-te ikke,) saa lidet finde ogsaa disse Aarsager Stæd. Islænderne have ligesaavel Samvittighed, som an-dre Mennisker, og de ere opdragne i den Christeli-ge Religion, saa at de ikke ere uden inderlig Tvang; den udvortes Opsigt fattes ikke hel-ler, efterdi der er Øvrighed og Politie i Landet, saa at de ikke kan opfylde deres Begierlighe-der, om de end vare saa overmaade onde, ufor-merkt og ustraffelig; saa længe de ere paa Ha-vet at fiske, kan der ikke begaaes noget ont iblant dem, efterdi de dertil ikke have nogen Anledning; thi de have ikke engang Brendeviin med sig paa Søen, men alleeniste deres Syre, som jeg i For-veyen har sagt, og lidet Tobak, som de fleeste bru-ge; naar de komme til Lands, som kaldes i Ver-ken, da ere de trette og udsultede, saa at de tænke paa intet meere, end at faae noget til Føden. Og raisonerer jeg efter de Ideer man har givet Autori om Landet nemlig at der er een Amptmand, tre Laugmænd og 24 Syffelmænd, af hvilke hver har en Bye eller liden Landstrekning under sig,

saa

saa kan man jo ikke sige, at Islænderne leve i Ørken, eller at de ingen udvortes Opsigt have; med mindre man vil giøre Øvrigheden til lige saa dydige Folk, som man har afmalet Indbyggerne at være. At Indbyggerne ikke ere hengivne til Drukkenskab, har jeg paa sit Stæd forklaret, ved at besvare det, som i Forveyen uretteligen er paasagt dem, nemlig, at Mænd og Qvinder, unge og gamle, søle og drikke sig fulde i Brendeviin, hvilket her igien meere emphatisk end sandferdig er udført. Naar altsaa disse formeentlige Aarsager til de store Laster og Udyder, som Islænderne beskrives at være hengive til, ikke have ringeste Grund, saa maae man være desto vissere forsikret om, at Tingen selv ikke forholder sig saaledes.

Det øvrige af denne Artical vil jeg alleene anføre, uden at raisonere derover, efterdi det ikke fornemmeligen angriber Islænderne. Ordene ere disse: Ikke at melde om, hvad her undertiden af Stats-Aarsager bliver seet, eller maae sees igiennem Fingre med, som ikke tilkommer mig at criticere over. At jeg ikkun skal melde om en Hendelse: Da har det for ikke ret mange Aar siden, saasom Øen ved en overfaldende Sygdom, eller smitsomme dødelige Kopper, næsten var uddøet, hendet sig, at man, for des snarere at faae den besat med Folk igien, eftersom ikke ret mange af andre Kongelige

 Lan-

Lande havde Lyst at gaae derhen, har tilladt Pigerne, deres Jomfruelige Ære ubeskadiget, at oplive deres Fæderneland med 6 uægte Børn. Men eftersom disse godvillige Creaturer viiste sig alt for milde og næsten ødsle, saae Øvrigheden sig snart tvunget til, at legge Tømme paa deres skammelige Iver, og dertil, om jeg tør troe det, at betiene sig af en Straffemaade, som var Forseelsen liig, og som jeg ikke gider exprimere. Ligesom Autor ikke har villdet criticere over dette Factum, saa overlader jeg ogsaa andre at criticere over det anførte, saasom min Critique maaske maatte blive for haard, efterdi jeg ikke kan conciliere Christelige Stats-Raisons med et saa Hedensk Facto. Dette alleeniste vil jeg sige, at de benævnte smitsomme dødelige Kopper grasserede i Landet 1707, da denne Hendelse skulde være skeet, men mange 1000 Mennisker som levede den Tiid, vide ikke, at saadan en Ting har været til, som her er anført: Hvilket endeligen ikke behøver nogen Forsikring; thi jeg haaber ikke, at nogen er saa u-Christelig at tænke, at det kan være skeet.

§. CVII.

Om deres Bryllups-Ceremonier.

Denne Articul er den sidste af dem, som ikke ere indførte i den Danske Oversettelse af Autors Skrift, og lyder saaledes: **Deres Bryllupet**

ver holde de, efter deres Sinds Tilbøyeligheder og Omstendigheder med faae Ceremonier. Det er sandelig ikke sielden, at der, saavelsom andre Stæder, skeer tvungne Egteskabe, og ikke altiid efter deres Inclination, men ofte for Interesses Skyld; og det hender sig, ikke saa rart, at en Fader eller næste Slegtning for visse, undertiden lidt betydende, Aarsager ikke vil give sit Samtykke til een eller anden Mariage; saa at vedkommendes Samtykke udkræves udi Island, vel saa formaliter, som andre Stæder. Det er gierne Maneer, at Præsten skal begiere Bruden af Fader eller Moder, eller dem, som staae i deres Stæd. Men Ceremonierne ved Bryllupet ere ikke ret store, ikke heller ere Bryllups-Giesterne svar mange, efterdi deres Huuse i Almindelighed ere ikkun smaae. Det som i den Henseende er berettet Autori, er derfore rigtigt nok, nemlig: Brud og Brudgom blive af de næste Slegtninger paa begge Sider førte til Kirken og der af Præsten sammengiven. Men det, som følger efter, er desto urigtigere og skammeligere berettet, da der fortelles saaledes: Derefter gaae disse 3 (nemlig, Præsten, Bruud og Brudgom) hen til en Veg oven i Kirken, ved hvilken de beslegtede stille sig op paa begge Sider. Bruden lader sig bringe et Beger med Brendeviin, (thi ingen sammenkomst, mindre saadan høytidelig, kan holdes af dem uden denne over alting skattérede hierte-frydende Vedske) og drikker hendes næste Naboer-

 ske

ske til, hvilken hun tillige giver et opbyggeligt Exempel, i det hun paa en munter Maade udtømmer det samme. Brudgommen giør paa sin Side ligesaa. Og dermed gaae Begerne saa længe rundt omkring, som man kan holde dem i Haanden, og sig selv paa Beenene. Man faaer alt imellem et Opkaag af de urigtige Beretninger om Islændernes Brendeviins-Drikken, som allevegne skal øves, endogsaa i Kirken. Ved dette er det dog meget forsigtigt, at man har stillet dem samtlige op imod Veggen, at de ikke saa let skulde komme til Ulykke ved deres Fuldskab. Det smukkeste, der er ved denne Historie, er, at den er ret munter udført, hvortil Autors Fortellere have haft meget gode Gaver, det er ikkun Skade, at den ikke er lige saa sandferdig; dog maatte man ikke Ønske, at Sandheden var saadan, som dette og meget andet er anført om Islænderne; thi da burde de ikke at regnes iblant Mennisker, mindre ansees, som Christne.

Brudefolkene blive viede sammen i Kirken for Alteret, gierne om Søndagen; efter at Gudstienisten, som sedvanligt, er begyndt, og førend Præsten gaaer paa Predikestolen; hvormed den heele Act i Kirken har Ende, saa at der ingen Anledning er til Brendeviins-Drikken. Naar heele Tienisten er til Ende i Kirken, forsøye Brudefolkene sig med deres Gieste hiem til Brudehuuset, hvor de efter deres Formue og Stand spise, drikke, og glæde

sig

sig til Sikkelighed, hvor der ogsaa gierne vanket noget Brendeviin, ligesom hos os imellem ordinaire Folk; dog bruges der aldrig Spil eller Dantz, men hver begiver sig hiem til sit, naar deres tarvelige Giestebud har Ende.

§. CVIII.

Om Islænderne ere Liebhabere af Skakspil?

Islænderne kan ikke med Sandhed siges at være Liebhabere af noget slags Spil, endskiønt nogle af dem spille Skak, og nogle Kortspil, saasom det hos os brugelige Styrvolt og Lanter. At man har berettet, at de legge sig fornemmeligen efter Skakspil, hvori de, ligesom deres derfor meget berømte ældgamle Forfædre, endnu er store Mestere, kan saavidt med Sandhed siges, som det er meere almindeligt iblant dem at spille Skak, end hos os, da man jevnligen iblant den gemeene Mand finder dem, som spille temmelig got Skak. At de ellers for nærværende Tiid ere store Mestere deri, eller giøre meget deraf, kan jeg ikke sige; men troeligt er det, og det holdes saa for iblant Islænderne, at deres Forfædre have spillet det bædre.

Den fornemste Aarsag, hvorfore man har tillagt dem denne Gave, er vel, at man derved kunde have Leylighed at reperere nogle af de forrige injurer imod dem. Saaledes har man givet Aarsagen tilkiende,

kiende, hvorfore de ere saa store Mestere i Skak-spil, med disse Ord: Efterdi de have mange ledige Timer, naar Fisketiden er forbi, saa og mange lange Nætter; men de ikke gierne gide arbeyde meere, end de uforbigiengeligen behøve. De ledige Timer Islænderne have undertiden, er just i Fisketiden eller Vertiden selv, paa hvilken Tiid mange Mennisker komme sammen, Nord og Øster fra, paa de bæste Fisker-Stæder; og, naar der da falder adskillige Dage ind imellem, udi hvilke de formedelst Vænrliget ikke kan roe ud paa Søen at fiske, skal de have noget at fordrive Tiden med, efterdi de ellers slet intet have at bestille; og saaledes treffer det gierne ind, at nogle fornøye sig med at spille Skak, som ellers dertil ikke havde Leylighed, naar de vare hiemme ved deres Huusbønder, hvor der falder altiid noget at bestille, paa hvad Aarsens Tiid det end er. De lange Nætter give dem ikke saameget Anledning til at tænke paa Spil og Fornøyelser; thi naar de ikke sove, gives dem altiid Arbeyde med eet eller andet, saasom det ikke er til Huusbondens Bæste, at de ere ledige. At de ikke gide arbeyde meere, end de uforbigiengeligen behøve, har man tilforn sagt om dem, som ogsaa paa sit Stæd findes besvaret, at det ikke saaledes forholder sig.

§. CIX.

§. CIX.

Om deres Maade at dantze.

Man har givet Autor Materie til at forøge sit Skrift med een Articul om Islændernes Dantz, som jeg ikke veed eet Ord meere at skrive om, en dette: At de bruge slet ingen Dentz. Imidlertiid har Autors Fortellere behaget at berette, at deres Dantz, hvoraf de ere store Liebhabere, skeer paa en gammeldags eenfoldig Maade. Mand og Kone staaer imod hverandre, og hopper og falder, uden at komme af Stædet, vexelviis af det eene Been paa det ander, ꝛc. Man kan heraf merke, at Autors Fortellere have fornøyet ham, med at giøre nogle Krumspring for ham, som de have beæret med Titul af Islændernes Dantz, hvoraf de ikke have nogen i Besynderlighed, langt mindre kan de siges at være Liebhabere deraf. Det er vel skeet, at Kiøbmændene, for at fornøye sig, og de Islændere, som arbeyde hos dem i Kiøbstæden, kan lade dem kalde sammen eengang, lade spille paa een Fiol for dem, og give dem noget at drikke, da de hoppe omkring det bæste de kan; men ellers bruge de ingen Dantz, og have ingen besynderlig Dantz, som de Norske Bønder have deres. Deres eeniste Fornøyelse, naar de ved een eller anden Leylighed blive tracterede, bestaaer i at skraale dygtig op med deres gamle Islandske Helte-Viser, som de kan en heel Hob af; hvortil de have en slags Melodie, som er ganske rude, efterdi de

slet intet vide af Musiqve eller Instrumenter at sige; undtagen, at eet eller andet vittigt Hoved, som har seet hos de Danske en Fiol, kan derefter have giort en lignelse, som de dog ikke vide at bruge.

§. CX.

Om det Verdslige Regimente.

I Henseende til det Verdslige Regimente nævner Autor en Amptmand, som Hans Kongel. Majestet af Danmark haver udi Island, men forbigaaer aldeles den fornemste Øvrigheds Person som Hans Kongelige Majestet Allernaadigst har sat over Landet, nemlig en Stifts-amptmand, hvilken som oftetst har været en høy og anseelig Herre af Stand og Naissance, saasom en Güldenlöve, Güldencrone, og den nu værende Hr. Cammer-Herre Greve af Rantzou Stifts-amptmanden pleyer altiid at residere i Kiøbenhavn, men Amptmanden udi Island paa Kongens Gaard Bessested.

De Commentarier, som gives over Amtmanden, nemlig: At han ingen Adelsmand er, men har gemeenligen været en Secretaire, eller en anden velfortient eller elsket Betienter hos en stor Minister ved Hove, der har udbedet sig denne anseelige Tieniste, som en Naade, eller Belønning for beviiste Tienister. Disse Commentarier, siger jeg, finde

de ingen Stæd, først, efterdi de, der have været Amptmænd, ikke have været saadanne, som beskrevet er, og dernæst, efterdi Hans Kongelig Majestæt kan lige saavel Allernaadigst falde paa at kalde en Adelsmand, som en anden derover, hvilke alle maae ansee det som en **Naade**. Det er ellers meget lidet Overeensstemmende med de Efterretninger, som Autor har faaet om Island, at nogen skulde udbede sig det, som en **Naade**, at blive forsendt, til saadan en **Klippe, langt oppe i Nord-Søen, hvor nogle vilde, onde, skiælmske, tyvagtige, &c. Mennisker boe, formedelst den overmaade strenge Kulde, halv nedgravede i Jorden, udi nogle Sviinestier, &c.** Men, som det virkeligen er en Kongelig Naade at blive kaldet derhen, som Amptmand, saa kan man sikkert, endogsaa deraf slutte, at Landet ikke er saaledes beskaffen, som man har urætteligen bildet den Salig Borgemester Anderson ind.

Kiøbmændene eller Skipperne have været saa gode imod Amptmanden at give ham sin Løn, 400 Rdlr., i Specier, da den dog ikkun er i Croner; og dertilmed forundt ham saae anseelige Sportler, som ingen ærlig Mand kan have der, nemlig meere end eengang saa meget til i uvisse Indkomster.

Foruden Amptmanden holder Kongen, en Landfoged over Island, som oppebærer alle de Kongelige

gelige Afgifter og Indkomster af Landet, og derfore giør Regnskab til det Kongel. Rentekammer. Han har hidindtil boet paa samme Stæd, som Amptmanden, nemlig Kongens Gaard Bessested; (ikke Besteſter, som man har sagt Autor,) men nu herefter har faaet allernaadigst Tilladelse at boe paa Widöe-Closter. Den Gavmildhed, som er beviist Amptmanden i hans Løn og Sportler, maae Landfogden betale, som man ikkun har tillagt 200 Rdlr. i Løn, da Kongen dog Allernaadigst har givet ham hidindtil, saa got som 350 Rdlr. i Croner, som nyligen er forøget med 100 Rdlr.

§. CXI.

Om de andre Kongel. Betientere i Landet.

I denne Articul findes indført baade de Kongelige Revenuer af Landet, saa og, hvor mange Betientere der er i Landet, foruden Amptmanden og Landfogden. Hvad det første er angaaende, da ere Kongens Revenuer ikke altiid lige store, saa at derom intet vist kan siges, og, i det øvrige sees, at de ingen Beskeed have vidst derom, som have givet Autori Efterretninger: Saasom at Kongen bekommer af nogle Districter halvparten af de indførte Fiske-Tiender. Derom er i Forveyen talt, at der ikke gives Fiske-Tiende i Landet, med hvad Skat og Tiender, som Hans Kongelig Majestet faaer, beregnes i Fisk, efter Landets Skik. Alle Kongens Intrader af dette Slags, saa-

saavelsom Sigte- og Sagefald, oppebære Syssel-mændene, hver i sit Syssel, efter en slags Forpagtning imod en vis aarlig Afgift, som Landsfogden paa Kongens vegne oppebærer; hvilken Afgift saaledes er Modereret, at Sysselmændene deri have deres Løn for deres Tienister. Men som Landsfogden selv altiid er Sysselmand i Guldbringe-Syssel, hvor han boer, og han har sin staaende Løn som Landsfoged, saa giøres Rente-Cammeret Regnskab, for Skatter og anden vis Afgift der af Sysselet. De øvrige Kongel. Revenuer, bestaae i Compagniets Forpagtning af Landet, som betales her i det Kongelige Rente-Cammer, saavelsom alle Closternes og andre Hans Kongel. Maj. Jorders Forpagtninger, som betales til Landsfogden der i Landet Udfaldet af disse Regninger paa Kongens Indkomster af Landet bliver anderledes, end man har berettet Autori, som ikke egentlig vedkommer Beskrivelsen over et Land.

Man har berettet, at der ere 3 Laugmænd eller Lands-Dommere, af hvilke enhver har sit Distrikt eller Ampt. Der har aldrig været uden 2 virkelige Laugmænd, af hvilke den eene har den Sydre og Østre Fierding af Landet, og den anden, den Nordre og Vestre Fierding, hvori de, som Lands-Dommere hos os, ere Over-Dommere. Men, som der gierne er een eller fleere Vice-Laugmænd, saa kan det have givet Anledning til Autors Fortellere, som have ikkun haft slet Begreb om Island, at beskikke 3de i Stæden for

2 Laug

2 Laugmænd, da den tredie ventelig har været Vice-Laugmand; ligesom der nu er 3, men ikkun 2 virkelige.

Endnu ere her 24 Sysselmænd, siger Autor, af hvilke enhver har en Bye eller en liden Landstrekning under sig, næsten som Herreds-Fogder i Danmark. Der er 18 Sysseler udi Island, af hvilke Mule og Skaftefields-Sysselerne, Østen paa Landet, have hver 2 Sysselmænd, efterdi de ere saa store og vidtløftige, som kan sees af det hosføyede Landkort. Der er altsaa 20 Sysselmænd udi Island, og een desuden paa Westmanöerne, saa at man kan ikke faae Regningen høyere end til 21 Sysselmænd for Island. Den eene Sysselmand i Mule-Syssel, som har den Sydre og mellemste Part af Sysselet, har 15 Tingstæder, hvilke naar han til de fastsatte Tider skal besøge, som om Foraaret til Mandtals-Tingene, har han fuldkommen 50 Miile at riide. Heraf kan da skiønnes, hvilken anseelig Bye eller liden Landstrekning en Sysselmand har. Jeg er vis paa, at ald den District, som samtlige Herredsfogderne i Siælland have, er ikke saa stor, som den Deel af Mule-Syssel, som een Sysselmand betiener, og dog skal det heede, at de have en Landstrekning, næsten som Herreds-Fogder i Danmark, den maae ikke være fuld saa stor engang. Jeg vil ikke tale om den Bye, som man siger en Sysselmand i Island er sat over; thi jeg har i Forveyen forklaret, at saadan en Ting er ikke til udi

Is-

Island. Alle Sysseler ere ellers ikke lige store, men der er intet saa lidet, som en Herreds-Fogeds District i Danmark, end ikke Kiose-Syssel, som er det mindste. Sysselmændenes Forretning og Embede er det samme, som Herredsfogdernes hos os, nemlig de ere Under-Dommere, hver i sit Syssel, og desuden som et slags Fogder, siden de oppebære de Kongel. Skatter af Almuen efter deres Forpagtning, hvorom forhen er talt. Efterdi de gierne have tilstrekkelige Indkomster, ere de ogsaa anseelige og formuende Mænd i Landet.

§. CXII.

Om Lovene.

Her fremsettes 3de Love, som Rettesnor, hvorefter der dømmes i Island; den første er den gamle Islandske Lovbog, udgivne af Kong Magnus Lagabætter, efter hvilken man rætter sig i Henseende til Arvedeele, liggende Grunde, og besynderlige Stamme Gods. Hvad Arvedeele og Eyendoms Processer angaaer, saavelsom alle andre om mit og dit, da decideres samme efter den benævnte gamle Islandske Lov; men det Autor legger til, hvori der besynderlig dømmes efter denne Lov, nemlig Stammegods, veed Island ikke det ringeste af. Der er ellers en slags Odels-Ret, som Autor maaskee har taget for Stammegods; men i de slags Tretter, tages den Norske Lov til Hielp. Christina-Retten anføres dernæst, som den anden Rettesnor,

tesnor, hvorefter der dømmes i Geistlige Sager, hvilket ikke saaledes forholdet sig; thi den er ganske afskaffet, og reflecteres ikke paa, uden hvad Tiender angaaer, hvorledes Tiende skal tages, hvoraf, og hvor meget. Ellers dømmes i alle Geistlige Sager efter den anden Bog i den Norske Lov, og adskillige Kongelige Rescripter. Den tredie Rettesnor, hvorefter der dømmes, kalder Autor **Stora-Dommen**, eller **Dombogen**, som er confirmeret af Friderico II., efter hvilken, saavelsom efter Christiani V. Lovbog man dømmer i Formaliteter og Misgierninger. Forført af Navnet **Stora-Dommen**, kalder Autor denne Anordning **Dombogen**; hvoraf det sees, at den er holdet for en Lovbog, da den ikke er andet, end en Anordning paa 2 Blade Papiir in Quarto, giort 1564 af begge Laugmændene i Island, og 24 af dem udnævnte Mænd, alleeniste angaaende Leyermaals Sager og Bøder; denne Anordning er Aaret efter confirmeret af Sal. og Høylovlig Ihukommelse Kong Friderich den Anden, under Dato Lund den 13 Apr. 1565. Og efter denne Anordning tages endnu Leyermaals Bøder. Dette er den heele Sammenheng med **Stora-Dommen**, som Autor kalder **Dombogen**. I Formaliteter og Misgierninger, dømmes efter den første og siette Bog af Kong Christian den Femtes Norske Lov. Desforuden haves adskillige particuliére Rescripter og Forordninger, hvilke, tillige med foranførte, ere den Rettesnor, hvorefter der dømmes i Landet. I det øvrige er det, som Au-

Autor siger, rigtigt, at den Høystsalige Kong Friderich den Fierde har befalet visse erfarne Personer at forferdige en ny Lovbog for Island, hvilken ogsaa for endeel Aar siden er skikket til Danmark.

Man har bildet Autor ind, at der, efter ald Formodning, falder vel ikke mange vigtige Processer paa Landet imellem Indvaanerne. Imellem Biskopperne og Kongens Fogder har der vel tilforn været een og anden Procefs, som ved Apellation er umiddelbar bragt for Kongen. Jeg veed ikke hvad Biskopperne og Landsfogderne kan have fortørnet Autors Fortellere med, at de skal ansees meere trettekiære paa Landet end andre; dog, maaskee det skal være dem en Ære, siden der supponeres vel, at andre have intet at trette om. Jo sandelig, der falder Processer meere end nok, fornemmelig af det Slags, som i Norge kaldes Odels-Sager. Stevninger sidde meenige Mand saa løse i Ermet, som noget andet Stæd, og vel meere. Jeg vil ikke raade nogen at komme en andens Jord for nær, med at sette et Fæehuus eller deslige op, paa den Grund, som en anden formeener at høre sig til; han faaer strax Stevning paa Halsen. Endskiønt 2 Nahoer undertiden kan have Udmarker af nogle Miiles Længde; saa passe de dog stivt paa, at ingen faaer benytte sig deraf, uden deres Minde og Profit. Der kommer undertiden vigtige Processer for; men jeg har ogsaa seet Processer føres til Laug-

tin-

tingene og Ober-Retten, som have ikke været af een Dalers Værdie, og det end af rige Folk, saa krig-haarede kan de være.

Efterdi Autor ikke nævner eet Ord om, hvad Retter og Instantzer der er i Landet; og man af Slutningen af denne Articul snart skulde tænke, at Sagerne ved Appellation bringes umiddelbar for Kongen, som der siges, saa vil jeg korteligen melde, hvorledes det dermed gaaer til.

For Sysselmanden i hvert Syssel indstevnes en Sag à prima instantia til det Tingstæd, hvor Sagen henhører; thi enhver Sysselmand har mange Tingstæder i sit Syssel, hvortil ligge visse Districter, som maae i agt tages. Naar Sagen er dømt af Sysselmanden, appelleres den derfra til Laug-Retten, som holdes aarligen ved Øxeraae, og begynder den 8 Julii, og vedvarer, saa længe der er noget at bestille. Hver Laugmand dømmer for sig selv i de Sager, som forefalde i hans Laugdømme, og har 8 Laug-Rettemænd til Biesiddere. Derfra appelleres til Ober-Retten, som samme Tiid og Stæd holdes, hvor Amptmanden presiderer, og for Resten bestaaer Ober-Retten af den Laugmand, hvis Dom ikke er for, og saa mange Sysselmænd, eller Laug-Rettemænd i Nødsfald, at der er 12 Personer, foruden Amptmanden som Præses; i hans Forfald presiderer Kongens Landfoged. Denne Rett svarer, i Henseende til formaliteterne, til Ober-Hoff-Retten i Norge, saaledes, at

en Underdommer for Rettens Fornegtelse, og i deslige Tilfælde, stevnes der lige ind. Fra Over-Retten appelleres lige til Høyeste-Ret i Kiøbenhavn, naar Sagerne ere af den Værdie, som den Norske Lov foreskriver.

I Geistlige Sager er først Prouste-Retten, som bestaaer af Prousten og 2 Assessores; derfra appelleres til Consistorial-Retten, som for Skalholts-Stift ligeledes holdes ved Øxeraae, samme Tiid, som de andre Retter, hvor Amptmanden paa Stifts-amptmandens Vegne presiderer og Bispoppen med Prouster og Præster ere Assessores. Denne Ret holdes for Hoolum Stift i Efterhøsten paa en Gaar Flyge-Myre kaldet, 3 Miiles Vey fra Hoolum, hvor Amptmanden beskikker een paa sine Vegne at møde. Fra Consistorial-Retten appelleres ogsaa lige til Høyeste-Ret i Kiøbenhavn. I disse Geistlige Forsamlinger handles tillige om alt det, som kan henhøre til det Geistlige; der deeles og Pensioner ud til gamle udtiente Præster, og til Præste-Enker. Procuratores er der ikke ordentlig beskikkede i Landet, men de maae i hver Sag have Constitution paa nye af Amptmanden.

§. CXIII.

Om Livs-Straf og Executioner.

Man har berettet Autori, at Underdommerne selv forrette Executionen baade i criminelle og civile Sager; hvorved Sysselmændene giøres til Bøddeler, hvilken Profession, omendskiønt den er ærlig, aldrig forrettes der i Landet af nogen Sysselmand. De holde derfore, paa deres egen Bekostning, nogle, som forrette dette Arbeyde. Man bruger ikke andre Livs-Straffe, end at halshugge med en Øxe, at hænge, og at drukne Qvindfolket i en Sæk. At Misdæderen, som bliver klynget op, gemeenligen maae sprelle en Tiid lang, inden han giver Aanden op, har jeg ikke hørt sige; men, at Bødelerne meget vel forstaae at hænge en tilgavns, tvivler jeg ikke paa.

§. CXIV.

Beslutning paa Skriftet.

Til Slutning anføres en Historie om en Islænder paa 14 eller 15 Aar, som en Kiøbmand engang bragte derfra med sig, om hvilken der fortelles en Hob Grimacer, som han skal have giort, da

da han kom i Hamburg, og saae de store Huuse og fleere saadanne Ting, som han ikke havde seet tilforn; man havde ført ham ind paa et Opera, hvor der iblant andet blev presenteret en Drage, af hvis Strube nogle Diævle-Masquer fremsprunge, ꝛc. Hvilken Historie fortelles, alleene for at viise, **hvorledes disse Mennisker stille sig an, naar de ligesom forflyttes ind i en nye Verden.** Dersom man ikke var vant til at udtyde alting til det Verste, naar det alleeniste angaaer Islænderne, saa kunde man aldrig have faldet paa at fortelle dette om et ungt Barn, Islænderne til Beskiemmelse. Monne denne Hendelse med en ung Islandsk Dreng paa 14 eller 15 Aar er saa selsom, at man deraf skulde slutte, hvor fæiske Islænderne ere? Monne dette selvsamme ikke havde skeet enhver anden Dreng af hans Alder, som første Gang kommer frem paa saadan en Skueplads af Verden, som Hamburg eller en anden stor Bye kan være, og der bliver ført ind paa Opera? Om man havde taget en Bonde-Dreng fra det allermeest poleerte Land, som ikke havde været uden for sin Føde-Bye tilforn, monne han ikke havde stillet sig lige saadan an? Det er vel ikke rart i Kiøbenhavn, at see Bønder-Drenge, som første Gang komme til Byen, og kiøre en

Vogn, at de gloe og gabe saaledes op ad Huusene, og paa alt det dem møder, at de ere ferdige at tabe Næse og Mund, og glemme hvad de skal forrette.

For ikke at blive noget skyldig for denne artige Historie, vil jeg give een igien af samme Façon. Man forteller, at et ungt Menniske fra Jylland, som kom kiørende ind ad Vesterport til Kiøbenhavn, hvor han skulde deponere, at han, da han kom i den lange gehvelbede Port, tog Hatten af, og holdt for Ansigtet, da en anden, som var paa Vognen med ham, spurte, hvad det skulde betyde; hvortil han svarede: At han læste sit Fader vor, efterdi han tænkte det var en Kirke; thi han havde ikke seet saadan en Gevelbe, uden i Kirker før. Endskiønt man nu vel kunde falde paa at lee af saadan et ungt Menniskes Eenfoldighed, saa troer jeg dog ikke, at nogen fornuftig Mand derfore skulde falde paa at dømme den Jydske Nation fra Forstanden, og holde den for færisk. Ligesaalidet kan det tilregnes den Islandske Nation, som en Dumhed, at en Islænder, naar han første Gang seer Verden lidt an uden for Island, da falder i Staver over de mange Ting, som han ikke er vant til at see.

Det tilstaaes ellers, at samme Islænder,

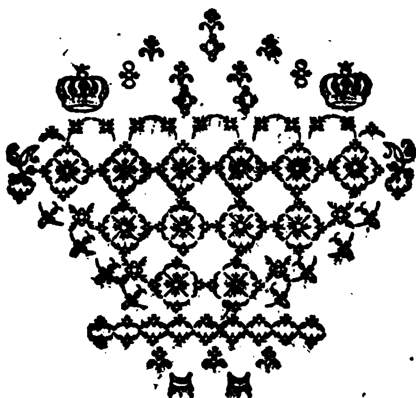
som

som denne Historie er skrevet om, blev virrig nok siden, som man ikke kan tvivle paa. Det, som derefter anføres, at han ikke var at formaae til at blive i Danmark, befinder sig ikke saa; thi vel reyste han hiem til Island igien, efterat han endeel Aar havde tient her i Danmark, og da blev Fuldmægtig hos Landsfogden; men han reyste siden tilbage til Kiøbenhavn, hvor han blev Raadstue-Tiener, i hilken Tieniste han for nogle Aar siden døde, efterladendes sig skikkelig Tilstand. Dette er altsammen saa bekiendt, at man endogsaa veed hans Navn, som var Iver Gislesen.

Og dette, siger Autor, er hvad jeg har kundet bringe tilsammen om Island, hvorfore ogsaa Publicum er den den Sal. Borgemester Anderson megen Tak skyldig; thi han har ikke været Aarsag udi, at de Efterretninger, som han har faaet, har været saa urigtige og ugrundede; men derved har han dog givet Anledning, at det, som han selv ønsker, er skeet, nemlig, at en, som har meere Videnskab, Leylighed og Stunder, vilde giøre sig den Umage, at formeere og forbædre det. Thi ved det jeg har opholdt mig over et Par Aars Tiid udi Island, og saaledes faaet nogen Kundskab om Landet, har

 jeg

jeg faaet Tiid og Leylighed fra mine andre Forretninger; at efterfee, hvad der var urigtigt iblant de Efterretninger, man har givet Autori, og saaledes at formeere og forbædre det, som han har udgivet; hvilket, ligesom Autor ønsker, saa haaber jeg, at det er den store Skabere til Ære, efterdi hans Velgierninger imod Island, som i Autors Skrift, ere forringede, herved ere satte meere i Lyset, og agtsomme Mennisker til Underviisning og Fornøyelse, som ved dette Skrift kan faae et rigtigt Begreb om Island.

Meteorologiske Observationer,

giorte

paa Bessested udi Island,

fra 1 Aug. 1749 til 31 Jul. 1751.

1749.

1749.		Vævrliget.
August.	1	Klart og got Væyr
Løverdag	2	Undertiden klart, undertiden Skyer, noget vindigt
Søndag	3	Klart og got Væyr med gandske liden Vind
Mandag	4	Formiddagen klart Væyr, Imod Middag lidt Regn
Tirsdag	5	Undertiden Skyer og temmelig Blæst
Onsdag	6	Skyer og maadelig Blæst
Torsdag	7	Stille og got Væyr
Fredag	8	Klart og stille Væyr
Løverdag	9	Stille Væyr dog med Skyer
Søndag	10	Klart og stille Væyr
Mandag	11	Got Væyr, nogen Blæst
Tirsdag	12	Klart Væyr, temmelig Blæst
Onsdag	13	Stille Væyr med Skyer
Torsdag	14	Klart og stille Væyr
Fredag	15	Temmelig Vind med Skyer, Imod Aften stærkere Blæst
Løverdag	16	Skyer, gandske liden Vind
Søndag	17	Klart Væyr, nogen Blæst
Mandag	18	Skyer og temmelig Blæst
Tirsdag	19	Klart Væyr, temmelig Blæst
Onsdag	20	Tykt Væyr, heel stærk Blæst
Torsdag	21	Stormvæyr Natten over med
Fredag	22	Regnagtigt Væyr, liden Blæst
Løverdag	23	Mildt og stille Væyrligt
Søndag	24	Klart Væyr, stærk Blæst
Mandag	25	Regnagtigt Væyr, temmelig Vind
Tirsdag	26	Ligeledes, dog mindre Blæst

N. W.

Winden.	Barom.		Thermom.	
N. W.	27	11-	11•	supra degel.
S. O.	28	6	12	
N. O.	28	0	12•	
S. O. Kl. 12	27	9•	13	
N.				
N.	27	9	13	
S. t. O.	27	9-	12	
N. O.	27	10	12-	
N.	27	9-	13	
N.	27	9∪	12	
N.	27	11	13	
N.	28	1•	12	
N.	27	10	12	
W. S. W.	27	10∪	11	
N.	27	11•	11∪	
N.	27	9	11	
N. t. O.	27	7		
N. t. O.	27	7∪	11	
N.	27	7-	10-	
N. t. O.	27	6-	11-	
N. O.	27	4-	11-	
N. O.	27	4•	9	
N. O.	27	8-	7	
N. W.	27	10-	8-	
O. t. N.	27	7	9-	
N. O.	27	8∪	8	
S.	28	1∪	10-	
S. W.	27	10∪	10	

1749.		Væyrliget.
August.	27	Regnagtigt men stille Væyr
Torsdag	28	Stille Væyr med Skyer
		Om Eftermiddagen stærk Blæst
Fredag	29	Klart og stille Væyr
Løverdag	30	Stille men mørkt Væyr
Søndag	31	Regnagtigt Væyr, stærk Blæst
Septemb.	1	Stærk Blæst, undertiden Regn
Tirsdag	2	Meest klart Væyr, temmelig Blæst
Onsdag	3	Stærk Blæst, undertiden Regn imod Aften mægtig Storm, som continuerede heele Natten hæftigen
Torsdag	4	Stærk Stormvæyr med Regn
Fredag	5	Undertiden klart Væyr, undertiden Skyer med nogen Blæst, om Aftenen stærk Blæst
Løverdag	6	Ligesom forrige Dag
Søndag	7	Stille Væyr, meest Skyer
Mandag	8	Regnagtigt og stille Væyr
Tirsdag	9	Stærk Blæst med Skyer
		Om Natten temmelig Frost
Onsdag	10	Klart Væyr, Frost og temmelig Blæst
Torsdag	11	Klart og stille Væyr
Fredag	12	Regnagtigt og stille Væyr
Løverdag	13	Klart Væyr, temmelig Blæst
Søndag	14	Klart og stille Væyr
Mandag	15	Mørkt Væyr, liden Blæst
Tirsdag	16	Stille og mildt Væyrligt
Onsdag	17	Klart og stille Væyr, nogen Frost
Torsdag	18	Storm med nogen Regn
Fredag	19	Regnagtigt Væyr, nogen Blæst

Vin-

Vinden.	Barom.		Thermom.	
S.	27	7-	11-	
N.	27	5	11-	
N. N. O.	27	7	11	Nordlys.
S.	27	10◡	10	
S.	27	9	10-	
S.	27	8	9-	
S.	27	11-	9-	
S.	28	1◡	10-	
S.	27	8	10-	
S.	27	11-	9-	
S. t. W.	27	10	9	
S. t. O.	28	1-	9◡	
O.	27	7	10	sterk Nordl.
N. O.	27	10	8◡	
N.	28	3	4	
O. N. O.	28	2	4-	
O.	27	10◡	6	
N. O.	27	9◡	7	sterk Nordl
S.	27	6-	5	
O.	27	6-	7	
S.	27	9-	7-	
S. W.	27	11-	6	
S. S. O.	27	1-	7	
S. O.	27	2	7	

1749.		Væyrliget.
Septemb.	20	Mørkt Væyr, liden Blæst
Søndag	21	Klart Væyr, undertiden Blæst
Mandag	22	Skyer, liden Blæst
Tirsdag	23	Klart og meest stille Væyr
Onsdag	24	Regnagtigt og stille Væyr
Torsdag	25	Sterk Blæst, undertiden Regn
Fredag	26	Skyér, temmelig Blæst
Løverdag	27	Klart, meest stille Væyr
Søndag	28	Klart og stille Væyr Imod Middag og Eftermiddag Blæst
Mandag	29	Regnvæyr, nogen Blæst Om Eftermiddagen temmelig Storm
Tirsdag	30	Stærk Blæst med Skyer
Octob.	1	Meest klart Væyr, temmelig Blæst
Torsdag	2	Sterk Blæst, undertiden Regn
Fredag	3	Regn og Blæst
Løverdag	4	Meest klart Væyr, temmelig Blæst
Søndag	5	Undertiden Regn, temmelig Blæst
Mandag	6	Mørkt Væyr, stærk Blæst
Tirsdag	7	Regnagtigt Væyr, sterk Blæst
Onsdag	8	Regn og sterk Blæst
Torsdag	9	Regn, temmelig Blæst
Fredag	10	Meest klart og stille Væyr
Løverdag	11	Mørkt Væyr, temmelig Blæst Imod Middag sterk Storm
Søndag	12	Foranderligt Væyr, med Regn, Hagel, klart Væyr, Blæst og Storm
Mandag	13	Mørkt Væyr, temmelig Blæst
Tirsdag	14	Got og stille Væyr Om Natten Frost og nogen Snee

Vin-

Vinden	Barom.		Thermom.	
S.	26	11	8	
N, O.	27	6	9	
S. O.	27	10	8	
S. O.	27	7	8·	
S.	27	7	8-	
S. O.	27	2-	7	
N. O.	27	5	8◡	
O.	27	7-	8	
N. O.	28	0-	7-	
S. S. O.	28	2	6◡	
S. W.	27	7		
W.	27	6◡	7	
N. O.	27	6◡	5	Nordlys.
S. O.	27	7◡	5	
W. S. W.	27	9	8	Nordlys.
S. W.	28	1	6-	
S.	28.	2-	6-	Nordlys.
S. O.	28	3	7	
S. t. O.	28	3-	8	
S.	27	10	9	
S. W.	28	0◡	7-	
N. W.	27	11	8	Nordlys.
S. O.	28	1◡	6-	
	27	11		
S.				
	27	9	6-	
S.	27	6-	5◡	
W.	27	5-	4-	

Oc-

1749.		Vægrliget.
Octob.	15	Meest klart og stille Vægr
Torsdag	16	Klart og stille Vægr, nogen Frost
Fredag	17	Klart og stille Vægr, liden Frost
Løverdag	18	Mørkt Vægr, ingen Frost
		Om Eftermidd. og Aften sterk Storm
Søndag	19	Skyer og temmelig Blæst
		Eftermidd. og Natten heftig Storm
Mandag	20	Regn og meget sterk Blæst
Tirsdag	21	Regnagtigt Vægr med Blæst
Onsdag	22	Ligeledes
Torsdag	23	Mørkt Vægr, temmelig Blæst
Fredag	24	Meest klart Vægr, liden Blæst
Løverdag	25	Dunkelt men stille Vægr
Søndag	26	Regnagtigt Vægr temmel. Blæst
Mandag	27	Ligeledes
Tirsdag	28	Ligeledes
Onsdag	29	Ligeledes, nogen Natte-Frost
Torsdag	30	Sneefog og temmelig Blæst
Fredag	31	Sneefog med sterk Blæst
Novemb.	1	Tykt og stille Vægr
Kl. 11 Eft.		Regn og slud med sterk Blæst
Søndag	2	Regnagtigt Vægr, temmelig Blæst
Mandag	3	Klart og stille Frost-Vægr
Tirsdag	4	Klart Frost-Vægr, nogen Blæst
Onsdag	5	Ligeledes
Torsdag	6	Klart og stille Frost Vægr
		Efter Nordlys sterk Blæst om Natten
Fredag	7	Regnagtigt Vægr, meget sterk Blæst
		Kl. 11. Efterm.

Vin-

Vinden.	Barom.		Thermom.	
S.	27	5◡	4	sterk Nordl.
N.		9	4	
S. O.		10	4	Nordlys.
O.		9·	5	
		3·		
S.		8·	5·	
S.		8	8	
S.		10	5·	
S. O.	28	1	6·	
W.	27	10·	5	
W.	28	3◡	6	
S.		3◡	6	
O. S. O.	28	0	7	
S. W.	27	11	6·	
W.		8	6	
S. O.	28	1	5	sterk Nordl.
S. W.	27	5	4	
W. N. W.		6	3·	
O.		11	2·	
S.		3	3	
S.		3·	2·	
O.		9◡	1	Nordlys.
N. O.		9◡	0◡	
N. O.		11	1◡	Nordlys. infra degel.
S. O.	28	3◡	1	Nordlys.
S. O.	27	8·	2·	supr. degel.
		3·		

1749.		Væyrliget.
Novemb.	8	Mørkt men stille Væyr
Søndag	9	Regnvæyr, liden Blæst
Mandag	10	Mørkt og stille Væyr
Tirsdag	11	Ligeledes
Onsdag	12	Snee og stille Væyr
Torsdag	13	Klart Frost-Væyr, nogen Blæst
		Om Eftermiddagen Regn og Storm
Fredag	14	Regn, Hagel og sterk Blæst,
		Man saae stærk Lynild langt borte.
Løverdag	15	Meest klart og stille Væyr
		Med nogen Frost
Søndag	16	Tykt Væyr, temmelig Blæst
Mandag	17	Klart og stille Væyr, liden Frost
Tirsdag	18	Noget klart og stille Væyr
Onsdag	19	Klart Frostvæyr, temmelig Blæst
Torsdag	20	Regn og temmelig Blæst
Fredag	21	Skyer og sterk Blæst
Løverdag	22	Tykt men stille Væyr
Søndag	23	Tyk Luft temmelig Blæst
Mandag	24	Regnagtigt Væyr, liden Blæst
Tirsdag	25	Ligeledes
Onsdag	26	Ligeledes, dog mindre Blæst
Torsdag	27	Tykt Væyr, temmelig Blæst
Fredag	28	Ligeledes, mildt Væyr
Løverdag	29	Stille og meest klart Væyr
Søndag	30	Tykt Væyr, temmelig Blæst
Decemb.	1	Ligeledes
		Om Aftenen Storm
Tirsdag	2	Mørkt Væyr, temmelig Blæst
Onsdag	3	Ligeledes, dog sterkere Blæst

Vin-

Vinden.	Barom.		Thermom.	
S.		6◡	3-	
S.	27	4	5	
S. O.		6-	3	
S.		4-	3-	Nordlys.
W.		4-	3	Nordlys
S. O.		7	1-	
		0-		
S.		2-	3	Nordlys.
S.		4	2	Nordlys.
N. O.		5-	2	Nordlys.
O. S. O.		5	2-	
O.		6◡	3◡	Nordlys.
N. O.	28	1	2◡	
S.	27	11-	6	
W.	28	1	4-	
S.		7	4	
S. O.		7◡	4	
S.		2-	5-	
S.		2	5-	
S. O.		2	5	
S.	27	11	5-	
S.	28	0	6	
W.	28	0	6	
S.	28	2	7	
S.	28	2◡	7	
	27	8		
S. W.	28	1◡	5-	
S. S. O.	27	11	5-	

Ee Tors

1749.		Vævrligter.
Decemb.	4	Ligeledes, dog mindre Blæst
Fredag	5	Tykt og meest stille Væyr
Løverdag	6	Skyer, stille Væyr, nogen Frost
Søndag	7	Klart og stille Frostvæyr
Mandag	8	Regn, nogen Blæst
Tirsdag	9	Skyer, men stille Væyr
Onsdag	10	Ligeledes
Torsdag	11	Meest klart og stille Væyr, nogen Frost
Fredag	12	Tykt og stille Væyr, Tøe-Væyr
Løverdag	13	Tykt Væyr, temmelig Blæst
Søndag	14	Drive Skyer, nogen Blæst
Mandag	15	Meest klart og stille Frostvæyr
Tirsdag	16	Ligeledes, Snee derhos
Onsdag	17	Skyer, nogen Blæst og Frost
Torsdag	18	Tykt Væyr, sterk Blæst
		Om Efterm. og Natten en Storm
Fredag	19	Meest klart Væyr, temmelig Blæst
Løverdag	20	Klart Væyr, sterk Storm i Stødetal
		Om Natten sterk Storm
Søndag	21	Skyer og Stormvæyr
Mandag	22	Klart og stille Frostvæyr
Kl. 11. Eft.		Stormvæyr med Hagel og Snee
Tirsdag	23	Meest klart og stille Væyr
		Samme Dag observeredes ved klart Væyr Maanens Formørkelse, som begyndte Kl. meest 6. om Aftenen, og endtes Klokk. 8. 20 Min., da Maanen var gandske af Skyggen. Der saaes samme Tiid et smukt

S.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
S.		9	6-	
W.		4	6	Nordlys.
N. O.	27	9	2-	Nordlys.
O. S. O.	28	5	1-	Nordlys.
O. S. O.		2-	2	Nordlys.
O. S. O.		1-	4-	
S.		10◡	3-	
N. O. og S. O.		2	3	Nordlys.
S. O. og S.		2	3-	
S. og S. W.	27	9-	6-	
W.		7-	4-	Nordlys.
N.		8-	2-	
W. N. W.		8-	2◡	Nordlys.
O.		10◡	3	infra degel.
N. O.		6◡	2	Nordlys.
N. O.		10◡	3-	
N. O.		10	2-	
N. O.	28	0	4-	
S. O.		1	3-	Nordlys.
	27	10		
S.		6◡	0	

1749.		Vævrliget.
		Nordlys med 2 klare Buer i Nord, og sterke brennende Straaler i W.N.W. og O.N.O. .
Decemb.	24	Tykt Væyr, temmelig Blæst .
Torsdag	25	Klart Væyr, heel sterk Blæst .
Fredag	26	Klart, stille og mildt Væyr .
Løverdag	27	Ligeledes . .
Søndag	28	Ligeledes . .
Mandag	29	Tykt Væyr, temmelig Blæst .
Tirsdag	30	Regn og sterk Blæst .
Onsdag	31	Mildt og stille Væyr med Skyer .
1750.		
Januar.	1	Mørkt og stille Væyr . .
		Til Natten Stormvæyr . .
Fredag	2	Sterk Blæst med Skyer . .
Løverdag	3	Stormvæyr med Regn og Slud .
Søndag	4	Ligeledes . .
Mandag	5	Drivesktyer, temmelig Blæst .
Tirsdag	6	Skyer, stille Væyr . .
Onsdag	7	Meest klart og stille Væyr .
Torsdag	8	Skyer, temmelig Blæst .
Fredag	9	Skyer, stille og mildt Væyr .
		Imod Midnat Storm, som satte sig imod Dagningen . .
Løverdag	10	Skyer, liden Blæst imellem .
Søndag	11	Heel sterk Blæst med Regn imellem Kl. 1 Efterm.
Mandag	12	Undertiden Skyer, temmelig Blæst
Tirsdag	13	Meest klart Væyr, nogen Blæst .
Onsdag	14	Nogen Snee og maadelig Blæst .

Vin-

Vinden.	Barom.		Thermom.	
N.	27	4◡	2	ſupr. degel,
N.		10-	1-	Nordlys.
S.	28	4◡	2	infra degel.
S.		4	3-	Nordlys.
S.		4-	4	
S. O.		2-	1-	Nordlys.
S. O.	27	8◡	3	ſupr. degel.
S. O.		10-	3-	(Nlys.
O. S. O.	27	10-	3½	ſupr. degel.
S.				
S.		6	5	
S.		8-	6-	
S.		11	6-	
S.	28	2◡	5	
S.		2-	5-	Nordlys.
S. S. O.		0	3	ſterk Nordlys.
S. O.	27	9◡	3	
S. O.		6◡	3	
		8		
S. S. O.		2	4	ſterk Nordlys.
S. O.	26	7-	3-	
S.		4-		Nordlys.
S.		9◡	3	
S.	27	0	0-	Nordlys.
S.		4	0	

1750.		Væyrliget.
Januar.	15	Undertiden sterk Blæst med Hagel og Snee
Fredag	16	Temmelig Blæst med Snee
Løverdag	17	Meget sterk Blæst med Regn
Søndag	18	Snee og temmelig Blæst
Mandag	19	Temmelig Blæst og sterk Sneefog
Tirsdag	20	Meest klart og stille Vayr, undertiden noget Sneefog med Blæst
Onsdag	21	Stille Væyr, undertiden Snee
Torsdag	22	Klart og stille Væyr
Fredag	23	Ligeledes
Løverdag	24	Skyer, temmelig Blæst, ingen Frost
Søndag	25	Mørkt Væyr, heel sterk Blæst
Mandag	26	Skyer, temmelig Blæst
Tirsdag	27	Ligeledes
Onsdag	28	Drivskyer med sterk Blæst Om Natten nogen Snee
Torsdag	29	Undertiden klart, liden Blæst
Fredag	30	Skyer, temmelig Blæst
Løverdag	31	Regn og meget sterk Blæst Om Aftenen og Natten Storm.
Februar.	1	Ligeledes. lagte sig til Midd. med Snee
Mandag	2	Om Natten Storm igien, som lagde sig om Eftermiddagen med Regn
Tirsdag	3	Tykt Væyr, med Snee og Blæst
Onsdag	4	Ligeledes
Torsdag	5	Sterk Blæst med Snee og Slud
Fredag	6	Klart og stille Væyr, lidet Frost
Løverdag	7	Skyer med nogen Blæst og Frost

S. W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
S. W.		3-	0	
N. W.	26	10-	0	
S. O.	27	7-	1∪	
S. W.		6	2	
S. W.		5½	0	
S. W.		1-	0	
S. W.		3	0	
N.		6	1	infra degel. (N.lys.
O.		11	5∪	7 i frie Luft.
S. O.	28	0∪	1	supr. degel.
S.	27	6-	4	
S. S. W.		5	6	
S. W.		1	4	
W. S. W.	27	3	3	supr. degel. (N.lys.
W. S. W.		5-	2	
W.		11	2∪	
S.		9	6∪	
S.		4∪	5-	Nordlys.
S.		0	2	
S. O.		1	1	Nordlys.
S. O.		3	2	Nordlys.
S. O.	26	10	2	
S.	27	2-	2∪	Nordlys.
S. W.		2-	1	sterkNordlys.

1750.		Vævrliget.
Februar.	8	Meest klart og stille Vænr, nogen Frost . .
Mandag	9	Skyer, nogen Blæst . .
Tirsdag	10	Regn, nogen Blæst . .
Onsdag	11	Meest klart og stille Vænr .
Torsdag	12	Skyer, nogen Blæst, fra . Middag af klart og stille Vænr
Fredag	13	Klart og stille Vænr, noget Frost .
Løverdag	14	Meest klart og stille Vænr .
Søndag	15	Klart og stille Vænr, nogen Frost . Om Aftenenen sterk Blæst, som blev om Natten en Storm . .
Mandag	16	Klart Vænr, meget sterk Blæst .
Tirsdag	17	Klart Vænr, undertiden sterk Blæst
Onsdag	18	Meest klart Vænr, temmelig Blæst
Torsdag	19	Meest klart og stille Vænr .
Fredag	20	Ligeledes . .
Løverdag	21	Ligeledes, om Natten lidt Snee .
Søndag	22	Klart Vænr, liden Blæst .
Mandag	23	Ligeledes, om Natten Snee .
Tirsdag	24	Skyer, maadelig Blæst .
Onsdag	25	Tykt Vænr, sterk Blæst, noget Frost
Torsdag	26	Klart og stille Vænr, noget Frost . Om Natten meget sterk Blæst .
Fredag	27	Regn, med Storm til Kl. 11 Form. Derefter undertiden Regn og nogen Blæst . . . Om Natten noget Snee .
Løverdag	28	Snee med temmelig Blæst . Fra middag meest klart og stille Vænr

W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
W.		6-	1	sterk Nordlys.
N. O.		4◡	1	Nordlys.
O. N. O.	26	8◡	4	Nordlys.
O.		5·	4	Nordlys.
S. W.	27	2-	3	Nordlys.
O. S. O.		5	2	Nordlys.
O. S. O.		7	1	
O.		5	1	sterk Nordlys.
N. O.				
N.		7	1	Nordlys.
N.O. og S.O.		9	0	Nordlys.
S. O.		6	1	
S. W.		1-	2	
O.		6◡	2	Nordlys.
O.		5-	2	
O.		1-	3	Nordlys.
O. S. O.		2-	2	
S. S. W.		7-	2	sterk Nordlys.
N.	27	3-	1-	supr. degel.
O. S. O.		7	0	
S.				
S.		0	3	Nordlys.
O. S. O.		0	2-	

1750.		Vœyrliget.
Martius	1	Klart og stille Vœyr, nogen Frost Om Aftenen temmelig Storm med Regn og Slud
Mandag	2	Uroeligt Vœyr med Storm og Slud
Tirsdag	3	Meest klart Vœyr, nogen Blæst Om Natten noget Snee
Onsdag	4	Skyer, lidet Blæst Om Aftenen og Natten sterk Blæst, temmelig Snee og Frost
Torsdag	5	Driveskyer, temmelig Blæst, lidt Snee
Fredag	6	Meest klart Vœyr, noget Blæst og Frost
Løverdag	7	Meest klart og stille Vœyr, noget Frost
Søndag	8	Klart Vœyr, nogen Blæst og Frost
Mandag	9	Klart Vœyr, Storm og Frost Om Eftermiddagen Skyer, Storm og Frost
Tirsdag	10	Klart Vœyr, sterk Blæst og Frost Om Eftermiddagen Skyer og mindre Blæst
Onsdag	11	Tykt Vœyr, noget Blæst og mild Regn
Torsdag	12	Regn og temmelig Blæst
Fredag	13	Skyer, liden Vind
Løverdag	14	Mørkt Vœyr, temmelig Blæst
Søndag	15	Undertiden klart undertiden Skyer, temmelig Blæst
Mandag	16	Meest klart og stille Vœyr

Q.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
O.		6	1	
	26	11		Nordlys.
S.		9-	3ᴗ	
W. S. W.	27	4	2-	
N.		10ᴗ	3	Nordlys.
	26	9ᴗ	0	
O. S. O.	27	2-	0	sterk Nordlys.
S.		2-	1	sterk Nordlys.
N. N. W.		4	1	Nordlys.
O. S. O.		2-	1	infra degel.
N.		1	2	
		9	6-	8 i frie Luft.
N.	28	4-	7	8 i frie Luft.
S. O.		6		
S. W.		1	1	
S. W.	27	8	4	supra degel.
S. W.		6	4	
W. S. W.		8ᴗ	4-	
W. S. W.		8	2-	
N. og O.		8	2-	

1750.		Væyrliget.
Martius	17	Skyer, temmelig Blæst og lidt Frost Aftenen og Natten sterk Blæst og Snee
Onsdag	18	Meest klart, temmelig Blæst og lidt Frost Om Eftermiddagen Tøevæyr med Regn og Slud
Torsdag	19	Meest Regn og Blæst, undertiden klart Om Aftenen og Natten stille og mildt Væyr
Fredag	20	Mørkt men stille Væyr
Løverdag	21	Uroeligt Væyr, undertiden sterke Vinde med Hagel og Snee, nogen Frost
Søndag	22	Undertiden noget Snee, nogen Blæst, ingen Frost, undert. Stormvinde
Mandag	23	Undertiden Tøe, Snee, lidet Blæst
Tirsdag	24	Stormvæyr, undertiden Regn
Onsdag	25	Meget sterk Blæst med Sneefog og Frost
Torsdag	26	Undertiden klart og stille Væyr, undertiden Sneefog med nogen Blæst
Fredag	27	Klart Væyr, nogen Blæst og Frost
Løverdag	28	Formiddagen klart og stille Væyr Eftermiddagen Snee med nogen Frost
Søndag	29	Mørkt Væyr, nogen Blæst og Frost Undertiden Sneefog og Slud med Regn

O.

Vinden	Barom.		Thermom.	
O.		9	1	
Ø.		6	1◡	
S. O.		3	3	
S.	26	10	4	
N. W.		10-	3	
S. W.	27	1◡	1-	
S. W.	27	2	2	Nordlys supr. degel.
S. W.		4	2	Nordlys.
S. W.	26	5-	4	
S. W.	27	4	1	
S. W.		4	1	
N. O. og N.		8◡	0	
N. O.		10-	1-	infra degel.
S. S. O.		9-		
Ø.		6	0	

1750.	Værligt.
Martius 30	Mørkt Vær, temmelig Blæst, ingen Frost
	Om Aftenen sterk Snee og Frost
	Og Storm om Natten
Tirsdag 31	Meget sterk Blæst og Frost, undertiden klart, undertiden Skyer.
Aprilis 1	Meest klart og stille Vær, noget Frost
Torsdag 2	Meest stille Vær, undertiden Snee
	Om Aftenen nogen Blæst, som om Natten blev en skrekkelig Storm
Fredag 3	Stormvær og temmelig Frost
Løverdag 4	Klart Vær, noget Blæst og Frost
Søndag 5	Klart og stille Vær med Frost
Mandag 6	Klart og stille Vær
Tirsdag 7	Klart Vær, sterk Blæst og Frost
Onsdag 8	Ligeledes
Torsdag 9	Ligeledes
Fredag 10	Klart Vær med liden Blæst og Frost
Løverdag 11	Skyer, nogen Blæst, ingen Frost
Søndag 12	Klart Vær, temmelig Blæst og Frost
Mandag 13	Ligeledes, om Aftenen tykt Vær
Tirsdag 14	Klart og meest stille Vær
	Den gandske Dag saaes et Parhelium med 2 Sole ved Siderne, af Regnbuens Couleur
Onsdag 15	Klart og meest stille Vær
	Om Aftenen tykt, og nogen Blæst, ingen Frost
Torsdag 16	Tykt Vær, temmelig Blæst, Tøevær S. W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
S. W.	26	10	1	supr. degel.
N. N. W.				
N. N. W.	27	3	2	infra degel.
N. og O.		6	1	
O.		3	1	
N.	26	11-	3	
N.		11-	3	Nordlys.
N.	27	4	1	Nordlys.
O.		6	1	sterk Nordl.
N.		9	0	
N. O.	28	0	0	
N. O.	27	7	1	
N. O.		9	1	
N. O.		9	1	
S. O.		5	1	supr. degel.
N. N. O.		6	0	
N. N. O.		11-	2	infra degel.
N. O.	28	1	1	
O.	27	11	1	supr. degel.
S. O.				
S. O.		5-	4	

Apri-

1749.		Væyrliget,
Aprilis	17	Ligeledes, dog mindre Blæst
Løverdag	18	Tykt Væyr, temmelig Blæst, nogen Regn
Søndag	19	Ligeledes
Mandag	20	Klart og stille mildt Væyr
Tirsdag	21	Tykt Væyr, nogen Blæst
Onsdag	22	Meest klart Væyr, nogen Blæst
Torsdag	23	Stille Væyr med mild smaae Regn
Fredag	24	Stille Væyr, undertiden klart
Løverdag	25	Klart og meest stille Væyr Sterk Nattefrost
Søndag	26	Klart og stille Væyr Nattefrost
Mandag	27	Skyer, nogen Blæst
Tirsdag	28	Undertiden klart Væyr, lidet Blæst Om Eftermiddagen og Natten sterk Blæst og Frost
Onsdag	29	Klart Væyr, noget Blæst og Frost
Torsdag	30	Klart og meest stille Væyr
Majus	1	Ligeledes
Løverdag	2	Undertiden noget mild Regn, lidt Blæst
Søndag	3	Meest klart, stille og mildt Væyr
Mandag	4	Undert. lidt mild Regn, stille Væyr
Tirsdag	5	Smaae Regn, lidt Blæst Imod Aften klart Væyr, temmel. Blæst
Onsdag	6	Meest klart og stille Væyr
Torsdag	7	Skyer, noget Regn, temmelig Blæst Imod Aften klart Væyr og sterk Nattefrost.

S.S.O.

Winden.	Barom.	Thermom.
S. S. O.	5	4
S. O.	7·	5
S. O.	10	5·
S. O.	10·	5
S. O.	10-	5
S. O.	10◡	5
S. O.	10	5
	28 1	5
O.	3	4
N. W.	5◡	3
S. W.	3	4
S. W.	1◡	4·
N.		1
N.	2◡	1
N.	2·	2
N. t. W.	3	3
S. W.	2·	5
N. W.	3	6
S. W.	4◡	6
S. W.	0	6
N. W.		
N. W.	3·	5
S. W.	27 10·	5
N.		

Do Ma-

1750.		Væyrliget.
Majus	8	Klart Væyr, sterk Blæst, nogen Frost
Løverdag	9	Klart og stille Væyr med Frost Om Eftermiddagen tykt Væyr med Blæst og Regn
Søndag	10	Skyer, meest stille Væyr
Mandag	11	Undertiden Regn sterk Blæst
Tirsdag	12	Skyer, stille Væyr
Onsdag	13	Undertiden lidt mild Regn, liden Vind
Torsdag	14	Skyer, meest stille Væyr
Fredag	15	Skyer, sterk Blæst
Løverdag	16	Ligeledes, noget Regn
Søndag	17	Ligeledes
Mandag	18	Mørkt Væyr, temmelig Blæst Imod Aften klart og meest stille Til Natten meget sterk Blæst og Regn
Tirsdag	19	Skyer, og sterk Blæst
Onsdag	20	Ligeledes
Torsdag	21	Ligeledes
Fredag	22	Skyer, noget Blæst Imod Natten sterk Blæst
Løverdag	23	Undert. klart Væyr, meget sterk Blæst
Søndag	24	Ligeledes
Mandag	25	Tykt Væyr, noget Regn, stille Væyr
Tirsdag	26	Regn og Blæst
Onsdag	27	Klart, stille og varmt Væyr
Torsdag	28	Tykt og stille Væyr med smaae Regn
Fredag	29	Klart Væyr, temmelig Blæst
Løverdag	30	Klart Væyr, noget Blæst

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
N.	28	0	2	
N.		2	- 1	
S. W.		1	3	
S.		0	5	
W.	27	11	4	
W.	28	2	5	
S. W.		2	5	supra degel.
S. W.		2	5	
S. S. O.		3	6	
S.		3	6	
S. S. O.		2	6	
S.		1	7	
		2		
S.		0	6	
ril Aften		2		
S.		3	6	
S.		3	6	
S. t. O.		3	8	
S. O.				
S. O.		3	7	
S. O.		3	7	
		3	8	
S.		2	8	
		4	10	
N. W.		5	8	
N.		4	6	
N. W.		2	6	

1750.		Vœyrliget.
Majus	31	Ligeledes
Junius	1	Driveskyer, lidt Blæst
Tirsdag	2	Meest klart Vœyr, lidet Blæst
Onsdag	3	Klart Vœyr, noget Blæst
Torsdag	4	Ligeledes
Fredag	5	Ligeledes, dog ikkun lidet Blæst
Løverdag	6	Tykt Vœyr, noget Blæst
Søndag	7	Driveskyer, undert. klart, temmel. Blæst
Mandag	8	Tykt Vœyr, noget Regn og Blæst
Tirsdag	9	Tykt Vœyr, Regn og temmelig Blæst
Onsdag	10	Meest klart Vœyr, temmelig Blæst Om Natten Stormvœyr
Torsdag	11	Meest klart Vœyr, temmelig Blæst Imod Aften stille Vœyr
Fredag	12	Meest klart Vœyr, lidet Blæst
Løverdag	13	Klart Vœyr, noget Blæst
Søndag	14	Regn, stille Vœyr
Mandag	15	Meest klart Vœyr, noget Blæst
Tirsdag	16	Undertiden klart, noget Blæst
Onsdag	17	Klart Vœyr, temmelig Blæst
Torsdag	18	Ligeledes, dog mindre Blæst
Fredag	19	Klart og meest stille Vœyr
Løverdag	20	Ligeledes
Søndag	21	Ligeledes
Mandag	22	Ligeledes
Tirsdag	23	Ligeledes
Onsdag	24	Ligeledes
Torsdag	25	Meest klart og stille Vœyr
Fredag	26	Skyer og stille Vœyr
Løverdag	27	Klart og meest stille Vœyr

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
N.	27	11·	6◡	
O.t.N. og S.	-	10◡	6◡	
S. og N.		9·	7	
N. W.		9·	8	
N. W.		10·	8	
N. W.	28	2	8	
S.		1	8	
S. t. O.		1·	9	
S.	27	10·	8	
S. W.	27	5·	7	supr. degel.
N. O.		8	8◡	
N. O.		8	5	
N. O.		8·	5·	
S. O.				
N.		9◡	6	
N.		9·	8	
S. W.		10◡	9	
S.		11◡	8	
N.		11·	8	
N.		11·	8	Holm. Skib
N.	28	0	8·	
N. W.		1◡	9	
N. W.		2	9	
N. W.		1	9	Hafnef. Skib
N. W.		1	9	
W. S. W. og N.		0	10	
N. W. og W. t. S.	27	10·	10	
N. O. og S.		11	10	
S. W.	28	0	10	
N. W.		1	10	

Ju-

1750.		Væyrliget.
Junius.	28	Ligelebes
Mandag	29	Klart Væyr og temmelig Blæst
Tirsdag	30	Ligelebes
Julius	1	Ligelebes, dog meest stille Væyr
Torsdag	2	Ligelebes
Fredag	3	Ligelebes
Søndag	19	Tykt Væyr med noget Regn og Blæst
Mandag	20	Noget klart og stille Væyr
Tirsdag	21	Ligelebes
Onsdag	22	Undertiden klart Væyr, lidt Blæst
Torsdag	23	Noget Regn, lidt Blæst
Fredag	24	Tykt Væyr, meest stille
Løverdag	25	Ligelebes
Søndag	26	Klart Væyr, lidt Blæst
		Om Eftermiddagen noget Regn
Mandag	27	Meest klart Væyr, noget Blæst
Tirsdag	28	Skyer, lidt Blæst
Onsdag	29	Undertiden Regn og sterk Blæst
Torsdag	30	Mørkt Væyr, lidt Blæst
Fredag	31	Sterk Blæst, med lidt Regn undert.
August.	1	Noget klart og stille Væyr
Søndag	2	Tykt Væyr, lidet Blæst
Mandag	3	Noget klart Væyr, og noget Blæst
Tirsdag	4	Ligelebes
Onsdag	5	Klart Væyr, lidet Blæst
Torsdag	6	Ligelebes, dog meest stille
Fredag	7	Lidet Regn, meest stille Væyr
Løverdag	8	Klart Væyr, temmelig Blæst
Søndag	9	Ligelebes, dog mindre Blæst
Mandag	10	Ligelebes

N. W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
N. W.		0ᴗ	11	
N. W.		0-	10	
N. W.		2	10	
N. W.		6-	11	
N. W.		5-	11	
N. W.		4-	12	
O.	27	9	13	
O. og N.		9	13	
N. W.		9-	13	
W.	28	0-	13	
W. til S.	27	8	12	
W.		5-	12	
S. W.		5-	12	
O.		5-	11-	
N. O.				
N.		7	9ᴗ	
N. W.		11ᴗ	9	
S.	28	0	10ᴗ	
S.	28	1ᴗ	10	
S. O.	27	9-	10	
S. og W.		9	10	
W. og N.W.		9	10	
N.		10ᴗ	10	
N. W.		11ᴗ	9	
N.		11-	9	
N.	28	0	9	
S. og O.		1	10	Nordlys.
N.		2ᴗ	10	
O.	27	11-	10-	
N.		9-	10-	

1750.		Værligt.
August.	11	Klart og meest stille Vejr . .
Onsdag	12	Ligeledes . .
Torsdag	13	Klart Vejr, meget sterk Blæst .
Fredag	14	Meest klart og stille Vejr .
Løverdag	15	Ligeledes . .
Søndag	16	Meest klart Vejr, sterk Blæst .
Mandag	17	Undertiden klart, noget Blæst .
Tirsdag	18	Meest klart og stille Vejr .
Onsdag	19	Ligeledes, dog noget Blæst .
Torsdag	20	Meest klart og stille Vejr .
Fredag	21	Ligeledes . .
Løverdag	22	Ligeledes, undertiden Taage .
Søndag	23	Klart og stille Vejr . Imod Aftenen tykt med lidt Regn og Blæst . .
Mandag	24	Klart Vejr, noget Blæst .
Torsdag	27	Noget klart Vejr, lidt Blæst .
Fredag	28	Skyer, sterk Blæst, lidt Regn .
Løverdag	29	Ligeledes, dog ingen Regn .
Søndag	30	Ligeledes . .
Mandag	31	Stormvejr med Regn .
Septembr.	1	Temmelig Blæst med noget Regn . Om Efterm. klart Vejr, noget Blæst
Onsdag	2	Klart Vejr, noget Blæst .
Torsdag	3	Skyer og meget sterk Blæst .
Fredag	4	Ligeledes . .
Løverdag	5	Stormvejr med Driveskyer .
Søndag	6	Klart og koldt Vejr, temmel. Blæst
Mandag	7	Undertiden klart Vejr, undertiden Regn med Blæst .

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
N.		9	10	
N. W.		9	11	
N.		9-	10	
		8-	11	
O.		8	11	
N.		8-	10	
S. O.		10-	11	
S.O.og N.O.		11-	11-	
N. O.		10-	11	
		9-	11	Nordlys.
N.		9-	11	
N. W.		9-	11	
S. O.	27	9-	11-	
S. O.				
O.		9-	11-	
S. W.		11-	11	
S. S. O.	28	0◡	10-	
O.	27	7-	10	
O. til S.		6◡	10	
S.O.o.S.t.W.		3-	10	
S. O.		4	10	
N. O. og N.		6	10◡	
N. og W.		9	9	Nordlys.
O.		2◡	9-	
N. O. og N.		2-	8◡	
N.		7	6	
N.		9-	6	sterk Nordlys.
S.		10-	8	Nordlys

1750.		Væyrliget.
Septembr.	8	Meest klart Væyr, lidt Blæst, paa Fieldene rundt omkring saae man Snee. Imod Af. stod Barometr.
Onsdag	9	Continuerlig Regn og temmel. Blæst
Torsdag	10	Skyer med temmelig Blæst, dog undertiden klart. Nattefrost
Fredag	11	Klart og stille Væyr, imod Aften noget Blæst
Løverdag	12	Undert. Regn, undert. klart, lidet Blæst
Søndag	13	Regn og temmelig Blæst
Mandag	14	Ligeledes
		Fra Midd. ingen Regn, stille og mildt
Tirsdag	15	Sterk Blæst, undertiden Regn
		Siden Midd. best. Regn og sterk Blæst
Onsdag	16	Skyer og temmelig Blæst
Torsdag	17	Skyer, meest stille Væyr
		Om Eft. noget smaae Regn, gandsk. stille
		Om Natten meest stedse Regn
Fredag	18	Skyer, sterk Blæst
		Om Efterm. undertiden Regn
Løverdag	19	Skyer, meget sterk Blæst
Søndag	20	Undertiden Regn, noget Blæst
		Om Natt. stedse Regn og stille Væyr
Mandag	21	Regn og stille Væyr
		Om Aftenen noget Blæst
		Natten heftig Stormvæyr
Tirsdag	22	Stormvæyr, undert. Regn, undert. Soelskin
Onsdag	23	Undert. sterk Blæst og Regn, og undertiden Soelskin og mindre Blæst

N.W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
N. W.		10.	8	
	28	0		
S. t. W.	27	8	9	
W. S. W.		7.	6.	
S. t. O.		9.	6.	sterk Nordlys.
S. t. W.		9.	8	
S. O. og S.		8.	8	
S.		7.	9	
W.		11.		
S. O.		11.	8.	
		9.		
S. t. O.	28	0	10	
S. t. O.		1	10	
S. S. O.		1.	10◡	
		0.		
O. S. O.	27	11.	10◡	
S. W. og S.		9	10◡	
S. O.		5	9	
N. O.		1		
S. O.				
S. O.		3.	8◡	
O. S. O.		6.	8	sterk Nordlys.

Sept.

1750.		Væyrliget.
Sept.	24	Temmelig Blæst, undert. lidt Regn
		Imod Aft. meest klart, temmel. Blæst
Fredag	25	Regnagtigt, dog meest stille Væyr .
Løverdag	26	Foranderligt Væyr med Regn og Soelskin, meest sterk Blæst .
Søndag	27	Tykt Væyr, meest stille .
		Om Aftenen og Natten heftig Storm med Regn . .
Mandag	28	Skyer og sterk Blæst .
		Om Eft. stedse Regn, paa Fieldene Snee
Tirsdag	29	Meest klart, undertiden noget Regn og Slud, noget Blæst .
Onsdag	30	Temmelig Blæst, undertiden Regn
Octobr.	1	Regn og temmelig Blæst .
Fredag	2	Tykt Væyr, noget Blæst .
		Om Aft. meget sterk Blæst og Regn
Løverdag	3	Kl. 8. Formidd. stille og noget klart .
		Om Midd. sterk Regn, noget Blæst .
		Om Eft. Blanding af Regn og Soelskin
Søndag	4	Undert. klart, undert. Regn og Blæst
		Aften og Natten stedse Regn og stille
Mandag	5	Temmelig Blæst, undertiden Regn
		Efterm. og Aft. meest Regn og Blæst
Tirsdag	6	Stændig Støv-Regn, meest stille
		Tyk og taaget Luft .
Onsdag	7	Undertiden klart, noget Blæst .
Torsdag	8	Stændig Regn og Blæst .
		Om Aftenen . .
Fredag	9	Meest klart, sterk Blæst .
		Om Natten noget Frost og Snee

O.S.O.

Vinden.	Barom.		Thermom.	
O. S. O.		5-	7	
N.		4-	7◡	
N. O. og W.		2	7	
S. og S. t. O.		7	7◡	
S. t. O.		9	7	
N. W.		5	6	
W.		3	6	
N. W.		4	5-	
S. W.		6	5	
S.		3	5	
N. O. og N.		3	5	
O.		5	5	
O. t. N.	26	11		
	27	10◡		
S.		10-	6◡	
	28	0		
S. W.		3-	7◡	
		6		
S. W.		7	7	
W. S. W.		7-	7:	
S. W.		8	7-	
S. W.		6	7◡	
S.		3	7◡	
		0		
W. t. S. og N. W.		0	7◡	Nordlys.
			4	

Octob.

1750.	Værligter.
Octob. 10	Sterk Blæst med Hagel imellem
Søndag 11	Skyer, meest stille, noget Frost
Mandag 12	Ligeledes, dog meest klart, ingen Frost
Tirsdag 13	Regn og temmelig Blæst, og tyk Luft
Onsdag 14	Tyk Luft, undertiden Regn, imod Aften noget klart
Torsdag 15	Skyer, noget Blæst, undertiden Regn Til Fields Snee om Natten
Fredag 16	Meest klart og stille Vejr Om Natten Storm
Løverdag 17	Stormvæyr, undertiden sterk Regn
Kl. 10 Eft.	Sterk Storm
Søndag 18	Stormvæyr, undertiden klart Om Natten heftig Storm
Mandag 19	Storm, undertiden Regn Ved Midnat lagde Stormen sig
Tirsdag 20	Noget Blæst, undertiden Regn Fra Middag meest stille Væyr
Onsdag 21	Undertiden klart, meest stille
Torsdag 22	Ligeledes Nordlys-Buen gik fra O. N. O. til W. N. W igiennem Zenith, overmaade klar, derop til gik mange tynde Straaler og mindre klare Buer alle fra Nord af, ingen i Synder. Kl. 9 blev Luften gandske overdraget med Skyer; derefter saaes igien sterk Nordlys iblant Skyerne.
Fredag 23	Tynde Skyer, stille Væyr
Løverdag 24	Undertiden klart, meest stille

W.

Vinden.	Barom.		Ther.	frie L.	
W.	27	11	4	1	supr. degel.
N. og N. O.	28	2	3	0	Nordlys.
S. W.		5		3	
S.		3		7	
S. og S. W.	27	11		6	
S. W. og W.		9		4	
S. t. O.	28	0		3	
S. O.	27	10			
S. O.		9		6	
		8			
S. O.		9		5	
S. O.		10		5	
S. t. O.		11		6	
					sterk Nordl.
	28	1		6	
		2		5	sterk Nordl.
		3		4	
O.		4		5	Nordlys.
		3		5	Nordlys.

Octob.

1750.	Vævrliget.
Octob. 25	Meest klart og stille
	Om Natten lidet Frost
Mandag 26	Klart og stille Vænr

Der saaes først 2 klare Buer i Synder af 16 Gr. Høyde var den nederste. Fra disse skiød Straaler sig nogen Tiid imod Zenith imellem S. O. og S. W. Paa et Øyeblik gik Straalerne paa begge Sider til Øster og Vester og samledes alle om Zenith, hvorfra blev kastet Straaler til det andet Hemisphærium, som nogen Tiid formerede et behageligt Syn, ligesom en Gloria afmales; efter Haanden kastede Nordlyset sine Straaler længer ned Nord til, indtil der omsider blev en klar Bue i Nord af 24 Graders Høyde, da der i Førstningen heele Aftenen, indtil Klokken over 7 Slet, intet Nordlys var at see i Nord. Fremdeles var Nordlys den gandske Aften som sædvanligt, med meget klare Buer igiennem Zenith fra Ø. til W. og derhos ganske Stiernelyst, som giorde en temmelig klar og lys Aften.

S. O.

Vinden	Barom.	Ther.	frie L.	
S. O.	5.		6	Nordlys.
S. O.	5		1	sterkNordlys.

1750.	Vejrliget.
Octob. 27	Klart og stille Vejr, lidet Frost. Nordlys begyndte strax efter Solens Nedgang, som sædvanligt, med en sterk klar Bue fra Øster til Vester, som flød som en Strøm fra Vester til Øster, paa hvilken Maade Nordlyset almindeligst sees, uden at der er Buer eller Straaler fra N. eller Synder. Ellers blev tyk Luft imod Kl. 7, at man besværligen saae Stiernernes Skin.
Onsdag 28	Formiddagen klart, fra Middag tynde Skyer, stille Vejr, lidt Frost; Forbigangne Nat frøsset temmelig
Torsdag 29	Smaae Regn, stille Vejr
Fredag 30	Noget Regn, lidt Blæst Om Aftenen og Natten noget Frost
Løverdag 31	Klart og stille Vejr med Frost
Novembr. 1	Ligeledes, dog lidet Blæst
Mandag 2	Ligeledes
Tirsdag 3	Skyer, stille Vejr uden Frost
Onsdag 4	Klart, noget Blæst og Frost
Torsdag 5	Klart, lidt Blæst og Frost Om Aftenen tykt Vejr
Fredag 6	Klart, sterk Blæst, Frost
Løverdag 7	Klart og meest stille, lidt Frost

S. O.

Vinden.	Barom.	Thermom.	i frie Luft.
S. ●			supr. punct. degel.
S. O.	4·	2	
S.O.o.N.W.	4·	2·	Nordlys.
N. W. og N.	3·	2∪	Nordlys.
O.	4·	0	Nordlys.
N.	5	2.	infra degel. Nordlys.
O.	5	2	
N.	4	3	supr. degel. sterk flyvende Nordlys.
O.	4	0	sterk Nordl.
O. og N. O.	28 3	2.	infra degel.
N. O.	2·	2·	Nordlys.
S. O.	2∪	2∪	Nordlys.

1750.		Værliget.
Novemb.	8	Klart, lidt Blæst og Frost .
Mandag	9	Klart, meest stille, lidt Frost .
		Imod Aft. tykt, med lidt Snee .
Tirsdag	10	Klart Vænr, lidt Blæst og Frost .
		Imod Aften tykt Vænr undertiden
Onsdag	11	Tykt Vænr, temmelig Blæst, intet Frost . . .
		Om Eft. noget Regn og Snee, stille
Torsdag	12	Tykt Vænr, noget Blæst .
		Fra Midd. meget Blæst og Regn .
		Kl. 9. Efterm. klart og stille . .
Fredag	13	Klart og meest stille .
		Om Efterm. temmelig Regn .
		Om Natten Storm, lidt Frost .
Løverdag	14	Stormvænr, meest klart, noget Frost
		Om Aftenen continuerede Stormen
Søndag	15	Storm, meest klart og noget Frost
		Om Eft. og Aft. stille, tyk Luft, ingen Frost . . .
Mandag	16	Klart og stille Vænr .
		Om Aftenen ligeledes . .
Tirsdag	17	Tyk og Taaget Luft, meest stille .
Onsdag	18	Tyk Luft, mildt og stille Vænr .
Torsdag	19	Tyk og taaget Luft, lidet Blæst .
Fredag	20	Ligeledes, undertiden Regn .
Løverdag	21	Ligeledes, meest stille .
Søndag	22	Ligeledes med stendig smaae Regn .
Mandag	23	Ligeledes . .

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
N.t.W.og N.		1	2	Nordlys.
S. O.	27	11	1	Nordlys.
O.		10.	0	
S.		11	1	supra degel.
O.		9		
S. O. og S.		6	3	
S.		4		
O.		4		
S. O.			2.	
N. O.				
N. O.		5	1	infr. degel. Nordlys.
		8		
N. O.		11	1	
O.	28	2	3	infr. degel.
S. S. O.		5		
		6	1	Nordlys.
N.		8.	2	supr. degel. (N.lys.
		9	4	
W.		7	4.	Nordlys.
S. W.		4	5	
W.		4	4	Nordlys.
S. W.		3	4	Nordlys.
S. W.		4	4	Nordlys.

1750.		Vævrliget.
Novbr.	24	Ligeledes
Onsdag	25	Ligeledes, dog lidet Blæst
		Natten noget Frost
Torsdag	26	Undertiden klart, noget Blæst og Frost
Fredag	27	Meest klart, lidt Blæst og Frost
		Om Natten noget Snee
Løverdag	28	Tykt Vænr med noget Blæst og Frost
		Imod Aften sterk Blæst og Regn uden Frost
Søndag	29	Meest klart Vænr, noget Blæst og Frost
Mandag	30	Klart, meest stille, noget Frost
Decembr.	1	Meest tykt Vænr, lidt Blæst, ingen Frost
Onsdag	2	Regn og temmelig Blæst
Torsdag	3	Tykt Vænr, undertiden Regn, sterk Blæst
Fredag	4	Tykt Vænr uden Regn, noget Blæst
		Om Efterm. klart og meest stille
		Om Natten lidet Frost
Løverdag	5	Skyer, noget Blæst uden Frost
		Om Aftenen Storm
		Maanen havde tet om sig, førend Stormen kom, en Ring med Regnbuens Couleurer, efter Øyesynet en Haandbred, aflang efter Maanens Figur, som var nær ved første Qvarteer; der tet uden om en lige saa bred gandske klar Ring, S. W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S. W.		4	4	Nordlys.
W.		1·	4	Nordlys.
O.		4∪	2	infr. degel. Nordlys.
S. O.		5∪	2-	Nordlys.
S. S. O.				
S.	28	0∪	2·	supr. degel.
N.		2	0-	infra degel. sterk Nordl.
O. t. S.		5-	3-	Nordlys.
S.O.		3-	3	supr. degel.
S.	27	9-	6	
S. t. W.		8∪	5·	
W.		11		
W. t. N.	28	2∪	2∪	Nordlys.
S. O.				
	27	9·	4·	

1750.		Vævrliget.
		hvorefter strax fulgte Skyer med temmelig Storm.
		Om Natten imod Morgenstunden lagde Stormen sig
Decembr.	6	Skyer, undert. Regn, lidt Blæst
		En stor Ring om Maanen, som gav sterk Storm om Natten, 24 Timer efter at den forrige lagde sig.
Mandag	7	Storm, undertiden Sluud
		Til Middag lagde Stormen sig og var derefter maadelig Blæst, undertiden sterkere
Tirsdag	8	Form. Regn og noget Blæst
		Efterm. meest klart og stille, Nattefrost
Onsdag	9	Klart og stille Vænr, lidt Frost
		Om Aft. deyligt klart og stille, lidt Frost
Torsdag	10	Klart og stille, noget Frost
Fredag	11	Klart, noget Blæst og Frost.
		Efterm. og Aft. temmelig sterk Blæst
Løverdag	12	Skyer, sterk Blæst
		Kl. 7 om Morgenen
Søndag	13	Stille og klart Vænr med Frost
		Om Aft. en stor Ring om Maanen
Mandag	14	Klart og stille med Frost
Tirsdag	15	Ligeledes
Onsdag	16	Ligeledes

S.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S.	27	9	1.	supr. degel.
O.		0	4	Nordlys.
S. t. O.		5	20	Nordlys
O.		5		
N. O.		3	0	infr. degel. Nordlys.
O.		2	20	Nordlys.
N. O.		3		
N.			2	
N.		3	2	Nordlys.
			4	
S. t. O.		3	3.	Nordlys.
S. O.	27	6	4	infra degel. Nordlys.
S. O.		5	4	lidt Nordlys.
S. til O.		7	5	Nordlys.

 De-

1750.		Væyrliget,
		Remarquabelt er det, at det nu over 8 Dage har været stille og klart Væyr, undtagen noget Blæst den 11 og 12, da dog Barometrum har staaet heel nedrigt, og det stedse har været sterkt Norden Væyr, da de ikke har kundet roe een Miil ud i Søen at fiske, inden det der har mødt dem, som man og paa Landet kand høre sterk Brusen i Søen.
Decemb.	17	Driveskyer, temmelig Blæst og Frost
Fredag	18	Skyer, temmelig. Blæst og Frost .
		Imod Aften noget Snee .
Løverdag	19	Formiddag Skyer, og Eftermiddag fra Middag klart og meest stille med Frost . .
Søndag	20	Sneefog og Blæst med Frost .
		Imod Aften Regn og Blæst uden Frost . .
Mandag	21	Skyer, meest stille, undertiden Regn
		Om Natten Frost . .
Tirsdag	22	Tykt, imod Aften Regn, meest stille
		Om Natten lidt Frost .
Onsdag	23	Skyer, undertiden klart, meest stille, lidt Frost . .
Torsdag	24	Sterk Blæst og Regn .
Fredag	25	Skyer, lidt Blæst .
		Om Aftenen lidt Frost .

Din-

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
N.		10◡	5-	Nordlys.
O.		9-		
			0-	
O.		9.	4.	Nordlys.
N.		4	4	
O.		0	2-	supr. degel.
O. t. S.	26	10-	2	
N. O.				
N. O.	27	1-	2	
S.	27	8	1◡	
S.		7	2	
N. W.		9-		Nordlys.
N.			0-	

Decemb.

1750.	Væyrliget.
Decemb. 26	Om Formiddagen Blæst, Sneefog og Frost
	Eftermidd. stille, imod Aften Regn
	Om Natten sterk Blæst og Frost
Søndag 27	Storm, undertiden klart, Frost
	Om Aftenen ganske stille og Frost
Mandag 28	Tyk Luft, temmelig Blæst og Regn
Tirsdag 29	Skyer, meest stille og mildt Væyr
Onsdag 30	Tykt Væyr, med temmelig Blæst og Regn
Torsdag 31	Ligeledes, dog mindre Blæst
1751.	
Januar. 1	Tykt og taaget, meest stille Væyr
	Om Aftenen temmelig klart, og sterk Nordlys over den ganske Himmel, fornemmelig i Synder og om Zenith. Fra Nord gik ingen Straaler uden omkring Zenith. Kl. 10½ blev det noget tykt Væyr, som gierne pleyer at følge efter Nordlyset
	Om Natten lidet Frost
Løverdag 2	Skyer, lidet Blæst, ingen Frost

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
N.		8		
O.		5-	1	
N.				
N.		10-	4-	infra degel. sterk Nordlys. som Kl. 11. blev til tyk Luft uden Frost.
	28	4∪		
S.		2	2-	supr. degel.
S.		1	3	
S.		0	3	
S. og S. O.		2∪	4	
S.	28	1	1	supr. degel.
S.	27	11	1	

1751.		Vœyrliget.
		Om Aftenen klart meest, sterk Nordlys heele Aftenen. Kl. 5½ gik en klar Bue op fra Nord, som steeg efter Haanden til Zenith, gik siden til Syder, hvor der undertiden var 3 brede klare Buer; fra Øster og Vester brendte det sterkest. Intet løbende saaes, men klart staaende
Søndag	3	Tykt og meest stille med Regn
		Om Natten lidt Frost
Mandag	4	Tykt, meest stille, noget Frost
		Om Aftenen temmelig Nordlys i Syder
Tirsdag	5	Formidd. klart, sterk Blæst og Frost
		Efterm. end sterkere Blæst og Frost
		Om Aftenen Nordlys
Onsdag	6	Klart Vœyr og sterk Blæst
		Klokken 6 om Aftenen stille, derefter Nordlys
Torsdag	7	Form. klart, meest stille, sterk Frost
		Efterm. tykt, mindre Frost
Fredag	8	Meest klart, lidt Blæst og Frost
		Aftenen sterk Blæst og Frost, og Nordlys
Løverdag	9	Klart, Storm med Frost
		Eftermiddag tykt
Søndag	10	Noget tykt, sterk Blæst og Frost
		Aftenen mindre Blæst, meest klart og Frost

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S. S. W.		8.	3	
S. W.		8.	2.	infra degel. Nordlys.
N.		8.		
		11.	9	Nordlys.
N.	28	1	9	
		2.	10	Nordlys.
S. O.		2	10.	
		1ω	5ω	
O. S. O.		1	4ω	
N.		2	6	Nordlys.
N.	27	11	4ω	
N.		9	2.	
N. O.		8.	5	

Jan-

1751.		Værliget.
Januar.	11	Undertiden klart, sterk Blæst og Frost
Tirsdag	12	Tykt Væyr, temmelig Blæst og Frost
Onsdag	13	Tykt Væyr, temmelig Blæst, ingen Frost
		Om Aftenen Regn, og mindre Blæst
Torsdag	14	Regn og Sluud, noget Blæst
		Om Aft. temmelig klart, noget Frost og Nordlys
		Om Natten noget Snee
Fredag	15	Tykt Væyr, temmelig Blæst, intet Frost
		Om Eft. og Aft. Storm, undert. Regn
		Om Natten skrekkelig Storm
Løverdag	16	Imod Middag sagtedes Stormen
		Imod Aften ganske stille, tykt, lidt Snee
Søndag	17	Undert. klart, meest stille, lidt Frost
Mandag	18	Tykt, undert. lidt Snee, lidt Frost og Blæst
		Om Aft. noget Nordlys, meest stille
Tirsdag	19	Undert. klart, undert. tykt med sterk Blæst, Hagel og Snee, lidt Frost
Onsdag	20	Form. Tykt, meest stille, undert. lidt Snee
		Aft. Storm med Regn, som varede 3 à 4 Timer, derefter maadelig Blæst
Torsdag	21	Undert. stille, undert. Regn og Blæst
		Om Aftenen noget klart, lidt Frost, Nordlys

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
N.	27	5	6	infra degel.
O.		3◡	1	
S. O.	26	11◡		
S.			4	supra degel.
W.	27		2	
N. W.		3◡	0-	infra degel. Nordlys.
S. O.		3-		
		0-	4-	supr. degel.
	26	9.		
S. O. Storm.		9.		
	27	-	1◡	
S. O. og O.		1	0	
S. t. O.		4-	0-	infr. degel. Nordlys.
S. t. W. og O.		5-	0.	
S.		7	0	
S. Kl. 11½		2-	3	supr. degel.
S.		2	-0-	infra degel. Nordlys.

1751.		Væyrliget.
Januar.	11	Undertiden klart, sterk Blæst og Frost
Tirsdag	12	Tykt Væyr, temmelig Blæst og Frost
Onsdag	13	Tykt Væyr, temmelig Blæst, ingen Frost
		Om Aftenen Regn, og mindre Blæst
Torsdag	14	Regn og Sluud, noget Blæst
		Om Aft. temmelig klart, noget Frost og Nordlys
		Om Natten noget Snee
Fredag	15	Tykt Væyr, temmelig Blæst, intet Frost
		Om Eft. og Aft. Storm, undert. Regn
		Om Natten skrekkelig Storm
Løverdag	16	Imod Middag sagtedes Stormen
		Imod Aften ganske stille, tykt, lidt Snee
Søndag	17	Undert. klart, meest stille, lidt Frost
Mandag	18	Tykt, undert. lidt Snee, lidt Frost og Blæst
		Om Aft. noget Nordlys, meest stille
Tirsdag	19	Undert. klart, undert. tykt med sterk Blæst, Hagel og Snee, lidt Frost
Onsdag	20	Form. Tykt, meest stille, undert. lidt Snee
		Aft. Storm med Regn, som varede 3 à 4 Timer, derefter maadelig Blæst
Torsdag	21	Undert. stille, undert. Regn og Blæst
		Om Aftenen noget klart, lidt Frost, Nordlys

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
N.	27	5	6	infra degel.
O.		3◡	1	
S. O.	26	11◡		
S.			4	supra degel.
W.	27	,	2	
N. W.		3◡	0.	infra degel. Nordlys.
S. O.		3.		
		0.	4.	supr. degel.
	26	9.		
S. O. Form.		9.		
	27	-	1◡	
S. O. og O.		1	0	
S. t. O.		4.	0.	infr. degel. Nordlys.
S. t. W. og O.		5.	0.	
S.		7	0	
S. Kl. 11½		2.	3	supr. degel.
S.		2	0.	infra degel. Nordlys.

1751.	Væyrliget.
Januar. 22	Undert. klart, undert. noget Snee, dog ikke synderlig Blæst, lidt Frost
	Om Aft. sterk Nordlys, meest stille
Løverdag 23	Tykt Væyr, noget Blæst og Frost.
	Efterm. sterk Blæst med Sneefog .
	Aft. Storm, meest klart, sterk Frost, Nordlys
Søndag 24	Klart, meget sterk Blæst og Frost, som lagde sig Aftenen Kl. 8 sterk Nordlys i Nord
Mandag 25	Klart og stille Væyr, sterk Frost . .
	Om Middagen
	Efterm. Kl. 4
	Om Aft. noget tykt og stille. Kl. 9
Tirsdag 26	Tykt meest stille Væyr og Frost
	Om Aft. sterk Blæst, undert. Snee
	Om Natten Storm og sterk Frost .
Onsdag 27	Klart Væyr, sterk Blæst og Frost .
	Om Eft. lagde Blæsten sig
	Om Aft. klart og stille med Frost .
	Om Natten sterk Blæst
Torsdag 28	Klart, meget sterk Blæst og Frost
	Om Aft. Storm, sterk Nordlys .
	Om Natten meget sterk Storm .
Fredag 29	Storm, noget tykt, Frost .
Løverdag 30	Tykt, Stormvæyr, og lidt Frost .
	Om Natten lagde Blæsten sig
Søndag 31	Klart og stille Væyr, lidt Frost .
	Om Aft. sterk Nordlys i Synder .
Februar. 1	Tykt, meest stille og mildt Væyr . S. W.

Vinden.	Barom.		Thermom.		i frie Lufft.
S.W. og S.		0		1	
O.		1			Nordlys.
N.O.					
N.		6		7	Nordlys.
N.		11		10	Nordlys.
S. O.	28	0			
				11	
				13	
				9	
O.	27	9			
N. O.				5	infr. degel
N.		9	Kl. 12	7	
	28	0		9	
N. O.	27	11			
		10		8	Nordlys.
N.O.		7		3	
N.O.		7		0	
O.	28	2			
				1	Nordlys.
S.t.O.		2		3	supr. degel

1751.		Væyrliget.
[illegible]	2	Tykt med smaae Regn, noget Blæ
Onsdag	3	Tykt og stille, stændig Regn
		Om Natten sterk Blæst og Frost
Torsdag	4	Klart Væyr, temmelig Blæst og Frost
		Eft. meest stille med noget Frost
		Aft. noget tykt og stille
Fredag	5	Noget tykt, stille og lidt Frost
		Om Aft. en stor tynd Ring om Maanen
		Om Natten Storm og sterk Frost
Løverdag	6	Klart, Storm og sterk Frost
Søndag	7	Ligeledes
		Om Aft. noget Sneefog og mindre Blæst, om Natten Storm igien
Mandag	8	Klart Væyr, Storm og Frost
		Om Aft. lagde Stormen sig
Tirsdag	9	Tykt, meest stille, noget Sneefog
		Imod Aft. sterk Blæst, undert. Sneefog
Onsdag	10	Af og til klart og stille, tykt med Blæ… og Frost
		Aft. mindre Blæst, undert. Skyer
Torsdag	11	Klart og stille Væyr, med Frost
		Om Aft. noget Nordlys i Synder
Fredag	12	Noget tykt meest stille med Frost
		Aft. klart noget, lidt Nordlys i Nord
Løverdag	13	Meest stille og klart Væyr, noget Frost
		Imod Aften noget tykt, Nordlys i Synder
Søndag	14	Tykt Væyr, noget Blæst, lidet Frost

S.t.O.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S. t. O.	27	11-	4	
S. t. O.		11-	4	
N. N. O.				
N. N. O.	28	3∪	1∪	infra degel.
O.		6∪	1-	
O.		8.	1.	
N.				
N.		4	9	
N.		4-	9	
N.		4	7	
O. og S.		5		
N.		4	9	
N. og N. O.		1∪	6	
O.		3-	1-	
O.	28	5∪	4	infra degel, Nordlys.
S. O.		4∪	2.	
			4-	Nordlys.
N. O. og O.		2-		
			2	Nordlys.
O. N. O.		1-	0	

1751.		Vævrliger.
Februar.	15	Tykt, Snee og noget Blæst
		Om Aft. stille, uden Snee, lidt Frost
Tirsdag	16	Klart og stille med Frost
		Om Aft. Nordlys med sterke Straaler fra Nord-Ost
Onsdag	17	Meest tykt, noget Blæst og Frost
Torsdag	18	Tykt, meest stille, undert. noget Snee
		Om Aft. klart, meget Nordlys først i Synder med 2 Buer, siden i Nord
Fredag	19	Tykt og taaget, undertiden klart meest stille
		Om Aft. Regn og stille
Løverdag	20	Tykt, noget Blæst, undertiden Regn
		Om Eft. sterkere Blæst og Regn
		Om Aft. meest stille, noget klart, Nordl.
Søndag	21	Tykt, sterk Blæst
		Fra Middag undertiden Regn
		Om Aft. noget klart, Nordlys
Mandag	22	Regn og Sluud med temmelig Blæst
		Om Natten lidt Frost
Tirsdag	23	Tykt og stille
		Om Eft. og Aft. undert. klart, undert. Regn med lidt Blæst. Nordlys i Synder
Onsdag	24	Tykt, meest stille
		Om Natten noget Frost
Torsdag	25	Tykt og gandske stille, lidet Frost
		Om Aftenen taaget derhos
Fredag	26	Tykt og stille uden Frost
		Imod Aft. noget Blæst

Vin-

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
O. N. O.				
	27	10·	0	
S. O.		9·	4	
			6.	Nordlys.
N. O. og O.		10·	2ᵕ	
N. O.		10·	0	
		8·	1·	Nordlys.
N. O.		8·	2	
O.		6	1·	supr. degel.
O. S. O.		6·		
O.		5	3ᵕ	Nordlys.
O.'	26	9		
S. til O.				
		11ᵕ	4ᵕ	Nordlys.
S. og S. W.	27	6·	4	
S. og S. W.		7·		
		8·	2	Nordlys.
W.		10	2	
		10·	1ᵕ	
S. O.	28	0		
	27	10	2	

1751.	Vœyrliget,
Februar. 27	Tykt, meest stille, undert. lidt Snee
	Om Natten noget Blæst og Frost
Søndag 28	Skyer, sterk Blæst, lidt Frost
	Om Aftenen stille og klart, Nordlys i Synder
Martius 1	Klart meest stille med Frost
	Om Aft. noget Nordlys i Synder
Tirsdag 2	Meest tykt, noget Blæst, lidt Frost
	Om Aft. Nordlys fra N. O. og N. W. til Zenith
Onsdag 3	Klart meest stille med Frost
	Om Aft. sterk Nordlys, først i Synder derefter i Nord og endelig overalt
Torsdag 4	Klart Vœyr, temmelig Blæst og Frost
	Imod Aft. lagde Vinden sig, og blev
	Om Aft. sterk Nordlys meest i Synder
Fredag 5	Tykt Vœyr, meget sterk Blæst, lidt Frost
Løverdag 6	Ligeledes undertiden Regn
Søndag 7	Tykt, noget Blæst, undertiden Regn
	Om Aft. stille med Regn
Mandag 8	Tykt, noget Blæst
	Om Natten lidet Frost
Tirsdag 9	Tykt, meest stille, uden Frost
Onsdag 10	Ligeledes, om Eft. lidt Regn
	Om Natten lidt Frost
Torsdag 11	Tykt, lidet Blæst
	Om Natten noget Frost
Fredag 12	Tykt, temmelig Blæst
Løverdag 13	Ligeledes, undert. nogen Snee og Regn
Søndag 14	Tykt Vœyr lidt Blæst

Vin-

Vinden.	Barom.		Thermom	i frie Luft.
S. og W.	27	7◡	1◡	supr. degel.
N.				
N.		4		
		7	2	infra degel.
O.		9	5	(N.lys.
				Nordl.ys.
O.		7	0	
				Nordlys:
S. O. og N.		11◡	5	
				Nordlys.
			6.	
N.	28	1		
S. O.				
			8	Nordlys.
O.	27	7	1◡	
O. og S. O.		0-	4◡	supr. degel.
O. t. S.	26	8·		
		9	4◡	
O.		9·	5·	
O.	27	0.	3·	
O.		3·	3·	
O.		5◡	2-	
O.		0	2	
N: O. og O.	26	8·	2	
N. t. O.		10		

1751.		Væyrliger.
		Imod Aft. klart og stille, med lidt Frost
Martius	15	Tykt meest stille
		Efterm. og Aften temmelig Blæst
Tirsdag	16	Tykt, undert. Regn, noget Blæst
Onsdag	17	Form. klar og stille
		Efterm. og Aft. tykt, lidt Blæst
Torsdag	18	Tykt Væyr, temmelig Blæst
		Om Aft. klart, mindre Blæst, lidt Frost
Fredag	19	Meest tykt, lidt Blæst
		Om Aftenen tykt noget Frost
Løverdag	20	Klart Væyr, lidt Blæst og Frost
		Om Aft. sterk Nordl. meest i Syder
Søndag	21	Klart Væyr, noget Blæst
		Om Aft. meest stille, sterk Nordlys
Mandag	22	Skyer, sterk Blæst, lidt Frost
		Om Aft. meest stille og klart
Tirsdag	23	Tykt, meest stille, undert. lidt Regn
Onsdag	24	Tykt, Blæst med Snee og Sluud
Torsdag	25	Tykt Væyr, noget Blæst
		Om Aft. tykt og stille, om Natt. noget Snee
Fredag	26	Undert. tykt, undert. klart, meest stille
		Om Aft. klart, Nordlys, lidt Frost
Løverdag	27	Meest tykt og stille
Søndag	28	Undert. klart, temmelig Blæst
		Om Natten noget Frost og Nordlys
Mandag	29	Meest tykt, noget Blæst
		Om Natten noget Frost, lidt Nordlys
Tirsdag	30	Klart og meest stille
Onsdag	31	Klart lidt Blæst og Frost

S. O.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S.O.		11-	1	
O.	27	0		
N.			2-	
O.		5-	3	
O.		8-	2-	
S.O.				
O.		9-	1	
N.O. og O.	27	9∪	1	supr. degel.
O. til N.		7-	1	infra degel.
			2	Nordlys.
O. og N.		5-	0	
		3	4	Nordlys.
N.		2-		
		3-	1	
O. og S.		5-	2-	supr. degel.
O. og O.t.S.		3	2	
O.		0-		
S.		2-	3	
N.O. og O.		5-	0	Nordlys.
N.O. og O.		5-	1	
N.N.O.oO.		6	2	
				Nordlys.
N. og N.O.		11∪	1	
				Nordlys.
N. og S.O.	28	3	0-	
N.		3-	0	

Jan.

1751.		Vævrliner.
		Aft. sterk Nordlys overalt, og lidt Frost
Aprilis	1	Driveskyer, lidt Blæst uden Frost
Fredag	2	Tykt Vær, temmelig Blæst, undert. Regn
		Om Aft. stille, noget klart og Nordlys
Løverdag	3	Tykt, noget Blæst og Regn
		Om Aft. noget klart, stille og Nordlys
Søndag	4	Undertiden klart, meest stille
Mandag	5	Tykt, undert. Regn, meest stille
Tirsdag	6	Tykt, undert. Snee, meest stille
Onsdag	7	Tykt, noget Snee, meest stille
		Om Natten sterk Storm
Torsdag	8	Tykt, sterk Storm, lidt Frost
		Om Eft. og Natt. end sterkere Storm og Frost
Fredag	9	Tykt, hæftig Storm, noget Frost
Løverdag	10	Undert. klart, meget sterk Blæst, Frost
		Om Aftenen lidt Blæst
Søndag	11	Tykt, meest stille, uden Frost
Mandag	12	Meest klart, imod Aften lidt Blæst
Tirsdag	13	Klart, meest stille, lidt Frost
		Om Aft. sterk Nordlys, og om Dagen en stor Ring om Solen. Forrige Dag var om Formiddagen en Veder-Soel for ved Solen, og Eft. en bag efter
Onsdag	14	Undert. klart, stille Vær
		Om Aft. Nordlys
Torsdag	15	Undert. klart, noget Blæst
Fredag	16	Tykt, temmelig Blæst

S.O.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
			2	infra degel.
S. O.		1-	2	supr. degel.
S. O. og S.	27	11	2-	Nordlys.
S.		8◡	2-	
				Nordlys.
S. O.		6-	2	
S. W. og W.		6	2	
S.		4◡	2◡	
N.		1.	2◡	
N.				
N.		6	0	
N.	28	0◡	3-	infra degel.
N.	28	2-	3-	
S. og S. W.	27	9	3-	supra degel.
S. W. og N. W.		10-	2◡	
N.	28	2-	1◡	infr. degel.
				Nordlys.
		2◡	2-	supr. degel.
				Nordlys.
S. t. O.		3	4-	
S. S. O.		3-	5	

April.

1751.		Vejrliget.
Løverdag	17	Tykt, sterk Blæst, undert. lidt Regn
		Om Aft. og Natten meget sterk Blæst
Søndag	18	Ligeledes meget sterk Blæst, undert. Regn
		Om Aft. tykt, stille, lidt smaae Regn
Mandag	19	Tykt med Regn, meest stille
Tirsdag	20	Meest tykt og stille
Onsdag	21	Undert. klart, stille
Torsdag	22	Ligeledes
Fredag	23	Meest klart, meget lidet Blæst
		Om Aftenen stille og klart
Løverdag	24	Meest tykt og stille, undert. lidt Regn
Søndag	25	Tykt Vejr, noget Blæst
Mandag	26	Undertiden klart, lidt Blæst
		Aft. klart og sterk Nordlys om Zenith
Tirsdag	27	Meest tykt og stille
Onsdag	28	Klart og meest stille
		Om Aft. stille, og noget tykt
Torsdag	29	Meest klart, lidt Blæst
Fredag	30	Klart, lidt Blæst
Majus	1	Ypperligt Sommer-Vejr, klart, lidt Blæst
		Om Aft. klart og stille
Søndag	2	Ligeledes, meest stille
		Om Aft. lidt tykt
Mandag	3	Klart, meest stille
		Om Aft. noget Skyer. Nordlys
Tirsdag	4	Klart, stille og mildt Vejr, lidt Nattefrost

S.

Vinden	Barom.		Thermom.	
S. S. O.		3·	6	
S. S. O.		2·		
		3·	6	
N.		3·	3	
O.		3	6	
O.		2◡	5	
O.	27	10	3·	
O. og N. O.		8·		
N. O.	28	0◡	8·	
S. O.		3	4	
S. O.		2◡	5·	
N. W.		2·	3◡	
				Nordlys.
W. og N. W.		5◡	4·	
N. t. W. og O.		4·		
			3·	
N. W.		3·	4·	Aft.
N. W.		3	5	Aft.
N.		3	9·	
			4	Aft.
W.		5◡	8	
S.			4·	Aft.
N. W.				
S.	28	5·	5◡	
		5	4·	Aft.

Ma-

1751.		Væyrliget.
Majus	5	Tykt, lidt Blæst, varmt Væyr, lidt Nattefrost
Torsdag	6	Ligeledes Om Aft. noget klart, noget Nattefrost
Fredag	7	Klart og stille Om Aft. noget Blæst
Løverdag	8	Meest tykt og stille, undert. lidt Regn
Søndag	9	Noget klart, sterk Blæst, som lagde sig imod Natten, da der blev temmelig Frost
Mandag	10	Meest klart, noget Blæst og koldt Væyr Om Aft. begyndte sterk Blæst og Kulde Om Natten temmelig Frost og Storm
Tirsdag	11	Ligeledes Storm med Kulde Om Aft. noget mindre Blæst, tykt og noget Frost Om Natten temmelig Frost, at Vandet frøs i Kiøkkenet, og en finger tyk paa Brønden
Onsdag	12	Meest klart, mindre Blæst, dog koldt Om Solen saaes en stor Ring Om Eft. heel sterk Blæst Imod Natten lagde Blæsten sig. Nattefrost
Torsdag	13	Meest klart, temmelig Blæst og koldt Om Natten Frost
Fredag	14	Meest klart, sterk Blæst og kold Luft Om Natten temmelig Frost

S.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S.		5	[illegible]	Aft.
S.		5-		
O.			4	
S.		6	5	
S.W. og O.		5-	5	
N.		3-		
			2	
O. og N.O.		4-		
N.		4	2	
N.		2-	0	Kl. 3 e. m.
N.O.		1-	0	
N.N.O.	28	0-	2	
	27	11-	3	
O. t. N.,		11-	3	
N.O.		11-	2	

1751.		Vejrliget.
Majus	15	Undertiden klart, meget sterk Blæst og Frost
		Om Natten frøs Jis een Tom tyk
Søndag	16	Meest klart, sterk Blæst, temmelig Frost
		Om Natten Frost
Mandag	17	Klart, noget Blæst og lidt Frost om Natten
Tirsdag	18	Klart, meest stille, om Natten Frost
Onsdag	19	Meest tykt, lidet Blæst, om Natten Frost
Torsdag	20	Klart, noget Blæst og koldt, Nattefrost
Fredag	21	Ligeledes
Løverdag	22	Ligeledes
		Alle disse Dage har været noget Blæst Om Dagen, og meest stille til Aftenen
Søndag	23	Klart, lidet Blæst om Aft. stille
		Om Natten noget Frost
Mandag	24	Klart, meest stille og varmt Vejr
		Imod Aft. gandske stille, Natt. ingen Frost
Tirsdag	25	Noget tykt, stille
Onsdag	26	Tykt og meest stille
		Efterm. temmelig Blæst
Torsdag	27	Tykt, noget Blæst
Fredag	28	Ligeledes
		Om Natten lidt Regn.
Løverdag	29	Tykt, undert. sterk Blæst med Regn
Søndag	30	Ligeledes

N.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
N. N. O.	28	2	0	Kl. 11 Eft.
N. N. O.		3	0	Kl. 8 Eft.
N. og N. O.		2	1	supra degel.
N. O. og O.		2	1	
N. O. og O.		2	2	Kl. 11 Eft.
N. N. O.		4	2	Kl. 10 Eft.
N. og N. O.		4	2.	Kl. 10 Eft.
N. og N. O.		4	3	Kl. 10 Eft.
N. W.	28	2	2	supra degel Kl. 10 Eft.
N.	28	1		
S. O.	28	0	4	
S. O.	27	11	5	Kl. 11½ Eft.
S. O.		11		
		10	6	Kl. 11 Eft.
S. O.		10	6	Midnat.
S. O.		10	7	Kl. 11 Eft.
S.		8	6	Kl. 11 Eft.
S. og S. W.		9		

1751.	Værligt.
	Om Aft. noget Blæst undert. Regn
Majus. 31	Tykt, lidt Blæst
	Aft. noget klart
Junius. 1	Tykt lidt Blæst, undert. lidt Regn
Onsdag 2	Tykt, noget Blæst
	Om Aft. sterk Blæst
Torsdag 3	Tykt Vænr, lidt Blæst
	Fra Middag og fremdeles stille
Fredag 4	Klart meest stille
	Imod Aft. noget tykt, liden Wind
Løverdag 5	Tykt, noget Blæst, undert. Regn
Sondag 6	Tykt, temmel. Blæst, undert. Regn
Mandag 7	Undert. klart, meest stille
Tirsdag 8	Meest klart og stille
Onsdag 9	Undert. klart, undert. tykt, lidt Blæst.
Torsdag 10	Ligeledes
Fredag 11	Formidd. meest klart og stille
	Eft. og Aft. tykt, meest stille med Regn
Løverdag 12	Meest tykt og stille, undert. Regn
Sondag 13	Ligeledes, dog noget meere Blæst
Mandag 14	Tykt, lidt Blæst
Tirsdag 15	Regn den gandske Dag, lidet Blæst
	Om Aft. og Natten meget sterk Blæst
Onsdag 16	Tykt, Storm den gandske Dag og Aften
Torsdag 17	Tykt, sterk Storm, undertiden hef-tig Regn; imod Middag 3 à 4 Tordenslag, dog ikke sterke i S.O. og S.

W.

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
W. S. W.	28	2	6	Kl. 10 Eft.
S.		4		
S. S O.		5	6.	Kl. 10 Eft.
S. S. O.		4	8	Kl. 10 Eft.
S. S. O.		3		
			8.	Kl. 10 Eft.
S.		3		
		4	8	Kl. 10 Eft.
		4	14	Kl. 2 Eft.
S. O.			8	Kl. 11 Eft.
S. S O.		2	8	Kl. 10 Eft.
S og S. W.	27	9	6	Kl. 10½ Eft.
W.		11	5	Kl. 10½ Eft.
S. og S. O.	28	0	5	Kl. 11 Eft.
S. O.	27	9	8	Kl. 10 Eft.
N. O. og O.		6	7	Kl. 10½ Eft.
S. O.		7	13	Kl. 2 Eft.
N. og S. W.		8	8	Kl. 10½ Eft.
S.		7	8	Kl. 10½ Eft.
S. O.		7	8	Kl. 10½ Eft.
S. S. O.		10	8	Kl. 11 Eft.
S. O. og O.	27	11		
S. O.			9	Kl. 11½ Eft.
S. O.	28	0	10	Kl. 10½ Eft.

1751.		Værliget.
		Efterm. mindre Blæst, dog sterk, uden Regn
Fredag	18	Tykt, sterk Blæst
		Om Aft. mindre Blæst, lidt Regn
Løverdag	19	Tykt, noget Blæst, Eft. og Aft. stille
Søndag	20	Tykt, noget Regn, meest stille
		Om Eft. noget klart, lidt Blæst
Mandag	21	Tykt, meest Regn, noget Blæst
Tirsdag	22	Tykt, temmelig Blæst med Regn
Onsdag	23	Ligeledes
		Om Aft. Regn og noget Blæst
		Om Natt. Storm, og Snee til Fields
Torsdag	24	Tykt og koldt Væyr, meget sterk Blæst
		Om Aft. noget klart, og mindre Blæst
Julius d.	22	Formidd. klart, Eft. tykt Væyr
	30	Meestendeel klart og varmt Væyr

Vinden.	Barom.		Thermom.	i frie Luft.
S. S. O.		3	9	Kl. 11 Eft.
S. S. O.		5	9	Kl. 11 Eft.
S.		5	9.	Kl. 11. Eft.
S.				
S. O.		4	9	Kl. 11 Eft.
S. og S. W.		3	8	Kl. 10½ Eft.
S. t O. og S. W.		0	8	Kl. 10½ Eft.
S. W.	27	10		
N.		9	6.	Kl. 10 Eft.
N.				
N.	28	0.	6.	Kl. 10 Form.
N.		1	6	Kl. 10 Eft.
N. og S. O.	27	9	16	Kl. 1 Eft.
N. og S. O.		11	17	Kl. 1 Eft.

Anmerkninger ved de Meteorologiske Observationer.

Barometrum, hvormed observationerne ere giorte, var et ordinaire Barometrum, hvori paa Inddeelingerne vare, efter Fransk Maal, med Franske Tom og Linier.

Thermometrum var giort med Mercurio eller Qvæg-Sølv, paa det at det ikke skulde komme til Skade, om sterk Kulde indfaldt, og Inddeelingerne indrettede efter Monsieur Reaumurs Thermometrum, saa at der er 80 Inddeelinger eller Grader imellem frigus artificiale; og det Punct, hvortil Spiritus eller Qvæg-Sølvet i Sydende heed [illegible] opstiger, og 95 Grader imellem frigus artificiale, og det Punct, hvortil Spiritus i sydende heedt Vand opstiger, naar Thermometrum er sigilleret.

Fra Observationernes Begyndelse indtil først in Octobri 1750 ere de anførte Observationer med Thermometro giorte udi en Stue, hvor ingen Varme kom, og hvor Solen ikke kunde skinne paa Thermometrum, og neppe undertiden ind i Stuen. Men fra den Tiid af har jeg dagligen hængt Thermometrum ud i den frie Luft, hvor ingen Soel kunde komme til at skinne derpaa, og saa

saaledes annoteret den største Hede eller Kulde; hvilket findes udi Rubriqven af de Termometriske Observationer. Paa den sidste Maade ere nogle faae Observationer giorte dermed det første Aar, da det ellers stedse hang i Stuen, paa det at jeg kunde annotere den største Kulde i frie Luft; hvilket paa sine Stæder findes indført. Observationerne paa Barometro og Thermometro ere afsatte den Tiid paa Dagen, som de stod høyest eller lavest, med de almindelige Tegn, - en halv, . en fierde deel, og ∪ vix.

Efterat jeg saaledes har beskrevet, med hvad Instrumenter, og hvorledes Observationerne ere giorte; synes det mig ikke unyttigt, paa eet Sted at samle og under eet Øyesyn indføre Hovedslutningerne af disse Meteorologiske Observationer i Henseende til Luftens Varme, Kulde og Tyngde udi Island, og giøre en Sammenligning med vores i Danmark.

Efter de Observationer, som ere giorte med Thermometro, befindes det, at Thermometrum i Winteren efter 1749, ikke har staaet høyere, end 7 til 8 Grader infra degelationem, hvilket skeede den 10 Martii 1750; hvilken Frost kan ikkun kaldes ringe, naar man betænker, at den ordinaire store Frost i Kiøbenhavn gaaer 3 til 4 Grader høyere, da Thermometrum her viser 11 Grader infra degelationem.

Vinteren efter, 1750, var strengere; hvilken og saa af Islænderne selv blev holdet for en sterk Vinter; thi da sank Mercurius i Thermometro til 13 Grader, den 25 Januarii 1751. Kl. 4 om Eftermiddagen; hvilken Grad af Kulde vel er sterkere, end den vi have i Kiøbenhavn ordinairement; men derimod have vi ogsaa ofte havt den sterkere; da Thermometrum sank, for Exempel, 1709 til meest 16 Grader, og 1740 in Februario til over 18 Grader.

Ellers seer man for Resten af Observationerne, at Vinteren udi Island har været temmelig taalelig, da der ikke er faldet nogen bestandig og længe vedvarende Frost, men Tøe og Frost jevnligen haver afløst hinanden, ligesom det skeer her hos os i Kiøbenhavn. Den kiendeligste Forskiel, imellem vores og deres Kulde, bestaaer derudi, at Vinteren udi Island synes at vare noget længere ud paa Aaret, end hos os; thi det sees af Observationerne, at baade 1750 og 1751 har Frosten der vedholdet til midt i April Maaned, og 1751 har det endogsaa frøsset midt i May Maaned, da der fandtes Iis, en Tom tyk, paa Vandet Natten efter d. 15 May, og Frosten endnu vedvarede indtil Natten efter den 23 May. Ellers er det at merke, at May Maaned 1751 ogsaa hos os var temmelig kold, endskiønt vores Kulde ikke var nær saa sterk, som den Islandske.

Iis

Fra Kulden begiver jeg mig til Varmen, hvilken er observeret udi Island in Augusto 1749 at stige til 13 Grader supra degelationem, in Julio 1750 til 13 Grader, og d. 30 Junii 1751 til 17 Grader; vores ordinaire Varme i Kiøbenhavn holder sig ved 17 Grader omtrent; hvoraf man da seer, at den Islandske Sommer, som ogsaa maatte ventes, er noget mindre Varm end vores, men at Forskiellen dog ikke er saa stor, som maaskee mange kunde have indbildet sig. Hvorved det er merkeligt, at Sommeren 1750, som er den heedeste vi nogen Tiid have observeret i Kiøbenhavn, har været heel tempereret i Island; og, da Thermometrum i Enden af Julii Maaned steeg til 25 og en halv Grad i Kiøbenhavn, steeg det paa samme Tiid udi Island ikke høyere end til 10 og 11 Grader, saa man heraf seer, at Kulden og Varmen i disse Lande ingenlunde følges ad; thi tvertimod, da Varmen hos os 1751 var temmelig tempereret, steeg den høyere i Island end de tvende andre Sommere.

Naar man fremdeles confererer de Meteorologiske Observationer, erfarer man, at der ikke gaaer saa store Forandringer for sig i den Islandske Luft, i henseende til Varme og Kulde, som hos os; hvilket efter Medicorum Regler maatte være meget sundt, da det ogsaa desuden af Erfarenhed vides, at sensible og skrøbelige Folk i stor Grad af Heede eller Kulde finde sig ilde; hvorfore jeg ogsaa maae sige, at det Islandske Clima var mig gandske

ske behageligt at leve udi, og at jeg fandt det langt excellentere og bedre, end jeg havde ventet, efter den Idée, som man i Almindelighed gior sig derom i Kiøbenhavn, hvor man hidindtil har troet, at det Islandske Clima snarere burde lignes med det Grønlandske, end med det Danske eller Norske.

Men, er Luften udi Island saae Forandringer underkastet i henseende til Varme og Kulde, saa synes den des meere at føle Forandringer i henseende til sin Vegtes Af- og Tiltagelse. Luften vegede efter Barometriske Observationer, som oftest i Kiøbenhavn, saa meget som 28 Tom Qvæg-Sølv i Barometro, undertiden staaer Barometrum faae Linier høyere, undertiden nogle Linier lavere, saa at den heele Forandring fra en Tiid til en anden beløber sig ordinairement ikke til 12 Linier eller en Tom. Sielden synker Barometrum i Kiøbenhavn til 27 Tom, og skeer det, da pleyer det ikke at bemyde noget got, da der som oftest følger haardt Veyr med sterk Storm paa, helst naar samme Synkning skeer paa en kort Tiid og hasteligen.

Anderledes gaaer det til udi Island: Der har Barometrum viist d. 11 Jan. 11 Febr. og 24 Martii 1750. 26 Tom 4 og 5 Linier; d. 22, 23 Nov. 1749, d. 5, 6 Oct. 17, 18 Nov. 1750 28 Tom 7, 8 og 9 Linier, saa at Forskiellen imellem Barometri høyeste og laveste beløber sig til 2 Tom 5 Linier, hvilken Forskiel er heel sterk. Jeg tilstaaer vel at Barometrum i Kiøbenhavn ogsaa kand see

andre

andre sig meere end 12 Linier, men dette er meget rart; da det derimod befindes, at saa stor Forandring i Luftens Tyngde skeer ofte og almindeligen i Island.

Dette er ogsaa merkeligt, at det ofte er skeet, at det har været slet Vænrligt, naar det Islandske Barometrum har staaet høyt, og ligesaa, at det har været gandske got vænrligt, naar Barometrum har staaet meget lavt, hvilket er tvertimod de Regler, som man hidindtil har giort sig af Barometrs stigende og synkende. Det er mig vel ikke mueligt, af de Observationer man hidindtil haver, at giøre en Ligning imellem Luftens Tyngde udi Danmark og Island, da dertil maatte behøves mange flere Aars Observationer; dog synes mig, at naar man gaaer en Middelvey, har man Aarsag at slutte, at Luftens Tyngde udi Island er den samme, som hos os.

Vinden og Vænrliget udi Island falder liges som her; dog ikke saa at forstaae, at samme Vænr og Vind, som vi have, just falder ind samme Tiid udi Island, hvilket ogsaa ingenlunde er at formode, at skulle skee udi et saa langt fraliggende Land.

Nordlys fornemmes vel noget oftere udi Island end her, hvorpaa dog ikke følger uroeligt Vænrligt, men hielper ikke lidet til at giøre de lange

Vin-

ter-Nætter lysere og beqvemmere for dem, som reyse, eller have noget at forrette under aaben Himmel. Taage falder der meget sielden, tvertimod det, som Borgemester Anderson i sin Tractat om Island beretter efter deres sigende, som have giort sig umage for at sverte et Land, der som got og nyttigt bør ansees.

4

